İNSANCIL

YLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ YIL 6 SAYI 66 NİSAN 1996 100.000.TL(KDV DAHİL)ISSN1300-4158

KÜLTÜR SORUNLARI VE ÖDP'DEN BEKLENTİLER

İlk Ateşin Ardından İnsanlaşma Süreci

Ezberletilmiş Yalnızlıklar ya da Mürit Olmak

Hep Beraber Bir Adım

Eti Benim Çağların Bıçağı da İnsanlık Kalıtı ve Bilinç Durumları

İNSANİLİĞİN KÜLTÜREL TEMELLERİ

İÇİNDEKİLER

AYHAN ERGÜN Hep Beraber Bir Adım ___ 1
3 ___ Eti Benim Çağların Bıçağı da NİHAT ATEŞ
SUNA ARAS Sahi Kimleri Kutsadık (Şiir) ___ 4
5 ___ İnsanlık Kalıtı ve Bilinç Durumları KAAN ARSLANOĞLU
CENGİZ BEKTAŞ İnsan Olmak (Şiir) ___ 6
7 ___ İlk Ateşin Ardından İnsanlaşma Süreci SİNAN KUTLU
AYDIN ÖZTÜRK Ezberletilmiş Yalnızlıklar Ya da Mürit Olmak_ 10
12 ___ Anlayamam (Şiir) ERHAN YILDIRIM
MUSTAFA TOPAL Magister Dixit ___ 13
16 ___ Tarih- Toplum- Kültür- Sanat NEZİH GENÇLER
KEMAL KAPLAN Kültür Sorunları ve ÖDP'den Beklentiler___ 23
28 ___ Sis Harmanı (Şiir) MEHMET AYDIN
AFŞAR TİMUÇİN Ölüm Duygusu ve Montaigne ___ 29
31 ___ Şili'ye Ses (Şiir) ZAFER ERSİN KARABAY
MUSTAFA BAYRAM MISIR Marksist Bir Felsefe İçin Satırbaşları _ 32
35 ___ Orada Yüreğim Saklıdır (Şiir) NUMAN ERGÜL
SEDAT YILMAZ - TÛBA ÖZKAN Bir Fim Üzerinden Tarih Araştırması _36
43 _ Aşk Bir Eylemdir Görkemli Bir Kalkışma BERRİN TAŞ
ÖMER NACİ SOYKAN Kadın Erkek İkileminde Erkek Ağırlıklı Söylemler ___ 45
48 ___ Önüm Arkam Postmodernizm HÜSEYİN HİLMİ BULUNMAZ
CELAL ERGÜN "Yazıların A4 Boyutundaki Kağıda Çift Aralıkla Yazılması Reca Olunur" ___ 49
50 ___ "Hayatın Her Alanında Olacağız" GÜREL SÜRÜCÜ
ÖNCÜ Esir (Şiir) ___ 51
52 ___ Mehmet Başaran İle Söyleşi YILMAZ ELMAS
İBRAHİM TIĞ Şehvet (Şiir) ___ 54
55 ___ Umut Söyleşileri AYDIN ÖZTÜRK
SÜLEYMAN SIRRI KAZDAL İyi Muz (Öykü) ___ 57
59 ___ Yıldız Güncesi CENGİZ GÜNDOĞDU

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur

Sahibi
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
NİHAT ATEŞ
Bilgiişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık
İnsancıl Teknik Bölümü

ISSN 1300-4158

Görsel Yönetmen
BUKET ÇETİN
Kapak Tasarımı
BUKET ÇETİN
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım
Yay-Sat

Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu / İstanbul Tel: 511 79 94-513 93 99
Ankara Temsilciliği Burak Gürcan. Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18 Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı. Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31 - 215 53 02
Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp, Muhittin Çoban. Piramit İşhanı. Kat 1 Atilla Altıkat Köprüsü yanı
İstanbul Beyoğlu Temsilciliği Bulunmaz Kültür Merk. H. Hilmi Bulunmaz. Aznavur Psj. 212/8 Galatasaray. (0212) 251 85 23
Konya Temsilciliği Kazım Oğuz. Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Konya Tel 0332 353 01 61

Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul 11 37 - 38678 Berrin TAŞ adına 800.000 TL yatırmanız yeterlidir. Avrupa 100 Mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul Döviz Hesabı 301 003 179 305

Hep Beraber Bir Adım

İnsancıl kurulduğu günden bugüne edebiyat, kültür, sanat, felsefe ve siyasal tavrıyla radikal dergi olma özelliğini özünde taşımaktadır

Bu, mücadelesini geçmişten devraldığı hiçbir bilgiyi, inkar etmeden, görmezlikten gelmeden, Platondan Marks'a Marks'tan bu güne, bugünden geleceğe taşıma görevini başarıyla sürdürmektedir

Türkiye'de ben Marksistim diyenlere baktığımızda genelde şunu görürüz. Örneğin, Platonu okudunmu diye sorarsın, Lenin'i okudum yetmez mi der Feuerbach'ı okudun mu dersin, Engels'i okudum yetmez mi, Ekonomi dersin Kapital der, sen ne sorarsan sor, Marks, Engels, Lenin'de kalırlar, ne bir adım geriye dönebilirler ne de bir adım ileri gidebilirler

İnsanın insana aktardığı bilgi hayata geçirilebildiği oranda değer kazanır İnsanın bilgisi yaşam biçimi olamıyorsa, düşündüğün gibi yaşayamıyorsan, yanılsamalı yaşıyorsun demektir Pratik hayatta bunun en çarpıcı örneği, geçmişte her yere koşuşturan, en ateşli konuşanların bir çoğu bu gün anılarında bir varmış bir yokmuşa dönüşen, büyük kıyımın ateşiyle yeni patronlara dönüşenlerdir

Bugün de devam eden büyük kıyımdan önce bizlere hep şöyle söylenirdi, onu giyme devrimciliğe yakışmaz, bunu okumak şimdi gereksiz, sen önce Manifesto'dan başla, sonra Lenin'i oku, sonra Marks'ı, sonra Engels'i, devrimden sonra istediğini okursun.

Geçen yıl bir tanıdık da şöyle söyledi. Boşu boşuna oturup şiirle uğraşıyorsun, bak şu sokaktaki afişlere, bak Gazi mahallesine, bu yazdıklarını boş zamanlarda da yaparsın, dedi. Bu sözler, bu davranış bu düşünme yöntemi, insanı durdurmaktan başka hiçbir işe yaramaz.

Bakın kapitalizmin nasıl basını, televizyonu, müziği, ekonomiyi, savaşları, eğitim sistemini örgütleyip kendi sınıfının çıkarlarını, hiçbir ayrıntıyı atlamadan savaş verdiğini görüyorsunuz.

Ezberden konuşanlar, sanatın toplumsal, kültürel, sınıfsal etkisinin farkında olamazlar Yalnız sanatın değil siyasal düşünebilmenin Platon'dan günümüze kadar bilinmesinin gerekliliğini de anlayamazlar

Sosyal düşünebilmenin başlangıcı mağara duvarlarındaki resimlerden de önce başladığını da bilemezler Örgütlü hareket demek, örgütlü beyin, görgütlü insan demektir Beyninde bilgiyi örgütlememişsen Proleteryanın önünde yürümeye kalkarsın, o da hiç affetmez, ezer geçer, bir daha kendine gelemezsin. Bir anımı anlatayım. Büyük kıyımdan önceydi fabrikanın çıkışında birileri bildiri dağıtıyordu, hepsi genç insanlar, dinamik insanlardı. İçlerinden biri bana da bir bildiri uzattı, al oku dedi. Bunu söylerken sesindeki sertliği ve bildiriyi gözüme sokarcasına uzatışı, sanki ben o bildiriyi okursam ertesi gün devrim başlayacakmış gibi tavrı, tekke hocalarının uzun sopalarla insanların kafasına vurarak bilgi sokmaya çalışması gibi geldi, ben de bildiriyi aldım buruşturdum attım. Yüzü kızardı, alçak bir sesle sinirli sinirli, sen ne yaptığını sanıyorsun dedi. O soruyu sen bana soramazsın, ancak ben sana sorabilirim, şu tavrınıza bakın, bildiriyi bana okutacak değilde yedirecekmiş gibi davranıyorsun. Arkadaşlarına da bak, şurada, şurada duruyorlar hepsi bir• çatışmaya hazırlanmış gibiler Patronlar, adamları, polis ve devletin bütün güçleri de bize böyle davranıyorlar, üstelik siz bize bizim adımıza geliyorsunuz, dayak yemeden gidin buradan, bir dahaki gelişinizde bizim önümüzde olamayacağınızı öğrenin de gelin. Yaşamı böyle algılayan, Proleterya'nın bildirilerle ertesi gün devrime hazırlanacağını düşünen insan, bana göre ne bir resim sergisine gitmiştir, ne şiir dinlemiştir, ne de estetikle ilgili bir kaygısı vardır Marksizme göre yeni insanın yaratılması, yeni bir kültürün yaratılması, geçmiş bizlere kalan bütün insani bilgilerin yeniden gözden geçirilmesi, yeniden değerlendirilip bugünü geleceğe hazırlama mücadelesidir Eleştirmeden kabul etmek, ya da reddetmek, insanı kültürsüzleştirmektir Bu yöntem bugün, burjuvazinin dünyada ve ülkemizde de marksistlerin genel tavrı da budur İnsancıl'da verilen mücadelenin amacı binlerce yıldır insanın biriktirdiği bilginin, yeniden gözden geçirilmesi, eleştirilmesi ve yeniden üretilmesini sağlamak için, bir adım atma mücadelesidir, sadece bir adım, bütün devrimcilerin üstüne düşen görevde budur sadece bir adım ileri, geleceğe doğru yürüyen, ilerleyen insan bir adımı. Bilimiyle, felsefesiyle, estetiğiyle, sınıfının insanıyla beraber atılacak bir adım. Zor, gerçekten zor, ama başka türlü ilerlenmiyor Dolap beygirinin başı dönmesin diye gözlerini bağlarlar, o da hep bir yere doğru yürüdüğünü sanır İnsancıl'ın görevi tam burada önem kazanır, bütün göz bağlarını yok etme mücadelesi için hep beraber bir adım.

Ayhan ERGÜN

İnsancıl - Bulunmaz Kültür Merkezi

Nisan Ayı Etkinlikleri

01 Nisan 96 Tahir Özçelik Sahnesi Açılışı /İstiklal cd. 186/2 Galatasaray/İst. Saat: 18.00
02 Nisan 96 Afşar Timuçin Çağdaş Estetiğin Sorunları Saat: 19.00
03 Nisan 96 Kadir Yerci Bilim Yöntemi Saat: 19.00
04 Nisan 96 Hüseyin Hilmi Bulunmaz Tiyatro Üzerine Saat.19.00
05 Nisan 96 Aşama Oyuncuları "Gişe" adlı oyun Saat: 19:00
06 Nisan 96 İnsancıl Okuma Tiyatrosu/Nihat Ateş-Dinlenen Cadı Saat: 19.00
07 Nisan 96 Aziz Nesin "Sen Gara Değilsin" oyun Saat: 19.00
08 Nisan 96 Temel Demirer Yeni Dünya Düzeni
09 Nisan 96 Afşar Timuçin Çağdaş Estetiğin Sorunları Saat: 19. 00
10 Nisan 96 Kadir Yerci Bilim Yöntemi Saat: 19.00
11 Nisan 96 Hüseyin Hilmi Bulunmaz Tiyatroda Karakter Saat 19.00
12 Nisan 96 Bozlak Müzik Grubu(Aydın Devrim, Devrim Çetinkayalı) Saat: 19.00
13 Nisan 96 İnsancıl Okuma Tiyatrosu Süleyman Sırrı Kazdal-Saklı Saat 19. 00
14 Nisan 96 Aziz Nesin "Hazırol" oyun Saat: 19.00
15 Nisan 96 Berrin Taş Işığa Doğrulum Saat: 19.00
16 Nisan 96 Afşar Timuçin Çağdaş Estetiğin Sorunları Saat: 19.00
17 Nisan 96 Kadir Yerci Bilim Yöntemi Saat: 19.00
18 Nisan 96 Hüseyin Hilmi Bulunmaz Tiyatro ve Şiir Saat: 19.00
19 Nisan 96 Akis Tiyatro Grubu - Kutsal Kadın Saat: 19.00
20 Nisan 96 İnsancıl Okuma Tiyatrosu - Metin İlkin Promete Saat: 19.00
21 Nisan 96 Nazım Hikmet "Güneşi İçenlerin Türküsü" oyun Saat: 19.00
22 Nisan 96 Cengiz Gündoğdu Aydınlanma Saat: 19.00
23 Nisan 96 Afşar Timuçin Çağdaş Estetiğin Sorunları Saat: 19.00
24 Nisan 96 Kadir Yerci Bilim Yöntemi Saat: 19.00
25 Nisan 96 Tiyatroda Geri Zekalılık Boyutu Saat: 19.00
26 Nisan 96 Aşama Oyuncuları "Gişe" oyun Saat: 19.00
27 Nisan 96 İnsancıl Okuma Tiyatrosu "Taş Bebek Ağlamaz ki"
H. Hilmi Bulunmaz Saat 19.00
28 Nisan 96 Aziz Nesin "Sen Gara Değilsin oyun Saat: 19.00
29 Nisan 96 H. Hilmi Bulunmaz Tiyatronun İşevi Saat: 19.00
30 Nisan 96 Afşar Timuçin Çağdaş Estetiğin Sorunları Saat: 19.00

Her Pazar:Saat: 12.00 Çocuk Oyunu
Saat: 13.00 Cengiz Gündoğdu Düşünce Yöntemi
Saat: 15.00 Akis Tiyatro Topluluğu
Saat: 17.00 Güneşi İçenlerin Türküsü

Adres. İstiklal cd. Aznavur Pasajı 212/8 Galatasaray/İstanbul Tel: 251 85 23 - 251 60 90 - 293 05 64

Tahir Özçelik Sahnesi/Nihat ATEŞ Şiir İşliği
2 Nisan'dan Başlayarak Her Salı Saat: 18.00
Ad: İstiklal cd. 186/2 G. Saray/İstanbul

Eti Benim Çağların... Bıçağı da

Nihat ATEŞ

Bu yazı sonundan başlıyor Son söyleyeceğini ılk önce söylüyor bu yüzden Tarihin oluşturduğu yalnızlıklar ne kadar trajiktir Bruno'nun, Petrerca'nın, Kepler'ın trajıklığını anlamaya ve bilmeye çalışıyor Anlamaya ve bılmeye çalışıyor ki sevgilisine gül götüren ınsanın yere nasıl tükürebildiğini çözümlesın Çözümlerken etın ve bıçağın kendisi olduğunu biliyor Hani o kırbacı ucundaki bedenin değil onu tutan elin mı daha onursuz olduğundaki gibi onurunu ve onursuzluğunu yüklenmek ıçın dökülüyor kağıtlara Yaraları da ağır bu yüzden Belkı de hiç iyileşmeyecek yaraları

İnsan üç boyutuyla yani tarıhı, bugünü ve geleceğiyle bır bütünlüğü ortaya koyamıyor yaşadığımız süreçte İnsanın yaşantısında tam bir rasgelelık etkın Bılınçlı yeğleyışler yaşamın en küçük noktasına bıle hakım olması gerekirken, rasgelelik bilinci kapı dışarı edıyor Neden? Bırincisi tarihsel bılincin yokluğu Herkes Nasrettin Hoca misali dünyanın ortasını kendi durduğu yer sanıyor ve tarihi oradan başlatıyor Ikıncısıyse, kavramları ve kavramların tarıhsel süreçlerını bılememek Kavram mutlakçılığı Kavram mutlakçılığı ınsanı çözümleyip anlamaya çalışan sanatçıdan aydına, bugünün insanın tarihsel anlamında çözümleyıp, açıklayabılecek tek birey olan komüniste bütünüyle egemen Çünkü böylesi daha kolay

Sorun da burda başlıyor zaten Et ve bıçak olması gerekenler, çarmıhta yakılan Petrarca'nın acısına ne kadar uzaklar

Lukacs'ı düşünüyorum şimdi Hegel'i üçüncü kıtabı "Roman Kitabı"yla aşıp ancak Marxist estetık konusunda şımdi bır şeyler söyleyıp, düşünebılirim dıyen Lukacs'ı Acaba niye bu kadar çok uğraştı diye düşünüyorum Kant'tan Hegel'e, Hegel'den Marx'a kadar alınan bir sürü çileli yol Niye bu kadar uğraştı? Bır de bizim daha, yolun başında "Marx, Hegel'i tersyüz ettı" diye başlayan o "büyük" ilk Marxist dersin öğrencılerını düşünüyorum Her şey ne kadar kolay oysa, Hegel'ı on sayfada geçip "Marxist estetik teorı" allâmesı kesılen marxistler için Lukacks'ın trajikliğı ıçimı sızlatıyor şimdi Son çabaları, bu kadar yoldan sonra onu tekrar Hegel'e iten neydi diye düşünüyorum Nerdeydi o aşılmışlık ömrünün son günlerinde "Kafka gerçekten gerçekçiymiş" diyen o insani kırgın sesi gıtmıyor kulaklarımdan İşte burda Lenin'den uzun bır alıntı yaparak bıçağı ete saplayalım diyorum "Başlıca yaratıcısı Marx olan komünist teorinın, komünist bılımın, marxsizmın bu doktrinin artık, bır deha bıle olsa, XIX yüzyılın bir sosyalistinin eserı olmaktan çıktığını, kapitalizme karşı mücadelesınde ondan esınlenen, milyonlarca, onmilyonlarca proleterin eserı halını aldığını okumuş ve öğrenmışsınızdır Eğer Marx'ın doktırinin, en devrimci sınıftan milyonlarca, onmilyonlarca insanın gönlünü nasıl kazandığını sorarsanız, ancak bir tek cevap alabılirsınız Bu böyle olmuştur çünkü Marx kapitalist düzende ınsanlığın kazandığı bilgilerin sağlam temeline dayanıyordu, ınsan toplumunun gelişım yasalarını ınceledikten sonra, kapıtalızmın gelışımının kaçınılmaz özelliğını, bu gelişmenın komunizme götürebileceğini anladı ve bunu yalnızca -burası önemli- (vurgu Lenin'in N A) kapitalıst toplumun en kesın, en ayrıntılı, en derin ıncelemesını yaptıktan, eskı bılımın ürünü olan her şeyi butünüyle özümledıkten sonra kanıtladı Insan toplumunun yarattığı her şeyı, Marx eleştirici bir gözle, hıçbir şeyı karanlıkta bırakmaksızın tekrar duşündü, eleştırinin süzgecinde geçirdı ve işçi hareketine uyguladı ( )

Örneğin proletarya kültüründen sözettiğimiz zaman, bunu gözönünde bulundurmamız gereklidir Eğer proletarya kültürünü yaratanın, insanlığın gelişimi sırasında oluşturulan kültürün tam olarak bilinmesi ve dönüştürülmesı olduğunu ıyice anlamamışsak, bu sorunu çözemeyız Proletarya kültürü rasgele bir yerden, birdenbire ortaya çıkmaz, bu konuda uzman olduğunu söyleyen insanların ıcadı da değildir Saçma bunlar Proletarya kültürü ınsanlığın, kapitalist toplumun, toprak sahipleri ve bürokratlar topkımunun boyunduruğu altında bırıktırmış olduğu bılgilerin tümünün akla uygun gelişımı olmalıdır ( )" **(Proletarya Kültürü,** Lenin s 63-64, Yar Yayınları Çev Nadıye R Çobanoğlu Hazıran 1979)

Insanın bugünkü sürecını çözebilecek tek şey gerçekçılığımizdir Bu gerçekçilik de ancak insanlığın tarihsel bırkiminin çok iyi özümsenmesı sonucunda elımizde bir "yöntem" olarak işlevli hale gelır Yukarıdaki satırlardan bıraz daha aşağıda Lenin "( ) Bılgıyı sadece özümsemekle kalmamalı, eleştirici biçimde özumsemelısiniz Aklınızı yararsız bilgi yığınlarıyla karıştırmamalı günümüzün kültürlü insanına son derece gereklı olan gerçeklerin bılgısiyle zenginleştirmelisiniz Eğer bır komünıst, çok cıddı ve çok zor bir çalışma yapmadan, eleştırıcı bır gözle ele almak zorunda olduğu gerçekleri apaçık görmek için çaba harcamadan, sadece bır takım kalıpları öğrenmekle komünizmiyle böbürlenmeye nıyetlenıyorsa acınacak bir kışıdır o Gerçeklerın yüzeyinde kalmak çok zararlıdır (agy S 65)

Evet insanı üç boyutuyla anlayıp kavrayacak ve kavratacaklar komünıstlerdır Ama komünistlerimiz bugün "kavram mutlakçılığından", "ezber geçme" kolaycılığına salınırken yaşama doğru soruyu sorup doğru yanıtı alamayacaklardır En liberal "Blum tezlerini" yazarken MKP'yı en radikal sola çeken Lukacs'ın trajedisını tartışamıyorlar

Savaşlar oluyor dünyada Bır yerlerde insanlar silah tekellerı ıçın öldurülüyor Öldürüldüler Dünyanın başka bır yerinde ınsanlar karnavallar düzenleyip aşırı alkolden de ölebılıyorlar Aynı anında gecenın sevişebilıyorlar, uyuyabılıyorlar Hangı acıları hissedebiliyorlar, ya da hangısı olursa olsun en küçük bir acı hissedıyorlar mı? Burada yatıyor bugünün insanının o "büyük" tarihı Gelecekte komünistlerın yazacak oldu-

ğu tarih

Yaşanan sureç, SSCB'nin çöküşüyle ortaya çıkan YDD, Türkiye'de 12 Eylül faşizmiyle gelinen nokta bir insan tipi çıkardı ortaya Bu insan tipi emekten ve özgürlükten yana olduğunu söyleyip, grevdeki işçilerle dayanışma gecesinde iki yüz milyon lirayı alıp, işçilerin ailelerine ancak iki milyon lira bırakan tip Bu tip öğrenci şenliklerine altmış milyon lira alarak katılabileceğini söyleyen sanatçı tipi Bu tip borsada hiç görmediği paralara bir telefonla el koyan, insanlara bol paralar kazandınız deyip, sevgilisini kucaklayan ve özleyen tip Daha binlerce örnek verilebilir Tüm bunları insanların sahtekarlıkları, ikiyüzlülüğüyle açıklamak mümkün değil bugün Bu insan tipi çözümlenmeli. Yaşanan insani birikim çok iyi algılanmadan tarihsel yerine nasıl oturtulacak? Estetik hiçbir duyusu gelişmemiş insan, roman okurken kadın roman kahramanına nasıl sevişecek acaba diye okutan burjuva estetik teorinin -insanın duygularını insana karşı estetize eden eserlerin- sonu nasıl gelecek ve getirilecek? Tabii her yanıyla gelişmiş bütünü tüm gerçekliği ile anlayıp, insani birikimi edinebilmiş insan modeliyle

Etim acıyor Bıçağım kanlı Spartaküs'ün askerlerinin, Bedrettin'in askerlerinin kanı bu kan Etim delik deşik Çağlarımı ve çağlarıma kanıyorum şimdi Gece ıssız mı? Hayır Sabaha kadar konfeksiyon makineleri çalışıyor penceremin dibinde Sabah "kölelik ücretine hayır" afişleri göreceğim duvarımda Makineler çalışmaya devam edecek. Tarihin oluşturduğu trajik yalnızlığımı duşuneceğim. Petrarca'yı, Lukacs'ı hissetmeye çalışacağım Nasılsınız diyeceğim onlara soğuk buz gibi odamdan

Eşim içerde uyuyacak. Soğuk yatağı ısıtmak için ona, ilk önce ben gireceğim yorganın altına Sonra kalkıp yazımı yazacağım Dışarı çıkacağım, duvarda afişler sırtında Petrarca'nın çarmıhı Konfeksiyon makineleri gibi işleyecek yüreğim

İki yüz milyon alan "sazcı" gelecek aklıma Çocuğuma üzüleceğim Ona paranın olduğu bir dünya bırakacağım diye Kendisinin bir değişim değeri olarak algılandığı bir dünya bırakmak içimi yakacak "O dünyada et ve bıçak da bırakacağım ama" diyeceğim kendime sonra Sonra diyeceğim ki Petrarca ve Bruno'nun çarmıhları da kalacak ona "Kölelik ücretine hayır" afişleri duvarımda

Estetize edilmiş dünyalar kuracağım Dostoyevski'nin, Gorki'nin, Nazım Hikmet'in ve Madam Curie'nin dünyası Sonra Lenin'in "Ancak, belleğini, insanlığın yarattığı bütün hazinelerle zenginleştirdikten sonra insan komünist olabilir" dediği gelecek aklıma Sunturlu bir küfür dolduracak ağzımı Parababalarına, borsa simsarlarına, ezberci komünistlere, kavram mutlakçılarına Ama etmeyeceğim. Sabrım bileyecek bıçağımı

Kavramlarım var benim İlerleyen Kapsamıyla genişleyen ve daralan İzlediği insanlık çizgisinin aynası olabilmiş kavramlar Egemenlere karşı, ezilenin yanında yürümuş, insanların yanında insanlara dünyayı açıklatabilmiş kavramlar Her biri için cellatlar bulmuş egemenler Biri için eli baltalı, öteki için eli kalemli cellatlar Dünyanın bütün coğrafyalarında insana yoldaş, insanı kavramlar Her biri Marxist bir aydınlanmanın bu topraklar üzerindeki filizleri olacak

Ben bugün Bruno'ları, Petrarca'ları, Lukacs'ları, Hegel'leri, Marx'ları yalnız bırakmayacağım Benden beş yuz yıl sonra bir çocuk benim şimdi saydığım adlar için "tarihin oluşturduğu yalnızlıklar ne kadar trajiktir" diye yazmayacak. İnsan için

Eti benim çağların bıçağı da

Sahi Kimleri Kutsadık

Dün vardın bugün yoksun
Anıların unutkan tarihi
Yalanım olarak kalacaksın

Labirent ve satranç
Sınırıydı aklın için derinliği
Göz göze bir oyun ölümü hiçleyerek
Griliği kat kat bir hayat
Hasıraltı duygular
Körebe oyunu aşk
Aşkı tüketerek
En güzel yanlarını birbirimizin
Yürüyorduk
Sevda toydu acı uzun bir nehir
Aldık kimini yanımıza
Kimini unuttuk bilerek
Öz kabımıza zehir

Oyun değildi yaşanan
Oyunla başlamıştık
Özümüze kuşkulu ve tüketen
Sahi kimleri kutsadık.

Hepimiz hepimizle
Dünya arkadaşıydık
Bir düşle yola çıktık
Avcısıydık bir düşün
Vurduk birbirimizi
Düşü unuttuk.

Suna ARAS

İnsanlık Kalıtı ve Bilinç Durumları

Kaan ARSLANOĞLU

"Hiç kimse görmek istemeyen kadar kör değildir" demiş İbni Sina. Eski Çin'den, Yunan'a, ortaçağdan günümüze, pek çok düşünür insanı araştırmış, çözümlemeye çalışmış. Evrim sürecini inceleyen bilimlerin saptadıklarının da ışığında insanlık kalıtından benim anladıklarım şunlar: İnsanın temel yapısı, temel sorunları binlerce yıldır değişmiyor. Belirli düşünce ve davranış kalıplarına eğilimli insan gruplarının özellikleri de temel olarak değişmiyor. Ekonomik yapı, sistemler, kültür değişiyor; buna bağlı olarak insanda da göreli değişiklikler oluyor; fakat temel ilişkiler, anlayışlar pek değişmiyor. Bundan çıkarılacak sonuç ise şu: İnsanda temel değişiklikler için yüzlerce yıl beklememiz gerekebilir. Hatta yeni bir türün ortaya çıkışı... Bu gerçek, insanı kaderciliğe götürür mü? Tam tersi. Yalnızca durum saptaması olarak bile gerçeği bilmek insanı kadercilikten uzaklaştırır; bunun aksi ise gerçek kadercilikti. Başka bir sonuç: İnsanı değiştirmek için ileri insanların çok daha yoğun, çok daha örgütlü ve nitelikli, aynı zamanda sabırlı mücadelesi gerekir. Asıl kadercilik, nasılsa kendiliğinden ve kısa sürede olur, diyerek hayale kapılmak, işi tavsatmaktır; şimdi çok yaygın olarak yapıldığı gibi.

Bir söyleşi öncesi, geçenlerde kısa bir sürede, insani değerler dediğimiz özellikleri sıraladım: Özveri; özgeçicilik, yardımseverlik; vefa; kadir bilirlik; sorumluluk duygusu; azim; sabır; paylaşımcılık; cesaret; acıma duygusu; dürüstlük; doğruculuk; bilgiye, sanata, okumaya karşı ilgi; anlama yetisi; incelik; nezaket; tutarlılık; duyarlılık; kendini değerlendirme yetisi; sevme yetisi; insan arayışı; kararlılık; tutarlılık; alçak gönüllülük, gerçeklik duygusu; sorgulayıcılık; verici olma; başkaldırıcılık; grup çalışmasına ilgi; dostluk, arkadaşlık duygusu; titizlik; işini iyi yapma; ben merkezci olmama; yaşam ve çalışma disiplini; direnç yetisi; adalet, hak duygusu; emeğe saygı; doğa sevgisi, mizah duygusu bunlardan bazıları. İnsani değerler denilince başka kişilerin aklına kendi dünya görüşleri doğrultusunda başka şeyler gelebilir; ama benim ve bana benzer insanların aklına, üç aşağı beş yukarı bunlar gelir. Her bir değerin kendi içinde birçok türü olabilir; ayrıca her insan her bir değeri biraz farklı anlayabilir. Peki neden saydık bu değerleri? Bir insana neden "iyi" dediğimizi, neden "insanlık kültüründen payına düşeni almış" diye değerlendirdiğimizi açıklayabilmek için. Sayılan değerlerin büyük çoğunluğunu kişiliğinde ortalamanın üstünde yaşatan insana, biz "iyi insan" diyebiliriz.

Önemli bir soru: "İyi" insanın bu değerler bağlamında felsefi konumu ne olabilir? Örneğin bir sağcı, yani toplumsal duruşu sermayeden yana kişi "iyi" olabilir mi? Düşük bir olasılıkla bile gerçekleşse bir sağcının bu değerlerden büyük çoğunluğunu kişiliğinde yaşatması mümkündür. Ancak görüldüğü gibi kendi dünya görüşüme uygun bir sıralama yaptığımdan, büyük çoğunluğu bu değerlerden bazılarını güçlü bir nicelikle gösterseler bile, yani belli alanlarda "iyi insan" olsalar dahi, değerlerin toplamı anlamında "iyi" olamayacaklardır. Peki sol, yani emekten yana dünya görüşüne uygun bir liste yaptığım halde, solcuların çoğunluğu bu değerleri yaşamlarında benimsemekte ve savunmakta mıdır? Yazık ki hayır. Geçmişte daha büyük oranda yaşanan bir yanılsamayla karşı karşıyayız: Solcu bilinen herkesin ya da çoğunluğun sol ahlakı özümseyip benimsediğinin varsayılması. Solcular arasından şaşırtacak kadar yüksek oranda dönek, hırsız, rüşvetçi, çıkarcı, uçkuru düşük çıkması sol ahlakla sol politika arasındaki bağın güçlü olmadığını, son dönemde ise iyice koptuğunu bizlere gösterdi. Sol, zaten bu yüzden çöktü, çöktüğü için de sol kişilikler büsbütün çözüldü. O halde biz insanlara elinde taşıdığı gazeteye göre değil, savunduğu, yaşattığı insani değerlere göre not vermeliyiz. Bir grubu, bir sistemi de aynı ölçülerle yargılamalıyız.

Bugün solda ciddi bir us yarılması yaşanıyor. Buna pek çok kanıt gösterebilirim. Örneğin insani tüm özelliklerin, kültürün-toplumun etkisi dışında, fakat bir anlamda onunla iç içe geçmiş genetik bir temeli olduğu, açığa çıkmış kanıtlarla gösterildiğinde; buna "idealizm" "genetikçilik" ismi takıyor birçok sosyalist. Kafalardaki düşleri, beklentileri gerçek sanmamın en katıksız idealizm olduğu kavranamı-

yor. Marksizmin yöntemini değil, bazı işe gelen çıkarsamalarını almanın, Marksizm sayılmayacağı anlaşılamıyor. Bir arkadaşımız Leibniz'i, Nietzche'yi tanıtan yazılar çıktığı için İnsancıl'ı devrimci rütbesinden demokrat rütbesine indiriyor. Bu arkadaşımız tek olsa, dergi yazısıyla yanıt verme gereği doğmazdı; fakat onun gibi on binlercesi var ülkede. Be kardeşim, Marx'ın kafasına Marksist düşünce vahiy yoluyla mı indi? O tüm insanlık kültürünü enine boyuna inceleyerek bulunduğu noktaya vardı. Bizim işimiz onun yaptığını, içine Marx'ı da katarak daha yüksek noktaya ulaştırmak. Platon'dan, Heraklit'ten bu yana sorun aynı. İnsanı tanımak, sorunlarını çözmek... Bu anlamda elimizde zengin bir kalıt var. Nietzche bu kalıtı yaratanlardan sadece biri. İsteyen Nietzche'den, Wagner'den, Leibniz'den, Kafka'dan pek çok şey öğrenebilir, insan olur. Niyeti bozuk kişi ise Nietzche okuyup, Wagner dinleyerek faşistleşir; nasıl ki Marx okuyan birçok insan faşistleşmişse.

Bugün solda us yarılmasıyla birlikte ahlaki bir çöküş yaşanıyor. Garip bir solcu aydın tipi tabandaki eğilimlerden güç alarak çoğalıyor, her mekanda, her ortamda insani değerleri çürütüyor. Yeni solcu aydınlarımız görünürdeki siyasi sağ dışında kimseyi eleştirmiyor, herkesi övüyor. Kendine eleştiri gelmişse yanıt vermiyor, duymamazlıktan geliyor, hiçbir yanlışını kabul etmiyor. Bir yandan Kürt milliyetçiliği yapıyor, öte yandan Kemalist gazeteyle sıcak ilişkiler kuruyor, aynı anda sermaye medyasına göz kırpıyor. Bir yandan sosyalist yayın organlarında genel sol yazılar yazıyor, aynı anda İletişim, Yapı Kredi yayınlarından kitabını bastırtıyor; cahillik içinde yüzerken toplumun cahilliğiyle dalga geçiyor. Birilerini birilerinin çizgisine kaymakla suçlarken, aynı anda o daha kötü birileriyle açık açık ilişki kuruyor. Bir yandan kaba ölçülerle, hoyratça, umursamazca sanat ürünlerini yargılıyor, bir yandan onu bunu Jdanovculukla suçluyor. Bunların hepsi emeğe saygısızlıktan, ranttan bir pay kapma telaşından kaynaklanıyor. Peki böylesi aydınlara itibar gösteren sol başarıya ulaşabilir mi? Böylesi bir solun başarıya ulaşmaması daha hayırlı olur, o da işin başka yönü; fakat ulaşamayacağı açık. Geçmiştekinden daha fazla ezilen emekçiler, bu sol içinde popüler aydın tipine güvenemediklerinden daha da sağa kayıyorlar.

Çözüm, ülkede ve dünyada yeni bir aydınlanma yaratmak... Yozlaşan ve işlev göremez hale gelen toplumcu gerçekçiliğin üstünde "insani gerçekçilik" kavramını ortaya attık. Sanıyorum ki yeni aydınlanma ve emekten yana yeni kalkışma, felsefede ve politikada yozlaşan, işlevsizleşen eski kavramların yerine, Yeni Dünya Düzeni ideologlarının yaptığı gibi emperyalizmden değil, emekten yana yeni kavramları toplum yaşamına sokacaktır.

İnsan Olmak

Bir kıymık kopardım obsidyenden
Kılı kıpırdamadı Hasandağının
Bir soluğum onbin yıl
Yaktım ateşi çoktan

Toprağı sürdüm
Taneler ürettim
Lokmam
Bir adımım yeryüzü

Kayayı oydum
Musayı İsayı Muhammedi koydum
Bütün yolları
Birleştirdim suları
Bir kulacım bütün zaman

Yürüdüm
Bitmez yollar
On bin yüzbin yıl
İnsan olmak zor

Cengiz BEKTAŞ

İlk Ateşin Ardından... İnsanlaşma Süreci

Sinan KUTLU

Üçbin yıllık geçmişinin hesabını yapamayan insan, günübirlik yaşayan insandır "
Goethe

Yazı masamda oturmuş, aklımdan geçenleri sıraya koymaya, kağıda dökülecek biçimde düzenlemeye çalışıyorum Böyle zamanlarda hep olduğu gibi, bir sigara yakmak geliyor yine içimden İlk dumanın ardından kısa bir mutluluk ânı gözüm çakmağın titrek ateşine takılıyor, kırmızı-mavi yalazlanan alevden kendimi alamıyorum nedense, yeni yeni düşünceler beliriyor ardarda dağınıklık artıyor Neden sonra yavaş yavaş yerlerini bulmaya başlıyor düşünce parçacıkları, aslında bunun bir belirsizlik olmadığını biliyorum, ateşe bakarken düşündüğüm şeyin bundan öte bir şey olduğunun ayırdındayım örneğin Bugün sigaramı yakabilmemi ve bundan çok daha önemli başka şeyleri borçlu olduğum insanı... ateşi bulan insanı düşünüyorum

Yaşadığımız çağın, bugün için geçerli bilgi düzeyimizin sonsuzluk kavramıyla tanımladığı evreni, bu evren içindeki herhangi bir galaksinin küçük bir gezegeni olan dünyamızı oluşturan varlıklar yalnızca biz insanlardan ibaret değil kuşkusuz, İnsan, varlığın en üst gelişim evresi olarak tanımlanan canlılar içinde de tek türü oluşturmuyor; binlerce milyonlarca canlı tür içinde çok sayıda alt ve üst takımla, çeşitli kategorilerle belirlenen geniş bir dağılımda memeliler grubunun bir kolunu oluşturuyoruz yalnızca. Ancak bu oldukça nesnel ve biyolojik bakış açısının, insanı niteliksel bütünlüğüyle tanımlamak, varlıklar ya da canlılar evreni içindeki konumunu, taşıdığı ayrımları belirlemek gibi bir sav açısından enikonu yetersiz kaldığı da çok açık. Az önce düşündüklerimden yola çıkan çok basit bir örnekte bile bunu bilinç düzeyinde ve hiç kuşku duymaksızın kavramak pek zor olmuyor Ateşi bulan, taşa, madene biçim veren insan ve ben şimdi burada durup şöyle düşünülebilir Bundan binlerce, onbinlerce yıl önce yaşamış bir insanı düşünürken ben, başka herhangi bir varlığı düşünürken bulunduğum konumdan çok ayrı bir yerdeyim Üstelik bu ayrıcalık, benim bir türdeşimi düşünüyor olmamdan da kaynaklanmıyor yalnızca Diyelim ki başka bir canlıda, örneğin bir kedide kendi türünün geçmişiyle düşünsel bağlantı kurabilme yetisi oluşsun bir an için Bu durumda kedi, tarihsel bir çizgiyi geriye doğru katederek, çağlar öncesinde yaşamış bir türdeşiyle düşünsel bir buluşma gerçekleştirecektir Böyle bir buluşmada kurulabilecek ortaklaşalığın ölçüsü ne olabilir diye düşünülünce, akla gelecek şeyler oldukça sınırlıdır Kedi, yüzyıllar önce yaşamış bir başka kedide yalnızca aynı biyolojik türün üyesi olması anlamında bir özdeşlik yaşayabilir, her ikisinin de bunun ötesinde bir ortak yönü yoktur Ya da daha açık söylersek günümüzün kedisi eski akrabasına bugünkü yaşama koşulları açısından hiçbir şey borçlu değildir, dünyadaki onca değişime karşın her ikisi de tümüyle aynı yaşama biçimini paylaşmış, binyıllarca birbirine hiçbir birikim aktarmayan kuşaklar sürekli kendini tekrarlamıştır Dünyadaki büyük değişimlerin onları hiç mi hiç etkilememesi son derece doğaldır aslında, çünkü tüm değişimler yalnızca insan için geçerlidir ve değişimi yaratan da yine insandır

Öyleyse benim, yüzyıllar önce yaşamış türdeşimi, ateşi bulan insanı düşünürken edindiğim farklı konumun, verili gerçekliğin ötesinde, bu gerçekliğe insanın kattığı bir özellikle yani değişim olgusuyla yakından ilgili olduğunu öncelikle akla getirmek gerekiyor Odamda, oturmuş çalışırken, sigara yakıyor ve ateşin bana sağladığı olanakları bir başka insana, başka insanlara borçlu olduğumu algılıyorum Bu garip bir duygu uyandırıyor bende; çoktan dünyadan ayrılmış bu insanların gerçekte hâlâ yok olmadıklarını, henüz dünyadaki konukluğunu sürdüren ben ve benim gibi birçok insanın yaşamında

somut bir varlık edinerek yaşamayı sürdürdüklerini düşünüyorum. Hepsi bu kadar da değil; kalemi ve kağıdı bulan, barınmak için evler ve içinde yaşamayı sağlayan gereçler yaratan, elektriği ve başka enerji biçimlerini insanın kullanımına sokan, okuduğum kitapları ve daha başkalarını yazarak düşünce birikimimi oluşturan insanlar da burada benimle birlikte yaşıyor. Ben de ancak onların oluşturduğu binlerce yıllık uygarlık ve kültür birikimi temelinde bugünkü anlamımı ediniyor ve geleceğin insanına bir şeyler bırakabilmek uğruna çabalama olanağı buluyorum.

Ateşi bulan, taşı yontan, madenlere biçim veren insan, evrenin doğal sürecindeki ilk değişimi yaratmıştı, doğanın verili olanakları içinde kendisi ve başka insanların yararına değişimler yaratan bu insan aynı zamanda insanlaşma sürecini de başlatmış oluyordu. Sıradan bir canlı, maymunsu bir yaratık olarak uzun süre yaşayan ilk atamız, çevresindeki varlıkları anlamlandırmaya, onlar arasında ilişki kurmaya, varlıkları kendi yaşamına yarar katacak biçimde değiştirmeye başladığında ilk üretim etkinliğini gerçekleştirdi ve insanlaştı. İnsanlaşma süreci o çağlardan bugüne yaşama yönelik sayısız nicelik ve nitelik değişimi yaratarak süregeldi; ancak insana temel niteliğini veren bu süreçte nicel değişimler sayısız olsa da, değişmeyen bir nitelik günümüzde bile geçerliliğini koruyor. İnsan türü varoldukça yaşamsal pratiği de belirleyen bir düşünsel etkinlik olarak yaşanacak olan insanlaşma süreci, bu temel niteliğini insanın iki ucu açık bir eyleminde ediniyor. Bu iki uçtan biri geçmişe, diğeri de geleceğe açılıyor ve insan geçmişin birikimini bilincinde taşıyarak, yaşadığı koşulları bir üstüne dönüştürecek bilme ve yaratma etkinliğiyle kendini gerçekleştirirken, aynı zamanda geleceğe kalacak mirası da yaratmış oluyor. Böyle bir yaşam deneyimi, yani birbirine eklemlenerek kesintisiz tek bir sürece dönüşen ve anlamını orada edinen tekil insan yaşamı, türümüzü tüm diğer varlıklardan ayıran niteliklerin en başında geliyor. Böylece toplumsal bir varlık olmasının yanında, insanın kültürel ve tarihsel boyutta anlam kazanan bir kimlik taşıdığını da onun bütünlüğüne katılan değişmez bir gerçeklik olarak karşımızda buluyoruz. Böyle bir kimlikse insana salt bugünü yaşamanın ötesinde, hem dünde hem de yarında yaşamanın sorumluluğunu ve onurunu yüklüyor. Bunu kendi adıma şöyle anlatıya dökmek geliyor içimden: Ben, ateşi bulan insan olarak ve emeğin en yüce değer olduğu toplumu kuracak insan olarak bugünde yaşıyorum. Bu durumda insan geçmişte ve gelecekte yaşayan varlıksa, ya da ancak geçmişi ve geleceği birlikte yaşayan varlık insansa, yazımın başlangıcında alıntıladığım sözlerinde Goethe, "günübirlik yaşayan insan" nitelemesiyle sanırım göründüğünden çok daha ağır bir yargıyı dile getiriyor.

Ateşi bulan, taşa biçim veren insanın serüveni günden güne artan bir ivmeyle sürüp gidiyor ve insanlık var oldukça da sürecek. Bu serüven yani insanlaşma süreci bugüne gelene değin sayısız yaratımlarla, ürünlerle gelişti ve çağlar boyu pek çok insanın emeğiyle aldı besinini. Ancak bugüne büyük değerler katan bu süreç pek çok insanın mutsuzluğuna, acılarına bedellendi. İnsan olmanın bilinciyle yaşayan, insan için çalışan, düşünen ve üreten pek çok kişi bu onurlu savaşımın bedelini çok ağır ödedi; bunun için kan dökenler, canından olanlar, sürgünlere, hapislere gönderilenler oldu. Bir insan emekçisi olan Marx'ın dediği gibi insanı kültüre, bilime giden yol geniş bir yol değildi, sarp ve karanlık geçitlerden, sayısız engellerden oluşmuştu. İnsan için mücadele edenleri en iyi olasılıkla kopkoyu, soğuk bir yalnızlık bekliyordu. Ancak bugünü oluşturan ve geleceğe yön veren değerleri yaratan insanı bilinç, egemen ilişkiler içinde o gün için geçerli zenginliklere rahatça erişebilecekken, onlara sırt çevirerek, tercihini insan için mücadeleden yana kullandı her zaman. Bu durumda akla o çok tartışılan soru geliyor ister istemez: Tarih kahramanların elinde mi biçimlendi? Bu soruya verilecek yanıt evet değil tabii ki. Geçmişi devralan ve güzel bir geleceğe katkıda bulunanlar yalnızca insanı kimliğinin ayırdında olan, kişisel niteliğini edinebilmek için tarihsel sorumluluğunu üstlenebilecek kertede insanlaşmış kişilerdi; yani toplum için olduğu kadar kendisi için de bir şeyler isteyen " insanlar"dı sözkonusu olan.

İnsanın mücadelesi doğal güçlere karşı kendini koruma ve hayatta kalabilme mücadelesi olarak başladı. Giderek içinde yaşadığı evreni ve onu oluşturan varlıkları anlamlandırmaya, onlar üzerinde düşünmeye başladı insan. Tek tek varlıklar üzerinde düşünmekten, varlıklar arasında ilişkiler kurma, ilk kavramları oluşturma aşamasına geldi. Kendisinin de bir unsur olarak katıldığı varlık evrenini çözümlemeye, çevresini kuşatan kozmik yasalılığı kavramaya çalışırken insanın önemli kaygılarından biri de evrendeki diğer varlıklar içindeki konumunu sorgulamak, böylece yerini belirlemeye çalışırken, varoluşunun bilincine ulaşmaktı. Uzun yıllar, yüzyıllar boyu gördüğünden çok görmediği üzerinde düşünen, nesneleri verili gerçekliğiyle değil, onlara yüklediği düşsel anlamlarla tanımlayan insan, ilk kez Milattan yüzyıllarca önce, eski Yunan'da mitolojiden felsefeye yönelmeye başladı. Doğayı kendi disiplini içinde tanımaya çalışan ilk doğa filozoflarının ardından, Sokrates, Platon ve Aristoteles bireysel ve toplumsal bir varlık olarak insana dayanan bir felsefe yarattılar. Antik çağın ardından gelen Ortaçağda da, dinsel kurumların edilginleştirici etkisine ve uzun süren bir duraksamaya karşın insanı kültürün gelişimi devam etti, öğretim kurumları, üniversiteler gelişti bu çağda. Rönesansla birlikte, düşüncenin önündeki engeller hızla parçalanmaya, birey olarak insanın değeri üzerinde temellenen, dünyayı mitlerle değil bilimsel gerçekliğiyle açıklayan bir kültür yaygınlık kazandı, bilimde ve sanatta devrim niteliğinde atılımlar gerçekleşti. Copernicus, Kepler, Galilei ve Newton dünya merkezli evren görüşünü yıkarak uzayı belirleyen fiziksel yasaları, gezegenlerin hareketlerini bilimsel düzeyde açıkladılar. Descartes ve Bacon iki ayrı açıdan, usçu ve deneyci felsefe açısından yaklaşarak, bilimsel gelişimlerle bağdaşık, yöntemli bir felsefe yarattılar ve bir düşünce disiplini olarak felsefeye önemli katkılarda bulundular. Kant, bu iki farklı bakış açısını doğru bir bireşime vardırmaya, bilgi edinme süreçlerini özne ve nesne açısından yeniden yorumlamaya çalıştı. Aydınlanma ile birlikte insanlık geçmişin bilimsel ve kültürel birikimi temelinde yeni toplumsal ve düşünsel evrelere geldi.

dönüşüm hız kazandı. 19.Yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, çağdaş gelişmelerin toplumsal dengelerde, sınıflararası ilişkilerde yarattığı değişimler, burjuvazinin ilerici dinamiğini yitirip sömürgen ve gerici egemen sınıf olarak emekçi sınıflar karşısında edindiği konum, insanlığın düşünce tarihinde yepyeni bir aşamanın koşullarını hazırladı. Karl Marx ve Friedrich Engels kapitalist sistemi sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyde çözümleyen düşünsel verimlerinde, sermayenin değil emeğin öncelikli değer olduğu alternatif toplum biçiminin, sosyalizmin kuramsal inşası yolunda önemli adımlar attılar.

Yüzyılımıza girildiğinden bu yana insanlık tarihi, toplumsal ve kültürel çelişkilerin giderek yoğunlaştığı, emek-sermaye karşıtlığının değişik açılımlarda evrelendiği, büyük kitlesel çalkantıların, devrimlerin yaşandığı ve sosyalizmin göreli başarı ve başarısızlıklarının gerçekleştiği kesitlere tanık oldu. İçinde yaşadığımız geç kapitalizm koşullarında da bu savaşım, oldukça karmaşık görünümler arzeden özgül biçimlerde alabildiğine sürüyor. Yüzyılımızın sonlarında tüm yoğunluğuyla duyumsanan bu özgül koşullar ve yaşanan karmaşa, geçmişe oranla çok daha geniş bir türevler dağılımına dönüşen söylem biçimleri arasındaki ilişkilerde odaklanıyor. İdeolojik ve kuramsal söylemlerin eski kalın çizgilerinden uzaklaşarak alabıldiğine belirsiz anlatılar biçiminde yapılanması, yer yer içiçe geçerek birbiri içinde erimesi, geçmişin karşıt ideolojilerinde diğerinden ödünç alınan düşünsel yönelimlere yer verilmesi bu karışık görüntüyü hazırlayan nedenler olarak anılabilir. Ancak, az önce kullandığımız görüntü sözcüğünün burada anahtar niteliğinde bir işlevi olduğunu hemen belirtmekte yarar var. Çünkü yaşanan karmaşa, burjuva ideolojisinin sınıfsal niteliklerini ve sömürü düzenini perdelemek, bu nitelikleri kuramsal düzeyde çözümleyen alternatif toplumsal öğretinin kitleler üzerindeki etkilerini bertaraf etmek amacıyla geliştirdiği yapıntı söylem biçimlerinden kaynaklanıyor. Bu sahte söylemlerin hemen hepsinin, şu ya da bu biçimde klişe sol anlatıları ödünç alması, marksizmi ya açıktan savunarak ya da onunla sözde ittifaklar oluşturarak çağa uygun dönüşümler yapmayı amaçlaması ise bir rastlantı değil tabii. Ancak tüm bu yapay karmaşa içinde apaçık olan şu ki, burjuva ideolojisi hangi adı alsa ya da hangi kimliğe bürünse de, gerçekliği olduğundan farklı göstermeye çalışan idealist özünden ötürü kendini her fırsatta açığa vurmaktan kolay kurtulamıyor. Bu durumun gösterdiği koşullarda, bir üst toplum ve kültür yaratma mücadelesi içinde biçimlenen ve egemen değerler skalasını yıkarak, sermayeden boşalacak tepe noktaya emeği yerleştirmeyi ilke edinen bilimsel öğreti için, insanı gerçekçi çizgide, doğru bir özne-nesne diyalektiğine dayalı kuramsal izleğinde yol almak, her zamankinden çok daha geçerli bir sorumluluk bugün.

İşte tam bu bağlamda, anlatımızın temel izleğine geri dönerek, böyle bir düşünsel tavrın, yani insani gerçekçiliğin nicedir değindiğimiz insanlık tarihine, bu tarih içinde oluşan kültür birikimine karşı nasıl bir yaklaşım benimseyebileceğinden daha rahat söz açabiliriz. Öncelikle günümüz koşullarında, postmodenist eğilimler açısından olsun, gelenekçi sol dogmatizm açısından olsun ağır basan eğilimin, öğrenilmiş bilimsel doğruları ya da özgül kuramsal söylemleri dayanak yaparak, geçmişin düşünsel ürünlerini yanlışlamaktan ibaret olduğunu anımsatmakta yarar var. Burada şimdilik derin kuramsal çözümlemelere girmeden, yalnızca ilkinin göreci-nesnel idealist bir yaklaşımla mevcut çağdaş durumu bağlantısız parçalara ayırarak tanımladığını, bu öğeleri tek tek mutlaklaştırarak geliştirdiği kuram çerçevesinde geçmişi artık tümüyle geçersiz bir tarih öncesine indirgediğini, ikincisinin de binlerce yıllık bilimsel sürecin bugüne sağladığı nesnel doğruları, neredeyse geçmişe kın duyacak ölçüde tarihsel boyutundan soyutladığını söyleyebiliriz. Burada en ilginç ayrıntı ise, her ikisinin söylemlerinde geçmişin deneyiminden yararlanma ifadesinin sık sık yer alması olsa gerek.

İnsanı tüm yönleriyle, öznel ve nesnel diyalektik bütünlüğüyle kavrayan, toplumsal ve kültürel bir varlık olarak onu tarihsel boyutunda tanıdığı kadar, bireysel yetileri özlemleri ve yaratıcılığıyla da anlamlandıran ve tüm bu niteliklerini insani gerçekçilik tanımlamasında yansıtan bir bilinç durumunun bu konudaki tavrı bundan çok farklı olacaktır doğal olarak. Böyle bir düşünce için nereden bakılırsa bakılsın insani kültür birikimini yalnızca yanlışlama düzeyinde değerlendirmek söz konusu bile olamaz. Birey açısından, insan teki açısından bakıldığında insanı kültüre şu ya da bu biçimde katkıda bulunmuş, ömrünü bu uğurda tüketmiş her insanın çabası, dün için olduğu kadar, bugün ve yarın için de önemlidir ve insan emeğinin belirli bir zamana sığmayan değerini taşır. Toplumsal ve tarihsel açıdan bakıldığında da sonuç değişmez; insanın insan için ürettiği her şey toplumsallaşır ve tarihsel süreç içinde her evrenin bir önceki ve bir sonrakinden daha az anlamı yoktur. İnsani kültür, binlerce yıldır birbirine eklenen halkalarla gelişen bir zincirse, bizim için önemli olan ve sahip çıkmamız gereken, tek tek halkalar değil zincirin kendisidir. Ancak tarihsel bir kimlik içinde insanlaşan ve bu süreci aralıksız yaşamak durumunda olan türümüz için, bundan başka bir seçenek yoktur.

Ateşi bulan insan olmasaydı insanlık belki de var olmayı başaramayacak, yerleşik uygarlıklar kuramayacaktı. "Bildiğim bir şey varsa o da hiçbir şey bilmediğimdir" diyen ve egemenlerin verdiği idam kararını bir bardak zehir içerek kendisi infaz eden Sokrates olmasaydı, sorgulayan düşünce gelişmeyecek ve insanlık çok daha uzun süre boş bilgiçliklerde takılıp kalacaktı belki de. Descartes, "İnsan ömründe en az bir kez bildiği her şeye kuşkuyla yaklaşmalıdır" demeseydi. Kepler kutsal daireyi yıkacak gücü bulamasaydı kendinde ve insanlık tarihi Galilei, Bacon, Kant, Newton, Einstein adlarını yazmasaydı mutlaka yaşadığımız dünya şimdikinden daha kötü bir dünya olacaktı. Onlar ve daha niceleri bize doğruları ve yanlışlarıyla zengin bir miras bıraktılar. Yanlışları, doğruları daha kolay görmemizi sağladı, doğrularıysa sonsuza dek bilincimizde yaşayacak. Bizim insani mücadelemiz ve emeğimizle var ettiğimiz doğrular ve yanlışlar da, gelecek için şimdiden aynı anlam yükünü barındırıyor.

Ezberletilmiş Yalnızlıklar Ya da Mürit Olmak

Aydın ÖZTÜRK

Içınde sorular taşımayan doğrular olur mu? Soruyu azıcık değıştırerek sürdürülelim. İçinde yanlışlar taşımıyan doğrular olur mu? Verilecek yanıtı insanın ütopyası ıle ilişkisini nasıl kurduğu yönüyle önemli sayıyorum İnsanlaşmak için önemli sayıyorum.

Bir düşünün: Heykeltraş 'taşın fazlasını yontarak' plastık değerı yuksek sanatsal bir ürünü ortaya çıkarıyor. Ortaya çıkan heykel heykeltraşın ellerinde bıçımlenmıştır Doğaldır kı bu heykeltraşın sanata bakışının,yakın durduğu sanatsal disiplinin, üretiminin bırıcik olma kaygısının, iç dünyasındaki çatışkıların derın bilgılerıyle bıçimlenmiştir Bir kez tamamlandığında da artık dışındakı etkenlerle şu veya bu şekılde değışme şansı yoktur (Bizde olduğu gibi şeriatçı kafalarına aykırı dıye, kolu bacağı kırılan, edep yerleri(') betonla sıvanan, içine tükürebilmek için hangarlara hapsedilen heykelleri kastetmiyorum.) Konulduğu bir meydanda, bır bulvarda, müzede ya da gömülü kaldığı harabenın derinliklerinde öylece durur Kendısine bıçım veren ellerin kölesidir Sonsuza kadar da yaşayarak olsa bu ellere sadık kalacaktır Diyalektik, akıl, fizik, felsefe, uzay çağı hiç mi hiç ilgilendirmez onu Ustasının bıraktığı yerde, ellerinin verdiği biçimde, düşünüldüğü ımajla kalmaya hükümlü.

Daha da ileri gidersek, onu izleyen bir insanın aldığı mesaj da, kendine has gözlemciliği ile düşlerınde inşa ettiği yeni biçim de bu heykelin umurunda değildir Anlayacağınız yontulmuş taşların sessizlik ve devinımsizlık kurallarına sıkı sıkıya bağlıdır

(Bu heykelın düşündürdükleri neyi çağrıştıran sızce? İçinizde uyanan ilk anımsatmalarını düşünün bıraz'!)

Ya ınsan? Yazgısı bu heykelle örtüşen ya da ayrışan insan' Sağımızda, solumuzda, yakınımızda uzağımızda, bu heykeli çağrıştırıyor ne çok insan var Aklıyla-amaçlarını tekdüze bir zeminde çakıştırıp, daha doğrusu aklının özgün yaratıcılığını gerilere ıterek, hatta nötrleştirerek, aklını üstünü okuyamadığı amaçlarının yörüngesine oturtarak yaşayan ne çok taş var' Üstelık bır heykeltraşın ruh verdiği, fazlalıklarını yonttuğu taş bile olamamış. Sürüye katılan ve kaybolup gıden -insan suretinde dolaşan ne çok sıradan heykel(') var

Sonra bir gün Haliç'teki bir hurdacıda, rastladığı Stalin heykelini gördüğünde sorularını yanıtsız bırakıp, yelkenlerini yeni rüzgarlarla doldurup, ters rotaya dümen yatıranların trajikomik hikayeleri ile başbaşa kalıyoruz Çekip gidenler, güç geçiremedikleri korkulara sığınarak yaşıyorlar artık. Uysal birer heykel oluverdıler stelik de bir mezbeleliğin en kör yerine konup, düşmanlarının alay tahtası olmayı ıçlerine sindirerek

Bakın Stalin heykelinin bulunduğu Haliç'tekı hurdacı ne diyor? 'Bu büstü (kı ona göre demir adam) eritip metal elde etmek ısteyene satıyorum Anı olarak alacak olanlara satmam'

Ne acı Tarih bır hurdacının iki dudağı arasından çıkan bir iki cümle ile, trajık, ama kaydeğer koca bir soruya çengelini asıyor Hurdacı bu heykelin 'alnı olarak saklanmaya değer olmadığı ' yargısını veriyor Ancak o hurdacının da başka heykelleri olduğunu bılmek yüreğimi hafifletmiyor

(Heykelin hurdaya nasıl geldiğini -bu serüvende heykeli yapılan ınsanın payını da- büyütecin altına koyuyorum.)

Şimdi başınızı ellerinizin arasına alarak düşünün biraz Kara kara değil bır çıkış bulmak, karamsarlıklarınızda boğulmamak için Sakın şöyle bır yanıt bulmayın Yaşamımızı kuşatan sistemin, kötülüklerıyle açıklamayın her şeyi Sömürücelerin değırmentaşları arasında unufak olduk demeyin. Ya bu değirmen taşlarının arasında unufak olmayı kaderı sayan buğday tanelerine ne diyeceksiniz? Ya da bu taşları döndüren suyun gücündeki küçük bir damla olmanıza ne demelı? Çuvallara un olarak doldurulmayı değirmencıyle açıklamayın

Bütün beylik değerlendirmelerin en büyük eksıklıkleri, doğrulara şaşmaz ve değişmez kuramlarla yaklaşmalıdır Eğer doğrularınızın içinde eksıklıkler ve yanlışlıklar olmayacağına ınandıysanız -ya da inandırıldıysanız- sonsuza kadar emzirileceğiniz bır yalanınız var demektir Yalana ve nesnesi olmayan hayale inanmak kendi gölgeniz kadar sahici değildir Hangi gölge yolunuza kurulmuş bir pusuda sız yediğiniz bır kurşunla devrilirken belinizdeki silahınızı kapıp zorbaya karşılık verir Hangı yalanın omzuna yaslanabilirsiniz

(Bir kaç anımsatmadan devrımciliğimize zarar(') gelmez değil mi? Mübaşirlerden, stenograflardan ıddia makamlarından ve yargıçlardan ayırarak savunma makamını da dışında tutarak- sözün cezadan korkmadığı bir galaksıde varsayalım Sufleyı aldım')

Koltuklarınıza oturun, ışıkları söndürün Film makınasının tıkırtısı, işte eskı bir zaman -hayret bugüne de çok benziyor- beyazperdenızde

Yıllar önceydi. Henüz sinyalizyon sıstemı 12 Eylül karagahında programlanmamıştı Kırmızı, yeşil, sarıya hükmetmek ortada duruyordu. Çok gençtık, naif bir kuşaktık, yüreğimizden alanlara doğru kortejler akı-

yordu Sarı ve kırmızı çok yakışıyordu pankartlarımıza Bir bir devrilişimiz acıydı, ancak korkutmuyordu. Kılcal damarlarını yormuştuk yılgınlığın. İnançlıydık, ancak inandıklarımızın tarif edildiğini, idealize edildiğini anlayacak zamanımız yoktu Ardımıza takılmış bir selden sorumluyduk. O mendereslerden mavi denizlerdi pusulamızın kuzeyine sabitlenmiş akışımız Önünde yürüdüğümüz çoşkun selin boyumuzu aşıp yatağını zedeleyeceğini düşünmek kaygısıyla, bütün hücrelerimizle tetikteydik Güzel bir kuşaktık Lekesiz bir heyecan

komunarların kurşuna dizildiği
duvar dibiydi yüreğimiz
kurşun yuvaları ve onurla yanyana

(Evet sürdürelim, ajitasyon nostalji ile buluşunca, söz uçmaya heveslenen bir kuşun hafifliğidir mavilerde Ancak kuşla, mavi bir resmin içinde tutukludur)

Nerede kalmıştık? Bir arkadaşıma Lenin'in Devlet ve Devrim'ini vermiştim Okuyup da iade ettiğinde şöyle bir karıştırdım kitabı Çoğu paragrafın altını kırmızı kalemle çizmişti Eminim ki gruplar arası tartışmalarda gerekecek birçok alıntıyı özenle geçirdi defterine (buraya kadar her şey bilindik) kitabı çevirip son sayfalara geldiğimde, boş kısımlarına o kırmızı kalemle yazılar yazıldığını gördüm Okuduğumda daha da ilginçti durum. Yazılanlar Devlet ve Devrim kitabından alınmış notlar değildi. Hatta içeriksel olarak da ayrıydı Bu kırmızı kalemle not edilen daha farklı bir devletti Çizili öğretinin dışında bir arayışın notlarıydı Belki de arayış cesaretiydi O arkadaşımla ilk rastlaşmamda sormuştum bu el yazılarının kaynağını 'Lenin'in devlet konusunda eksik bıraktıklarını tamamladım dedi '(İşte burası değişik) Yanıtı beni iyice şaşırtmıştı Bulunduğumuz yerde ağız dolusu gülüşler yükseldi Hafife almalar İçlerinde 'manyak mı ne'' soruları geçirenler akıl hastahanesinin yolunu gösterenler ne çok ulema vardı'

Öyle ya Lenin yazdıysa 'tartışmak akıl karı değildi'

(Dikkat Lenin heykelleri yıkılırken umutlarını kaybetme telaşına düşen bu zevatlar öyle bir çark ettiler ki kâbaye mümin yazıldılar)

O günlerde de böyle düşünmediğim için arkadaşıma tepkim onarıcı oldu En azından bir düşünceyi tabulaştırıp ona en büyük kötülüğü yapmıştık. En azından Haliç'teki bir hurdacıda eritilmeyi bekleyen heykelin öyküsündeki trajedinin sarsıcı depremiyle yıkılmadık O heykel eritilip mermi kovanı yapıldı mı bilmiyorum'

(Dikkat. Hayalkırıklıkları ortodoks inanmalardan besleniyor Ya da düşünce ve akıl zemini olmayan sığınmalardan)

Sayfamıza tanıklar çağrılınca o delikanlıyı anımsamadan edemeyeceğim: Atak, halk deyimiyle, 'gözükara', inanmayı, ölmeyi göze almakla açıklayan kitap okumayan, dağarcığı kulaktan dolmalarla beslenen genç bir arkadaşımız işte. Alevi kültürünün muhalif çizgisinin verdiği ince bir humanizm ve içinde bu formasyonuna denk bir adalet duygusu taşıyan Ben istiyorum ki biraz kitap okusun. Kitapla arasında sıcak bir bağ örmeye çalışıyorum Durmadan yeni yöntemler deniyorum Nafile(') Okumuyor Kızamıyorsun ustelik Pırıl pırıl bir çocuk. Che Guevara hayranı (Ki ben de öyleyim) Che'nin Savaş Anıları'nı verdim Bir iki ay o kitap eskiyip durdu. Parkasının cebinde Kapağı parçalandı Sayfalar sırtlarından döküldü Yarı parçalanmış iade etti. Şöyle bir karıştırdım bir tek yerin altını çizmiş 'Teoriyi bilmeyenler de devrimci mücadeleye katılabilirler '

Che'nin kitabından altı çizilen bu cümleyi tartışmayacağım (Zaman, mekan, koşullar, ivme bu yaklaşımı açıklayıcı kılabilir Anlaşılabilir) Telafi edilebilir koşullarda hiç emek vermeden bu cümleye sığınmak, bugün için olmasa bile yarın için yanıbaşımızda büyüyen örtülü bir tehlikedir Her heykel yaratıcı bir elin düşlerine gömülüp kaybolabilir SOnra ne mi oldu o delikanlı? Anonimleşmiş o kadar benzerleri var ki biri hepsinin toplamı Bunun bir benzerini de sizler tanıyorsunuz

Asıl büyütecin altına bu anonimliği koyarak, büyüyen dokuya gizlenmiş tehlikeyi yakalayamayız Önce insanların tıpa tıp bir benzerlikle kuşatılmasına, kuşatılıp silinmesine, silinip etkisizleştirilmesine, etkisizleştirilip rahat yönetilir kılınmasına,rahat yönetilir kılınıp sürüleştirilmesine, ciddi bir eleştirel projeksiyon çevirmeliyiz. Lenin'in kitabına eklemeler yapan insanı alaya alacağımıza, Che'nin kitabındaki bir benzerliğine tutunana söyleyecek sözümüz olmalı

Biraz da kitap okumaya karar veren birine önerilerimizi anımsayalım mı?

Önce Komünist Manifesto, İlkel Toplum, Köleci Toplum, Feodal Toplum, Felsefenin Başlangıç İlkeleri, Felsefenin Temel İlkeleri Bu kuramsal yoğunlukta bunalanları soluklandıracak roman ekleniyordu Maxim Gorki'nin Ana'sı, Milka Gripçeva'nın Seni Halk Adına Ölüme Mahkum Ediyorum'unu, An Duç'un Ve Şafakta Kazandık Zafer'ini, Direnme Savaşını Daha önmelisi de grubsal formasyonu veren kitap ve dergiler Sonra ezberlenecek marşlar ve şiirleri de unutmamak gerekir Kortejler, alanlar, direnişler, boykotlar, gece nöbetleri başka öğretmenlerdi

(Bilir kişi sandalyesine oturmak da zor iş Yüreği kımıldatmak için iyi bir manivelanız olmalı Yüreğinizde kımıltısız bir kitle olmamalı Sonra daha büyük kayalara hazırlanan başka manivelelar Kendini bütün zamanların vazgeçilmezi sanmamak. Küçük bir halkasında paslansanız da, uzayan zincirin ucunda aydınlanmak.)

Gazetelerden kesip biriktirdiğim, yazıları karıştırırken Cumhuriyetin pazar yazıları sayfasında yazan Hakan Aksay'ın dediklerine takıldım. 'Uçurum kenarında dans etmiştik ' Altını çizdiğim yerleri okuyunca, bazı satırları buraya almadan edemedim

' Kimimiz onbeşinde, kimimiz yirmibeşinde İdeolojik ve politik olmaktan çok, ahlaksal amaçlar için savaşırdık. Okuyup araştırmaktan çok dinleyip sezmeye, bilgilerimizi çoğaltmaktan çok inançlarımızı sağlamlaştırmaya çalışırdık Çok sık yanılıdık, ama bencillik ve namussuzluk yapmazdık

Kimimiz on beşinde, kimimiz yirmi beşinde Soru sormasından çok ezbere yanıtlar vermeye çalışırdık. Yaşamı ve insanları 'siyah ve beyaz' olarak ikiye ayırırdık Kutsallaştırdığımız örgütlerimizin yöneticileri bizim için 'yeryüzü tanrıları idi. başkalarına karşı acımasız eleştiriler yapar ama kendimize dokunmazdık.

Şimdi kimimiz otuzunu geçti kimimiz kırkını 12 Eylülü yaşadık Sosyalist sistemin yıkılışını ve Sovyetlerin dağılışını gördük Örgütlerimizin ve görüşlerimizin üstünden fırtınalar, kasırgalar geçti. Galipler(') mağluplara karşı olağanüstü boyutta bir psikolojik savaşı başlattı Düşüp de yerde yatanlara, televizyonlarla, gazetelerle, devlet gücüyle, sinsi ve acımasız tekmeler atılmaya başlandı Bir yandan da ekmek kavgası çoluk çoğun boğaz derdi. Kırlaşan ve dökülen saçlar bir şey değil ama çoğumuzun gözlerindeki ışığın kararmasıdır felaketimiz. Yüreklerimizdeki umudun ve inancın küllenmesidir Gerçekleri görmeyen kimilerimizin inat hastalığına yakalanarak aynı söylemleri ezbere yinelemesidir Yenilmeye dayanamayan kimilerimizin kendi geçmişine sövecek kadar zayıflaması ve dizlerinin üzerinde şahlanmayı dene-

mesıdır

'78 kuşağı' bizim kuşağın öyküsü bazen trajıktır bazen komıktır. Özveriyle, cesaretle, onurla doludur. Ama kör ve sağırdır bazen. Uçurumun kenarında edılen dans gıbıdır. Bilgi ve bilinç değil, duygu ve hayal yüklüdür. Belkı bu yönüyle ona 'inanç kuşağı' da denılebılır. '

Bütün bunları asla bir süreci karikatürize etmek duygusuyla yapmıyorum. Harcımızın karılmasında, düşünsel ve etık omurgamızın belirginleşmesinde dönemın derın ızlerı var. Bugün diyetini ödemeyi surdururken onurla sakladığımız sıcak sayfları. Yanlışlarımızın ise bilinçli bir saptırmanın kölesi olmadığına ınandığımız gerçeklikleri.

Surecın daha derin analizlerini, yansımalarını, zamanın duruluşan aynasında yapmayı siyasi tarıhçılere bırakıyorum. Bu tartışmayı onlarca stratejik başlığa taşıyarak sürdürmek mümkün. Bu yayılma ıçersınde 'sığ kalmak' riskine düşmeden sadece bır iki somutluğun altını çizmeye çalıştım. Bir ütopyanın kavranması biçimındeki yanılgıları yüksek sesle duşundum. Surdürüyorum:

Aristo'nun ısmı bilinırdi. 'Nasılsa formel mantığı bır tekerleme basıtlığinde(!)' kabul gördüğü için 'kafa yormaya gerek yoktu(!)'Platon'a gelince: 'O zaten yönetme ayrıcalığını ve yönetilme sıradanlığını önceden benımsemiş, egemen sınıfların baskı aracı olan devletı meşru görüyordu. Sanat konusundaki görüşleri de felaketti. ' (Bunu da geçiniz.) 'Ludwing Feurbach, Hegel, Alman felsefesi. ' sıkıntı veriyordu. Nasılsa Engels, Ludwing Feurbach ve Klasık Alman Felsefesının Sonunda bu filozof eskilerine(!) dersini vermişti. ' Engels okununca Alman felsefesinin o süreci tümden öğrenılmış oluyordu. 'Frankfurt Okulu'da çok entellektüel bır duruştu. Halk anlamazdı. Somutluğu yoktu. Bilinmese de olurdu. ' Kant'ta: 'Şu aklın bağımsızlığını nereden çıkarmıştı. İdealist bir söylemdi. Aklın bağımsızlığı proletarya partisinin Çelik hıyerarşisinde, bencilliğe bır sığınmaydı. Örgütlenmenin kollektif aklını küçümsemekti!' İbni Haldun mistik bir labirentte, dualı buhurdanlıklarda yüzünde islerle tütüp duruyordu!'(Geçiniz) 'Beethoven, Mozart paslı kapıların gıcırtısıydı!' Sheaskpeare 'olmak ya da olmamak, bütün mesele bu'su henüz tiyatroya gitmemiş gençlerin alaya aldıkları, teatral bir anımsamalarıydı. Cervantes'ın yel değirmenlerine saldıran Don Kişot'u, ateşli konuşmaların satır aralarına bu kadarıyla sızmıştı.

(Burada biraz gülebiliriz! Ağız dolusu bir boşalmayla değil, alaycılığının okunu kendimize çevirerek. Yarım öğrenmenın, tek gözle bakmak olduğunu. Iki rengın arasındaki sayısız tonları düşünerek.

Cahil yandaşlığın, bilinçli düşmanlığı önemsiz kıldığı bır kırılma düzlemi burası. Kulaklarımızda fay kırıklarının sesı, çöküşü ve gömülmeyi beklemektır. Böylesı bır yandaşlığın niceliksel toplamı kuru gürültülerdir. Tarıhin koridorunda samanın kısa ömürlü parlak alevleridır. Bu ateşe kanmayalım. Prometheus ateşi bunun için çalmadı.

Kutsal kitaplarla bir müminin ilişkisinde akıl süzgeci yoktur. Dualar türbe yeşil sokaklarından bilimi süpürmüşlerdir. Sandukalar ve içinizden geçirdiğiniz sessiz temenniler kodlanmış tek özgürlüklerinizdır. En büyük özgürlüğünüz yazgınızı beklemektir.

Eğer bır öğretiyi, kutsal kitapların katına çıkarırsanız, bütün canlı dokularını öldürürsünüz. Kornea tabakasının ölü hücreleri bir hayatı saklayamazlar.

Her şeyden önemlisi: ezberletilmiş yalnızlıklar, büyük suskunluklardır. Bu suskunluğun ödülü de mürit olmaktır.

trafik ışıklarının üç renginin
gökkuşağından güzel olduğunu,
kım söyleyebilir?

Anlayamam

bir büyük sevdanın arifesindeyim
ah bir acemilik üstümde
bir ergenlik çekingenliği
bir heyecan sormayın gitsin
arifesinde olmaktan mı bir büyük sevdanın
anlayamam

bir büyük sevdanın arifesindeyim
dalgalanmam bundan mıdır
hırçın ve asi
alabora etmem balıkçı teknelerini
bundan mıdır med-ceziri göğsümün
anlayamam

bir büyük sevdanın arifesindeyim
bundan mıdır hüzünlü günlerde
dingin akşamlara söylemem
eski zaman sevdası türkülerimi
güneyden esmem bundan mıdır
anlayamam

ben ki aşksız yaşamış
aşklarımı sevmişim
umarsız geri çevrilmeler sonrası
yeniden sevdalanmışım
anlamakla anlayamamak arasında
gidip gelmişlm

bir büyük sevdanın arifesindeyim
ferhatın dağlarında köküm
suyumu kızılırmak'tan, fırat'tan alırım
rengarenk açarım bahçende
sakın farkında olmadan koparma
incinir fidelerim çocuklarca ağlarım

Erhan YILDIRIM

Magister Dixit(*)

Mustafa TOPAL

19. yüzyılla birlikte bilimsel düşüncelerin teknolojiye uygulanmasının pratik sonuçları insan yaşamında görülmemiş değişikliklere yol açtığında doğal olarak bu değişim insan zihninde de yansımalarını buldu. Ancak bu yansımalar olumlu düşünceler kadar olumsuz düşüncelerde de boy verdi. Kant'ın açtığı yolda felsefi düşünceyi sarmış olan burjuva gericiliğin bilinemezci-gerici dehlizlerinde yolunu yitirenlerden birisi de pozitivizmin (olguculuğun) kurucusu Auguste Comte oldu. Comte'un üç hal yasası bilimsel düşüncelerin başarılarını herşeyi bilimde eritmek üzere gerici bir dünya görüşünü temellendirmek amacıyla felsefi ustalıkla sömürmenin özgün bir örneği oldu. Felsefi düşüncenin inceliklerinden uzak birçok insan bilimlerin önemine yönelik aşırı vurguları ve ateşli bilim savunuculuğu nedeniyle pozitivizmin ilerici ve ilermeci bir öğreti olarak algıladı. Oysa bu kesin bir yanılgıydı. Bir bütün olarak pozitivizm Kant bilinemezciliğinin ilerleme karşıtı gerici kötümser bir taklidi oldu. Bugün için genel kabul gören bu yargı yirminci yüzyılın ilk yarısının sonlarına kadar birçok aydın ve düşünür için hiç de kabul edilebilecek bir yargı olmadı. Avrupa ülkeleri kadar Rusya ve Osmanlı aydınlarının çoğu uzun yıllar pozitivizmin etkisini üzerlerinde taşıdılar. Aynı etki devrim sonrası SSCB ve Türkiye Cumhuriyeti aydınları üzerinde de varlığını sürdürdü. Nitekim bilimsel düşünce ve felsefe geleneği olmayan geri kalmış Osmanlı tanzimat aydınlarının Batı'dan aldıkları (Taklit etmeye çalıştıkları) ilk öğreti olan pozitivizm 20. yüzyılın başında o denli etkili oldu ki Marxizmi etkilemeyi de başardı. Felsefi alt yapıları çürük olan Marxizmin kurucularının sözlerini yinelemenin dışında hiçbir olumlu çalışma yapmayan 'Marxist teorisyenler' aracılığıyla Marxizmin pozitivizmle evliliğinden bazı tuhaf teorik düşünceler ortaya çıktı.

Tıkandığı her konuda 'bilim de böyle diyor' diyerek beylik bir genelleme ile sorunu geçiştiren bir Marxsistin tavrı pozitivizmden marxizme bulaşan bilim fetişizminin ürünü olan bir garabettir. Sanki bilim dendimi akan sular duracak, her konuda son sözü bilim söyleyecekmiş gibi... Bilimin başarıları bilime her olay, ilişki ve nesneyi açıklama ayrıcalığını vermez. İnsanın dış dünya ile ilişkisi açısından bilimlerin durumu sanıldığı kadar parlak değildir. Bugün yüzlerce konuda bilim çaresiz. Birçok sorunu çözümlemek bir yana bu sorunların çoğunu nasıl ele alacağını bile bilmiyor. Quarklar, canlı hücresi içindeki yüzlerce organael, DNA, ışık, ışığın yansıması, yerçekimi kuvveti, dünyanın nasıl oluştuğu, yaşamın nasıl ortaya çıktığı, Bing- Bang'den önce ne olduğu karadelikler, suyun nasıl donduğu, beynin nasıl çalıştığı. Bu türden yüzlerce soru karşısında bilimler-en azından şimdilik- çaresiz. Bu sorularla ilgili olarak bilimlerin söyledikleri birbirleriyle çelişiyor. Söylenenlerin hiçbir ikna edici değil. Örneğin dünyanın nasıl oluştuğuna ilişkin birbirini yadsıyan tam otuz tane bilimsel teori var(!!!) Dolayısıyla karşılaşılan her sorunu bilime havale ederek 'çözme' nin sözüm ona bir çözüm olacağı açık. Öte yandan her olay, ilişki ve nesne için geçerli evrensel bir bilimsel yöntem olamadığı için karşılaşılan her sorun için geçerli 'bilimsel bir yöntem'den sözetmenin anlamsızlığı da ortadadır. Olsa olsa bilimsel düşüncenin en genel özelliklerinden hareketle belli sorunları 'bilimsel bir yaklaşımla' ele almaktan söz edilebilir. Bunun ötesinde bilimi her kapıyı açan bir maymuncuk gibi ele almanın kabul edilecek bir yanı olamaz.

Pozitivizmin marxsizm üzerindeki etksinin somut izlerini 'bilimsel felsefe' kavramından da izlemek mümkün. Marxist felsefenin bilimsel bir felsefe- hem de 'biricik bilimsel felsefe_ olduğu iddiası pozitivizmin 'bilim fetişizminden' başka bir şey değildir. On altıncı yüzyılda ortaya çıkan bilimsel düşünceden bağımsız olarak gelişen ve binlerce yıllık bir geçmişi olan felsefi düşünceyi, bilimle özdeşleştirmek onu bilimin içinde eritme anlamına gelir. Bunun tipik bir pozitivist yaklaşım olduğu ortadadır. Bilimler olmadan gerçek felsefe yapılamıyordu. Oysa bugün bilimler var. O halde bilime uygun olmayan bir felsefe artık mümkün değil, denilebilir mi. Denemez elbette. Platon ve Aristoteles'ten bu yana hiçbir idealist, idealizm cephesinden yeni bir şey söyleyebilmiş değil. İdealizmin zirvesi Hegel'in öğretisinden Elea'lıların (özellikle Parmenides'in), Aristoteles'in ve Plotinos'un görüşlerini çıkaralım geride dişe dokunur bir şey kalmayacaktır. Öte yandan idealizmin günümüzdeki temsilcileri acısından bilimsel gerçeklerin hiçbir önemi yoktur. Çünkü idealizm esas olarak bilimlerin uzanamadığı fizik ötesi alandan gıdasını alır. İdealizmin dinsel düşünceyle içiçe olmasının nedeni de budur. Dolayısıyla idealizm 2500 yıl önce ne kadar bilim dışıysa bugünde o kadar bilim dışıdır. Ama yine idealizm 2500 yıl önce ne kadar fel-

sefi bir akımsa bugün de öyledir. Bilimlere uygun değil diyerek idealizmi felsefi bir tutum olarak kabul etmemek ciddiye alınacak bir tutum olamaz.

Felsefi düşüncelerin bilimsel sonuçlara mutlaka uygun olmalarını istemek saçma bir taleptir Bilimlerin söyleyecek bir şeylerinin olmadığı konularda -ki felsefe en çok bu konular gereklidir- ne yapılacak. Bilimin söyleyecek sözü yok diyerek o konularda düşünce belirtilmeyecek mi? Ayrıca bilimsel düşüncelerin mutlak doğrular olmadığı zamanla bir gün yanlışlanabileceği biliniyor Birçok olayda eldeki bilimsel teorilere ters düşen kendi içinde tutarlı bir felsefe önerme -ya da bilimsel bir varsayım- zamanla doğrulanmıştır 2500 yıl önce ortaya atılan atom varsayımı ile idealistler binlerce yıl dalga geçtiler Yirminci yüzyılın başına kadar bilimlerde bu konuda hiçbir kanıt ortaya koyamadılar Ama tüm bunlara karşın materyalistler atom varsayımındn vazgeçmediler sonuçta da haklı çıkan da onlar oldular Onların bu inadı felsefi düşüncenin yapısından kaynaklanan gerketiğinde bilime aldırmayan özel bir refleksti kuşkusuz. Son olarak, eldeki bilimsel sonuçlara uygun birçok teorik önerme tümüyle yanlış çıkabilmekte. Örneğin zamanın bilimsel teorilerine uygun Lamarkçı evrim anlayışına dayanarak ortaya atılan felsefi düşünceleri bugün hiç kimse savunamıyor Sonuç olarak, nereden bakılırsa bakılsın 'bilimsel felsefe' kavramı ucube bir kavram olmaktan felsefi ve bilimsel düşünceleri birbirine karıştıran bir garebet olmaktan kurtulamıyor.

Pozitivist kolay çözümlerle marxizmi yorumlamaya çalışanlar bu kolaycılıklarının doğal bir sonucu olarak marxizmin canlı ruhunu öldürerek onu bir teorik dogmalar yığınına, her sorunun hazır çözümünü içinde barındıran eşsiz ve nihai bir teorik sisteme çevirdiler Bu kısır dogmatik yaklaşımın en önemli araçlarından birisi yerli yersiz her konuda otoriteye başvurma ve sayfalar dolusu alıntı yapmaydı. Tıpkı dindarların her konuda kutsal kitaplardan ve peygamberlerden yararlanmaları gibi bu marxistlerde Marxizmin kurucularından alıntı yapmadan hiçbir konudan sözedemez oldular. Ortaçağ skolastiklerinin 'magister dixit' sakızı dogmatik marxistlerin en çok çiğnedikleri sakız oldu. 'Marx (veya Engels, Lenin vb.) dediki. ' diye başlamadan hiçbir teorik düşünce açıklanamaz oldu. Bu kısır yaklaşımın 'ustalarından' birisi hiç kuşkusuz Stalin idi. Marx, Engels ve Lenin'den yaptığı aktarma ve alıntılara eklediği yanlış yorumlarla yazdığı birkaç felsefe yazısında devirdiği çamların olumsuz sonuçları yıkıcı oldu. Stalin ve izleyicilerinin olumsuz etkisiyle Marxist felsefe tüm olumlu reflekslerini yitirerek ucuz genellemelerin ve öznel keyfi açıklamaların basit bir aracı haline dönüştü. Stalin ve izleyicilerinin felsefi düşüncenin Marxist saflarda yozlaşmasına nasıl katkıda bulunduklarını bir örnekle somutlamak mümkün.(**)

En 'önemli' felsefe yazısında Stalin marxist felsefi materyalizmi tanımlarken bu arda idealizmi de tanımlıyor Şöyle yazıyor

'Gerçekte sadece bilincimizin varolduğunu, maddi dünyanın varlığını doğanın sadece bilincimizde, duygularımızda, hayallerimizde, kavramlarımızda varolduğunu belirten idealizme karşıt olarak... '(Diyalektik ve tarihsel materyalizm Evrensel yay s. 15)

Bu tanımı idealizmi değil idealizmin belli bir kolunu yani Platon'un mistik idealar teorisini, Berkeley'In sesualist idealizmini vb. içine alan öznel idealizmi betimler İdealizmin sayısız temsilcisinin görüşlerinin bu tanımla hiçbir ilgisi yoktur. Platon'un idealar öğretisine karşı çıkarak modern bilimsel düşüncenin yolunu açan Aristoteles modern bilimsel düşüncenin kurucusu Descartes, her türden bilinemezciliğin yıkıcısı ve tarihsel materyalizmin öncüsü Hegel vb'lerinin görüşleri bu tanımla açıklanamaz. 'Ne fark eder ki, sonuçta onlar da idealist değil mi'?' denemez. Çünkü ortaçağ gericiliğinin temsilcisi kilise Platon'u baştacı edip on üçüncü yüzyıldan sonra Aristoteles'in eserlerini yasaklarken bir şeylerden çekiniyordu. 1210'da Paris'te toplanan bir kurul Aristoteles'In felsefi eserlerini yasaklamıştı Almanyada tüm gericiler Hegel'e saldırırken Marx, Kapital'in önsözünde Hegel'in öğrencisi olduğunun altını çizerek Hegel'i gericilere karşı savunurken bir şeylere önem veriyordu. Konunun önemini ve anlamını Descartes örneği ile de göstermek mümkün.

Bilindiği gibi Descartes bütün gerçekliğin birbirine indirgenemeyen ve tümüyle birbirinden ayrı iki tözden (cevherden) oluştuğunu öne sürerek düalist(ikici) bir tutum almıştı. Res Cokitans dediği ruh denebilecek şey düşünme eylemi ile nitelenen bir tözken maddesel alem ise özün uzayda kapladığı yer olan bir tözdü. Yani Res Ektensa. Düşünen töze maddeyi nitelendiren hiçbir özellik -yer, hacim, hareket vb.- yüklenemezdi. Doğa bilimleri açısından bu ikiye ayırmanın en önemli sonucu bütün ruhsal niteliklerin katı bir biçimde madde dünyasının dışında bırakılması ve bilimden her türlü metafizik -doğaüstü- güç ve açıklamanın dışlamasıydı. Descartes madde dünyasında herşeyi katı, mekanik yasalarla ve fiziksel nedensellikle açıklıyor, geçmiş felsefenin 'bazı filozoflarca el üstünde tutulmasında daha tuhaf ve inanılmaz bir şey düşünülemez' diyordu. Şöyle yazıyordu Descartes:

'Bizden daha üst düzeyde olan şeylere aynı düzeyde olduklarımıza göre doğal olarak hayranlık duyarız. Bulutların bazı dağların zirvelerinden biraz daha yukarda oldukları halde, -onlara bakmak için gözümüzü göklere çevirmek zorunda olduğumuzdan- öyle yükseklerde hayal ederiz ki ozan ve ressamlar bulutların içinde tanrının tahtını görürler Öyle sanıyorum ki eğer bu incelemede bulutların doğasını, onlarda gördüğümüz ya da onlardan gelen hiçbir şeye artık hayran olmayacağımız kadar iyi bir biçimde açıklayabilirsem, yerden yukarılarda olan ve hayranlık uyandıran herşeyin nedenin de benzer şekilde açıklanabileceğine inanmaya herkes hazır olacaktır '(Aktaran Richard S. Westfall, **Modern Bilimin Oluşumu** TÜBİTAK yay. s. 34)

Stalin yukardaki tanımı ışığında Politzer'in kitaplarından felsefe 'öğrenen' bir solcunun Aristoteles'e Marx'ın neden hayran olduğunu kavraması ya da Hegel ve Descartes'I doğru değerlendirmesi mümkün olmasa gerek.

Yukarıdaki tanımında öznel idealizmin idealizmle özdeşleştiren Stalin iki sayfa sonra yeni bir idealizm tanımı yapıyor. Bu sefer bir önceki tanıma girmeyen Kant idealizmi ile -çünkü Kant insan bilinci dışında nesnel bir maddi gerçekliği kabul eder- bir bütün olarak idealizmi özdeşleştirerek şöyle yazıyor:

'Dünyayı ve yasalarını tanıma olanağını kabul etmeyen; bilgilerimizin değerine inanmayan; nesnel

hakikatı tanımayan ve dünyanın, bilim tarafından hiçbir zaman kavranamayacak kendinde şeylerle dolu olduğunu savunan idealizmin tersine, Marxist felsefi Materyalizm, dünyanın ve yasalarının mükemmelen tanınabileceği bilinebileceği(...) İlkesinden hareket eder (Age. s: 17)

Ne burada tanımlanan bütün olarak idealizmdir ne de Marxist felsefi materyalizmin ayırdedici özelliği olarak sözü edilen şey yalnızca Marxizme özgü bir niteliktir Biraz yukarda gösterildiği gibi Descaretes de dünyanın ve yasalarının mükemmelen bilinebileceğinden hiç kuşku duymuyordu. Tıpkı Aristoteles gibi, tıpkı Hegel gibi... Stalin verdiği son tanımdaki Kant'ın görüşlerini çürüten Engels'ten söz ederek ondan uzun alıntılar yapıyor Oysa Engels'in tüm yaptığı ustası Hegel'in Kantı çürüten sözlerini yinelemektir. Hegel'in Hristiyan dogmatizmini, aydınlanma dönemi filozoflarını ve Kant'ı değerlendirmesi Stalin'deki kafa karışıklığını açıkça ortaya koyar:

'Onlara göre insan dinle yetinmelidir, dinde inançla, duyguyla kendi konusuna ilişkin karanlık bir önsezile yetinmeli, hakikat üzerinde akılsal bir bilgiye ulaşmak isteğini taşımamalıdır. Onlara göre bilgi mutlaka Tanrı'ya doğada ve tinde bulunan doğru ve mutlak şeye uygulanmaz, olumsuz varlığa uygulanır. Çünkü derler insan doğru olanı değil yanlış olanı yani olumsal ve ölümlü varlığı bilebilir Bilimin konusunu meydana getiren şey dış ya da tarihsel öğedir Ortalarında bu sözde hakikatin meydana çıktığı ilineksel durumlardır Hatta bu türlü araştırmalar bile ancak salt tarihsel olan, yani bilgi derinliği ve eleştiri yardımıyla olayların dış yüzünü incelemekle yetinen birer araştırma olmalıdır Çünkü derler gene bizim bu olayların içeriği ve iç anlamıyla uğraşmamız gerekir Hakikatı aramaktan vazgeçme her zaman bayağı ve dar bir kafanın (tinin) belirtisi olarak görülürken bugün, kafanın zaferi sayılmaktadır. Eskiden aklın umutsuzluğu acı ve üzüntü doğururdu. Ama son zamanlarda görülmüştür ki kendisine açıklanamaz. Bilgi adını veren yüzeysel ve kaba bilme tarzının sıkı sıkıya izlediği ahlaksal ve dinsel ilgisizlik açıkça ve hiçbir heyecan duymadan aklın güçsüzlüğünü kabul etmekte ve övücünü tinin en yüce ilgilerini tümüyle unutmada bulmaktadır Günümüzde sözde eleştrici felsefe (Kant) ebedi ve mutlak olana ilşkin hiçbir şey bilemeyeceğimizi tanıtladığını kesin olarak belirtmekle bu öğretiye omuz vermiştir

Hakikatı bilmenin bizden esirgenmiş olduğu bize ancak olumsal ve olgusal varlığı bilme olanağının verilmiş bulunduğu görüşü çok gürültü yaratmış, hâlâ daha yaratan ve felsefeyi buyruğu altına almış bir öğretidir Denebilir ki Almanya'da seçkin bir yer tutmaya başladığından bu yana felsefe hiç bu kadar can sıkıcı bir görünüm altında kendini göstermemişti. Çünkü böyle bir öğreti akla dayanan bilginin böyle bir terkedilişi hiçbir zaman bu denli boyutlar almamıştı. Bu öyle bir öğretidir ki daha derin bir hakikat duygusuna ve yeni tinin köklü ihtiyaçlarına haykırı düştüğü halde artık geçmiş bir dönemden günümüze adeta sürüklenip gelmiştir Bana gelince ben bu tinin şafağını selamlıyor ve bu şafaktan yardım diliyorum. '(G. W Hegel **Seçmeler**, Sol yay. s: 51-52)

İşte, Stalin'in eleştirdiği Kant idealizmi karşısındaki idealist Hegel. Marx ve Engels'in her fırsatta övdükleri Marx'ın Kapital'inde ondan nasıl yararlandığını önemle belirtiği Hegel konusunda Stalincilerin yaklaşımı sığ ve yüzeysel bir yaklaşımdır. Onlar sık sık 'Magister Dixit' yöntemi ile Hegel'in idealist saçmalıklarına ilişkin alıntılar yaparlar Oysa aynı yöntemle Hegel'i göklere çıkarmakta olası. Partisi çalkalanırken ve emperyalist savaş yaklaşırken kütüphaneye dalan Lenin aylarca Hegel okur. Kendisini bu 'gereksiz' işten alıkoymak için gelen Bolşevik delegasyonunun tüm eleştirilerine aldırmaz ve Hegel'i okumayı sürdür Bu okumanın ürünü olan Felsefe Defterleri'nde Lenin Hegel'le ilgili olarak abartılı birçok övgünün yanısıra şunları yazar

'Hegel'in Mantık'ının tümü iyice incelenmeksizin ve anlaşılmaksızın Marx'ın Kapital'ini ve özellikle bölüm 1'i bütünüyle anlamak olanaksızdır Şu halde hiçbir Marxist ondan yarım yüzyıl sonra bile Marx'ı anlamış değildir '(**Felsefe Defterleri** Sosyal yay S. 146)

Plehanov'la ilgili olarak ise şunları yazar

'Plehanov felsefe(dialektik) üzerine hiç şüphesiz bin sayfa yazmıştır. Büyük mantık (Hegel) üzerine, Büyük Mantık'taki fikirler konusunda(yani doğrudan doğruya felsefe bilimi olarak dialektik konusunda) hiç!'(Agy.s: 226)

Lenin'in bu sözleri neyi kanıtlar? Kendi başına alındıklarında hiçbir şeyi. (*) Magister Dixit yöntemiyle konuya yaklaşıldığında Hegel'i yerin dibine batırmak da, göklere çıkarmakta mümkün. Oysa asıl olan Hegel'i nesnel bir tarzda felsefi düşünceye yaptığı olumlu katkılar açısında ele alabilmektir Yoksa onun yalnış-sakat görüşlerini alt alta sıralayıp Marxizmin kurucularını Hegel'le ilgili olumsuz eleştirilerini anmanın hiçbir değeri yoktur 'İdealist idealisttir' diyen yaklaşımı Berkeley'le Descaertes arasında ya da Kant'la Hegel arasında hiçbir fark görmemesi onun pozitivist-skolastik mantığının doğal sonucudur. Bu mantığın iler tutar bir yanı olmadığı, Marxizm adına Marxizmi kısırlaştırdığı açıktır Muhalif bir yazarı hapise tıkamayan sansür heyeti başkanına öfkelenen kardinal Richellieu'ye sansürcü ' Ama efendim adam dikkatli yasalara aykırı bir şey yazmıyor' der Kardinal'in buna yanıtı kısadır 'Bana herhangi bir adamın sıradan üç cümlesini getirin onun hakkında idam istemiyle iddaname hazırlayayım!' Bu, yorumlamanın gücüdür Marxizmi ölü bir dogmalar yığınına çeviren yetersiz- sığ 'teorisyenler bu yorumlama silahını Magister Dixit yöntemiyle skolastikleri aratmayacak bir ustalıkla ve pozitivistlere taş çıkaracak şekilde yaptılar Na yazık ki hâlâ aynı yolda yürümenin bir erdem olduğuna inanlar ülkemiz solunda hiç de az değil. Bu solculara rasladıkça Lenin'in zeki idealizm, zeki maddeciliğe, aptal maddecilikten çok daha yakındır' diye yakınmakta ne kadar haklı olduğu daha iyi anlaşılıyor

Felsefi düşüncelerin Magister Dixit gözlüğüyle değil felsefi akıl gözüyle ele alıp değerlendirmeyi öğrenmedikçe solun felsefi bir başarı elde etmesi mümkün olmayacaktır

---

(*) Latince: 'Usta dedi ki'

(**) Bu konuda Stalincilerin politik hasımları olan Troçkistler, Buharinciler ve II. Enternasyonal ideologlarının durumu pek farklı değil. Ama fiili konumları nedeniyle Stalincllerin etkisi diğerlerinden çok daha önemli oldu.

Tarih - Toplum - Kültür - Sanat

Nezih GENÇLER

Kültür, sanat, edebiyat ve estetiğin ne olup ne olmadığını, tarihi gelişim ve değişimlerini ele alıp araştıran birçok yazı ve söyleşi benim için eğitici ve öğretici olmuştur Ancak, bu yazı ve söyleşilerde tarihsel-toplumsal olay, ilişki ve süreçlerin birbirlerine karıştırıldığına, eksik ya da yanlış ele alınıp değerlendirildiğine, sebep-sonuç ilişkilerinin tersine çevrilip metafiziğe düşüldüğüne, genel bir kavram kargaşalığı içinde yüzüldüğüne de şahit olmuşumdur

Kültürün, sanatın, edebiyatın ve estetiğin tarihi gelişimi, toplum biçimlerinin tarihi gelişimiyle içiçe. Bu nedenle; eleştirilmesi, geliştirilmesi umuduyla bir tarih derlemesi yapmaya çalıştım.

Dünyadaki ilk insan toplumundan günümüze kadar geçen süre içinde, başlıca iki tarihsel evre belirginleşir Tarih Öncesi (mitoloji) ve Tarih (yazılı tarih).

Tarih Öncesi

Çeşitli aşamalardaki ilkel komünal toplumların; **ortak mülkiyete** dayalı üretim, paylaşım ve tüketim ilişkileri içinde, sınıfsız ve devletsiz kollektif yaşamlarının tarihidir Yazısız Tarih de denir M.Ö.5000'lerin Mezopotamya'sında, (dünyada ilk defa) Sümerler'in sınıflı ve devletli bir toplum düzenine; Medeniyet'e (uygarlığa!) geçmeleriyle, Tarih Öncesi sona erer

Vahşet ve Barbarlık çağlarından oluşan Tarih Öncesi; 1 000.000 yıldan fazla sürmüştür.

Vahşet (Paleolitik-Eskitaş) **Çağı**

Bir zamanlar, ***Babuin*** *denen bir maymun türü varmış. Bu türün yırtıcı ve saldırgan olan erkekleri, dişilerin ve yavruların üzerinde genoside dayalı, çokkarıtı, mutlak bir egemenliğe sahipmiş. O zaman besin maddeleri çok kısıtlı ve zor temin edilebiliyormuş. Türünün bebek, genç yavru, güçsüz erkek ve dişilerini parçalayıp yemek ve ayırdetmeksizin onlara tecavüz etmek; doymakbilmez bir etobur olan Babuin erkeğinin günlük davranışlarındanmış. Her güçlü Babuin erkeği, egemenliği altında ezip kanını emdiği küçük bir Babuin sürüsünü güdermiş.*

Bütün canlılar; yaşama ve türünü devam ettirme iç güdüsüne, yaşam enerjisine sahiptirler.

Babuin erkeğinin bencil hayvansal içgüdüyle mutlak egemen bir zorba olarak sivrilmesi, sürüde; yaşama ve türünü devam ettirme içgüdüsüyle kolektif reaksiyonu geliştirmiş. Önce; sürüdeki tüm erkek ve dişileri uzunca bir süre karnında taşıdıktan sonra doğuran, emzirip büyüten analar karşı durmuş Babuin'e. Yenilmişler Böyle yüzlerce ve binlerce denemelerle uzun yıllar, yüzyıllar, bin yıllar geçmiş. Nihayet birgün, sürünün genç erkek ve genç kızlarını da arkasına alan analar, zorba erkeği sürüden kovup yoketmeyi başarabilmişler İlkel taş aletleri, (belki de ilk defa) kan emici Babuin'in kalın kafasını kırmakta kullanarak ***Anacıl*** *bir "düzen" kurmuşlar; yaşayabilme ve türlerini sürdürebilme içgüdüleriyle.* **Ellerinin, alet** *kullanarak yaptığı ilk* **iş**; *belki de bu olmuştur Kim bilir? Geri dönüşü önlemek için de, deneme-yanılma ile buldukları bir dizi kural ve yasaklamaları kesin ve acımasız yaptırımlara bağlamışlar İlkin, yaşlılarla gençlerin cinsel birleşmelerini yasaklamışlar Daha sonra, başka nedenlerin de etkisiyle, kardeşler arası evlilikten vazgeçmişler Doğum yapan kadınların yanına erkeklerin sokulmaması ve 40 güntük lohusalık dönemi, doğum yapan kadının ue bebeğin çevresinde sürekli ateş (savunma silahı) yakılması, avdan dönen erkekterin bir müddet karantinaya alınıp sadece bitkiyle beslenmeleri, av vahşetinden kurtarıldıktan sonra topluma karışabilmeleri vb yüzlerce yazısız kural; hayvanlığa dönüşü imkansızlaştırmak için gelenekleş-miş.*

Tarih Öncesi'nin bu ilk aşamasında insanlık, yüzbinlerce yıl çıplak doğa etkisinde kaldığı için, diğer canlılar gibi "doğal seleksiyon"dan oldukça fazla etkilenmiştir. Günümüzde, Vahşet çağının insan tipi yok. Onları ancak fosil olarak buluyoruz. Bu çağın "aile" biçimleri; "kandaş" ve "ortaklaşa" olmak üzere "grup halinde" evlilik biçimleridir Vahşet çağının üç evresi, ateşin keşfine göre ayrılabilir

Aşağı Vahşet

Ateşi keşfinden önce insan, tropikal bölgelerde yaşadı. Cava adası ve Afrika'da fosilleri bulunan **Pitekantrop** (dik yürüyen maymun adam) bu döne-

mın ınsanıdır Kaba çakmak taşından **aletler**; insanı, **İş** gören iki **el** sahibi yaparak maymundan ayırdı İlk cinsel belirlemelerin ("Kandaş Aile"ye geçişle, anababaların çocuklarla evlenmesinin terkedilmesi) yarattığı **Totem (tös)**; insanda **bilinçaltı** denen ıkinci kişiliği geliştirdi **İş** ve **Totem**. Her ikisi birden insanla insan arasında iletişim yöntemi olan **Dilin** gelişimini determine etti Bu dönem insanları daha çok, kabuklu kabuksuz yemişleri ve kökleri toplayarak beslenirlerdı

Orta Vahşet

Ateşi keşfeden insan, ışığı ve sıcağı yanına alarak dünyanın buzlarla kaplı bölgelerine doğru gece gündüz yayılır Çin'den Britanya'ya kadar **Sinantropus Pekinensis, Heildenberg, Piltdown** insanları ve **Neanderthal** insan-tipleri; basamak basamak modern insana doğru gelişirler Ateş sayesinde hayvanları kovdukları mağaralara yerleşirler Balık tüketimi (mıdye ve suda yaşayan kabuklu kabuksuz bütün hayvanlar dahil) ateşin kullanılmasıyla başlar Avcılık, ilkel biçimiyle bu evrede görülür Ancak, avcılıktan başka hıçbir şey yapmayan, yani yalnızca avla yaşayan halklar hiç varolmamışdır Av ürünü, özellikle bu evrede tamamen raslantıya bağlıdır Toplayıcılık, daha çok kadın ve çocukların, ilkel avcılık; yetişkin erkeklerın ışı olmaya başlamıştır "Ortaklaşa Aıle" ile kardeşler arasında cinsel ilişkinin tarihe karışması, Orta Vahşet'e denk düşer

Yukarı Vahşet

Bu evrede mızrak ve kaba yayı keşfederek sahneye çıkan **Homo-Sapiens**, toplum zenginliğini **güzel sanat** ve **ölü gömme** derecelerine yükseltir Homo-Neanderthal'i mağaralarından ve taşocaklarından kovup yokeden H omo-Sapiens, el ve kolca olduğu gibı beyince de üstündü Sapiens insanın yaptığı taş heykelciklerdeki **Anahan Kadın** tipi, anaerkil (matrıarchal) düzeni göstermektedir

Bencıl hayvani cinsel içgüdünün bilinçaltına püskürtülmesıyle insanın toplumsal aşka doğru yöneliş ve yüceliş sentezi, toplumda güzel sanat emeğini taçlandırdı Yukarı Vahşet konağının Us-İnsanı, Neanderthal ınsan gibi mağara duvarları üzerine desenler çizmekle kalmaz; kemik, boynuz ve fildişi üzerine oyma figürler, gravürler, heykeller, ak, kara, al, sarı boyalarla resimler yapar İlk eskizler çocuk resimleri gıbı profilden çiziliyordu Sonra resimde ustalaştılar Vahşi artisttiler diyebiliriz Biçimlerin gerçekçiliği ve hayvan resimleri, Vahşi güzel sanatın karakteristiğidir Yukarı Vahşet konağındaki güzel sanatta, insana baskın çıkan bu hayvancıklar; boş vakit geçirmek veya eğlenmek için yapılmadı Vahşet toplumu için **Totem**, bütün kandaşlara eşitçe uygulanan, çiğneyeni ölümle cezalandıran kesin bir kuraldı Bütün resimler, heykeller, gravürler ancak totemi temsil ettikleri için önem kazandılar Yapıldıkları yerler, alet ve asaların ışlemeleri ve oymaları bunu ispatlar Onlar, bugün yaygın olarak sanıldığı gibi sırf "estetik" ve "zevk" unsuru değil, totem örgütlülüğünün damgaları olarak **toplumsal işlevi** ve **fonksiyonu** olan **sosyal görevliydiler** Totem, **Anahanlıkta** mutlak eşitlik düzeniydi Totem, bır kanun, Anahan da; kandaşlar üzerinde imtiyazlı ve sivrilmiş bir sömürücü zorba değildı Her ikisi de doğal işbölümünün ifadeleriydi Böyle doğal ilişkiler içınde insanlar; birbirlerine baskı ve işkence yapmadıkları için, ilişkilerinin sembollerini de anormalleştırip korkunçlaştırmaya gerek görmüyorlar, yaptıkları resim, heykel ve şekiller doğal, gerçeğin tam karşılığı oluyordu Ateşin bulunmasıyla başlayan "ocağın kutsallığı" ve yenı "ocak"ların yakılmasıyla ilgili törenler, erginleme, ava hazırlık, nasıl avlanılacağı, avdan dönüş ve nasıl avlanıldığını toteme ve anaya "anlatım" tören ve şölenleri; tiyatral bir yaşamdır Toplumda henüz sanatçılar ve seyirciler birbirinden ayrışmamıştır Yansılama ve yanılsamayla, olayı herkes hem oynar, çizer, der hem de seyreder, dinler, yeniden yaşar Nasıl avlanılacağı "ajitasyon"u ve "bereket" umudu, avlanıyormuş gibi oynanarak herkesçe hem canlandırılır hem de izlenir Av dönüşünde ise nasıl avlanıldığı ve olup bıtenler "propaganda" yaparca herkesçe yeniden oynanıp, çizilip, anlatılarak **seyir** (hareket) **halinde** herkesçe "izlenir" yaşanır Bu; günlerce avlanan erkeğin, av vahşetinden kurtulabilmesi, topluma tekrar uyum sağlayabilmesi için gerekli olan arınma törenini de içerir Dans, müzik ve ritm tüm bu anlatımların doğal konstrüksiyonudur Orada sanat; sanatçı toplumun kollektif yaşamının ta kendisidir Bu toplumsal yaşam, bir sonraki evre olan Aşağı Barbarlık'ta daha da gelişerek sürmüştür

Bu dönemde belirginleşmeye başlayan "Iki Başlı Aile" bir erkekle bir kadını azçok uzun bir zaman için demokratık olarak birbirine bağlayan, evlilik bağının iki tarafça da kolaylıkla çözülebildiği bir aile biçimidir Yukarı Vahşet döneminde çocuklar, geçmişte olduğu gibi yalnızca ana soyundan sayıldılar

Her üç Vahşet konağındaki insan türlerının, birbırleriyle hiç karışmaksızın mutlak bir "sırayla" tarih sahnesinden gelip geçtikleri sanılmamalıdır Burada, her dönemin belirleyici tipleri ana karakterleriyle özetlenmeye çalışılmıştır

Barbarlık (Neolitik Yenitaş) **Çağı**

Sözümona "bilginler" yukarda adı geçen varlıklara *"insan demeli mi, dememeli mi?"* sallantısındalar "Bilimsel Şüphecilik" maskesiyle yürütülen bu "tartışmalar" insanı, çömlek gibi balçıktan, Adem biçiminde yaratı veren tek tanrılı Medeniyet dinlerindeki "ulema" alışkanlığından kaynaklanabilir ancak Ne ki; balçıktan yaratma fikrinin insan kafasında yeretmesi, toplumda çömlekçiliğin başlamasıyla mümkün olabilirdi Çömlekçilik; Vahşet çağının kapanıp Barbarlık çağının açıldığı gün başlamıştır Geleneklerin "Adem"i, çömlekçilikle başlayan Barbarlık konaklarından birine uyabilir Çömlekçiliği bilmeyen Vahşi'ye insan dememek; insanın *"gal'ü beladan beri"* bugünkü biçimiyle *"gökten yere inmiş"* olduğunu, hiç değişmediğini söylemeye varır Gerçek ise, bunun tersini göstermektedir İlk Vahşi olan Pitekantrop, insandır

Barbarlık çağının aile bıçimi, Yukarı Vahşet'te görülmeye başlayan "İki Başlı Aile"dir Bu çağın ilk dönemi olan Aşağı Barbarlık'da çocuklar ana soyundan sayılmaya devam ettiği halde, Orta ve Yukarı aşamalarda baba soyuna geçirilmişlerdir Bu aıle biçimi, Yukarı Barbarlık konağının sonlarına doğru, Medeniyetle bırlikte, yerini "Tek Eşli Aile"ye bırakır

Barbarlık çağında, Vahşet'in "doğal seleksiyon"u görülmez Aşağı Barbarlıkla başlayan çömlekçilik, gelgeç ekim (bahçecilik) ve küçük yerleşimcikler, uzun ya da arabalı evler, Orta Barbarlığın göçebe sürü ekonomisi ve Yukarı Barbarlığın sulama kanallı tarım ekonomisi gibi nispeten yüksek teknik ve metodlar; ınsanlığı, Vahşet çağında görülmedik bir üretim tarzı-

na kavuşturdu. Vahşet çağında geçim, doğada kendiliğinden üremiş, hazır bulunan nesneleri benimsemekle olurdu. Barbarlık çağındaki geçim ise, bugünkü anlamıyla gerçek **Üretime** dayandı. İnsan, doğada hazır bulunmayan nesneleri, kendi toplum tekniği ve metoduyla üretti. Bu şartlar, iki büyük sonuç doğurdu: 1- İnsan türünü, coğrafyanın belli bölgelerine bağlı kalmaktan kurtardı. İnsan, doğanın kendiliğinden hazır ürün vermediği bölgelerinde geçimini sağlıyabildi. Böylece insan, bütün dünyayı kapladı. 2- Barbarlık üretimi, insan türünde değişiklik olmayacak kadar kısa zamanda, çabuk ilerlemeyi gerektirdi. Vahşet 1.000.000 yılı aşkın sürdüğü halde, Barbarlık 50.000 yıldan az sürdü. Bu iki sonuçla, insanlıkta tür değişikliği ve "genoside" (insan türünü yoketme) doğa kanunu olmaktan çıktı. Artık yeryüzünde bir tek insan türü vardı; Barbarlıkla birlikte, **Tür** (nevi) başkalığı yerine, sosyal ve doğal etkilerle beliren **Irk** (race) başkalığı görülebildi. Onun için, Barbarlıkla birlikte; insan türünün değil, toplum düzeninin değişimi problemleşti. Barbarlık ortasında doğan Medeniyet, iki ayrı insan türünün değil, iki ayrı toplum düzeninin karşılaşmasını getirdi. Medeni de Barbar da aynı insandı. Tarih Öncesi'nin Vahşet çağında, Yukarı Vahşi insanlar, Orta ve Aşağı Vahşi insanları yenip insan türü olarak yoketti. Tarihte Medeniyet, düzen olarak Barbarlığı yenip **Rejim** olarak yoketti. Barbarlık çağı da üç evreden oluşur

Aşağı Barbarlık

Ateşin gelişmiş kullanımı, cansız nesneler alanına görülmedik ürünler getirir. Balçık pişirilir, **Çömlek** yapılır. Madenler, doğal filizlerinden metal olarak çıkarılmaya başlanır. Doğanın yeni bir gücü olan mekanik kuvvet keşfedilir. Ok; artık elle değil gerilen yayla, taş; kolla değil sapan manivelasıyla atılır. Ok ve yayla avcılık egemenleşir. İlk bitki ve hayvan yetiştirme, insanlığın bu evresinde görülür. Bundan sonraki iki Barbarlık konağı, bu ilk keşifleri sistemleştirecektir. Aşağı Barbarlık konağına, tarihte en tanınmış adıyla **Avcılık**, teknik bakımdan da **Çömlekçilik** devri denebilir.

Orta Vahşet konağından beri insan toplumu kan (gens) örgütlenmeleriyle varolmuştur. Böyle bir toplumda; aynı **Kadın Ata**'dan gelme kadın soy zinciri, o kanı (gensi) oluşturur. Babalık belirsiz ya da önemsiz olduğundan, çocuklar **Ana Soyu**'ndan sayılırlar. Soy zincirinin içinde her kuşaktan ancak kızların nesilleri kalır, oğulların nesilleri analarının ya da karılarının kanlarıyla isimlendirilir. Kanların (genslerin) birleşmesinden **kabile** (fratri) ve kabilelerin birleşmesinden de **aşiret** (tribü) oluşmuştur. Her kabile merkezinin çevresinde geniş daireler halinde av arazisi yayılır. Sonra, onu öteki kabilelerden ayıran koruyucu, tarafsız orman gelir. Doğal işbölümü, kendiliğinden ve cinslere göredir. Erkek savaşır, ava gider, balık tutar, beslenmek için gerekli ilk maddeyi ve araçları yapar ya da bulur. Kadın, çadır evin ve ocağın bakımını ele alır, bahçecilik yapar, besini ve giyimi hazırlar, yemek pişirir, iplik eğirir, dikiş diker, insan yetiştirir. Her ikisi de kendi alanlarında; erkek av sahasında ve ormanda kadın evde "efendi"dir. Her biri kendi yaptığı ve kullandığı aletlerin mülkiyetine sahiptir. Ev birçok kişiler için, çok defa birçok aileler için ortaklaşadır ("uzun evler" ya da "arabalı evler"). Böyle bir "kamu evi"nde (komünist evde) iktidar **Ana Kadında**dır. Kadın, sadece **hür** değil, aynı zamanda pek itibarlıdır da. Kadınların kocaları ya da aşıkları, başka kanların erkeklerindendir. Kan içindeki erkek ve kadınlar birbirleriyle karı-koca ya da aşık ol(a)mazlar.

Her kan içinde şu prensipler gelenekleşmişti:

1) Kan, kendi **Sachem**'ini (barış zamanındaki başkanını) ve **Şef** ini (askeri kumandanını) **Seçer**, kadın, erkek herkes seçime katılırdı.

2) Kan'ın tüm kadın ve erkeklerinin katıldığı toplantıyla sachem ve şef azledilebilirdi. 3) İçerden evlenme mutlak yasaktı.

4) Ölenlerin mülkiyeti öteki kandaşlara kalırdı.

5) Kandaşlar birbirlerine yardım etmek, birbirini korumak, yabancılar tarafından yapılan bir hakaretin öcünü almakla yükümlüydüler. Kan üyelerinden birisi bir yabancı tarafından öldürülürse, o kan bütünüyle öc almaya kalkardı. Önce bir aracılık denenir; öldürenin kanı, ölenin kanına taziyeler bildirerek önemli hediyeler sunar, uzlaşma teklif ederdi. Taziye ve hediyeler kabul edilmezse, öldürülenin kanı bir veya birkaç öcalıcı belirlerdi. Bunlar, öldüreni veya onun kanından birini takip edip öldürmekle görevliydiler. Görev tamamlanınca, "idam" edilen kişinin kanı hiçbir şikayette bulunamazdı.

6) Kanın belirli bir adı veya seri adları vardı. Kişinin adı da hangi kandan olduğunu hemen belli ederdi.

7) Kan, yabancıları kendi içine kabul edebildiği gibi, bütün kabilenin içine de kabul ettirebilirdi. Öldürülmeyen harp esirlerinin ve sayıca küçülmüş olan kanların üyelerinin bir kana kabul edilmeleri; kandaşların teklifi üzerine (yabancıyı erkek veya kız kardeş olarak kabul etmiş olan kimselerin ya da yabancıyı evlat olarak kabul etmiş kadının teklifi üzerine) gerçekleşirdi. Bu kabul merasimi, bir kamu oturumunda ve törenle yapılırdı.

8) Kanın ortaklaşa bir mezarlığı vardı. Çocuklar, analarıyla aynı sırada gömülürdü.

9) Kadın-erkek hepsi aynı oy hakkına sahip olan bütün erişkin kandaşların demokratik toplantısı demek olan **Kan Şura**'sı: **Sovyet**'i (**Konsey**'i) vardı.

Orta Barbarlık

Geçim bakımından **Çobanlık**, teknik bakımdan **Tunç** devri adını alan toplumsal ilişkiler evresidir. Aşağı Barbarlığın sonlarına doğru, toplum içinde bir kısım oymaklar (kabileler) çobanlık gereği göçebeleşirler. Burada; evcil hayvanın, **sürü** üretimine dönüşmesi yepyeni bir yaşayış getirmiştir. Sürünün yarattığı bolluk erkeğin kontrolunda geliştiği için, "Anahanlık" denilen kadıncıl düzene karşı erkeğin seçkinleşmesi belirir. Bundan önceki konaklarda bütün kandaşlar için eşitçe kabul edilmiş olan Totem teşkilat ve inançlarının yerini, yavaş yavaş, dolambaçlı yoldan erkek imtiyazlarının bekçisi olan **Tabu** kurumu alır. Toplum, Totem (Tös) ile Tabu (Körmös) inançlarının sarmalında **Babahanlık** düzenine doğru yol alır.

Yukarı Vahşet ve Aşağı Barbarlık konaklarındaki doğal cinsel iş bölümü, toplumda alt ve üst konumda cinsler yaratmamışken, aynı iş bölümü çobanlıkta, 1. **Büyük Sosyal İşbölümü** senteziyle, toplumsal ilişkileri altüst eder. Sürü ve sürüyle takas edilerek alınan malzemeler, erkeklerin sürekli malı olur. Kadının ev işi; erkeğin elindeki teknik, coğrafya ve insan üretici gücü önünde, giderek önemini yitirir. Erkeğin ev içinde de otorite olmasıyla birlikte, mutlak erkek iktidarının önündeki son engel olan Ana Hukuku'nun düş-

mesi ve Baba Hukuku'nun toplum içine sokulması, İki Başlı Aile'den, tek eşliliğe doğru gidişin başlangıcı olmuştur. Bu gelişmeler, eski kandaşlık düzeninde de bir yırtılma ve kopma yarattı. Özel aileler güçlenerek, kanın karşısına, onu tehdit ederce dikildi. Sürü gene toplumun malıydı, ancak, **erkeğin güdümündeki sürü**, giderek babahanlaşacak olan **erkeğin güdümündeki bir toplum**un malı. Totem, Tabu'ya doğru evrimleşirken; saygıdeğer Ana Tanrıçalar, henüz yokedilemeden önce veya yokedilemedikleri zaman altedildiler. *"Dev anası" "Meduza"* gibi adlarla iğrenç ve korkunç gösterilen varlık; Orta Barbarlığa dek tapılan, ondan sonra da halk inancından bir türlü sökülüp atılamayan Kadın-Ana idi. Erkek, anacıl düzeni yıkmak için yapmadık zorbalık, göstermedik *"kancıklık"* bırakmamış görünüyor. Tanrıların atası yıldırımlı Zeus, kadından tohumunu çalarak, kadın yerine kendisi gebe kalıp çocuk doğurmuş, Anahan'ın en doğal işlevlerini bile ortadan kaldırmaya çalışmıştı. En sonunda kadın alt oldu. Fakat bu, kandaş eşitliğin içinde açılmış bir çatlaktı. Kadın sindirilirken, gelecek kuşaklara, toplum içinde bir kesimin ikinci ve alt edilebileceği öğretiliyor ve hazmettiriliyordu. Törenler, şölenler, kültür, sanat, estetik ve edebiyat buna göre evrimleşti.

Yukarı Barbarlık

Bir kısım oymaklar, Aşağı Barbarlık'tan beri bildikleri gelgeç mısır ekimini ve Orta Barbarlık'ta sürüleri için kışlık yem olarak kullandıkları arpa, yulaf gibi taneli bitkilerin sadece konak alanlarında ekimini; tarıma elverişli ırmak boylarında ve deltalarda sürekli oturaklaşarak gerçekleştirmeye başlarlar. Bu oymaklar, **Tarım Toplumu**nu oluşturup **Kent**ler kurarak Yukarı Barbarlık konağına geçerler. Burada artık, **Tarım** ve **Kent** sistemlerinin doğduğu ve daha sonra **demir**in keşfiyle delta ve ırmak boylarından tüm diğer coğrafyalara yayılabildiği için **Demir** devri de denen evre başlamıştır. Evcil bitkiler; **sulamalı, sistemli tarla Ziraati** biçiminde üretim konusu olurlar. **Toprakta Ortak Mülkiyet**; başlıca toplumsal düzen durumunu ve **Kent** yerleşimlerini yaratır. Zamanla, demir balta, ormanı tarlaya dönüştürürken; demir kılıç, savaşı zanaat haline sokarak **Kahramanlık** devrini bütün maddi ve manevi etkileriyle fışkırtacaktır.

Yukarı Barbar kentlerde; sanayi (çeşitli zanaat alanları) ile Ziraat (tarım) gerek birbirlerinden gerekse kendi içlerinde bağımsız üretim kolları, dalları halinde ayrılıp bölünürek **2. Büyük Sosyal İşbölümü** gerçekleşir. Bu oymaklar için Medeniyet ve Tarih'in şafağı sökmek üzeredir. O coğrafyada, toprakta özel mülkiyet, yazı, para, ticaret, sınıflar ve devlet sahneye çıkmak üzeredir. Mezopotamya, Mısır, Çin ve Hindistan'da kurulan ilk Yukarı Barbarlıklar ve Medeniyetler, tarım için teknik olarak demire gereksinim duyulmayan elverişli ırmak boylarında ve demirin keşfinden çok önce kurulmuşlardır.

Yukarı Barbarlık konağının geç dönemlerine kadar kabile, (Orta Barbarlık'ta kadının alt ediliş çatlağına rağmen) eşit kişilerin hür toplumuydu. "Kahramanlık" çağı denilen düzen, açtığı sonsuz savaşlarla, oymak örgütünü bir savaş ve çapul çetesine çevirdi. Kabile şefleri, önce, sadece savaş zamanı seçilerek baş olan kişiydi. Türkçe'de Başbuğ, Arapça'da Reis, Latince'de Rex, Grekçe'de Basileus; onlara sonradan yakıştırılan anlamda mutlak iktidar sahibi, imtiyazlı **Üst** değillerdi. İslamlığın ilk dönemlerinin *Halife-i Raşidiyn*'i gibi, kabile üyelerince *"biyat"* edilerek (hür oyla) seçilirlerdi. Sonraki sömürücü ve zalim Krallarla, Şahlarla, Padişah veya Halifelerle o ilk Barbar şefler, ilk Peygamber ve Halifeler arasında gece ile gündüz arasındakinden çok fark vardı.

Çapullar ve fetihler süreklileşip genişledikçe, mal ve yetkilerini artıran şefler, her türlü alçaklığı ve iki yüzlülüğü kullanarak kendilerini ömür boyu şef yaptılar. Demokratik seçimle iktidara gelen şefin yerini zorba, değişmez şefler aldı. Çevresindeki azınlığın imtiyazlarını savundu. Bu azınlık: Yukarı Barbar kentlerde, toprak sahibi (Patrici-Küreyş), göçebe Orta Barbar akınlarında ve harplerde; "Gazi" "İlb" "Şovalye" şeflerdi. Zamanla, öteki kandaşlarına ve kent halkına sürü gözüyle bakan bu azınlığa "Asalet, Aristokrasi" veya "Soylular" denildi.

Tarih Öncesi'nin tüm bu aşamaları, bıçakla kesilmiş gibi birbirlerinden kopuk değildir ve karşılıklı olarak birbirlerini dışlamazlar. Toplayıcılık, avcılığın egemenleşmesinden sonra da, bahçecilik ve avcılık ise, çobanlığın ve sulamalı tarımın başlamasından sonra da varlığını sürdürür. Ancak, eski önemini yitirerek. Bu evreler bazı bölgelerde kesin bir zamandizinsel sıra da oluşturmayabilir. Tarımdan önce sürü çobanlığının, ondan önce çömlekçilik-bahçecilik-avcılığın, ilk olarak da toplayıcılığın egemen geçim aracı olduğu, genel bir sıralamadır. Özellikle tarımla hayvancılık arasındaki ilişki, büyük ölçüde coğrafya ve iklim koşulları tarafından belirlendiği için, bölgesel özellikler içerebilir. Dünyanın bazı bölgeleri evcil hayvanlar ve sürü yetiştirmek için, bazı bölgeleri ise bitki ekimi ve tarım için daha elverişlidir. Dünyada her ikisi için elverişli bölgeler de az değildir. Buralarda, her iki üretim tarzı, birlikte, karışık biçimde ve aynı zamanda ortaya çıkmış olabilir.

Tarih

Yazılı Tarih de denen Medeniyetler çağıdır. Yaklaşık 7 000 yıldır sürmektedir. Medeniyetle birlikte; kişisel miras ve taşınır-taşınmaz özel mülkiyete dayalı üretim paylaşım tüketim ilişkileri, insan toplumunun yaşamını belirler. Adeta nöbetleşe "medeni"leşen toplumların dışındaki coğrafyalarda yaşayan ilkel komünal kavimler; ateşe uçan böcekleri andıran ve asırlar süren göçleri sonucunda "Medeniyet"e geçerek, özel mülkiyetli, sınıflı, devletli toplum biçimine ulaşırlar. Tarih Öncesi M.Ö. 5000'lerde son bulur ve dünyada Yazılı Tarih dönemleri başlar. Ancak, özel olarak her toplumun kendi Tarih Öncesi; o toplum, Medeniyet'e -özel mülkiyetli, sınıflı, devletli düzene- geçinceye kadar sürmüştür. Daha sonra Antik Tarih içinde yerini alır.

Bu gelişmelere paralel olarak, kültürün-sanatın-edebiyatın ve estetiğin tüm toplumca kollektif üretilip tüketilen anonim niteliği parçalanarak bireyselleşti. Sanatçı toplum dağıldı. Sanat artık; parasal zenginliğe sahip, mal-mülk sahibi, hali-vakti yerinde azınlık insanların ya da onlar tarafından desteklenen bir kısım insanların uğraştığı bir **"meslek"** haline dönüştü. Sanatçılar ve halk birbirinden ayrıştı. Züğürtleşen halk kitleleri sanata **"seyirci"** kaldı. Kimi sanatçı ve edebiyatçılar, yitirilen "cenneti" yeniden kurabilmeyi, parçalanmayı ve sınıflara bölünmeyi durdurup ortadan kaldırmayı ya da "altın postu" gelecekte aramayı eserlerinde işlerken, gelişen olayları duru bir gerçek-

çilikle gözlerimizin önüne sererek klasikleştiler Bir kısım sanatçı ve edebiyatçılar ve de onların eserleri; egemen sömürücü sınıfların kültür-sanat-estetik yapı ve anlayışlarını yansıtıp, son duruşmada onlar tarafından ve onlar için varedilirlerken, diğer bir kısım sanatçı-edebiyatçı ve onların eserleri de ezilen ve sömürülen halk kesimlerinin damgalarını taşıyorlardı artık

İnsanlık; Tarih Öncesi'nde 800 000 yılı aşkın yaşadığı ve bugün bile hâlâ unutamadığı sınıfsız ve devletsiz kardeşlik toplumunu, çeşitli gelenek-göreneklerinde ve kültüründe, mitolojik kalıntılar olarak yaşatmıştır Günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş bütün dinlerin, birçok gizli tarikat, sekt, lonca, kült ve cemiyetin kökleri Tarih Öncesi'ndedir. Kimi zaman, geçmişte kaybettikleri "cennet"i gelecekte arayan, kimi zaman da ilkel komünizme yeniden dönüp kardeşlik toplumunu kurmak üzere büyük isyanlara kalkışan kollektif aksiyon kalıntıları; bata-çıka 6500 yıl süren antika özel mülkiyet düzenlerine ve son 500 yıllık kapitalizme rağmen, özellikle kırsal alanlarda yaşayan halkın kültür-sanat-edebiyat-estetik yapı ve anlayışlarında hâlâ varlığını sürdürmektedir Halk masallarından halk oyunlarına, danslarına, müziğine, deyişlerine, köyseyirlik oyunlarına, elişi ve kilim desenlerine kadar her alanda görülen bu kültürel doku, Medeniyet (sınıflıdevletli özel mülkiyet düzeni) öncesi toplumların geriye doğru uzanan Yukarı Barbar (kent), Orta Barbar (göçebe), Aşağı Barbar (anahanlık) gelenek-göreneklerini yansıtmaktadır Onun için, halkların kültür-sanat-estetik yapı ve anlayışları; geniş ve derinlemesine bir araştırma konusudur Bunları gerçekçi olarak anlatan ve işleyen sanat ve edebiyat eserleri etüd edilmelidir Marx-Engels'in; Aiskhylos, Aristophanes, Homeros, Cervantes, Shakespeare, Puşkın, Heine, Dante, Balzac, Çernişevski, Goethe ve Hegel'i değerlendirirken, Lenin'in; Tolstoy'u ve Tolstoyculuğu değerlendirirkenki yaklaşımları bu konuda bize ışık tutacaktır

Tarih, Antik Tarih ve Modern Tarih olmak üzere iki ana bölümden oluşur

Antik Tarih

Medeniyet'in üretimi; tarım (ziraat) üretimidir Fakat, Medeniyet'in asıl sebebi tek başına tarım değildir Tarım, Yukarı Barbarlık konağında başlamıştır Medeniyet'in karakteristiği; tarım ile sanayi (zanaat) kolları arasındaki iş bölümünün gelişmesine bağlı olan **Ticaret**'tir Toplumda alışveriş aracıları olan **Tüccarlar**, sosyal bir **Sınıf** haline geldikleri zamanda ve yerde **Medeniyet** başlar Medeniyet'e geçmek için, 1)Tropikalimsi ırmakların tarıma elverişli ve çok bereketli toprakları, 2)Bu topraklar üzerinde Yukarı Barbarlık konağına varmış bir toplum gerekmiştir Irak'ta; Ur, Uruk, Mısır'da; Buto, Çin, Hint Medeniyetleri, doğa ve toplumun, sulamalı gelişkin **ziraat** ve geniş **ticarete** en elverişli coğrafyalarında doğdu Oralarda, doğanın bereketli taşkınları ve toplumun büyük kanallaştırma kollektif aksiyonu; ziraat ve sanayi **iş bölümünü** artırarak, ticareti belli başlı bir ekonomik fonksiyon haline getirmiştir İlk Medeniyet beşiklerinin, artan ham madde ihtiyaçlarını kendi topraklarındaki doğa kaynaklarıyа karşılayamamaları, ticareti, en geniş **dış ticaret** biçiminde büsbütün kışkırtmıştır

Ticaret: İş bölümü yüzünden ayrı ve birbirinden habersiz-bağımsız üreticilerce elde edilen ürünlerin, insanlar arasında değiş-tokuş edilmesidir Ancak; her iş bölümü, birbirinden ayrı ve bağımsız üretimi gerektirmediği için, her değiş-tokuş ticaret değildir Örneğin ilk iş bölümü, doğal-cinsel işbölümü olarak Yukarı Vahşet konağında oldu: Kadın; içerde toplayıcılık, bahçe-ev işi, erkek; dışarda av işi ile uzmanlaşırken, hiçbir ticari alışveriş yapılmadı. Üretim ve tüketimin arasında bilinç ve özgürlük kısıtlayıcı bir değiş-tokuş görülmedi. Bu doğal-cinsel iş bölümünde ev; toplumun ortak malı olmakla birlikte, bakım ve eşya olarak kadının elindeydi. Eve ve ocağa hükmeden kadın, topluma egemen bir yetki kazandı Toplumdaki tüm erkek ve kızları dokuz ay on gün karnında taşıyan, kanıyla besleyen, sonra doğurup dokuyan ve emzirip yetiştiren insan olarak kadın, bu egemenlik yetkilerini; çocukları, kardeşleri ve kocalarından oluşan toplum zararına ve onlara karşı bir sömürü ve baskı aracı larak kullanamazdı, kullanmak aklının ucundan bile geçmedi. Buna "anahanlık" deniyor Paleolitik çağa ve Aşağı Barbarlığa ait ilk insan heykelcikleri hep kadındır Orta ve Yukarı Vahşet hatta Aşağı Barbarlık konaklarına ait fosil insanda, kadının kafa Kalot yüksekliği endeksi, erkeğinkinden büyüktür Bütün ilk dinlerde ilk tanrı; ana tanrıçadır Ana hukuku, tarih çağlarına kadar yaşamıştır

Orta Barbarlık'ta, evcil hayvanın sürü biçiminde üretimi demek olan çobanlık toplumunda, bir sistem olarak **1. Büyük Sosyal Işbölümü** doğdu. Alış-veriş; göçebeçoban kavimler ile Aşağı Barbar bahçeci-avcı kavimler içinde ve arasında kendiliğinden başladı Ama bu, toplum içinde sırf alış-verişle geçinen bir insan sınıfı yaratmadı Barbarlık'ta değiş-tokuş; nicelik ve nitelik olarak ticaret adını alacak bir değiş-tokuştan bambaşka, hatta onun tam zıttıdır Barbar alışverişleri; bütün bir oymak (kabile) ile ötekiler arasında, toptan yapıldı Bu alış-veriş, oymak başlarının yetkisi ve aracılığıyla olsa bile, şefler yalnız kendi adlarına davranamazdı. Bütünü ile toplumun yararını güderlerdi. Barbarların, Mısır ve Babil gibi iki büyük Medeniyet arasında kendiliğinden başardıkları alışverişlerde ve ticaret kervancılığında bile, şefler, oymaklarının tümü adına ve onların toplumsal çıkarlarını gözeterek davrandılar İsrailoğulları'nın maceraları bunun belgeleridir İlk peygamberler; oymaklarının iç ve dış ilişkilerinde ve de alış-verişlerinde, sonrakiler veya Medeniyetler'deki gibi tüccar, bezirgan kişi olmadılar Kutsallıkları da buradan gelir

Toplum içinde ticaretin doğuşu, ancak **2. Büyük Sosyal İşbölümü** sonucunda görüldü. O da, Medeniyet öncesinde egemen olan **ilkel komünist kandaşlık** düzeninin çökmesi ile yapılabildi. Çöküş; kanda (gensde) ana yerine baba hukukunun geçmesiyle başlamıştı Giderek, toplumun güdümü; Totemi soysuzlaştıran, Tabu (Körmös:**Görmez**) mekanizmasını ellerinde tutan ve diledikleri gibi kullanan rahiplerin, büyücülerin, sihirbazların eline geçmişti Böyle bir düzende, sürü yerine geçen tarımın getirdiği ekonomi, kandaşlık bağlarını dinamitleyecek şartları yarattı. Eski kardeşlik toplumunu altüst etti. İnsanlar, kendini kurtaran kaptan durumunda ayrışıp bölündüler Antik Grek kentlerindeki **Tiranlık** hegamonyaları ve "*demokrasi*" aldatmacalarının yüzyılları saran trajedileri; eşit ve demokratik kandaşlık düzenine karşı oynanmış oyunları anlatır

Yukarı Barbarlık konağının sonlarına doğru gelişen ekonomik ve sosyal yapı, bütün kandaşlık ilişki-

lerini paramparça ediyordu. Her yeni üretim kolu, o parçalanmayı biraz daha artırıyordu. Tarımla uğraşanlar ve zanaatkarlar; Medeniyet'e doğru, **pasif** ve **güdülen** konumuna daha uygun bir duruma düşmüşlerdi. Kent içinde iki tip **aktif** insan tabakası vardı. 1)Yerli Asil Tabaka: Bunlar, cenneti bile **"kılıçlarının gölgesinde"** bilen, artık gözü dönmüş **çapulcu** babahanlardı. Toplumun demokrasi geleneklerini diriltmeleri, bilinçli insan düzeni kurmaları beklenemezdı. 2)Yabancı Sığıntılar: Genellikle "ipten kazıktan kurtulma" kişilerdi. Toprakları olmadığı için Ali'nin külahını Veli'ye giydirip alışveriş yapmaktan başka "*iş*"leri yoktu. Ancak **ticaretle** geçinebilirlerdi. Toplum üretiminin aksamadan gelişmesi için kalan tek yol; kör "arz-talep" kanunu ile kendiliğinden, yani insan bilinci ve ıradesi dışında işleyen değiş-tokuş: **Ticaretti**. Barbarlık'ta değiş-tokuş; üretim yapan insanın kendi ihtıyacından fazla malını, başka bir üreticinin fazla malıyla trampa etmekti. Ticaret, bunun tam tersidir.

1)Tüccar, hiçbir **üretim yapmaz**. Başkalannın ürünlerini değiştirir.

2)Tüccar, satınaldığı malı kendi ihtiyacı için kullanmaz, tekrar **satmak için** satınalır.

3)Tüccar, bir malı üretenle tüketenin birbirinden habersız oluşundan yararlanarak, üretici ve tüketiciler zararına, arada **Kâr** eder.

Medeniyet; bu **tüccarlar sınıfı**nın bulunduğu toplum biçimidir.

Ticari fonksiyon, toplumun tüm organ ve görevlerinde kökten değişiklikler yaptı. Zenginliğin en büyük kaynağı, ticaret oldu. Toplumdaki canlı-cansız her varlık, alınırsatılır **mal, emtia, matah** durumuna dönüştü. En sonunda insanın kendisi de mal oldu; kâr içın alınıp satılan **Köle** haline geldi. Medeniyet'ten önce de "köle"ler görülmüştü. Ama onlara aile üyelerinden bıri gibi davranılır, yardımcı evlatlık sayılırlardı. Ticaret, "köle"yi aileden ayırdı. Bir çeşit sömürülür canlı ve akıllı alet gibi alınıp satılır kıldı. Üretim; **köle işi** haline geldi. Böylece; Medeniyet'in, durumları ve çıkarları birbirine zıt iki sınıfı: **Köleler** ve **Efendiler** ortaya çıktı.

Ticaret; insanları, tarımla bağlandıkları topraktan (köklerinden) söktü. Kentlere ilk yerleşenler; kandaş toprak sahipleriydi. Kent içinde ve çevresinde, zamanla birçok topraksızlar türedi. Bunlar; yabancı, köle, azatlı kalabalıklardı. İlk "*asil*" kent yerlileri: Roma'da Patrıçiler, Grekler'de ("ağa" sözümüze kaynak olan) Agadoiler, Mekke Arapları içinde Kureyşler; zamanla imtiyazlı azınlık olan toprak sahipleriydi. Bu "*Asiller*"in gücü topraktan geliyordu. Yukarı Barbarlık'tan Medeniyet'e doğru, toprak gibi artıp eksilmesi pek insanın elinde olmayan bir nesnenin getirdiği zenginlik ikinci plana düştü. Ticaret, ucu bucağı olmayan bir kâr ve zenginleşme kaynağıydı. Önceleri, kentin yerli asillerine sığıntı, kent varoşlarında döküntü gibi yaşayan topraksızlar, azatlı köleler (Greklerde Hahoy, Roma'da Pleb, Mekke'de Müslimler) arasından ticaretle zenginleşenler çıktı. Bunlar türedi zenginlerdi, ancak, eski toprak sahiplerini gölgede bıraktılar. Topraklı fakat züğürtleşmiş Asillerle, paralı zıpçıktılar arasında atışmalar başgösterdi. Büyük Medeniyetler'in başlangıç tarihleri, paralılar ile topraklıların karşılıklı etki ve egemenlik çekişmeleriyle sarsıldı. Bu tezatları bir **senteze** vardırabilen kentler, tarihte **orjinal Medeniyet** adını alabilecek ana uygarlıklar kurabildiler. Sümerler ve Mısırlılardan sonra en çok bilinen üç örnek; Grek, Roma ve İslam Medeniyetleri'dir. Atina'nın Aristokratlarıyla tüccarları arasındaki iktidar mücadeleleri **"Grek Demokrasisi"**nde sentezleşti. Roma'da Patriçilerle Plebler arasındaki dövüşler uzun sıyasi uzlaşma süreçlerinden sonra **"Roma Cumhuriyeti** ve **Hukuku"**nu yarattı. Mekke'de Kureyş eşrafı (kent patriçileri) ile Muhammet'in taraflıları (Mekke'nin tüccar plebleri) arasında, Medine'ye (Medeniyet'e) göç ile başlayan kanlı savaşlara son veren Hudeybiye barış anlaşması yapılabildiği için, **İslam Medeniyeti** gelişip Uzak Doğu ile Batı arasında ticaret köprüsünü kurabildi.

Ticaret, **para** üzerinde döner. Para; değer ölçüsü, değiş-tokuş aracı gibi fonksiyonlarıyla, iş bölümlü toplumun can damarı olan arz-talep kanununu evrenselleştirip somutlar. Para; herşeyi satınalan genel karşılık olma gücüyle, dayanılmaz çekicilik kazandı. Mal ticareti yanında para ticareti de gelişti. Ticarete yatırılan para kâr getirdiği için, ticarete yarayan ve borç verilen paranın da kâr getirmesi gerekti. Para ticaretinin getirdiği kâra **Faiz** denildi. Ticaret geliştikçe, Kuran'da haram sayılan **ribâ** (faizcilik); **"tefecilik"** yaygınlaştı. Zamanla bütün küçük üreticiler borçlandılar. Borçlular yoksullaştılar. Borcunu ödeyemeyen, kendisinin köle olarak satılmasına katlandı. Toprağından koptu. Topraklar ve köleler, Asil(er denen azınlığın elinde tekelleşti. Toplumda, eski kandaş şefler büyük toprak sahipleri sınıfını oluşturup egemenleşirken, mal ticareti yapan tüccar bezirganlarla, para ticareti yapan banker tefeciler toplumda hızla zenginleşen ikinci egemen sınıf haline geliyorlardı.

Toplumdaki bu altüstlükler, diğer kurum ve kuralları da yeniden "*düzen* "ledi. Aşağı ve Orta Barbarlık'ta ölenin malı doğrudan doğruya topluma kalırdı. Yukarı Barbarlık'ta babahanlık düzeni geliştikçe, babanın malı mülkü bütün topluma değilse bile, ailenin bütününe ortaklaşa varlık (müşterek mülk) olarak kaldı. Medenıyet bu son adeti de kaldırdı. Atina kentinde Solon, Mekke ve Medine kentlerinde Muhammet; **Miras**'ı kanunlaştırdı. Miras, toplum içinde zenginleşen kişinin, toplumdan elde ettiği malı, öldükten sonra da topluma sormadan istediği gibi kullanması, toplumdan kaçırması demektir. Toplumla aile arasına giren ayırt, ailenin kendi içine de işlemekten geri kalmadı. Babahanlıkta kuvvetlenen tek-eşlilik; erkeğin kadın üzerinde mülk derecesine varan egemenliğini kesinleştirdi ve erkeğin çıkarına, şu veya bu maske altında çok-karılılığı getirdi.

Eski ilkel toplumun ortak mülkiyete dayalı, samimi kankardeşliği yerine; özel mülkiyete dayalı, bencil **Bireyl**erden oluşan toplum geçti. Bu çelişkileri, ayrıcalıkları ve zıt(ıkları belirli sınırlar içinde ve sürekli birarada tutmak için, çok çeşitli moral bağların bekçiliğini yapan ve ekonomik hayata egemen sınıf ya da sınıfların elinde politik bir baskı ve düzen aracı olan bir **güç** gerekti. O güç; Medeniyet'in **tacı: Devlet** oldu.

Antik Tarih, Proto-Sümerler'den (M.Ö. 5000'lerden) Doğu Roma'nın yıkılışına (Bizans'ın yıkılışı; 1453'e) kadar sürer. Dünyada artık Orta veya Yukarı Barbarlık konağını yaşayan ve yeni üretici güçlere gebe bir toplumun gelip yıkacağı ve üzerinde yeni bir Medeniyet yükselteceği Antik Medeniyet kalmamıştır. (Japonlar bir yana) Son olarak Türkler'in ve Slavlar'ın Medeniyet'e geçmeleriyle Antik Tarih ka-

panmış, Modern Tarih (Kapitalizm) dönemi başlamıştır

İlk Sümer Medeniyeti, ilk ve tek orijinal proses olarak, daha sonrakılerden bambaşka; kent içinden, kentin iç çelişkileriyle doğan sınıfların, ticaretin ve devletin oluşmasıyla gerçekleşmiştir Daha sonraki Antik Tarih boyunca başlıca iki tip medenileşme görülür 1)Orta Barbarlar; göçlerle gelip çökmek üzere olan Medeniyetler'i yıkmışlar, onların dilini, dinini, yazısını, kurum ve kuruluşlarını alıp prototiplerini kurarak, eski Medeniyet'i adeta yeniden dirilten bır Rönesansla Medeniyet'e geçmişlerdir Hititler, Dorlar, Büyük İskender liderliğinde Makedonya halkları, İsveç, Norveç, (Orta ve Yukarı Barbarlık'tan direkt kapitalizme ilk geçiş olarak) Britanya halkları, Germenler, Franklar, Moğollar, Türkler, Slavlar ve (Orta Barbarlık'tan direkt kapitalizme son geçiş olarak) Japonlar; Orta Barbarlık'tan Medeniyet'e geçişe tipik örnekler vermişlerdir 2)Yukarı Barbarlık konağına erişmiş toplumlar, gelişmiş Mediniyetler ile olan ilişki ve çe(işkileri sonucu Medeniyet'e geçmişlerdir Sümer sonrası Mezapotamya, Mısır, Çin, Hint, Grek, Roma orijinal Medeniyetler'i; kendilerinden öncekilerden etkilenerek, fakat onlardan çok farklı Medeniyetler olarak doğmuşlardır Bu, çoğu kez, Yukarı Barbarların, savaşla yıktıkları çökmek üzere olan Mediniyet'in üzerinde, kendi dil, din, yazı, kurum ve kurallarıyla yeni bir orijinal Medeniyet kurmaları şeklinde gerçekleşmiştir Ayrıca Tarih'te, Medeniler'in Barbarlar'ı kılıçtan geçirip "ikna" ederek "uygarlaştırdığı" hep görülmüştür

Antik Tarih ile Modern Tarih arasında, sadece Avrupa ıçin geçerli diyebileceğimiz bir "Orta Çağ "dan sözedilebilir 395 veya 476 yıllarından başlayıp 1453'e kadar uzanır Klasik tarih tarafından, imparatorlukların yıkılıp derebeyliklerin hüküm sürdüğü dönem olarak nitelenen bu Orta Çağ; Roma Medeniyeti ile Modern Çağ arasında Avrupa'da yaşanmıştır Bu Avrupa Orta Çağı'na çok benzeyen örnekler, doğunun iki Antik Medeniyet arası dönemlerınde hep görülmüştür Örneğin; Sümer Medeniyeti ile Akad Medeniyeti arasında, Babil ile Grek, Grek ile Roma arası geçiş dönemlerinde hep böyle Orta Çağlar vardır Onun için, Klasık Orta Çağ terimi yerine Avrupa Orta Çağı deyimini geçirmek yerinde olur Medeniyetler'in hepsinde şehirler (kentler), köylere ve kırlara üstündür İki Medeniyet arası dönemler ise köylerin şehirlere üstün geldiği "karanlık" dönemlerdir

Sovyetler Birliği'nin "dağılması"ndan sonra genel olarak dünyamızda, özel olarak da Türkiye'de yaşanan olaylar ve ilişkiler; "modern" ya da "global" maskeli bır **Orta Çağ**'a yuvarlandığımızın açık seçik göstergeleri değil mi? Köylülüğün, bölgeciliğin, milliyetçiliğin ve şövenızmin tırmanışı, 7000 yıllık gericiliğin, en ufak demokrasi ve sosyalizm ışıklarını, gelinen mevcut düzeyi bile yoketmek üzere, köy ve kasabalardan sonra kentlerimizi de kuşatıyor olması, derebeyler arası savaşları andıran sömürge faşimlerinin ve bölgesel savaşların kışkırtılması, "*Birleşmiş Mflletler*"in ve "*Nato*"nun "Haçlı Seferleri"ni bile gölgede bırakması; "*kıyamet alametleri*"ni çağrıştırıyor

Modern Tarih

13 yy dan itıbaren İtalya, Güney Fransa ve Ispanya kıyılarında, özellikle Floransa ve Marsilya kentlerindeki pre-kapitalist sermaye yoğunlaşması, **dünya pazarı** ve **uzak dış ticaret** ve bu birikimin 16. yy.dan itibaren "kuzeyliler"in egemenliğine geçmesi, serbest rekabetçi ve girişken sanayi burjuvazisinin hızla gelişmesi, özel olarak Britanya adasının coğrafi, tarihsel ve sosyal durumu ve de diğer etkenler; **kapitalizm**in Ingiltere'de doğup batı Avrupa'ya yayılmasına sebep olmuştur Üzerinde kütüphaneler dolusu belge ve bilgi olduğu için kısaca değineceğim kapitalizm, dünyada ilk sosyal devrimi beceren burjuvazi öncülüğünde, 1650'lerde İngiltere'de (ekonomi-politik pratiğiyle), 1789'da Fransa'da (sosyal pratiğiyle) ve daha sonra Almanya'da (felsefi, teorik ve bilimsel birikimiyle) bir düzen olarak hayat buldu 19. yy sonlarında Kuzey Amerika'ya da yayılan kapitalizm;19 yy ın ikinci yarısından itibaren Avrupa'dan başlayarak uluslararası **emperyalizm** sentezine vardı. Kapitalizm evresinde Avrupa'da görü(en anti-kapitalist ve sosyalist ayaklanma ve devrimler; emperyalizm aşamasından sonra, "doğu" denen sanayileşmemiş ve sömürülen halkların yaşadığı ülkelere kaydı 1917'de Sosyalist Sovyetler Birliği'nin kuruluşunu, Çin Halk Cumhuriyeti, doğu Avrupa Sosyalist ve Halk Cumhuriyetleri, Kore, Küba ve Vietnam Halk Cumhuriyetleri'nin kuruluşu izledi. Böylece, Modern Tarih'in ikinci bölümü olan Sosyalizm Çağı (iki adım ileri, bir adım geri de olsa) başladı Gördüğümüz gibi, Modern Tarih de iki bölüme; **Kapitalizm** ve **Sosyalizm** çağlarına ayrılabilir

Kapitalizm, 13.-14 yy lardan itibaren, toplumların ekonomik yapılarında derinlemesine ve genişlemesine egemenleşirken, kendi politika, din (laiklik), kültür, sanat, edebiyat, estetik yapı ve anlayışlarını da filizlendirip geliştirdi. 15.-16. yy larda Rönesans ve Reform ile filizlenen, "Aydınlanma Dönemi" ile gelişip Burjuva Demokratik Devrimlerle kurumlaşarak yaygınlaşan **Burjuva Kültür-Sanatı**; Aristokrasinın, derebeyliğin, tefecibezirganlığın ve Orta Çağ karanlığının Asker-Banker-Yunker kültür-sanatı karşısında yeni, genç ve devrimcidir Ancak, 19 ve 20 yy ların kapitalist-emperyalist "burjuva" kültür-sanatının karşısında yeni ve devrimci olan da; **İşçi Sınıfının (Proleteryanın) Sosyalist Killtür-Sanat fillzlenmeleri**dir Yeni filizlenen bu kültür-sanat; insanoğlunun tarihi boyunca değerli olan ne varsa, hepsinin özümlenerek yenileştirilmesini içerir Bu, kültür ve sanatın, tarihi-evrensel gelişiminin bir sonucudur Görüldüğü gibi, soyut bir "kültür ve sanat" yoktur Örneğin; kapitalist toplumda, bir tarafta burjuvazinin kültürsanatı vardır, diğer tarafta proleteryanınki. Belirleyici olan bunlardır

Burada belirtmeden geçmeyeyim; birçok arkadaşımız; "sanat" "sanatçı" ve "sanatçı kimliği" "sanatçı sorumlulu,ğu" kavramlarını, çoğu kez, toplumsal gerçeklikten kopuk, soyut ve genel anlamda kullanıyor Oysa, gerçeklik somuttur Sanat da, sanatçı da; en son duruşmada, ait oldukları sınıflar tarafından varedilen ve onlara bağlı, onlar için varolan somut gerçekliklerdir Kimlikleri de sorumlulukları da böyle oluşur

Toplum biçimlerinin tarihı gelişimlerine kısa bir bakış diyebileceğim bu özeti hazırlarken; L. H Morgan, F Engels, Dr Hikmet Kıvılcımlı, K Marks, George Thomson, C W Ceram, Wilhelm Reich, Evelyn Reed'den yararlandım

Kültür Sorunları ve ÖDP'den Beklentiler

Kemal KAPLAN

*10 Mart 1996 pazar günü İstanbul Galatasaray'da, Bulunmaz Kültür Merkezi'nde, başlıktaki adın çağrıştırdığı konularda bir panel yapıldı. Toplantıya **ÖDP** adına bu partinin görevlendirdiği iki konuşmacı (**Ali Rıza Tura ve Süleyman Bulut**) ve İnsancıl'dan bir konuşmacı katıldı. Söyleşiyi, İnsancıl'dan Nihat Ateş yönetti. Konuşulacak sorun ve sorulacak sorular önceden ÖDP li arkadaşlara bildirilmişti. Elliden fazla izleyicinin bir bölümü söyleşiye etkin olarak katıldı. Aşağıda bu söyleşinin geniş bir özetini yayımlıyoruz.*

Nihat Ateş'in açış konuşmasından sonra ilk sözü **KA** aldı. Toplantının duyurusunun radyo kanallarına, ayrıca basından Cumhuriyet, Yeni Yüzyıl, Evrensel, Demokrasi gazetelerine ve Söz, Express dergilerine yapıldığını, ancak istisnasız hiçbirinin duyuruyu yayımlamadığını belirtti. Bu tutumda ilgili çevrelerin kötü niyetinin ya da vurdumduymazlığın, tembelliğin rol oynayabileceğini; birinci olasılığı daha sonra işleyeceğini, önce ilkinden başlamak istediğini söyledi. Söz konusu duyuruyu tembellik ve ilgisizlik engeli yüzünden kendi dergileri İnsancıl'da da çıkaramadıklarını ekleyen KA, buradan **"tembellik hakkı"** konusuna geçti. Özellikle doğu toplumlarında tembelliğin yaşamı çekilmez hale getiren, yaşamı işkenceye dönüştüren çok yaygın ve baskın bir düşünce ve davranış şekli olduğundan bahisle, devlet dairesinde, postanede, hastanede, gazetede ve sendikada hemen her yerde çok yaygın ve pervasızca kullanılan bu hakkın bir de ÖDP ce savunulmasının ne anlama geldiğini sordu. Ayrıca ÖDP nin çatısını ya da tabanını temsil eden ve afişlerle, ilanlarla duyurulan 87 eğilimden biri olan bu eğilimin, öbür 86 eğilimle nasıl bağdaştırılacağını merak ettiğini ifade etti. Ayrıca kendi konuşma hakkını, daha çok, önemli buldukları sorunları açmak ve bu konularda soru sormakla kullanacağını söyledi.

ÖDP adına ilk konuşmayı yapan **SB**, önce "tembellik hakkı" sorununa eğildi. Tembellik hakkı kavramının ilk kez Marx'ın damadınca ortaya atıldığını ifade eden SB, Marx'ın damadının bu kavramı, çalışan ve "kendilerine ait vakitleri kalmayan" insanların, boş zaman ve bu anlamda tembellik etme hakkını savunma niyetiyle kullandığını belirtti. "Biz boş zamanların insanı özgürleştirici olmasını istiyoruz; biz insanın iş dışında da üretici olmasını istiyoruz" dedi. "ÖDP nin kültür perspektifi yeni insanın oluşumunu hazırlamaktır" diyen SB devamla, burada ÖDP li olarak konuştuğunu, fakat görüşlerinin ÖDP nin bütününü temsil etmediğini söyledi. Parti bu konularda neler düşündüğümü tam olarak bilmediği halde benim bu toplantıya katılmamı istedi, dedi. Bunun parti partili ilişkisi gereği olduğunu, tabiyet kul ilişkisi olmadığını belirtti. Kültür sorununa nasıl baktığını anlatmak istediğini söyleyen SB, mücadelenin 70 lerde daha çok sınıfsal ayrımlar üzerinde yürüdüğünü, "bugün ise Türkiye'de kıyametin **kültürel kimlikler** çerçevesinde koptuğunu" öne sürdü. İslam meselesinin, ırklar sorununun bu açıdan ele alınması ve solun bunları anlaması gerektiğini ifade ettikten sonra politik akımların bile soruna kültürel perspektiften baktığını, örneğin dini politik kültürün çok önemli hale geldiğini, bu durumu değiştirmek isteyen sosyalistlerin önce dincileri anlaması gerektiğini vurguladı. Osmanlının son dönemlerinde aydınların iki türlü muhalefet akımı etrafında toplandığını, bunlardan Prens Sebahattin'in ademi merkeziyetçi, İttihatçıların merkeziyetçi olduğunu, bu mücadeleden ittihatçıların galip çıktığını, saflaşmanın Cumhuriyet'le birlikte Türkiye toplumuna taşındığını söyledi. "Resmi, sağı solu budayan bu kültürel boyuttan sosyalistler de etkilendi" dedi. Dünya sosyalist tarihine bakıldığında iki önemli olayın özellikle üstünde durulması gerektiğini, bunlardan birinin 1917 Ekim devriminden sonra yaşanan **Proletkült** olayı, öbürünün Mao'nun Çin devriminden sonra yaşanan **Kültür İhtilali** olduğunu belirtti. Birincisinin işçi sınıfının yarattıkları dışında tüm burjuva kültürel mirasın reddine dayandığını, hatta eski rejimden kalan demiryollarının bile sökülüp atılması gerektiğinin savunulduğunu söyleyen SB, Lenin'in karşı çıktığı bu anlayış, daha sonra Jdanov'culuğa dönüşmüştür, dedi. Kültür İhtilalinde ise aydınların köylere, fabrikalara gönderildiğini, bu yolla işçileşeceklerinin varsayıldığını belirtti. Türkiye sosyalistlerinin bakış açısına gelirsek: Cumhuriyet dönemi Kemalist kültürünün ana çerçevesinin sosyalistlerce de temel alındığını, okur yazar oranının arttığını, ancak Kemalizmin kendi kültürünü yaratmak için baskıcı yöntemler

kullandığını açıkladı. Sosyalistlerin parti içindeki uygulamalarının iktidarda yapacakları için ipucu oluşturduğunu ifade ettikten sonra, sosyalistlerin parti içinde tabiyet ilişkisi kurmamaları gerektiğini, bugüne dek sosyalistlerin partileşmeyi özgürleştirici, insiyatif kullandırıcı bir araç olarak görmeyip uygulayıcı araç olarak gördüğünü ileri sürdü. Sosyalistlerin arabeski, anlamadan ve çıkış nedenlerini araştırmadan tümüyle reddettiklerini, bunun TRT nin yasakçı tutumuyla benzeştiğini söyledi. "Sosyalist kültür devlet gibi yasakçıydı, her partinin okunması mutlak gerekli kitaplar listesi vardı, kendi müziği vardı. Bu konularda çoğulcu bir şekilde tartışıp yanlışları eskitmek yerine yasakçı tutumlar izleniyordu" dedi. Tüm bu deneylerden ÖDP nin çıkardığı sonuç ise, demokratiklik ve çoğulculuk ilkesini savunmaktır diyen SB, bunun kültürde olmazsa olmaz ilke olduğunu, parti içinde de aynı tutumun uygulanmaya başlandığını belirtti.

ART söz aldığında ilk sorudan sapıldığını belirtip, "tembellik hakkının" parti içindeki bir grup insanın önerisi üzerine, SB nin anlattığı şekilde kavranarak eğilimler listesine alındığını söyledi. Ancak KA nın da haklı olduğunu, şarkta yaygın bir alışkanlık olan tembelliğin o anlamıyla savunulamayacağını, köylülükten gelen tembellik eğiliminin bizde hakikaten çok güçlü olduğunu, çeşitli eğilimler arasında dengeyi tartışa tartışa kuracaklarını belirtti. ÖDP nin diğer parti girişimlerinden farklı olan yönlerini açıklamaya başlayan ART, "daha önce sosyalistlerin önce bilimsel temelde bir ideolojik birlik" aradıklarını, sonra da bunu pratikte sınayabilecek birlikler oluşturulduğunu ifade edip, "ÖDP de birleştirici bir yan var" diyerek devam etti. ÖDP nin amacı "emekçileri burjuva partilerinden bağımsızlaştırmak, kitlesel boyutta burjuva partileri ile emekçiler arasında bir sınır çizmektir" diyen ART, "Bu doğası gereği bir çeşitlilik gerektiriyor. Ön teorik çalışmalardan sonra programı adım adım inşa etmek değil, deneysellik içinde bunu oluşturmak" esastır diye ekledi. Bir çerçeve program bulunduğunu, emekçilerin bu programla bir çatı altında toplanacağını, gerçek programın ise yolda tartışa tartışa oluşturulacağını söyledi. Ellerindeki muhalif odaklardan gelen bütün bilgi havuzunu değerlendireceklerini, bunları hayat içinde sınayıp değiştireceklerini, tüm bunların bir bütün oluşturacağını, ama bu bütünün parçalı bir bütün olacağını belirtti.

İkinci sözünü alan **KA**, "söz ile pratik arasında çelişki olup olmadığına bakmak" gerektiğini, az ya da çok böyle bir farklılığın mutlaka bulunacağını belirttikten sonra, birçok pratik sapmaların da "kuramdaki belirsizliklerden kaynaklandığını" o yüzden ilk önce kuramın, hedeflerin sağlıklı bir biçimde tartışılıp, "söz" de belirginlik sağlamak gerektiğini vurguladı. Aynı nedenle bu tartışmada olabildiğince somut sorular sormak istediğini açıklayarak, medya tekeli ve medyada yer alan "solcu" "liberal" yazarlar konusuna geçti. Ortada tekelleşmiş büyük sermayeden kaynaklanan ve onun sözcüsü olan bir medya tekeli sorunu bulunduğunu; bu sorunun, solcuların tamamı ve birçok liberalce kabul edildiğini, ancak uygulamada görülen tavırların, problemin hiç de açık algılanmadığını kanıtladığını söyledi. Medyanın emekçilere karşı sistemli bir propoganda faaliyeti yürüttüğünü belirten KA, ayrıca medyanın savaş kışkırtıcılığından, devlet terörü kışkırtıcılığına pek çok pis iş yaptığını, bunları yapan medyanın bir yandan da liberal ya da solcu olarak bilinen yazarlar, televizyoncular finanse ettiğini öne sürdü. Bu tip unsurların sermaye medyası içinde yer almasının iyi yönlerinin bulunduğunu, ancak kötü yönlerinin çok daha baskın olduğunu savunduktan sonra, büyük sermaye medyası içindeki solcu, liberal yazarlar, kitlelerde yabancılaşma, edilginlik ve yanılsama durumlarını arttırmakta, insanlar nasıl olsa büyük yerlerde benim hakkımı savunan birileri var, diye düşünerek daha da atalet içine düşmektedir, dedi. İşte bu noktada birçok solcu kuruluş, radyo, gazete ve aydının bu odaklarca kırpılan bir gözün hemen büyüsüne kapıldığını, birçok sol yayın organında sosyalist yazarlardan değil **Ahmet Altan, Can Dündar** ve benzeri sözde özgürlükçülerden, hatta dinci yazarlardan alıntılar yapıldığını ekledi. Bu çerçevede ÖDP nin kuruluşuyla birlikte sermaye basınının, başta Yeni Yüzyıl yazarları olmak üzere büyük bir destek kampanyası açmasını partinin nasıl değerlendirdiğini sordu. Ayrıca Yeni Yüzyıl yazarlarının partinin kuruluş şenliğine davet edildiğini öğrendiklerini, İnsancıl yazarlarının neden davet edilmediğini merak ettiğini söyledi.

SB cevaben; İnsancıl'ın partinin kuruluşuna davet edilmesi gerektiğini, ancak bu işin onca koşturma ve telaş içinde "unutulmuş olabileceğini" belirtti. Sol içinde hiçbir ayrım ve ayrıcalık yapılmamasının ÖDP nin temel ilkesi olduğunu savunan SB, solun kendi içinde uyguladığı ambargoların bu konunun tartışılmasında çok daha önemli olduğunu söyledi. "Sermayeye iğne batırırken çuvaldızı kendimize batırmalıyız" diyen SB, kendi içimizdeki demokrasi konusunda sosyalistler olarak sicilimizin hiç de iyi olmadığını belirtti. Sol içi tartışmaların birbirini mat etme anlayışıyla yapılmaması gerektiğini söyledikten sonra, "bugün birarada yaşama ve iletişim gerekliliği çok daha açıktır" dedi. Sözgelimi basın tekellerini eleştiriyoruz. Ancak kendi örgütlenme şemalarımız, kendi basın organlarımız da burjuva örgütlenmesinin aynıdır. Aynı ilişkiler, aynı hiyerarşik yapı... diyerek devam etti. Demokrasiden insanların söz ve karar hakkı sahibi olmasını anladıklarını açıklayan SB, bunun Atina demokrasisi gibi yürümeyeceğini, orada tüm yurttaşların Agorada toplanıp sorunları tartıştığını, bugünkü süreçte bunu uygulamanın mümkün olmadığını söyledi. Ancak yine de sol yayın organlarında burjuva medyasındaki işlerliğin hakim olmasının hoş karşılanamayacağını, ayrıca burjuva yazarlara karşı, fikirlerimizi savunmanın en iyi yolunun kendi medyamızı kurmak ve güçlendirmek olduğunu belirtti. Yine de bir Ahmet Altan ile **Emin Çölaşan** arasında fark bulunduğunu, A.A nın az da olsa Türkiye'de demokratikleşmeye katkıda bulunduğunu, Çölaşan'ın ise "bir gram" katkısının olamayacağını söyledi. Sosyalistlerin artık "her şeyi ak ile kara olarak" görmemesi gerektiğini, arada griler de bulunduğunu, onları da fark edip ona göre

tutum saptamamızı öneren SB, onlar da mutlaka manipülasyon yapacaklar, ama manipülasyonu sol basın yapmıyor mu; sosyalistler de yanlış haber üretmiyor mu, çifte standartlı olmamalıyız, dedi.

ART, yasal engellerin bulunmadığı kapitalist toplumlarda da medya tekelinin baskı uyguladığını, bu anlamda düşünce özgürlüğünü engellediğini, Türkiye de de kapitalizmin yapısı gereği doğal olarak aynı tekelleşmenin yaşandığını söyledi. Kapitalizm koşullarında medyanın fiilen sömürücülerin eline geçtiğini, bu durumun söz hakkını engellediğini ekledi. Bu ortamda medyanın manipülatif gücünün büyük olduğunu, "imaj devri" "bilgi tekeli" "postmodern dönem" "bilgisayar çağı" gibi kavramların söz konusu özellikleri yansıttığını belirtti. Medyada büyük sermayenin damgası oldukça toplumun her kesiminin kendini özgürce ifade edemeyeceğini, 8. madde ve benzeri yasa maddeleri olmasa da bunun mümkün olamayacağını vurguladı. "Medya"nın çoğul bir terim olduğunu, o yüzden "medyalar" denmemesi gerektiğini, medyanın etimolojik olarak, 1- aracı, 2- gaipten haber veren anlamlarına geldiğini, bugün ikinci anlamının ön plana geçtiğini söyledi. "Medya sınıfsal-politik açıdan nötr değildir" diyen ART, sivil toplum denilen şeyin de aslında bir burjuva toplumu olduğunu, son tahlilde burjuva egemenliğine dayandığını anımsattı. Ancak bu böyledir diye her alandan, örneğin sendikalardan çekilemeyiz, onlarla alanlarında mücadele etmeliyiz, dedikten sonra; kitle örgütleri kurarak, var olanları güçlendirerek baskı unsuru oluşturmak gerektiğini, medyaya demeç vermeyerek, medyadan elimizi eteğimizi çekerek olumlu sonuçlar alamayacağımızı ileri sürdü. Medyanın ÖDP ye ilgisinin art niyetten çok sosyalistlerde oluşan heyecandan kaynaklandığını; bu heyecandan medyanın belli kesimlerinin ister istemez etkilendiğini söyledi. Yirmi bin kişiyle kuruluş şenliği yapan başka bir sosyalist parti olsaydı belki onlara da aynı ilgi gösterilirdi; fakat önemli olan bundan sonra alacakları tavırdır; örneğin biz yaygın bir özelleştirmeye hayır! kampanyası başlatacağız; bakalım o zaman ne yapacaklar, dedi. Medyayla ilişkide bazı deneyimsiz arkadaşlar var, ancak genelde tüm arkadaşlar temkinli, diye ilave etti. Liberal yazarlara gelince; "dünyada kendini işçi sınıfının geleceğine bağlayan Marksizm 19 yy. da burjuva liberalizminin eleştirisinden çıktı" diyen ART; Rusya da ise Türkiye'dekine benzer şekilde Marksizmin ülkeye liberalizmin gelişiminden erken girdiğini ve Leninizmin bu koşullarda geliştiğini söyledi. "Türkiye'de ise Kemalizm ile gericilik arasına sıkışmış burjuvazi 70 lere dek kendine özgü sayılabilecek liberal ideolojiyi benimseyemedi" dedi. Onu da savunmanın sosyalistlere kaldığını belirten ART, o yüzden liberalizme karşı mücadele sosyalizm içi bir mücadeleydi, diye konuşmasını sürdürerek, ancak son dönemde Türkiye'de **YDH**, Yeni Yüzyıl gibi burjuva liberal odaklar belirdiğinden artık libaralizm fobisi içinde bulunmadığını açıkladı. Kendi aramızda liberalizme kayar mıyız endişesine kapılmayalım, dedikten sonra; Ahmet Altan'a hayran olmadığını söyleyen ART, ancak onun burjuvazinin iç çelişkisini temsil anlamında, "burjuvazinin vicdanı olmak anlamında bir misyonu var," ona yapılan davetleri bu iç çelişkilerden yararlanma olarak görmeliyiz, diye ekledi.

KA, siyah beyaz ile gri arasındaki farkı kendilerinin de bildiğini, herşeyi siyah ve beyaz olarak gören kaba Marksist kaba sol anlayışları doğru bulmadığını, çünkü bu anlayışta olanların çoğunun kendi kişisel koşulları değişince, önceden doğruyu ve gerçeği anlayamadıkları, özümsemediklerinden kolayca karşı tarafa geçtiklerini, hatta insani değerlerini de unuttuklarını belirtti. Ancak burada önceliğin kime verildiğinin hayati sorun olduğunu, **önceliğin bizden olanlara mı yoksa grilere mi verileceğinin** çizgiyi belirleyeceğini söyledi. Solun bu noktada zaaf içinde bulunduğunu, birçok sol akımın kitle kapmak, aradan fırlamak için grilerle, hatta beyazlarla işbirliği yapmaktan çekinmediğini, ÖDP nin de ilk yaklaşımlarının bu yönde kuşkular doğurduğunu ileri sürdü ve siz kimden yana olacaksınız, sesi çok çıkan güçlüden yana mı, yoksa sesi kısılan güçsüzden yana mı, asıl soru budur, diye ekledi. Yayın dünyasında da medya benzeri bir tekelleşme yaşandığını, bazı tekellerin yayın çizgileriyle belli felsefi kitapları, belli dünya görüşünü, belli yazarları öne çıkardığını, geri kalan akımları ve yazarları ezdiğini söyleyen KA, bugün, 10 yayınevinin kitap tanıtım sayfalarında %90 dan fazla yer işgal ettiğini, geri kalan 65-70 kadar yayınevinin ise %10 dan az bir oranı aralarında paylaştıklarını, reklam gibi para gücünün etkili olduğu bir saha dışında, paralı olmayan kitap tanıtımlarında, ödül düzeneklerinde hiç de hoş karşılanamayacak çıkar ilişkilerinin hakim olduğunu söyledi. Yayın alanında dört büyük holding bulunduğunu, dört holdingin de solcuların sempatisini kazanmış yayınevleri olduğunu hatırlatan KA, Yapı Kredi Yayınları bir banka kuruluşudur, Adam, reklam şirketleri, ansiklopedi şirketi olan bir holdingtir, İletişim'in ardında silah üreticisi Kavala grubu vardır, Can'ın ardında bir güç bilmiyoruz, ama o da başlı başına bir holding durumundadır dedikten sonra, birçok ünlü solcu, sosyalist yazarın bu yayınevlerine büyük paralar karşılığında angaje olduklarını, bu yayınevlerinin Türkiye'deki okumuşların kafalarını belirlediklerini söyledi. Böylesi eleştirilerini İnsancıl'da yıllardır yinelediklerini söyleyen KA, karşı taraftan "biz güçlüyüz, paramızla gücümüzle nasıl olsa çatlak sesleri bastırırız mantığıyla" tek bir yanıtın gelmediğini ekledi. Birikim-İletişim grubunun ÖDP nin içinde olduğunu anımsatan KA, "düşünce özgürlüğü ve herkesin kendisini ifade etmesi özgürlüğü" açısından bu tekellerle ilgili ne düşünüldüğünü, ÖDP nin güçlüye karşı zayıfı ne yolla koruyacağını sordu.

SB cevaben; ÖDP nin böyle bir mücadeleye ev sahipliği yapıp yapmaması tartışma konusudur, dedikten sonra, tartışmada konu bu alanlara gelirse parti iki taraftan birinin yanında yer almak durumunda değildir diye ilave etti. Yapı Kredi'nin kitap yayınlamasına kötü gözle bakmadığını söyleyen SB, bu yayınevinin çıkardığı birçok kitap sol yayınevilerinin de basabileceği kitaplardır, dedi. Adam'ın, İletişim'in ülkede birçok önemli yazarı okuyucuya tanıttığını

söyleyen SB, ama bazı eleştirilere cevap vermiyorlarsa bu eleştirilir, dedi. Bazı gazetelerin bazı yayınevlerinin kitleleri etkilemede o kadar da etkili olmadığını savunan ve bir yayınevinin ardında silah üreticisi bir şirket bulunması onun çıkardığı kitapları direkt olarak etkilemeyebilir, diyen SB, "o zaman Türkiye'de hiçbir sermaye kuruluşundan bir şey almayacak mıyız, örneğin Ülker firmasından bisküvi de mi almayacağız" diyerek konuşmasını sürdürdü. "Biz sosyalistler nesnel karşılığı bulunmayan taktikler izliyoruz" diye devam eden SB, Marksistlerin spor kuluplerine de böyle baktığını, örneğin üç büyükler içinde **Beşiktaş'ı** proleter takımı ilan ettiklerini, oysaki onun da tüm kulüpler gibi burjuvalarca yönetildiğini, taraftarların ise hep garibanlar olduğunu, belirtti. Yayınevlerini eleştirmek, arada ince bir çizgi koymakla, onları karşı kutba atmanın farklı şeyler olduğunu söyleyen SB bizler eleştiriden yanayız, dedi.

"Galiba bizler Türkiye'nin bir istisna olduğunu anlayamadık, diye söze başlayan **ART**, 70 li yıllarda kültürel ögelerin kapitalize olmadığını, 12 eylülden sonra kapitalist sürecin işlediğini, kültürel ürünlerin de tam anlamıyla bir metaya dönüştüğünü, bunda şaşılacak birşey bulunmadığını söyledi. Eskiden Türkiye'de kapitalizmin organik aydını yokken, bu son dönemde bunun da oluştuğunu, onların da üstlerine düşeni yaptıklarını belirtti. Kültürün artık bir yatırım alanı olduğunu, kitabın konserveden farkı kalmadığını vurgulayan **ART**, Fransa'da Marx'ın Kapital'inin bile bir burjuva yayınevince basıldığını anlattı. Problemin, **"biz bu hegemonyaya karşı ne yapacağız problemi"** olduğunu söyleyen konuşmacı, bazı insanların kapitalist ilişkiler içinde kendi çizgilerince bir şeyler yapmaya çalıştığını, bunlardan birinin **Enis Batur** olduğunu, Pertev Naili Boratav'ın hazırladığı Nasrettin Hoca kitabının eleştirel yanının güçlü olması sebebiyle Yapı Kredi yöneticileri tarafından hoş karşılanmaması üzerine Batur'un bu yayınevinden ayrıldığını açıkladı. **Metis'in** kuruluş aşamasını da iyi bildiğini söyleyen ART, devrimci demokrat düşünceleri olan bu yayınevi sahiplerinin başlangıçta acemi olmalarına karşın bu işi kısa zamanda öğrendiklerini, kültür politikalarına ters düşmeyecek kitaplar bastıklarını, sonra yayınevi olarak çok güçlendiklerini, böyle şeylerin ardında sermayenin manipülasyonunu aramanın anlamı bulunmadığını söyledi. "Belki zamanla ideolojileri de değişmiştir, ancak bunun yayın politikalarına bire bir tekabül ettigini düşünmüyorum" dedi. Bir toplantıya Ahmet Altan ya da ona benzer bir yazarın hegemonya mücadelesi açısından çağrılabileceğini söyleyen ART, önemli olanın alanı genişletmek, karşı tarafta çatışma çıkarmaktır; çünkü burjuvazi bizim içimizden belli insanları özellikle seçip medyaya çıkarıyor, anlaşılacağı gibi burada da amaç aynıdır, dedi.

KA söz alarak, Türkiye'de genel bir sağa kayış yaşandığını, sosyal demokrat partiler dahil olmak üzere tüm sol güç yitirirken merkez sağın ve ayrıca dinci milliyetçi sağın güçlendiğini söyledi ve bunda en önemli neden solun yanlış politikalarıdır, emekçilerin sağa teslim edilişidir, dedi. Solcular bir yandan kirli ilişkiler yaşarken, bir yandan da kafalarını Yeni Yüzyıl gibi gazetelere, İletişim, Yapı Kredi gibi yayınevlerine teslim etmişlerdir, öte yandan dincilik neden bu denli güçlendi diye ağlaşmaktadırlar, diye konuşmasını sürdürdü. Sağın kitleleri ve okumuşları yönlendirmede soldan çok daha yetenekli olduğunu, solun ise gelişmiş kafalar yetiştiremediği için sorunları göremediğini savunan KA; sermaye her adımını bilinçli planlı atar; Sabah grubu gazete çıkarıyorsa, bir banka yayınevi kuruyorsa bunda muhakkak bir neden vardır, dedi. Bugünün sol gibi görünen yayın tekellerinin öne çıkardığı sol gibi görünen yazarların, şairlerin eserlerini okuyanların, yabancılaşmadan kurtulamayacaklarını, bizim durmadan sözünü ettiğimiz "yeni insan" olamayacaklarını, kendilerini ve çevreyi sorgulayıcı ve aynı zamanda dinamik, değiştirici hale gelemeyeceklerini söyledi. Günün popüler eserlerinden etkilenen insanların edilginlikten kurtulamayacaklarını, çünkü bu eserlerde insani değerlerin savunulmadığını, atalet içindeki aydınların tutumunun estetize edilip meşrulaştırıldığını, böylesi eğilimlerin güçlendiği ortamda solun gerilemesinin kaçınılmaz olduğunu ekledi. Kapitalizmin devasa boyuta geldiği Avrupa'da bile anti-tekel yasalar ve anti-tekel bir kamuoyu bulunduğunu, bizde ise sosyalistlerin bile "Yapı Kredi kitap çıkarıyorsa ne olmuş" diye sorabildiklerini belirtti. Kitap yayın politikalarının sermaye ilişkilerince belirleneceğinde ısrar eden KA, ardında silah firması olan bir yayınevi barıştan, sol söylemden uzaklaşmayabiliyor, fakat ister istemez emek-sermaye çelişkisinden uzaklaşıyor, "bugün önemli olan kültürel kimliklerin mücadelesidir" söylemini yaygınlaştırıyor; ilişki gayet açık değil mi, diye devam etti. **Evrensel** gazetesinin, Gerçek çevresiyle bir grup aydının birleşmesi sonucu doğduğunu, ancak bu gazetenin özellikle ilk bir buçuk ay, sola ve İnsancıl'a karşı sansürcü bir tutum aldığını, AKBANK, Yapı Kredi'nin eften püften etkinliklerini duyururken İnsancıl'dan tek kelime söz etmediğini hatırlatan KA, "Evrensel'i özgürlükçü olmamakla suçlayan o aydın grubu gazeteden ayrıldıktan sonra Evrensel'in sansürcülüğü az buçuk azaldı; oysa ilk bir buçuk ay gazeteye hakim olan gruptan birçok kişi şimdi ÖDP nin içinde" dedi ve bunlar göz önüne alındığında sosyalist bir yayın organı düşünülüyorsa onun temel ilkeleri ne olacak, diye sordu.

SB, "Bir yayın organı oluşturmak konusunda öncelikle sosyalistlerin etkilendiği burjuva örgütlenme biçimini aşmak gerekir. Burada bunun perspektiflerini oluşturmaktan öteye geçemeyeceğiz" dedi. Yayın organlarında demokrasinin işletilmesinin önemli olduğunu, bunun alternatif bir yolunun bulunması gerektiğini söyleyen konuşmacı, şu anda ÖDP nin böyle bir girişimi olacak mı, bilmiyoruz, dedikten sonra, yirmi otuz yıl içinde izlediği yayın organları arasında olumlu örnek olarak **Express'i** verebileceğini söyledi. Sosyalistlerin yeni insanı oluşturmalarının, kendini ve toplumu özgürleştiren, kendini istediği veya bulunduğu alanda yeniden üretebilen, inisiyatif kullanabilen insanları çoğaltmakla mümkün olduğunu söyleyen SB, bunun nasıl yapılacağı sorusunun önemini vurguladı. Sosyalistlerin geçmişteki mantı-

ğının "herşeyi parti yapar anlayışı" olduğunu, bunun ancak parti aşağıdan yukarıya örgütlenmişse kabul edilebileceğini söyledi ve "insanlar kendilerini ifade ettiklerinde parti bunları sustururdu. Birçok insanın medyalara kaymasında bu nedenle sosyalistler suçludur. 1960 larda hatta 70 lerde entelektüel alanda herşey solcuların elindeydi; bu büyük fırsat kaçırıldı. Buna yasakçı amabargocu anlayışlar neden oldu" dedi. Bu anlamda Yapı Kredi'nin kitap yayınlamasına karşı da yasakçı tutum almamak gerektiğini savunan SB, birisi bir şey söylemişse, biz de kendi yayın organımızda ona cevap veririz, tartışma böyle gelişir, diye ekledi. Örneğin **Hadi Uluengin** bir şey söylemişse, biz onun cevabını veririz, kendi fikirlerimize güveniyorsak halkı da ikna edebiliriz, yasakçılık çare değil, dedi.

ART yöntemsel bir konuya değinmek istediğini belirtti. Burjuva hegemonyası altında yaşadığımızı kabul etmek zorundayız, biz eğik bir sahada, yokuş yukarı koşarak rakibimizle futbol oynuyoruz, koşulları bilmek zorundayız, dedikten sonra; karşı kültür hegemonyası oluşturmak için kilit kavramın Marksist eleştiri olduğunu söyledi. Marx'ın eleştirel düşünce yöntemine dönmek gerektiğini savunan ART, içkin ve aşkın eleştiriyi de birbirinden ayırmak gerektiğini ifade etti. "Marx'ın eleştirisi burjuva düzeninin içkin eleştirisiydi. Aşkın eleştiri, yani bunlar aşılmıştı deyip bırakmak günümüzde geçerli olamaz. Burjuva kültür içinde yaşayan insanların hangi yollar üzerinde gideceğini göstermeliyiz" diyen konuşmacı, "örneğin Murathan Mungan'ın şiirlerini severim, ancak niye bu şiirleri yazıyor da başka şeyler yapmıyor, diye sorarım. Marx'ın yaptığını tekrar yapabilirsek önümüzdeki yayın tekelleri kışkırtıcı bir malzeme olabilir" diye ekledi. "Kabul etmek gerekir ki, biz bir şey üretemedik, yenildik; onlardan yana olanların mantığını tersine çevirecek bir eleştiri yapamadık. Kuru bir mitolojik dilden kaçınmalıyız. Buna karşı en önemli faktör eleştiridir. Karşı tarafın eleştirisinden çıkan doğru. Kendi eleştirisinin sonuçlarından korkmayan doğru... Kendi görüşlerinin nüansları olabilir. Karşıtlarını kapsayıp aşar. Hegel'in dediği gibi... Yoksa mitolojiye sıkışıp kalır, kendi doğrularımızın da mitolojik doğrular haline gelme olasılığı artar" diye devam etti. Dilin çok önemli bir mücadele alanı olduğunu söyleyen ART, "dil ideolojinin en çok biriktiği şeydir" diye ekledi. Burjuvazinin her zaman mevcut kavramların çağrıştırdıklarını kullandığını, bundan sosyalistlerin de etkilendiğini belirten konuşmacı, örneğin "ezici çoğunluk kavramını kullanıyoruz; böylece çoğunluğun doğal olarak ezmesi gerektiğini de kabullenmiş oluyoruz" dedi. Dille uğraşmadan yeni bir dil yaratılamayacağını vurgulayan ART, yeni insanın tüm bu mücadeleler içinde önce kendimizi değiştirerek, yani önce kendimizi yeni insan yaparak yaratılacağını söyledi.

Daha sonra izleyicilerin katkı ve sorularına geçildi.

Bir bayan katılımcı ART ye, dilin önemini vurguladığını, ama tembellik hakkı kavramının insanlarda kötü şeyler çağrıştırdığını, dili böyle kullanmanın amaçları açısından ne derece doğru olabileceğini sordu.

Bir başka katılımcı, geçmişte Marksizmin pek çok soruna çözüm getirdiğini, bu yüzden onun **"aydınların afyonu"** diye nitelendiğini, ancak şu anda böyle bir özelliğinin kalmadığını, Marksizmin dünyayı değiştirmek isteyenlere kaldığını, fakat bilimsel niteliğinin gerilemesi yüzünden yol gösterici özelliğinin zayıfladığını; şimdi, birçok soruna Marksist açıdan çözüm bulma zamanı olduğunu söyledi. Programı yolda oluştururuz gibi savları bu yüzden doğru bulmadığını, konu belirsizleştikçe burjuvazinin işin içine sızdığını, boşlukları ideolojisiyle doldurduğunu belirtti. Express'in kötü seçilmiş bir örnek olduğunu, çünkü bu derginin çözümsüzlüğü ürettiğini, tutunamayanların dergisi olduğunu, ÖDP işin başındayken kendini düzeltmezse aynı sona varacağını ekledi. Aynı katılımcı, Yapı Kredi'nin veya başka bir burjuva yayınevinin Marksist eser basması sorununun sosyalistleri doğrudan ilgilendirdiğini söyledi.

Başka bir katılımcı, ÖDP den aslında bir şey beklemediğini, ancak merak edip geldiğini, başka bir şehirde bulunurken BSP nin bir toplantısına katıldığını, o toplantıya Ankara'dan gelen bir yöneticinin, "sanat, kitleleri sosyalist yapmada önemli bir işlerliğe sahip değildir" dediğini belirtti. Bunun üzerine toplantıya katılan sanatçı BSP lilere bu görüşe niye karşı çıkmadıklarını sorduğunda, "bu onun kişisel görüşüdür" yanıtını aldığını açıklayıp, ÖDP de de parti yöneticilerinin bir takım görüşler ileri sürdükten sonra "bunlar benim kişisel görüşlerimdir" dediklerini anımsatarak; partiyi bağlayan fikirlerle kişisel görüşleri nasıl ayırtedeceklerini sordu.

Bir bayan katılımcı İnsancıl'ın son sayılarında erkek egemen bir bakış açısını savunduğunu, bir İnsancıl yazarı olan KA nın da tembellik hakkı sorununa bu yüzden erkekçe yaklaştığını söyledi. Bu eğilimin bir grup partili kadınca, yani kendilerince o listeye sokulduğunu; ezilen, durmadan işte ve evde çalıştırılan kadınların kendilerine ayıracak zamanları olabilsin diye o hakkı gündeme getirdiklerini açıkladı. İnsancıl'ın Parti kuruluş şenliği için davet beklememesi, çünkü işin ev sahipliğini yapması gerektiğini, parti kuruluş çalışmalarında İsancıl'ın ortada gözükmediğini ekledi. Ayrıca sözünün kesildiğini belirterek durumu protesto etti.

Söz alan bir İnsancıl yazarı, ÖDP den katılan konuşmacıların çok yanlış şeyler söylediklerini, bu yanlışları düzeltmek için başlı başına bir panel daha düzenlenmesi gerektiğini ifade etti. Bunu da sizin partiniz düzenlesin, diye önerdi. Yöntem üzerine bazı şeyler söylemek istediğini belirten katılımcı, ÖDP lilerin kullandığı dilin özellikle SB ninkinin despotik bir dil olduğunu, SB nin Proletkült hareketinin yanlışlığını Lenin'in karşı çıkışına dayandırarak işi sağlama bağladığını hatırlattıktan sonra, "ben yıllarca Lenin şöyle der, Marx şunu söyler diyenlere karşı durdum, şimdi başımıza bir de Marx'ın damadı çıktı" diye yakındı. Ayrıca İnsancıl'ın kimseden davet beklemediğini, ancak durum saptaması olarak bazı şeylerin belirtilmesinde yarar bulunduğunu ekledi.

Katılımcılardan biri ÖDP nin bir ayağının **Top-**

lumsal Araştırmalar Vakfı olduğunu, bu vakfın binalarının genellikle aşağıda kitaplık, ortada bar, onun üstünde toplantı salonu şeklinde düzenlendiğini, bar kısmında fahiş fiyatla içki satıldığını, çalışmalarının düzensiz yürüdüğünü, örneğin ders verenlerden birinin çeşitli gerekçelerle, "misal bugün sevgilimin doğum günü diyerek" çalışmayı aksattığını, başka birinin "sol halkın gözünde çok prestij kaybetti, o yüzden Cumhuriyet gazetesini işyerime götürmüyorum, evde okuyorum" dediğini söyledi. Ayrıca ÖDP lilerin kullandığı birçok kavramın, örneğin "öteki" kavramının ithal kavramlar olduğunu, ülkenin gerçeğine uymadığını savundu.

Başka bir katılımcı, kendisinin de bir ÖDP üyesi olduğunu, ancak konuşmacıların onun fikirlerini temsil etmediğini, SB nin ancak partinin sağ kanadını temsil edebileceğini belirtme gereği duydu.

Konuşmacılardan **KA** kadın erkek eşitliğine inandığını, ancak bunun sınanacağı yerin pratik olabileceğini belirttikten sonra; ben kimsenin tembellik hakkını savunamam; bunun kadınların ezilmesiyle bir ilgisi yok; her yerde karşımıza ilgisizler, tembeller çıkıyor. Bir çalışkan insan varsa bu toplumda, ona karşı yüz tane tembel var. Üstelik kadın olsun erkek olsun bunlar yüzünden hastanede, trafikte, iş yerinde her yıl binlerce insan ölüyor, yüzbinlerce insanın yaşamı zindan oluyor, dedi. **Söz** dergisine bu toplantının kırk gün öncesinden duyurulduğunu, ancak konuyla ilgileneceği sözünü veren arkadaşın, kimseye görevi devretmeden yurt dışına çıktığını, bunun üzerine ÖDP ye dilekçeyle başvurulduğunu belirtti. Toplantı kesinleştikten sonra duyuru için Söz'e bizzat gidilerek haber verildiğini, ancak derginin konuyla ilgilenmediğini söyledi. Burada insanlar bir yandan tembellik hakkını kullanıyorlarlar, bir yandan tercih haklarını. Medya büyüklerinden biri bir istemde bulunsa herhalde unutulmaz, atlanmazdı, diye ilave etti.

ART yanıtında, tembellik hakkı konusunda niyetlerinin daha önce belirttiği gibi farklı olduğunu, ama Türkiye'deki gibi rehavet içindeki bir toplumda konunun yanlış anlaşılabileceğini, o yüzden dil açısından hatalarını kabul edebileceklerini belirtti. Vakfa birkaç kez gittiğini, içki fiyatlarını hakikaten biraz yüksek bulduğunu, ancak fiyat politikalarının nedenleri konusunda bir şey bilmediğini söyledi. Ayrıca geçmişte BSP olarak halkın her türlü mücadelesinin içinde yer aldıklarını, ÖDP olarak ilerde yine aynı tavrı alacaklarını ekledi.

SB yanıtında, sanat konusunda ÖDP içinde farklı şeyler düşünenler bulunduğunu, sanatı küçümseyen arkadaşını eleştireceğini, ama onun söz hakkını da her zaman savunacağını söyledi. Tümden reddedici, yargılayıcı olmamak gerektiğini yineleyen konuşmacı, tekrar Proletkült örneğini vererek, reddedici, dışlayıcı anlayışın Tolstoyların, Puşkinlerin bile yasaklanmasını savunduğunu anımsattı. Yeni panel önerisini partiye götüreceğini, ancak partinin ne karar alacağını bilmediğinden söz veremeyeceğini belirtti.

Toplantı dostça sayılabilecek bir havada sona erdi. ÖDP den katılan konuşmacılara ve tüm katılımcılara teşekkür ederiz.

Sis Harmanı

Kim kısıtladı bu sesi
Neyin peşinde bu kör kalabalık
Nerde saklı yaşamın gür ışığı

Hangi doğrultuyu kolluyor adımlar
Bir başdönmesi içinde halk
Puslu görüntüler dolaşıyor ortalarda

Sırıtır güneş savruk bulutların ardından
Yayılırken çevreye rüzgarın uğultusu
Acının donuk parıltıları yansır gözlerde

Kuşlar uyandırmaya çalışıyor düşünceyi
Yarı belirsizlik titreşip yüzüyor havada
Bir yığın tas ve üzünç getiriyor yarın

Ayaklarını sürükleyerek geliyor kapıya
Açlık işsizlik ufuktaki gelecek korkusu
Koparmak için rahatını bunca insanların

Mehmet AYDIN

Ölüm Duygusu ve Montaigne

Afşar TİMUÇİN

Ölüm insan yaşamının tek trajik olgusudur Her insanın yaşamında trajik diyebileceğimiz olgular olabilir, ancak tüm insan yaşamını belirleyen tek trajik olgu ölümdür Tek tek insanların yaşamlarında görülen trajik durumların da daha çok ölümle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. İnsan istemli bir varlıktır, ussal bir varlıktır, seçmeler yapabilen bir varlıktır, dolayısıyla yazgıyı aşabilen bir varlıktır İnsan usu insanlık durumlarına olabildiğince bir yön verebilir, onun tek söz geçiremediği ölümdür İnsan olmak başlıbaşına bir yazgılılık durumudur, insan bir yazgıyla ya da yazgının belirleyiciliğinde insan olur kimse yaşamı seçmez, yaşamayı seçmez, onu hazır bulur, kendisi için verilmiş bulur İnsan olmak doğaldır Ancak insan olmak ne ölçüde doğal da olsa hiçbir zaman doğal bir şey gibi yaşanmaz. Birey kendini kendi olarak duymaya başladığı anda doğallığını insanlığıyla aşmak zorunda olduğunu sezer Doğada seçim yoktur, oysa o varolabilmek için seçimler yapmak zorundadır

İnsan olma yazgısında trajik olandan çok istemli olan belirgindir ve belirleyicidir İnsan kendini insan kılacak gücün kendinde olduğunu sezer Bu gücü ortaya koyar ya da koymaz, ama onun kendisinde varolduğunu bilir. Bu güç istemin gücüdür. İstem bir yapabilme gücü olarak insan yaşamının temel belirleyeni olur Ancak insan bir tanrı değildir ve istemini ancak kendi gücü çerçevesinde kullanabilir O yüzde yüz istemli değildir Yüzde yüz istemlilik dışında kalan her şeyi trajik diye nitelendirmek gerekmez. Benim istediğim zaman uçabilmem belki güzel olurdu ama bunu yapamıyor olmam benim dünyadaki durumumu trajik kılmaz İnsan kendini kuran, kendini oluşturan bir varlıktır doğanın koşulları içinde kendi çizdiği yoldan giderek kendini yeniden yaratır insan. İnsan olma durumu hep kendini yeniden yaratıyor olma durumudur İnsan olma yolunda gücünü kullanmamak belli bir insan olma yazgısına katılmayı göze almak demektir

Yazgının trajik bir anlam kazandığı tek yer ölümdür İnsan istemi ölüm karşısında susar, kalakalır Pekçok alanda seçmeler yapabilen insan bu alanda seçmeler yapma olanağına sahip değildir. Her insan, ölümlülüğünü bir zorunluluk olarak varlığında gezdirir ve ikide bir duyar Ölüm karşısında tüm öngörüler, tüm dilekler, tüm yeğlemeler biter İnsanlık için değil ama tek insan için bir bitiş noktası vardır, giz dolu bir noktadır bu Öleceğini bilen tek varlık insandır İnsan ölümlü olduğunu bilir ama ölümün ne olduğunu bilemez. Ölüm diye bir şeyi sezmeye çalışır Şunu iyi bilir bu konuda yapabileceği hiçbir şey yoktur İşte bu çaresizlik onun trajik yazgısını oluşturur Anlar ki yaşam oldukça ölüm de vardır Bilir ki nereye gitse ölüm vardır Ölümü şurada burada, bir yol kıyısında, bir hastane avlusunda şöyle böyle bir şey olarak, kendisinin yaşamadığı, bir başkasının belki de yaşadığı bir insanlık durumu olarak görür Bir ölüm olayının tanığıdır o ama ölüme tanık değildir Her zaman ölümü yakından duymak, onu iyiden iyiye anlamak ister Dünyaya ölümlü bir varlık getirdiğini bilen tek varlık da insandır

Bununla birlikte ölümle oyun oynayabilen tek varlık da insandır İnsandan başka bir varlık yoktur ki ölüme bile bile seve seve gitsin. Trajedinin trajedisidir bu. Marşlar söyleyerek savaşa giden askerin durumu trajik değil midir? İnanç ölüm duygusunu ya da ölüm korkusunu dindirir, enaza indirir Uğrunda ölünecek bir şeyleri olanlar ölüme aldırmaz görünürler Ölümün geriye itilmesi, ölümün önüne ölümün görünümünü kapatan bir değerin konulmasıdır bu. Bazen önderlerden çok sıradan inançlılar ölüme doğru atılmak isterler Ölümü bile hiçe sayan bir değerin savunucusu olmak her zaman üst düzeyde insan olmanın belirtisi olarak görünür Değerlerin bizden ölmemizi isteyip istemediği sorunu ayrı bir sorundur İnançlı genellikle inançlarını tartışmaz. İnanç inanılmak içindir, gerekleri yerine getirilmek içindir, tartışılmak için değildir

İnsanın ölüm karşısındaki durumu hiçbir zaman trajik olma niteliğinden ayrı olmayacaktır. Değişik ölümler vardır, acılı ölümler, mutlu ölümler, birdenbire ölümler, yoksulluk içinde ölümler, yalnızlık içinde ölümler Gerçekte bunların hepsi aynı trajik yazgıyı ortaya koyarlar Kendini uzun çabalarla varetmiş bir bilincin yokoluşu ne olursa olsun trajiktir Seçilmiş ölümler yani intiharlar bile trajıktir Her ölüm ya da her türlü ölüm insanı insan olmaktan çıkaran ve yokluğa gönderen bir güçtür Varlığını oya işler gibi oluşturan, bilincını buna göre sürekli olarak geliştiren insan bir gün bir anda bir hiç olma durumuyla karşı karşıya gelecektir Seçilmiş olsun seçilmemiş olsun ölüm insan olma durumunun yani sürekli kendini aşıyor olma durumunun karşıtı olmakla trajiktir. Ölüm tam anlamında yaşamın karşıtı olan şeydir, o bir sondur ya da bir yokluktur, bilinç açısından bir hiçliktir

Ölüm korkusu yaşamı sürekli engeller, ona durmadan sorunlar çıkarır Bu yüzden Montaigne "İnsanlara ölümü öğretecek olan onlara yaşamayı öğretecektir" diye düşünüyordu. Ölüm korkusu insanın en eski korkusu oldu. Gılgamış ölümsüzlük iste-

minin belirgin bir simgesidir Tanrıçalarla aşk yaşamak bile yeterli görünmez ona, ille de ölümsüzlük der tutturur En güzel şeylere kavuşur Gılgamış, yalnız ölümsüzlüğe kavuşamaz. O yalnız ölümsüz olmayı ister, ölümlü oldukça elde edeceği her şey geçici olacaktır Gerçek bir öbür dünya inancı ölüm korkusunu dindirebilir, hatta giderebilir Sokrates, kendisine zehir içirileceği anda çocuklar gibi sevinçliydi: bu aşağı değerdeki şeyler dünyasından, bu duyulur dünya'dan gerçek gerçekliklerin, gerçek güzelliklerin dünyasına gidecekti Bir tür çamura batmışlıktan bir tür sonsuz ruhsallığa kavuşacaktı ya da katışıksız ruhsallığını gerçekleştirecekti.

Dünyaya geldiğimiz anda ölüme adanırız. Ölümü tanımadan önce ya da ölüm diye bir şeyi görmeden bilmeden önce korkuyu tanırız. Korku giderek yoğun bir anlam kazanır ve ölüm korkusuna bağlanır Babasının kucağındaki küçücük bebek kafesin içinde kükreyen aslanı görünce ürperir Böylece dünyaya gelir gelmez ölümün en azından duygusuyla karşılaşırız ve ölüm için çalışmaya başlarız Her saat, her saniye, her dakika ölüm içindir, ölüme göredir, ölümü yazar ve ölümü duyurur Geçen zaman yaşamı belirlerken ölümü de sezdirecektir Zaman yaşamdır, yaşam da zamandır, yaşam kendinde ölümü bir zorunluluk gibi barındırır Yaşamda her ilerleme bir ölüme ilerlemedir Yaşam ölüme, ölüm adlı bilinmez bir şeye yaklaşmaktır Yaşamı bulduğunuz her yerde, kendi içinizde ve kendi dışınızda, şöyle sıradan bir bakışla bir şeylere bakarsanız ölümü de görebilirsiniz Ölüm vardır, her zaman oradadır, bir sıkıntı gibi, bir istenmeyen yükümlülük gibi vardır Çocuk ölümle ilgili sorular sorar annesine:ne anne ölümü anlatabilir ne çocuk ölümü anlayabilir Ölüm anneyle çocuk arasında bir giz olarak kalacaktır

Gene de yaşam vardır ve ölüm yoktur yaşam bir gerçekliktir ,ölümse bir tasarımdır İnsan yaşamadığı şeyi kavrayamaz, tasarlayabilir ama kavrayamaz Kar görmemiş birine karı anlatabilirsiniz, deniz görmemiş birine denizi tanıtlayabilirsiniz, onun kafasında bir imge yaratacak kadar Tasarımın imgesi gerçekliğin imgesi kadar yoğun değildir Yaşam varken ölüm de vardır, yaşam bittiğinde her şey gibi ölüm de bitecektir Ölüm insanın ölümden kurtulduğu yerdır Yaşamın tadına ya da acısına her an ulaşabiliriz, oysa ölüm renksiz ve kokusuzdur, bize kendini dolu dolu anlatmaz Yaşam somut, ölüm soyuttur Ölüm yaşamdan soyutlamıştır, yaşamın bir koşulu ya da karşıtı olarak vardır ,yoksa o başlıbaşına bir varlık biçimi oluşturmaz Ölüm bir türlü ne olduğunu bilemediğimiz, ayırdına bir türlü varamadığımız şeydir Gene de vardır Olmadık bir anda, sevimli bir varlığı gözlemlerken, sevinç içinde dostlarla şakalaşırken, kendi kendimize oturup düşünüyorken, öfkemizi dindirmeye çalışırken onu içimizde, derinlerimizde bir yerlerde duyuveririz. Gene de o olmayan bir şeydır ya da neredeyse olmadığı şeydir Yaşam bittiğinde başlayacak şey olarak tanımlarız onu, oysa yaşam bittiğinde ölüm de ölüverir. "Bütün günler ölüme koşar, sonuncusu ölüme varır"der Montaigne Yaşamın bittiği gün insan ölüm illetinden kurtulmuş olacaktır Yaşamın bitişi her şeyin bitişidir Doğmak bir şeye ulaşmak demektir, ölmek hiçbir şeysiz kalmak demek tir "Doğumumuz bize nasıl her şeyin doğumunu getirdiyse ölümümüz de her şeyin ölümünü getirecektir "

İnsanoğlu yokolmayı anlayamaz. Varlık vardır, yokluk bir tasarımdır İnsan olma durumu bir varolma durumudur Yokluk görmediğimiz, bilmediğimiz şeydir Yaşamdayızdır, varolmaktan yanayızdır, varolma durumundayızdır Yaşam ve ölüm uzmanı Montaigne "Ölümü her zaman yaşamla yorumluyorum"der Ölüm yaşamdan görünen şeydir, yaşamdan ötürü vardır Yaşam olmasaydı ölüm de olmayacaktı. Ölümü yaşama göre anlamak gerekir Yaşamı bilenler, tanıyanlar elbette gelişigüzel yaşayanlardan daha köklü bakacaklardır ölüme Kimileri bilmeden yaşar Yaşamın ruhuna erenler bilgelerdir "Bize yaşamayı yaşam geçtikten sonra öğretiyorlar" diye yakınır Montaigne acı acı Yaşamının son gününde bile yaşamın ne olduğunu öğrenememiş nice insan vardır Birileri bir bulanıklığa doğar, bir bilinmezliği sürdürür, yalanlarla garipliklerle yokolup giderler

Yaşam, yaşamı bilmeyene sıkıntı verir Çokları için yaşam tüketilesi bir sıkıntı dönemidir Yaşama eğildikçe sıkıntıyı, ölüme eğildikçe korkuyu görür kimileri. Oysa yaşam güzeldir ve sevinçle yaşanılması gereken şeydir Onu ancak bilgililer, hayır bilgililer değil bilgeler sevinçle yaşayabilirler Yaşam sevincini duyabilmek için gerçek anlamda bilge olmak gerekir Bilge olmak yaşamın anlamına ulaşmış olmaktır "Bilgeliğin en sağlam belirtisi kalıcı bir sevinçtir"der Montaigne Ne olursa olsun, yaşamı tanısın tanımasın herkes korku içindedir, ölüm korkusu içindedir Ölüm korkusu yaygındır, geneldir Bilge kişi, ölüm korkusunun anlamsızlığını görebilen kişidir Epikuros bize daha o zamanlar ölüm diye bir şeyin olmadığını, buna göre ölüm korkusunun boş ve anlamsız bir korku olduğunu bildirmişti. Gerekçe şuydu: kendi ölümümüzü yaşayamıyoruz, o geldiğinde biz gitmiş oluyoruz; başkalarının ölümünü de görsek bile yaşayamıyoruz; öyleyse ölüm korkusu anlamsızdır

Epikuros'çu, Stoa'cı ve Pyrrhon'cu Montaigne her şeyden önce acıyı yenmenin gerekliliğini hatta zorunluluğunu savunur Acının üstüne çıkabilen kişi bilge kişidir İnsan maddi acıları da manevi acıları da altetmeyi bilmelidir Acıyla kıvranan insanlar, acıyla kendilerini yerden yere atan insanlar basit insanlardır "Acı çekmekten korkan daha önce korkunun acısını çeker"der Montaigne. Acıyı yenmek gerekir, bu arada ölüm korkusunu da yenmek gerekir. Bilge kişi acıyı ve korkuyu, özellikle ölüm korkusunu altetmiş kişidir Bilge kişi bir yaşam ustasıdır "Benim işim ve sanatım yaşamaktır"der Montaigne. En önce ölüme yakınlaşmayı bilmeli insan, ona dokunabilmeli, onun yanına oturabilmeli, onun dizlerine yatabilmeli. Belki bir yılana dokunmaya alışmak gibi bir şeydir bu da Gün olur kanıksanır Öbür türlü, ölüm korkusu içinde her gün bir başka ölümle ölmek var Demek ki, "Ölüme alışmak için yapılacak tek şey ona komşu olmaktır"

Ölüme komşu olmak ya da ölümden uzaklaşmak. Belki de ölüme komşu olarak ondan uzaklaşabiliriz Önemli olan onun ağırlığını sırtımızdan atmaktır Çünkü ölüm korkusu her korkuya benzemez, yaşamı sıkıntıya uğratır, kişiyi giderek eli kolu bağlı kılar Der ki Montaigne:"Yaşamımız ölümle son bulur, yolumuz sonunda zorunlu olarak ölüme çıkar ölüm bizi korkutuyorsa ateşlere düşmeden tek adım atabilir miyiz? En basit çare onu hiç düşünmemektir " İnsan ölüm düşüncesinden yakayı kurtaramadığı zaman özgür olamaz Bunun için ölmeyi, ölebilmeyi öğrenmek gerekir Ölmeyi bilen kişi artık kendi içinde bir köle gezdirmeyen kişidir Ölüm bizi tutsak etmeden biz onun karşısında ağırlığımızı koymalıyızdır "Ölümün bizi nerede beklediği belli değil, biz onu her yerde bekleyelim Ölümün öndüşüncesi özgürlüğün öndüşüncesidir Ölmeyi öğrenen köle olmayı unutur "Genel olarak insanlar ölümün verdiği korkuyla ölülere acırlar Ölülerin acınacak bir yanı yoktur ya da ölülere acımak boşunadır Ölüm doğaldır, doğal olan her şey yararlıdır Burada Stoa'cı Montaigne çıkar karşımıza, "Doğada hiçbir şey yararsız değildir, yararsızlık bile"der Bu yüzden ölüler için duyacağımız

duygu acıma duygusu olmamalıdır: "Ölülere ben hiç acımıyorum, olsa olsa özlerim onları. Ben ölmekte olanlara çok acıyorum."Ölmekte olanlar ölümün soluğunu her gün enselerinde duyanlardır, her gün ölümü konu edinenlerdir, kısacası ölümden korkanlardır.

Evet, öyle yapıyoruz,"Ölümü düşünerek yaşamı, yaşamı düşünerek ölümü tatsızlaştırıyoruz."Oysa ölüm basit bir sondan, bir bitiş noktasından başka bir şey değildir. Belki de ölüm yoktur, yalnızca yaşamın sonu vardır. Montaigne'e göre ölüm "yaşamın amacı değil ucudur" İnsan yaşamı ölüme biçilmiştir, buna göre ölüm bizdedir, varlığımıza sinmiştir. O dıştan bir şey değildir, bizdedir, bizimledir. "Ölüm varoluşumuzun koşuludur, sizin bir parçanızdır: kendi kendinizden kaçamazsınız. Sizin olan bu varlık eşit biçimde hem ölüme hem yaşama katılmaktadır."Öyleyse ölümü bir yabancı saymak, bir düşman gibi görmek yanlıştır. Onu yaşamın bir koşulu olarak algılamak doğru olur. Yaşamın sonu olmakla yaşamın bir parçasıdır o. Demin söylediğimiz gibi, o zaten bizim somut olarak yaşamadığımız, yaşayamadığımız şeydir."Enaz diye bir şey varsa ölüm enaz korkulacak şeydir. O sizi ne ölmüşken ne canlıyken ilgilendirir: canlıyken ilgilendirmez, çünkü varsınızdır; ölüyken ilgilendirmez, çünkü artık yoksunuzdur."

Ah insanlar, ölümü bile kavrayamayacak basitlikte dolanıp dururlar. İnsanlık gelişmiş olsaydı ölüm korkusu bu kadar yaygın, bu kadar belirgin, hatta bu kadar kıyıcı olur muydu? İnsanların bilinçlenmeyle, bilgeleşmeyle bir ilişkileri yok. "Bilinçlerini geneleve gönderiyorlar, görünüşü sağlam tutuyorlar."Şöyle sağınıza solunuza bakın, her yerde cilalanmış insanlar göreceksiniz. İlk bakışta bir şey sanacaksınız onları. Afra tafralarıyla görünüşü pek güzel kurtarmışlardır. Ancak ölümden korkmayacak gibi değillerdir, kendilerini unuttukları zaman ölümü de unuturlar, ama kendilerini gördüler mi ölümü de görürler. Bu insanlar erdemden sözederler, bir takım ahlak kurallarına uyarlar ya da uymuş gibi yaparlar. Oysa erdemin temel ölçütü ölümden korkmamak ölçütüdür. Şöyle der Montaigne: " Dünyanın tim erdemi ve tüm sözleri gelir bu noktaya, ölümden korkmamak noktasına dayanır." Öyleyse insan ölüme hazır olmalıdır, hatta onun karşısında istekli ya da istemli olmalıdır. "Bu istemli ölüm en iyi ölümdür" de Montaigne. Gene bu istemli ölüm deyimi bize intiharı düşündürmemelidir. Stoa'cı Montaigne, ölcülerinin intihar tutkusuna yakın duymaz kendini. Tersine, intihar düşüncesine açık açık karşı çıkarak şöyle der:"Yaşamımızın süresini kendi elimizle ayarlama anlayışını benimsemiyorum."

İnsanı insan yapan bilgeliktir. Ölüm korkusunu yenen de o olacaktır. "Felsefe yapmak ölmeyi öğrenmektir"der Montaigne. O, felsefenin gerçek insanı yaratacağına inanır, bu anlamda tam bir Stoa'cı özelliği gösterir. Bilgeliğin ötesinde tüm pırıltılar boşunadır. İnsan olacaksa Sokrates olmalıdır, olabilmelidir, Aleksandros (Büyük İskender)olmak o kadar da önemli değildir. Şöyle der Montaigne:"Sokrates'i Aleksandros'un yerinde düşünebiliyorum, Aleksandros'u Sokrates'in yerinde düşünemiyorum."Yalnız öğrenmek önemlidir ya da bilgeleşmek önemlidir. Yalnız ölmeyi öğrenmek değil, yaşamayı da öğrenmek önemlidir. Zaten yaşamla ölüm bir gerçekliğin iki ayrı görünümü olduklarına göre yaşamı öğrenen ölümü, ölümü öğrenen yaşamı öğrenmiş demektir. Bilgelik yaşamdan kopuş anlamına gelmez, tersine bilge kişiler yaşama bütün boyutlarıyla yerleşmiş kişilerdir. Ne kadar bilgeysek o kadar yaşamlıyızdır. Hatta bilgelikte bir tür çılgınlık bile bulabiliriz:"En ince çılgınlık en ince bilgelikten doğar."Ancak her şey yaşam içindir, ölüm korkusunu yenmek de başka şeyler de.

Şili'ye Ses

Eklmlerde doğdu güneş
Boğdu eylüller bizl
ve Neruda doğuracak ölümleri gösterdl
Isterdl kl,
artık doğursaydı ölümler
ya da halklar hiç ölmeseydl
Şlll seslme kulaklar ver
Ben yer yer dağılıyorum
Santlago ağlıyor mu?

Allende olmalıyım
Bu yurdun cuntasız sokaklarına
Dağlarına çiçek olup açmalıyımü
Şlll'de bir mllltan olmalı
sulamalı benl
Ben hep bunları düşlüyorum
Santlago ağlıyor mu?

Zafer Ekin KARABAY

Marksist Bir Felsefe İçin Satırbaşları

Mustafa Bayram MISIR

Marksist felsefe bir bilim değildir; felsefedir.

Pozitivist marksizm, Engels'in "Diyalektik materyalizm, olmayan felsefedir" sözlerini, "felsefe de bir bilimdir"diye yorumlamıştır. Diyalektik materyalizm ne bir bilim ne de felsefedir; tarihsel materyalizmin çerçevesini çizdiği sınırlı bir alanda konuşan felsefe olmayan felsefedir: bilim ve felsefenin bileşimini içerir.

Engels, **Klasik Alman Felsefesinin Sonu**'da ve Lenin, **Marksizmin Üç Kaynağı ve Üç Öğesi** adlı makalesinde, marksizmin teorik bir bütünlük (bilim ve felsefe) ve işçi sınıfının siyasal hareketinin birliği olarak anlaşılması yolunda; marksizmin, Fransız Aydınlanmasını, Klasik Alman Felsefesini ve İngiliz İktisadını eleştirip bütünleştirerek geliştiğini yazarak, (marksizmin) bütünlüğüne vurgu yapmışlardır. Marksizm üç öğeden oluşur; bilim, felsefe ve politika: bilimsel sosyalist siyaset teorisi ve pratiği anlamında. Lenin bunları şöyle sıralar: tarihsel materyalizm, diyalektik materyalizm ve bilimsel sosyalizm. (Ayrıntı için lütfen bkz: Mısır, M.B. "Ayaklanma, İdeoloji ve Estetik", **İnsancıl** Mayıs 95 ve Kayaoğlu, M."Marksist Politikanın Teorik Öncülleri", Teori ve Politika, sayı 1)

Devrim Silahı Olarak Felsefe

Bu arabaşlık, Althusser'in **Lenin ve Felsefe** adlı çalışmasında yeralan bir konuşmanın başlığıdır. diyalektik materyalizm, bütünüyle Althusser'in algıladığı gibi olmasa da büyük oranda o konuşmada çizilen çerçeveye uyan bir devrim silahıdır. (Althusser:1989:19)

Althusser, bu konuşmada, diğer Althusser metinleriyle kıyaslanınca metni derleyence "şematik" ama bana göre "görkemli" şu sözleri söyler:" Marksist-Leninist teori hem bir bilimi (tarihi maddecilik), hem de bir felsefeyi (diyalektik maddecilik)içerir. Marksist-Leninist felsefe, bu yüzden proleteryanın sınıf kavgasında onsuz edemeyeceği iki teorik silahtan biridir. Militanlar teorinin (bilimin ve felsefenin) ilkelerini özümleyip kullanmalıdırlar. Devrim, teorinin savunmasına, gelişmesine yardım edecek hem bilim adamı (tarihi maddecilik), hem de filozof olan (diyalektik maddecilik) militanlara ihtiyaç duyuyor. Bu filozoflar, ideolojik yapıları sonucu iki büyük güçlükle karşılaşırlar. Bunlardan ilki politik nitelikte. Partiye giren 'profesyonel' bir filozof ideolojik bakımdan bir küçük burjuva olarak kalır. Felsefe olarak proleter bir sınıf tavrına ulaşabilmesi için, düşünce yapısını devrimci kılmak zorundadır. Bu politik güçlük, 'son kertede belirleyici'dir. İkincisi de teorik bir güçlük. Bu sınıf tavrının felsefedeki tanımını yapabilmek için hangi yönde ve hangi ilkelerden hareket etmek gerektiğini biliyoruz. Ancak marksist felsefeyi geliştirmek zorundayız, teorik ve politik yönden acil bir sorundur bu. Uzun boylu çetin bir iştir. Çünkü marksist teorinin gelişmesinde felsefe hep bilimin arkasından gelmiştir. Bugün ülkelerimizde kendini duyuran güçlük de budur."(Althusser:1989:23)

Bu uzun alıntı sorunu, yazının başında tanımladığımız bilim-felsefe ayrımı sorununu marksist felsefenin yeniden üretilmesinden filozofun küçük burjuvalığından kaynaklı ikinci bir güçlükle birlikte olduğu gibi tanımlamaktadır. Devamla, Althusser bilim-felsefe ayrılığına ilişkin bir soruya yine görkemli olan şu cevabı verir: "Denebilir ki, marksist akımın tarihine bakıldığında, bu ayrımı hasıraltı edip aşırı şematizme düşmek sağ ya da sol sapma anlamına gelmiştir. Sağ sapma felsefeyi hasıraltı eder; geriye sadece bilim kalır (tıpkı pozitivizmde olduğu gibi). Sol sapma ise, bilimi hasıraltı eder; geriye sadece felsefe kalır (yani öznelcilik). 'Bu kuralın dışında tutumlar' da vardır (ki bu tutumlar sırasında 'yer değiştirebilirler'), ama bunlar da 'kuralı bozmaz' "(Althusser!1989:24)

Ne yazık, Althusser'le olan "fikir" birlikteliğimiz kitabın ilerleyen bölümlerinde bu derece "birebir" devam etmiyor. Althusser "sağ sapmayı" yani bilimperverliği meşrulaştırma işine yer yer yardımcı oluyor.

Günümüzde marksist felsefenin yeniden üretilme sorunu aciliyet taşıyan bir sorundur. İkinci ortaçağ, düşünsel düzeydeki saldırısını felsefenin içinden yapmaktadır. Burjuvazi sınıf olarak yükselirken bilime yüzünü dönmüştü; şimdi bilime sarılıp kiliseyle birlikte kovduğu felsefeyi yine kiliseyle birlikte yardıma çağırmaktadır. İkinci ortaçağ yalnızca bir metafor değil, bir gerçekliktir.

Althusser, "felsefenin de bir sınıf mücadelesi alanı"olduğunu yazmaktadır. Bu önerme dar yorumlanmak koşuluyla marksist-leninistlerin hafızalarında canlı tutulmalıdır: marksist felsefenin yeniden üretilmesinden kasıt budur.

Yılmaz Sezer, aynı sorunu şöyle tanımlamaktadır: "Felsefi marksizmin tarihi yazılmalıdır. Maddeci bir felsefe teorisi oluşturulmaksızın, felsefi marksizmin tarihini yazabilmek imkansız görünüyor. Felsefi marksizm, esasen tüm tarihi boyunca idealizme karşı teorik/pratik-politik marksizm tarafından korunmuştur. Felsefe teorisinden yoksunluk, marksizmin pozitivist ve idealist çarpıtmalara karşı korunmasız kalmasına yolaçmıştır. Bu açık, Lenin örneğinde olduğu gibi, teorik/politik-pratik marksizm

tarafından kapatılmaya çalışılmıştır. Bunda büyük ölçüde başarılı da olunmuştur. Güçlü bir politika\bilim zeminine dayanan felsefe, zemin sağlam olunca kendisi bir sorun olarak ortaya çıkmamıştır. Felsefe ikili bir işlev içeriyor; bir yandan beslendiği zeminle 'doğruluk' kazanırken, diğer yandan dayandığı zemini güçlendiriyor. Devrimci maddeci felsefe, tüm tarihi boyunca 'doğruluk' olmanın dışında ,ikinci işlevini gereği gibi tam yerine getirememiştir. Bugün, politika\bilim zemininde yaşanan kriz felsefeyi yardıma çağırıyor."(Sezer: 1997:38)

Açıktır ki, bugün, marksist felsefe, Althusser'in son tahlilde "bilimperver sağ sapmayı" yeniden üreten "felsefeye içsel felsefi" tezlerini bile devrimci bir tarzda aşma yükümlülüğüyle karşı karşıyadır. Bu sözler yanlış anlaşılmaya müsait; bu yüzden şu da eklenebilir: bu yapıldığında marksist felsefe, Lenin'in durduğu yerde, ancak bu sefer ayakları üzerinde, yeniden duracaktır. İhtiyaç daha çok, felsefenin içinden konuşma ihtiyacıdır.

Felsefenin içinden konuşma ihtiyacı, burjuva egemenlik sisteminin düşünsel saldırılarını püskürtebilmek için yakıcı bir haldedir. Postmodernizm, felsefi bir söylemdir ve ancak felsefenin içinden devrimci bir felsefi söylemle savuşturulabilir. Diyalektik materyalizmin tarihselmateryalizmin çerçevesini çizdiği sınırlı bir alanda konuşması, buna engel değil, aksine bunu başarabilmesi için en uygun entelektüel olanaktır.

Marksist felsefenin yeniden üretilmesinin önünde Althusser'in altını çizdiği iki önemli güçlük var: İlki, pozitivist marksizm yorumu, ikincisi, filozofun bir 'aydın küçük burjuva'olmasıdır. Althusser'den yapılan alıntılarda bu ikinci sorum yeterince net tanımlanmaktadır. Bu sorun, "sınıf mücadelesi süreçlerinin aydınların önüne koyduğu olanaklar içinde, aydınların devrimsel nitelikteki dönüşümleri sürekli yaşamaları" aşılabilir. Burada özellikle üzerinde durulması gereken ilk sorundur: pozitivizm.

Pozitivist marksizme göre, her bilgi türü bilimsel olmalıdır; bu yüzden her entellektüel üretim süreci bilimsel bir pratiğe denk düşer. Yani, felsefe de bir bilimdir; örneğin, estetik de, ha keza, bir bilimdir, politika da vb. Bu yaklaşımın teorik sonuçları yanısıra politik-pratik sonuçları vardır; bu tür sosyalistlerin ilişkilendiği toplumsal muhalefet pratiklerinin, hareketin bilen bir özneye tabi kılınması yoluyla totaliter pratikler olarak yaşanmasına neden olmuştur. Marksist felsefenin yeniden üretilememesi, az önce söylenenlerin, örneğin sıradan totaliterizm eleştirileriyle karıştırılmasını doğurabilir ki; dikkat, uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Burada tartışılan "leninizm" (öncü parti, bilinç taşıma ve siyasal devrimin toplumsal devrime önceliği) değil; siyasal öznenin kitle hareketiyle ilişkilenme tarzıdır. Bilinç taşıma, kitlelerin (yani işçi sınıfının ve bağlaşıklarının)kapitalizme muhalefet ederken dahi kendi içlerinde özyönetimsel iktidar organlarını örgütleyebilmesini hedefleyen bir teori-pratiktir; bu organları partiye tabi kılan değil...

Pozitivist marksizm, bilen bir özne tasavvur eder. Dünyanın bilinebilirliği, marksist felsefenin temel bir tezidir. Ancak, bilen tek (tek bir) özne tasavvuru ile dünyanın bilinebilirliği tezi karıştırılmamalıdır. Pozitivist marksizm, "bilebilmeyi" bir tekelin eline verir: teoride bu "bilim" pratikte ise bu bilime vakıf olan partidir. Parti, herşeyi bilir ve bu yüzden herşeyi bilenlerin kendisinde gördüğü (tanrısal) hakları çekinmeden kullanır" herşeyi-toplumsal ve özel yaşamın bütününü-düzenler, bu düzene göre yönetmek ister ve tabi bu arada itiraz edeni "asıp keser". Bunun ne komünist ütopyayla ne de bir toplumsal devrim hareketiyle ilgisi kurulabilir. Mantıksal sonucu Stalin Dönemi olan bu yorum, bugün, bir kaç totaliter (küçük burjuva mono-blok) tepki örgütünün tek bilen olarak kutsanma işlevini görmekten öteye bir teorik-pratik 'olanağa' sahip değildir. (Hakaret sayacaklar olduğunu bildiğimden bu tür örgütlere tarikat demiyorum; ancak şu üç öğe bu örgütlerde de var: bir gelecek vaadi, bilen ve vaadeden özne, bu özneye-öndere, partiye vb.-biat eden insanlar.) Bu totaliter tepki örgütleri herkesin gözü önünde "partinin sağlığı", önderin sıhhatı", örgütün geleceği" vb sudan gerekçelerle kendilerinden ideolojik ve politik olarak ayrılan devrimci insanları öldürmekten geri durmamaktadırlar. Gerekçeyi sağlayan ise pozitivist marksizmdir: "Herşeyi parti bilir, partisiz devrim olmaz. O halde herşey parti için; bunlar —hainler— partinin bilmediğini iddia ediyorlar, o halde bunlar haindirler, partinin düşmanlarıdırlar ve gazabına da uğrayacaklar." Yani, pozitivist marksizm yalnızca teorik bir sapma değildir; pratik bir sapmadır ve sağdır. İki anlamda da sağdır: hem yaşıyor hem de siyasal olarak sağ sapmadır.

Peki parti olmayacak mı? Olacak ama bir "araç"olarak olacak: uygun bir araç. Araca tapılmaz; siyasal devrim için bir parti gerekiyorsa işçi sınıfı devrimcileri bunu hareketin uygun bir gelişmişlik düzeyinde inşa ederler; gerekmediği zaman, işçi sınıfı hareketi, böyle bir partiyi bozar, kendi mecrasında akar. Pozitivist marksizm, inananlarına "siyasal bir özne" olma şansı tanımadı ve tanımayacak. İnananlarına tanımaması bir yana, işçi sınıfının kendisini de bir özne olarak hiç düşünmedi: partiyi onun yerine ikame etti.

Bu yazının konusu felsefe; marksist felsefe bir devrim silahı olduğu için, somut politik süreçler üzerine konuşmadan geçilemiyor. Ancak yazıda bazı sorunların altı çizilmek istendiği için de hızla geçiliyor. (Bir not: bu, "leninizm nedir?" tartışmasının ucundan girilen bu yazı ile sınırlı kalmayacağının okur tarafından bilinmesini isterim; bu tartışmanın İnsancıl'da işlevi bakımından ancak bu kadar yürütülebileceğinin de; yaşam bütünsel ve sınıf kavgası sürüyor...)

Devrimci Maddeci Felsefe

Bu arabaşlık ise, Yılmaz Sezer'in bir makalesinin adı. Sezer, marksist felsefe için bazı temel önermelerin varlığından sözediyor. Bunların altı, marksist felsefenin yeniden üretilme ihtiyacının altının çizildiği böyle bir yazıda mutlaka çizilmelidir.

Lenin, bir materyalisttir. Marx ve Engels de öyle: marksist felsefenin en önemli ayracı budur; bu felsefe, materyalisttir. Diyalektik mantık, marksist felsefenin bir bileşeni ve dolayısıyla ikinci bir ayracı de-

ğildir. Diyalektik, marksist felsefenin bir niteliğidir (sıfatıdır): diyalektik materyalizm.

Marksist felsefe için bu önemli bir sorundur. Marksist el kitapları diyalektik mantığın "bilimsel bilgisini" içeriyor. Bu, pozitivist marksizm yorumunun hesaplaşılması gereken olumsuz katkılarından biridir. Engels'in kimi metinlerinde felsefi sorunların doğa bilimlerinden verilen örneklerle açıklanmaya çalışılmasının bu yanlışı beslediği ise, bugün için apaçıktır. Bu Engels'in değerini azaltmaz, pozitivist marksizm yorumunun acizliğini gösterir.

Lenin şöyle yazıyor: "Marx ve Engels yapıtlarında diyalektik **materyalizm**den çok **diyalektik** materyalizme ağırlık verdiler ve tarihsel **materyalizm**den çok **tarihsel** materyalizm üzerinde durdular." (Lenin:1988:369)

Mantık, insanın düşünme sürecinin yasalarını açığa çıkarmaya çalışan bir disiplindir. Diyalektik mantık, bu disiplin içinde ileri bir noktadır ve marksist felsefe bu yüzden diyalektiktir ama felsefe olarak onu ayrıştıran materyalizmdir. Diyalektik mantık, klasik mantığın bütün yasalarını yanlışlamaz. Düşünme sürecinin önemli bir bölümünün bilgisini hala bize klasik mantık verir. Örneğin kıyasın düşünme sürecinde kullanıldığı gündelik pratiklerde bile apaçık gözlemlenebilir ve bu yanlış falan da değildir.

Engels'in yazımıyla; iki tür felsefi akım vardır: materyalizm ve idealizm. Materyalizm bilincin dışında nesnel gerçeğin (maddenin) varolduğunu kabul ediyor ve bunu birincil yeri, bilinci ikincil yeri sayıyor; idealizm ise bilinci veri olarak alıyor ve maddeyi bilincin bir ürünü sayıyor. Lenin ise buna, bu iki felsefi akım dışında üçüncü bir yolun olmadığını, bunun "seçmeci dilenci çorbası olduğunu" (Engels'e gönderme yapıyor), gerçeği, çarpışan\çatışan (idealizm ve materyalizm) akımlar arasında veya bunların dışında aramanın yalpalamaktan ve idealizme hizmet etmekten başka birşey olmadığını ekliyor. (Lenin:1988:62)

Marksist felsefe materyalisttir. Bu cevap, "madde" sorununu karşımıza çıkarmaktadır:"Madde, felsefi bir kategoridir.(...)Maddenin kabülü felsefi maddeciliği tanımlayan başlıca özelliği, nesnel bir gerçeklik oluşudur." (Lenin:1988:110-238) Lenin, felsefi madde kategorisini bilimsel madde kategorisinden ayrıştırmaktadır. Burada Althusser'den bir başka altıntıyla devam etmek gerekiyor: "Sonuç olarak, aynı anda hem bir varoluş (existence), hem de bir nesnellik Tezi olan felsefi madde kategorisi hiçbir zaman bilimsel madde kavramının içeriğiyle karıştırılmamalıdır.(...)Lenin'in bu ayrımdan çıkardığı yargılar son derece önemlidir. Önce o zaman 'fizik buhranı' olarak adlandırılan şeyin doğrusunu yeniden koyar, fizik asla buhranda değil fakat gelişme halindedir. Madde 'ortadan kaybolmadı' Yalnız bilimsel madde kavramı içerik değiştirdi ve gelecekte de durmadan değiştirmeye devam edecek, çünkü bilgilenme süreci bizzat kendi nesnesinde bitimsizdir."(Althusser: 1989:80-81)

Sorun açıklıkla ortaya konulmaktadır. Madde, felsefi bir kategoridir ve fizikteki herhangi bir gelişme bu felsefi kategoriyi zedelemez. Pozitivist marksizm, bilim ile felsefeyi ayrıştıramadığı için, kuantumcu idealizm karşısında ciddi bir savunuya girememiştir. Halbuki, görüldüğü gibi, felsefenin içinden konuşulduğunda ortada bir mesela dahi kalmamaktadır.

Devrimci maddeci felsefe için vurgulanması gereken ikinci nokta, Engels'in "felsefe olmayan felsefe" tezinin geliştirilme ihtiyacıdır: "Modern materyalizm, artık, bir felsefe değil, ama ayrı bir bilimler bilimi dışında gerçek bilimler içinde yararlılığını gösterecek ve kullanılacak yalın bir dünya görüşüdür (...)Demek ki, felsefe, burada (modern materyalizmde-b.n.-) 'kaldırılmış;yani aynı zamanda 'hem aşılmış hem de korunmuş' biçiminde aşılmış, gerçek içeriğinde korunmuştur." (Engels:1977:237) Demek ki, Engels'e göre de felsefe korunmuştur.

Peki nasıl korunmuştur? Görkemli bir epistemoloji olarak korunmuştur. Örneğin Lenin, bilgi süreçleri üzerine düşünürken felsefenin içinden şöyle yazar: "Bilim yalnızca pratik reçeteler sunabilir; gerçek bilgiyi değil." (Lenin:1988:248) Şimdi sorun, bu görkemli epistemolojinin, politika ve bilim tarafından sürekli tahkim edildiği için çökmeyen bu felsefenin yeniden inşasıdır. Bu makalede asıl olarak söylenen budur.

Marksist felsefe, leninist politikacıların kendiliğinden bilinci sayesinde bugüne dek gelebildi. Politikanın bir bilim olmadığı, politikacılar tarafından dillendirildi: çünkü, politika konjonktüre ilişkin uygun davranışın tespitini gerektiriyordu ve bu hiçbir bilim kitabının kestirebileceği birşey değildi; o kitapları okuyan politikacının (öznenin) apaçık "öznel" müdahalesiyle belirlenebilecek bir davranıştı. Sorun, pratikte karşılık buldu, buluyor ve bulacak: demek ki, reel sosyalizmi devrimci eleştiriye tabi tuttuğumuz aranda, çözüme yaklaşıyoruz.

Kaynakça

Althusser, V.İ.Lenin ve Felsefe, İletişim yay,-1989

Lenin V.I.Materyalizm ve Ampiryokritisizm, Sol yay,1988

Engels, F.Anti-Dühring, Sol yay, 1977

Sezer, Y.Devrimci Maddeci Felsefe, Teori ve Politika, Sayı 1,1996.

Süreyya Evren'e Yanıt Niyetine Not:

Sevgideğer Süreyya, bir "postmodern olarak" gösterdiğin kuramsal tutarsızlıktaki tutarlılığını takdir etmeden geçemiyorum. Ancak, yazının (ve dolayısıyla iyiniyetli sorularının) maalesef ayrıntılı bir cevaba değer olmadığını belirtmek zorundayım. Ben "iyi kötü" bir marksistim ve "azçok" tutarlı (pratikte sınanabilir)bir bilim ve felsefenin içinden ve devrimci olduğunu düşündüğüm bir politikanın üzerinden konuşuyorum. Sen ise, bana, hem "idealist", hem de "katolik marksist" diyebilecek bir kuramsal boşluktan ve pratik hiçlikten yanıt veriyorsun:insaf...Üstelik, "yalnızca kapitalizm ve marksizm vardır" sözünü bana yakıştıracak kadar, benim konumumdan (marksist teoriden)bihabersin. Kapitalizm bir üretim tarzı, bir toplumsal düzendir, maddi bir gerçekliktir;

marksizm ise bir bütünsel dünya görüşüdür. Sen, marksizmi bir toplumsal düzenle aynı düzlemde anacak kadar marksizm dışından konuşuyorsun. Marksist olmak zorunda değilsin ama beni anlaman gerekir eleştirmek için. Ya da en azından işine geldiği gibi değil, "postmodern kuram içinden" konuşman gerekir

ÖDP'ye girmeme gelince: Bana "katolik marksist" demenin ne kadar anlamsız olduğunu gösteriyor, bir ÖDP'ye girmedim, iki yıla yakın bir süredir böyle bir partinin kurulması için kendi çapımda mücadele ediyordum, yani ÖDP'nin kurucu sorumluluğunu hiç çekinmeden üstlenebilirim, iki.ÖDP'ye, geleneksel solcuların yanısıra postmodernlerin de tavır alması doğru yolda olduğumuzu gösteriyor, üç. Hem ÖDP'yi, hem de ÖDP ile ilgili görüşlerimi bilmeden yargıda bulunman politik edepten bihaber olduğunu gösteriyor, dört. (Bir postmodern olarak kimin ne kadar sağcı olduğuna karar vermen totaliter bir pratiktir hatırlatırım. Ayrıca vaktin olursan lütfen bak:Yeniden Devrimci Politika, Express, sayı 74) ÖDP, devrimcilerin siyasal geleceğini ipotek altına aldığı bir siyasal girişim (proje) değil, konjonktürel bir yönelimdir, beş. ÖDP, sözünü ettiğin değişimleri anlayıp, kapitalizme bu "yeni (yeni olanın ne olduğu tartışmalıdır) dönemde" devrimci bir şekilde muhalefet etmek isteyen insanların olduğu bir partidir, altı. Düşleri olmayanların muhalif olabileceğine inanmıyorum, dolayısıyla o afişi "özgürlük anlatımızın"YENİDEN ve üstelik marksist temelde kurulması yolunda atılmış bir büyük adım olarak görüyorum yedi. Komünizmin, bir düş olarak kapitalizm gerçeğinden daha doğru olduğunu düşünüyorum, sekiz. Liberallerin, ÖDP'de değil Varlık'ta olduğunu sana hatırlatmak zorunda kaldığım için üzülüyorum. dokuz. İnsancıl okurlarına "takiyye" yapıp, marksizmin "geçersiz" olduğuna dair kuramsal tezlerin yerine, "sol"tezler (ÖDP eleştirisi gibi) göstermene şaşıyorum, on.

Tezlerime kuramsal bir yanıt vermediğin için (Örneğin, epistemolojik temsil, ya da Baudrillard'la senin postmodernliğin 'nerde' ayrılıyor vs.) Senin (ve varsa ilgilenen okurların) eleştirilerine yanıt olarak çoğu İnsancıl'da çıkmış şu yazıları yeniden okuyacağınızı umuyorum: Siyasal İslama Giden Postmodern Kimdir?; Yeni İnsan Üst Eleştirisi; Yeniden Devrimci Bir Aydınlanma İçin; Modernizm, Postmodernizm ve Sol.

Hepsi bu sevgideğer Süreyya; tartışmaya devam edeceksen, daha kuramsal" (mesela, Baudrillard gibi) konuşmanı öneriyorum. "Teori" çağrısı yapıp, kapitalizmin birkaç şizofrenik görüngüsünü yanıt diye karşıma çıkarmanı bir tezat addediyorum. O görüngüler (olgular)artalama bir marksist yayında devrimci olanaklar olarak (kapitalizmin krizi gibi) tersten okunurlar. Benim yazılarımda sonuçta; da ta fabula narratur (Anlatılan "senin" hikayendir.)

Bu hikayeyi, at izi ile it izi karışmasın diye dilim döndüğünce anlatıyorum.

Sevgideğer Süreyya, bir devrimcinin ölümünün "anlaşılmaz ya da şizofrenik" olmadığını dostça ve "son kez"hatırlatıyorum.

Orada Yüreğim Saklıdır

uzak bir sisin gizeminde saklıydı
yüreğimin gömüldüğü yer
özlem paslatan şarkılarım söylenirdi orada
perdesiz kemanlar bulunmadan önce
imgelerim yüreğimin sana aktığı yerdeydi

yağmur çiselerken doğardı
gökkuşağı o yerde
ilk kardelenler orada açardı
ve orada hışırdar hâlâ sevgilimin etekleri

Karacadağ'dan eserdi bir rüzgar
bir rüzgar Nemrut'tan kovulurdu
gül yaprağını okşardı biri
sonra yüreğimle birleşip
sana akardı Dicle'm

mayınları silin oradan
beni bulacaksınız o zaman
orada bıraktığım yüreğimi

Numan ERGÜL

Bir Film Üzerinden Tarih Araştırması

Sedat YILMAZ - Tûba ÖZKAN

1. Giriş

Bir film üzerinden tarih araştırması yapmak, daha doğrusu bir filmi gördükten sonra, filme konu olan olayları araştırmaya karar vermek, yöntemde olmasa da, ortaya çıkışında araştırmanın ciddiyetine gölge düşürebilir 1936 İspanya iç savaşını anlatan **Ülke ve Özgürlük** filmi, Türkiye solunun reformist kanadında övgülerle karşılanırken, devrimci kanadında doğal olarak iyi karşılanmadı. Filmi övenlerin listesi, reformist sol'un da dışına taşıp, burjuva demokratlara kadar uzanır Film konusunda reformistlerin, burjuva demokratlarla aynı tavrı göstermelerinin nedeni, onların Marksist-Leninist çizgiye karşı olan tavırlarına dayanır Film, Stalin'in İspanya iç savaşındaki "ihanetini" anlatıyor Filmin, İspanya Komünist Partisi'ni (PCE), partinin uygulamaları dolayımıyla Stalin'i ve Sovyet pratiğini eleştirmesi, filmi beğenip beğenmemede temel ölçü olmuştur Devrimci kanadın film karşısındaki tutumu, filmdeki iddiaları çürütmekten çok, inanca ve ezbere dayanan karşı çıkışlar şeklinde olmuştur Özünde doğru da olsa, bu karşı çıkışlar, bize göre cılız kalmıştır.

Filmdeki iddiaların doğru olup olmadığını araştırmadan, normal bir film eleştirisi yapmak, doğrusu içimize sinmedi. İddiaların araştırılması ise, sandığımızdan daha kapsamlı bir çalışmayı gerektirdiğini gösterdi. Dolayısıyla bu çalışma, bir film eleştirisi olmaktan çıkıp, bir tarih araştırması haline geldi. Filmde görünen "gerçekler"le, bu çalışmanın ortaya koyacağı gerçekler arasında büyük farklılıklar var Ancak, tek tek filmdeki sahnelerle, tarihi gerçekleri karşılaştırmayı gerekli görmedik. Bir bütün olarak bu araştırmanın kendisi, filmdeki iddialara karşı bir duruştur

Film, yaklaşık bir yıl önce gösterime girmişti. İstanbul'da gösterime giren filmlerin aylar sonra Ankara'da gösterime girmesi, bu çalışmanın bu kadar geç çıkmasının nedenlerinden bir tanesidir. Ama asıl neden, farklı düzlemlerdeki iki insanın birarada çalışmasının getirdiği güçlüklerdir

İspanya iç savaşının karışık ortamını anlayabilmek için, Halk Cephesini ve bu cephede yer alan örgütlerin kısaca tanıtılması gerekir Önce bir seçim ittifakı olarak ortaya çıkan Halk Cephesi, d[illegible]nra iç savaşla birlikte sürekli hale getirilmiş v[illegible]daki bütün antifaşist güçleri içinde barın[illegible]cephe olmuştur Halk Cephesi'nde yer alan ve destekleyen örgütler

CNT (Confederacion Nacional del Trabajo)- Ulusal Emek Konfedarasyonu: İspanya emekçi sınıflarının en eski ve kitlesel (iç savaş ortaya çıktığında yaklaşık 1 milyon üyesi vardı) örgütlerinden biri olan CNT, Bakunin'in savunduğu anarşist sendika modelinin dünyadaki en iyi örneğidir

UGT (Union General de los Trabajadores)- Genel İşçi Birliği: İspanya emekçi sınıflarının ilk sendikası olan UGT, CNT'den sonra sınıf içinde en etkili sendikadır İçerisinde komünistler de olduğu halde sosyalistler yönlendiriyordu.

FAI (Federacion Anarcuista Iberica)- İberya Anarşist Federasyonu: Dar ve gizli bir anarşist örgüt olan FAI ile CNT birbirinden bağımsız hareket etmiyorlardı. Örgütlenme tarzından dolayı CNT'ye göre daha radikal olan FAI'nın, CNT üzerinde yönlendirici bir etkisi olmuştur

PSOE (Partido Socialista Obrero Espanol)- İspanyol Sosyalist İşçi partisi: İspanya'daki "sosyalist" bir programa sahip ilk örgüt olan PSOE, 1881'de kurulmasına rağmen, ancak 1930'larda sınıf içinde etkili olmaya başlamıştır Sağ ve sol kanadı olan PSOE, UGT'nin politikalarını ağırlıklı olarak belirliyordu.

PCE (Parti Communist Espana)- İspanya Komünist Partisi: PSOE'den ayrılan bir grup tarafından kurulan PCE, başlarda üye sayısı az olmasına rağmen, İspanya'daki Marksist-Leninist çizgiye en yakın olan bu örgüt, ideolojik ve politik duruşu sayesinde iç savaş süresince güçlenmiştir

POUM (Partido Obrero de Unificacion Marxista)- Marksist Birleşik İşçi Partisi: Kurucuları CNT'den PCE'ye geçmiş, daha sonra PCE'den de ayrılmış olan POUM, etkili denebilecek şekilde sadece Barcelona'da örgütlüydü. POUM, Troçkist perspektife sahip Halk Cephesi'ndeki tek örgüttür

PSUC (Partido Socialista Unifacado de Cataluna)- Katalonya Birleşik Sosyalist Partisi: İçinde sosyalist ve komünistlerin yer aldığı, özerk Katalon bölgesinde faaliyet yürüten PSUC, bu bölgede anarşistlerden sonraki önemli güçlerden birisidir

Halk Cephesi'nde yer alan diğer partiler ise Esquerra Republicana- Cumhuriyetçi Sol, Union

Republicana-Cumhuriyetçi Birlik, Sendikalist Parti ve Katalon Sol'udur

2. İç Savaş Öncesi İspanya'nın Durumu

20 yüzyılın başında İspanya, Avrupa'nın en geri ülkesi durumundaydı. 19. yüzyıla kadar dünyanın her yerinde sömürgesi olan İspanya İmparatorluğu'nun, sanayi devrimini gerçekleştirememesi, onu, birden Avrupa'nın en geri ülkesi durumuna getirdi. Sömürgelerini sürekli kaybetmesi, hem ekonomik hem siyasi olarak gerilemesini hızlandırdı Ülke sanayileşmeye geçememiş bir tarım ülkesi durumundaydı. Emekçi halkın yüzde yetmişinden çoğu tarım kesiminde çalışıyordu İç savaş sırasında yönetici sınıfın içinde açığa çıkacak olan çelişkinin ekonomik nedeni burada yatmaktadır Sanayileşmeye geçmek isteyen burjuvazi kendi çıkarı için cumhuriyeti desteklerken, büyük toprak ağaları da çıkarlarını kollayan monarşi ya da faşist askeri yönetimleri destekliyordu.

1931 yılında çalışan 11 milyonun, yaklaşık 8 milyonu ancak geçinebilen yoksullardı. Çalışan nüfusun 1 milyonu küçük zanaatkarlar, 2-3 milyonu tarım işçileri, 2-3 milyonu sanayi ve maden işçileri, 2 milyonu küçük köylü ve mülk sahiplerinden oluşuyordu. Egemen sınıflar ise memurlar, askerler, ruhban sınıf, büyük burjuvalar ve toprak ağalarından oluşan 1 milyonluk bir nüfusa sahipti. Ancak egemen sınıfın da çok küçük bir bölümü üretim araçlarına sahipti. Nüfusun %1'ini oluşturan toprak ağaları, toprakların %51.5'ine sahipti

Ülkedeki aşırı yoksulluk, emekçi sınıflar arasında bir isyancı geleneğinin doğmasına neden olmuştu. Bu isyancı gelenek, marksist bir devrimcilikle değil, anarşizmle besleniyordu. İspanya iç savaşında anarşistlerin oynadığı belirleyici role, araştırmacılar genellikle yeterli önemi vermemişlerdir. Oysa, anarşizmin İspanya'daki önemini kavramadan, İspanya iç savaşını anlamaya çalışmak; bir olgunun yarısını gözönünde bulundurmadan yapılan değerlendirme gibidir Anarşizmin İspanya'daki gücünü gösteren iki veri: 1918 yılında Katalonya bölgesindeki işçilerin %80'ni CNT'ye üyeydi. 1933 seçimlerinde anarşistler seçimleri boykot ettiler; boykot oranı %32.5'tir

İspanya'da emekçi sınıfların mücadelesine anarşistler 1936'ya kadar tek başlarına öncülük etmişlerdir 1920'de UGT'nin üye sayısı 200 binken, UGT'den 20 yıl sonra kurulan anarşist CNT'nin üye sayısı 1 milyondu. Bu dönemde, sosyalist PSOE ve komünist PCE içinde yer alsa da, ağırlıklı olarak anarşistlerin öncülük ettiği büyük madenci grevleri yapılmıştır Grevler, kanla bastıralacak ayaklanmalara dönüşmüştür Belli bir stratejisi olmayan, ileriye dönük bir hedeften yoksun bu mücadele tarzına damgasını vuran anarşistlerdi.

İspanya'da ilk cumhuriyet denemisi 1873 yılında oluğu halde, cumhuriyetin kurumları, rejimi yerleşememiştir 20. yüzyıldaki ikinci cumhuriyet denemesine kadar monarşinin iktidarda kalmasının nedeni; cumhuriyet, halkın ekonomik ve siyasi taleplerini karşılayamayacak kadar özgürlükçü olamadığından, yıllarca biriken öfkeyi de baskı altında tutacak bir diktatörlük gibi de acımasız olamıyordu. Cumhuriyet elbisesi halka dar geliyordu, ancak diktatörlüğün deli gömleği halkı görece etkisiz hale getiriyormuş gibi görünse de, sonunda halk bu deli gömleğini de yırtacaktı.

İşçi isyanlarını bastırarak 1923'te başa geçen diktatör General Primo de Rivera, kendini bilmez bazı sosyalistlerin de desteğini almıştır (İspanya'nın Lenin'i(!) diye anılan Largo Cabellero daha sonra bu hareketinin yanlış olduğunu anlamıştır.) Diktatörlük yıllarındaki tüm baskılara rağmen güçlenen işçi muhalafetine karşı ayakta duramayan General Primo de Rivera askeri diktası, iktidardan çekilmek zorunda kaldı. 1931 yılında ikinci cumhuriyetin ilan edilmesini sağlayan koşullar bunlardır 1933'teki büyük grev dalgası, 1934'teki Austurya madenci ayaklanmaları, Azana'nın başında bulunduğu cumhuriyet hükümetini erken seçim kararı almaya zorladı. Erken seçimle iktidara gelen sağ koalisyon, ancak bir yıl iktidarda kaldıktan sonra 1936 seçimlerinde Halk Cephesi'nin zaferiyle, hükümetten çekilmek zorunda kaldı.

Halk Cephesi'ndeki partilere göre milletvekili dağılımı şöyle: PSOE 90, Cumhuriyetçi Sol 84, Katalan Solu 38, Cumhuriyetçi Birlik 37, PCE 16, POUM 1, Sendikalist Parti 1

3. İç Savaşın Başlaması

16 Şubat 1936'daki seçimi Halk Cephesi'nin kazanması, sadece parlemantoya giren partilerin gücüyle olmamıştır 1 milyondan fazla üyesi olan CNT, hükümete girmeyi kabul etmediği halde, her zamanki tavrı olan boykotu bırakıp, Halk Cephesi'ni desteklemesi, seçimlerin kaderinde tayin edici bir rol oynadı. Seçimlerden sonra kurulan ilk hükümette cumhuriyetçilerin çoğunlukta olması, seçimle darbenin başlangıcı arasındaki zaman diliminde Halk Cephesi'nin politikasında belirleyici rol oynadı. Seçimlerin sonuçlarından rahatsız olan sağ blokun darbe yapabileceği endişesi vardı. Diğer taraftan ise radikal grevlerin sürüp gitmesi, görkemli 1 Mayısların kutlanması, sosyalist gençlerin üniformalarla sokaklarda eylem yapmaları, kimilerine göre ise "kızıl tehlike" idi. Böyle bir ortamda, Halk Cephesi'ndeki burjuva demokratlar iki arada kalıyorlardı. Bir yandan devrimcileri kontrol etmeye çalışırken, diğer yandan da subaylara karşı güvence veriyorlardı. Ordunun darbe hazırlıklarında olduğu söylentilerini ciddiye almıyorlar, PCE'nin faşizm tehlikesine karşı uyarılarını, gereksiz abartı olarak değerlendiriyorlardı.

Monarşi ve diktatörlük dönemlerinden henüz çıkıldığı için, İspanyol ordusu devlet içindeki gücünü hala koruyordu. Teknik donanımın kötü olması, gereğinden fazla subayın bulunması (6 askere bir subay düşüyordu), kendi içinde yaşadığı yozlaşma vb. zaaflarından ötürü İspanya ordusunu, yabancı bir ülkenin ordusuyla karşılaştırınca zayıf kalıyordu. Ordu, sömürgelerdeki savaşlarda başarısızdı. Ancak içerideki ayaklanmayı bir haftada kanla bastırabilecek kadar gücü vardı. 20. yüzyıldan sonra İspanya ordusu, dışarıdaki savaşlarda başarılı olamamışken, içeride işçi ayaklanmalarını bastırmada uzmanlaşmıştır. Franco, adını Austurya madencilerinin ayaklanmasını kanla bastırdığında duyuracaktı.

O dönem İspanya'sında ordu dışında güçlü bir faşist örgütlenme yoktu. Nazilerin örgütlenme anlayışına göre 1936 seçimlerinden hemen önce kurulan **Falanj** örgütünün de seçimlerde en ufak bir başarısı

dahı söz konusu değildi Ancak, iç savaş boyunca Falanj, faşist ideolojiyi temsil eden en güçlü örgüt haline gelecekti Bu dönemde, ordu gerici güçlerin sarıldığı en büyük güçtü. 17 Temmuz 1936'da faşist ordu ilk önce sömürge olan Fas'ta harekete geçti. Ülkenın güney bölgesinde başlayan darbe, bütün ülkeye hızla, sistemli bir şekilde yayılıyordu

Cumhuriyetçilerin ağırlıkta olduğu hükümet, bu durumu önemsemiyor, her zamanki küçük askeri ayaklanmalardan biri olarak görüyordu. Darbenin boyutlar alaşıldığında da, "Eğer biz şimdi halkı silahlandırırsak, sonra onları kim tutacaktı? Silahlandırmazsak Cumhuriyet'in sonu ne olacak?" diyen Cumhurıyetçiler, faşist orduya karşı savaşmak isteyen halka sılah dağıtmakta tereddüt ediyordu. İlk anda sılah dağıtılmamasına rağmen halk, Madrid, Barselona, Valencıa, Toledo, San Sebastian, Malaga başta olmak üzere ülkenin büyük bir bölümünde, faşist darbeye geri adım attırmış ve denetimi ellerine almıştı Cordoba, Sevilla ve Austurya'da ise çatışmalar devam ediyordu. Ordunun çok küçük bir bölümü Halk Cephesi'nın tarafına geçmişti.

Çoğunluğu Cumhuriyetçilerin oluşturduğu hükümette, geçmişteki bir hesaplaşma yüzünden PSOE'nın lideri Largo Caballero yer almak istemiyordu Halk cephesıde yer alan Cumhuriyetçi partilerin, antıfaşıst olmalarına rağmen, devrimcilerden yana bazı kaygıları vardı Savaşı Franco'nun kazanmaması için ellerinden geleni yapıyorlardı. Ancak Franco yenildikten sonra, İspanya'da bir devrim olasılığının çok da uzak olmadığının farkındaydılar Cumhuriyetçiler bazen geri çekilip, tarafsızmış gibi davranabiliyorlardı. Franco darbesinin küçük bir askeri ayaklanma olmadığını anladıklarında, 1936 Eylül'ün başında hükümetten çekildiler Largo Caballero'nun başbakan, sosyalıstlerın çoğunlukta ve 4 anarşistin de bakan olacağı yenı hükümet kuruldu.

Cumhuriyetçilerin hükümette olduğu süre boyunca halk, milisler hükümeti tanımıyordu. Hükümetin sadece cephelerde değil, hiçbir yerde nüfusu yoktu. Fabrikalarda, mahallelerde, cephede bağımsız lokal örgütlenmeler yaratılmıştı Merkezi bir yönetim söz konusu değildi Devletin hiçbir kurumunun işlevi yoktu. Tam da anarşistlerin istediği şeydi bu. Caballero hükümeti kurulunca devlet her alanda kendini yeniden örgütlemek zorunda kaldı Lokal örgütlenmelerin bir kısmı fesh edilirken bır kısmı doğrudan hükümete bağlı hale getirildi 1937 Mayıs'ında Barselona patlak veren hükümet güçleri ile anarşist ve Troçkistler arasındaki çatışmaların başta gelen nedeni, anarşist ve Troçkıstlerin hükümete bağlanmayı kabul etmemeleriydi.

4. Uluslararası Durum

1936-1939 İspanyasında yaşananlar, her ne kadar iç savaş gibi görünse de, savaşın sonucunu belirleyen etkenlerden biri, uluslararası siyasi dengeler olmuştur İspanya ıç savaşı, II. emperyalist paylaşım savaşının bir provası niteliğindedir II. emperyalist paylaşım savaşında oluşan ittifaklar ile İspanya iç savaşında oluşan uluslararası dengelerin saflaşması aynı olmuştur Almanya, İtalya, Portekiz faşist, Fransa, İngiltere, Amerika "antifaşist" cepheyi oluşturuyorlardı

Almanya ve İtalya, Franco'nun hemen hemen bütün silah gereksinimini karşıladı Franco ordusunun tank ve uçaklarının tamamı bu iki ülke tarafından sağlandı. Bunların yanında, olası bir devrimi boğmak ıçin İspanya'ya gönderilen Alman ve İtalyan askerlerin sayısı 300 bindi. Mussolini, hem faşızmin müttefiklerini artırmak hem de İspanya'nın Akdeniz kıyısındaki limanlarını da kendine bağlamak istiyordu. Hatta daha 1934 yılında Roma'da imzaladığı bir anlaşma ile faşist İspanyol kuvvetlerini silah ve para yardımı yapmayı kabul etmişti. Mussolini ile birlikte, Akdeniz'de genişleme siyasetine girmiş olan Hitler ise, Alman silah sanayisini güçlendirmek için İspanya'nın madenlerine ihtiyacı vardı

Faşist ülkelerin açık desteği karşısında, "antifaşist" ülkeler ise İspanya'ya tek yardım eden Sovyetler Birliği'nden gelen yardıma engel olmuşlardır İspanya'nın Avrupa'yla tek bağı olan Fransa sınırında, Sovyetler'in gönderdiği ve İspanya'nın parayla aldığı silahların geçmesine izin verilmedi. Bütün bunlar "tarafsızlık" adı altında yapılıyordu. Bu üç devlet ve Sovyetler Birliği, 15 Ağustos 1936'da "Müdahale Etmeme" anlaşmasını imzaladılar Sovyetler Birliği, Avrupa'da güçlenen faşizme karşı bir cephe oluşturmak ve emperyalistler arasındaki çelişkilerden yararlanmak amacıyla bu anlaşmayı imzaladı. Ancak, bu üç devletin ne kadar "demokrat", "antifaşist" olabileceği ortaya çıkınca, 7 Ekim'de "Her ne pahasına olursa olsun, Sovyet Hükümeti 'müdahale etmeme' anlaşmasının belirli bazı taraflarca meşru İspanya hükümetine karşı başkaldıran isyancılara yapılan askeri yardıma bir paravan olarak kullanılmasına rıza gösteremez. Bunun sonucunda, bu ihtilaller sona ermediği takdirde Sovyet Hükümeti 'Müdahale Etmeme' anlaşmasından doğan yükümlülüklerinden kendini kurtulmuş sayacaktır" notasını Londra Komitesi'ne gönderen Sovyetler Birliği, Kasım ayında anlaşmadan imzasını çekti.

Sovyetler, bütün engellemelere rağmen Ekim 1936'dan, Mart 1937'ye kadar her ay 30-40 gemi dolusu silah gönderdi. Bunun yanında 2000 askeri personel ve 772 pilot, 351 tankçı gönderdi. Sovyetler'in Komsomol, Timiriyozef ve Maraklef adlı gemileri bu yardımlar sırasında batırıldı. Sovyetler'in bütün bu çabaları yine de yeterli olamıyordu. Sovyetlerin yardımı sadece bunula sınırlı değildi. III. Enternasyonal, İspanya Halk Cephesi'ni desteklemek için uluslararası kampanyalar düzenliyor, duyarlı aydınları harekete geçirtiyor, uluslararası kamuoyunu duyarlı kılmaya çalışıyordu. Dünyanın her tarafından gelen komünist ve antifaşistlerden oluşan ve iç savaşta, özellikle Madrid Savunmasında çok önemli rol oynayan Enternasyonal Tugaylar'ı III. Enternasyonal örgütlemişti. P Broue ve E. Temime göre, eğer Sovyet yardımı olmasaydı, iç savaş 1936'da biterdi.

"Antifaşist" devletlerin tavrı, tipik burjuva liberalizmidir Bu devletler, Hitler ve Mussolini'nin güçlenmesini kaygıyla izlemekte bir gün kendi emperyalist çıkarlarını tehdit edeceklerini görmektedirler Bu yüzden faşizme karşı olunması gerektiğini savunurlar Ancak İspanya gibi bir durum ortaya çıktığında "tarafsız" kalmayı yeğlerler Bilirler ki, eğer Sovyetler'le birlikte İspanya'yı desteklerlerse, İspanya'da doğmakta olan devrime yardım etmiş olacaklar. Bu

yüzden, emperyalist Fransa, İngiltere, ABD devletleri kendi sınıfsal çıkarları gereği gerçek antifaşist olamazlar Onun yerine "tarafsız" kalarak, son tahlilde faşist devletlerle aynı cephede yer alırlar P Nenni, Müdahale Etmeme anlaşması için, "Avrupa demokrasi havarilerinin kanlı ellerini yıkadıkları bir leğen oldu" (P Nenni, s.113) diyor

5. Madrid: No Pasaran!

Madrid savunmasının İspanya iç savaşında ayrı bir yeri vardır Başkent olmasının yanı sıra, Madrid'in moral bir anlamı da vardı. O yüzden, Madrid'in düşmesi, bir şehrin düşmesinin de ötesinde, antifaşist direnişin merkezine güçlü bir darbe anlamına geliyordu Franco, güneyden başlattığı saldırıyı ülkenin ortalarına kadar ilerletmiş, artık sonuç almak, savaşı kazanmak için gözünü Madrid'e dikmişti. Biliyordu ki, Madrid'i pes ettirmek, İspanya'yı pes ettirmekti. .

Darbeciler Madrid'i alacaklarına o kadar emindiler ki, Franco 7 Kasımda, "ertesi günü Madrid'deki ayinde hazır bulunacağını" açıklayabiliyordu. Burgos radyosu, "Madrid'in Son Günleri" diye bir programa başlamıştı Faşistler daha Madrid'e girmemişken, 18 Kasım'da Almanya ve İtalya Franco rejimini tanıdılar Uluslararası gözlemciler için, Madrid'in düşmesi kaçınılmazdı

Madrid'in savunulamayacağı düşüncesi, Halk Cephesi'nde de yaygındı. P Broue ve E. Temime, antifaşist askerlerin durumunu şöyle anlatıyor "Merkezi orduya komuta eden general Asencio, kötümserliğini açıkça ortaya koydu: 24 ekim günü onun yerini alan general Pozas da, savunma yapabileceğine inanmıyordu. Her ikisi de, zaman varken başkentten ayrılmasını hükümete öğütlediler" (P Broue-E. Temime, s.177) Hükümet, bu öğüde uyarak Valencia'ya taşındı. Açık bir şehir olan Madrid'in savunulması imkansızdı!

Madrid'in savunulmasında, şüphesiz ki en etkili rolü komünistler oynamıştır P Broue ve E. Temime, "Madrid'in savunulması komünist partisinin işi, komünist Enternasyonal'in işi, Sovyet Rusya'nın işi oldu" (P Broue-E. Temime, s. 179) diyeceklerdi komünistlerin Madrid savunmasıdaki rollerini anlatırken. Komünistler Madrid'in savunulması gerektiği konusunda hızlı bir propaganda çalışmasına giriştiler Hükümet savunamıyorsa, halkıyla birlikte savunulacaktı Madrid. PCE'nin önemli kadın liderlerinden Dolores İbarruri halka karşı şöyle sesleniyordu: "Diz üstü yaşamaktansa, ayakta ölmek yeğdir No Pasaran! (geçemeyecekler)." No Pasaran, kitleler tarafından benimsenmiş, bütün İspanya antifaşist savaşımının sloganı haline gelmişti

Komünistlerin kurduğu Halk Cephesi'nin ilk düzenli askeri gücü **5. Alay**, PCE'nin Madrid savunmasında sağ koluydu. **5. Alay'ın** yayın organı **Popular Militia**'da halka şöyle sesleniliyordu: "Her ev bir müstahkem mevki, her sokak bir siper, her mahalle militanlardan oluşan çelikten bir duvar haline getirilmeli!" Komünist PCE, kendi militanlarına, "Yoldaşlar, Madrid'i savumak için ateş hatlarına koşun! Bizler, görevimiz icabı bütün faaliyetlerin ve fedakarlıkların öncüsü olmak, özgürlük uğruna, halk davası uğruna kanımızı son damlasına kadar akıtmak zorundayız." diye sesleniyordu. PCE'nin Merkez Komitesi üyeleri, yoldaşlarına ve halka moral vermek için barikatlarda onlarla birlikte omuz omuza savaşmışlardır. Çünkü Madrid, İspanya'nın kızıl kalbiydi.

Silah yönünden, faşistlere karşı gülünç bir durumda olan Madrid direnişçilerinin ellerindeki en büyük silahları yıkılmak bilmeyen iradeleriydi. Ekimden itibaren top ateşine tutulan şehre, darbecilerin ilk tankları 5 Kasım'da girmeye çalıştıf. Tankları durdurmak için elde ne tank vardı ne de tanksavar. Tankları durdurmakla görevli olan bir avuç denizci, günler önce "Kronstadt Bahrıyelileri" adlı bir Rus filmi görmüşlerdi. Filmde Bolşevik savaşçıların, tanklara karşı nasıl savaştıkları gösteriliyordu. Tanklarla nasıl savaşılacağı konusunda hiç eğitim almamış bu tecrübesiz askerler, filmdeki denizciler gibi savaşarak, tankları durdurmayı başaracaklardı. Bu denizcilerden biri olan Antonio Coll, siperden çıkarak tek başına iki tankı safdışı ederken ölmüştü. Daha sonra kurulacak tanksavar bölüklerinin adı Antonio Coll olacaktı.

Franco'nun askerleri bütün vahşilikleriyle Madrid'in düşen semtlerini yağmalıyorlardı. Kasımın yedisiydi. Madrid halkı sonuna kadar savaşacaktı. Ama şehrin düşmesi de saat meselesiydi. Faşistlerin son saldırısı bekleniyordu. Tam o sırada Enternasyonal Tugaylar faşizme karşı savaşmak için Madrid'e girdiler. İbre yavaş yavaş antifaşistlerden yana dönüyordu. Ardından Sovyet tankları ve uçakları Madrid direnişçilerinin yardımına koştu. Dolores İbarruri o anı şöyle anlatacaktı:

"Tehditler ve tehlikelerle yüklü bu ağır sessizliğin içerisinde, yavaş yavaş yaklaşan monoton ve ritmik ayak sesleri işitmeye başlıyoruz... Demir ökçeli çizmelerin kaldırım taşları üzerinde çıkardığı sesler bunlar

Hepimiz tereddüt ve kararsızlık içerisindeyiz. Kim bu gelenler? 7 Kasım 1936'da Madrid'imizin sokaklarında, sessiz, dimdik, süngü omuzda, bastıkları yeri titreterek uyun adım yürüyen bu adamlar kimlerdi?

Pencerelerin arkasından tüfeklerini ateşlemeye, ellerindeki bombaları fırlatmaya hazır bu adamları kuşkuyla izliyoruz. Kadınlar umutsuzluk içinde erkeklere dönerek: 'Geldiler işte! Daha ne bekliyoruz?' diyorlar

Yabancı dilde verilen bir komut, kamçı vuruşu gibi sessizliği yırtıyor Sonra hepimizin sevdiği bir marşın nağmeleri ortalığı çınlatmaya başlıyor, meçhul askerlerin ritmik hareketleri de ona eşlik ediyor Madrid halkı ürperiyor birdenbire. Kadınlar hıçkırarak, 'Tanrım acaba düş mü görüyoruz?' diye soruyorlar

Madrid sokaklarından uygun adım geçen adamlar, Fransızca, İtalyanca, Almanca, Lehçe, Macarca ve Romence olarak, hep bir ağızdan Enternasyonal söylüyorlar!

Komüntern'in çağrısına uyup, bizimle omuz omuza çarpışmaya, ölmeye gelmiş olan Uluslararası Tugay'a mensup gönüllü askerler bunlar!"

Kuşatma aylarca sürdüğü halde, Madrid düşmüyordu. Dünyada daha önce bir benzerinin yaşanmadığı şekilde savunulmuştu Madrid. Artık İspnya iç savaşı denince, insanların aklına ilk, Madrid savunması gelecekti. No Pasaran! Bu zafer, darbecilere geri adım attıracak, Halk Cephesine önemli bir üstünlük sağlayacaktı.

6. Barselona Darbesi

Halk Cephesi'ndeki en güçlü örgütler CNT-FAI ve UGT-PSOE idi. Savaşın başlangıcındaki milislerin sayıları, örgütlerin güçlerini anlamada bir fikir verebilir Bu rakamlar kesin olmasa da yaklaşık bir eğilimi belirtiyor CNT 50 000, UGT 30.000, PCE 10 000, POUM 5 000 milise sahipti Hükümetin gücü ise 12 000 asker ve birkaç yüz sivil muhafızdan ibaretti Ancak bu güçlerin oranında savaş süresince büyük değişiklikler olmuştur İç savaştan önce PCE'nin üye sayısı30 binken, üç ay sonra 120 bine çıkmıştır PCE düzenli ordunun kurulmasına önayak olmuş, kurduğu 5 Alay ile askeri gücünü artırmıştır PCE için, iç savaş içinde büyümüş, çelikleşmiş diyebiliriz.

Devrimin nasıl olacağı konusunda Halk Cephesi'nde iki farklı görüş vardı. PCE, antifaşist savaşın kazanılmasını, devrimin önkoşulu olarak görüyordu Bu yüzden komünistlerin en büyük çabaları, antifaşist cephenin bütünlüğünü koruyarak Franco'yu ezme yönünde olmuştu. Anarşistlerin başını çektiği diğer görüş ise, savaş anında toplumsal devrimin gerçekleştirilmesiydi. POUM, "marksist" de olsa, iç savaş süresince anarşistlerle aynı politikayı izlemişlerdır PSOE'nin bir kanadı PCE'nin politikasına yakın hareket ederken, diğer kanadı CNT çizgisinde hareket ediyordu. Böylesine ciddi bir ayrılığın süreç içerisinde kendisini dayatması kaçınılmazdı. Bunlardan ilki, Barselona'da açığa çıktı. İkincisi ise, iç savaşın sonunda herkesin görebileceği kadar netleşti.

Barselona 1937 Mayısında, POUM ve anarşistler hükümete karşı bir darbe girişiminde bulundular 25 Nisan'da, UGT yöneticisi ve PSUC üyesi Roldan Cortada'nın öldürülmesi, anarşistler ile sosyalistler ve komünistler arasındaki gerginliğin başlangıcı oldu PSUC, bu cinayetin sorumlusu olarak CNT ve POUM'u görüyordu Cinayet zanlıların tutuklanması, anarşistler ile jandarma arasında çatışmaların çıkmasına neden oldu. O güne kadar başına buyruk hareket eden lokal örgütlemelerin hükümete bağlanması yönündeki kararlar, Barselona'da tepkiyle karşılanıyor ve kararların uygulanması engelleniyordu. PSUC'lu bir bakan, hükümetin konuşmaları dinlendiği için, anarşistlerin elinde bulunan telefon santrali üzerinde hükümet denetimini sağlamak isteyince, santralde çatışma çıktı Bu olay, Barselona'da 4 gün sürecek sokak çatışmalarının başlangıcı oldu.

Anarşistler, merkezi hükümetin bütün silahlı milislerin kendisine bağlamaya çalışmasından rahatsız oluyorlardı. Hükümet, hem askeri, hem ekonomik, hem de idari kontrolün merkezileştirmenin gerekliliğine inanırken, Katalonya'daki anarşistler bunu "karşıdevrimcilik" olarak görüyordu. Anarşistler, kendi doktrinlerinin doğası gereği merkeziyetçiliğe karşıydılar Yerel anarşist örgütlenmelerinin birbirinden bağımsız hareket etmesi, bölgesel çıkarların öne çıkarılması anarşistler arasında bazı görüş ayrılıklarını doğuruyordu. Barselona'da anarşistler hükümet güçleri ile çarpışırken, Madrid'deki anarşistler buna karşıydılar Madrid'te yayınlanan CNT'nin ulusal gazetesi **Frente Libertario**, Barselona olaylarını şöyle değerlendiriyordu: "Halkın seçtiği hükümete karşı ayaklananlar Hitler'in, Mussolini'nin ve Franco'nun müttefikleridir ve bunlara karşı acımasız davranılmalıdır" Anarşist bakan Garcia Oliver de benzer bir tutum sergiliyordu. 4 Mayıs akşamı Barselona'ya uçakla gelen G Oliver, çatışmaların durdurulması için radyodan çağrı yaptı Komünistler ve sosyalistler geri çekilirken, anarşistler ve POUM taraftarları geri çekilmiyordu G Oliver'in radyo'da silah zoruyla konuşturulduğu söylentisinin bütün Barselona'ya yayılması, işin içinde Franco ajanların bir oyunu olabileceğini akla getiriyordu

POUM, anarşistlerle ortak hareket etmesine rağmen, olayları farklı değerlendiriyordu. Onlara göre, Barselona'nın o günkü durumu "içimizdeki düşmanları(komünistleri) yok etmek" için son fırsat olarak görüyorlardı Hiçbir zaman önemli bir gücü olmayan POUM'un bunu yapabilmesi imkansız olduğundan, CNT liderlerinin ikna edilmesi yoluna gidildi. CNT liderlerinin cevabı şu oldu: "Hayır, fazla ileri gidiyorsunuz. Her zaman ilginç şeyler söylüyorsunuz ve buna değer veriyoruz ama abartıyorsunuz!" (C Hore-D Hallas, s.48) Kendi yetersiz güçleriyle politika yapamayan, siyasal olarak anarşistlerle hiçbir yakınlığı olmadığı halde, pratikte anarşistlerin kuyruğuna takılmaktan başka bir şey yapamayan POUM, Barselona Darbesi'nden sonra savaş sahnesinden çekilmek zorunda kaldı

7. Devrimci Enerjinin Harcanması: Anarşizm

Anarşizm, İspanya coğrafyasının yerel kültürü gibidir Geçmişten gelen bu anarşist kültürün kökenlerinde çeşitli nedenler vardır I Enternasyonal'in 1870'teki ilk kongresinde, İspanya delegasyonu Marks'a karşı Bakunin'i büyük bir çoğunlukla destekleyen tek delegasyondur 19. yüzyıl boyunca ortaya çıkan yerel köylü isyanları, tam da Bakunin'in teorileştirdiği şeylerin gerçekleşmesinden başka bir şey değildi Kendiliğinden ve ileriye dönük olmayan bu isyanlar doğaldır ki, hep başarısız olmuştur Bakunin'nin öğretisinin, aç köylünün tepkisel hareketini ileri taşımayan bir öğreti olduğu iç savaş öncesindeki başarısız ayaklanmalarla meydana çıkmıştır İspanya iç savaşı, Bakunin doktrininin "gerçekleşme şansı" bulur gibi olduğu dünyadaki tek deneyimdir

Anarşizmin kökenlerinde köylü isyancılığı olduğu halde, ülkenin sanayi bölgesi olan Katalonya, anarşistlerin kalesidir Bu durumun nedeni, İspanya'nın federatif bir ülke olmasıdır Özerklik isteyen Galiçya, Bask ve Katalonya bölgeleri dışında da ülke, eyalet sistemi ile yönetilmektedir Madrıt'teki merkezi hükümetin egemenliği, eyaletlerde ve özerklik isteyen bölgelerde sürekli bir hoşnutsuzluk yaratmıştır Merkezi hükümete karşı, inatçı karşı koyuşun bayraktarlığını yine anarşizm yapmaktadır Anarşizm, etkisini Troçkist POUM ve sosyalist PSOE saflarında da göstermektedir PSOE'nin sol kanat lideri olan ve savaş süresinin önemli bir kısmında başbakanlık yapan Largo Caballero'nun, başlangıçta düzenli orduya karşı çıkması, hükümetten istifa etmeden önce CNT ile birlikte sendikalist bir hükümet kurma girişimleri, bu anarşist etkilerin çeşitli görünüşleridir

Halk Cephesi'nde iki farklı devrim anlayışı hakimdi. Bunlar; anarşistlerin başını çektiği savaş kazanılmadan toplumsal devrimin gerçekleştirilmesi ile PCE'nin savunduğu ve uygulamaya çalıştığı, antifaşist savaş kazanıldıktan sonra toplumsal devrimin gerçekleştirilmesi idi. Farklı iki devrim anlayışı, ele geçirilen bölgelerin yönetiminin nasıl olacağında

da görünüyordu. Anarşistler merkezden bağımsız, öğretilerine uygun hiçbir "iktidar"ın olmadığı kolektifler yaratmak için çaba harcıyordu

"Aragon köylüsü genel olarak yarı proleter duruma düşmek üzere olan yoksulca bir kitleydi. O nedenle bir gönüllü katkı elde edildi. Fakat çoğu yerde elkonulan toprağın köylüye dağıtılmasının önüne geçmek için bir ölçüde baskı uygulandı. Kır proleterleri ile yoksul köylülüğün ağır bastığı köylerde gönülülük, orta köylülüğün ağır bastığı yerlerde ise milis zoru belirleyici oldu. ( ) Katalon sanayi kolektifleri savaşın yarattığı ağır hammadde yokluğu ve sermaye yetersizliği nedeniyle üretimlerini düşürdüler. Kimilerinin üretim düşüşünün arasında kötü yönetimin payı da vardı ( ) Sanayı kolektıflerınde ortaya çıkan bir diğer sorun da özyönetimin dejenere olması eğilimiydi. Her fabrika kendi çıkarını ön planda tutuyor, böylece zengin ve yoksul kolektifler ortaya çıkıyordu." **(Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, s 864)

CNT, merkezi bir örgütlenme olmadığından, yerel örgütler birbirinden habersiz, bağımsız örgütlermiş gibi davranıyorlardı. CNT'nin federatif özelliği, sadece kendi kolektifi için çalışma biçimindeki olumsuz etkisi kolektifleştirmede kendini gösteriyordu. İspanya'da çok güçlü olan bölgeciliğin anarşizmin içinde kendini varetmesi, merkezi disiplinlere karşı olmasıyla da örtüşüyordu. Aynı tarz davranışı milis savaşında da görmek olasıdır

PCE için öncelikli olan kolektifleştirme değil, savaşın kazanılması idi. "PCE, sanayide faşistleri ve kaçakların işyerlerine el konmasını, diğer yerlerde ise işçi komitelerinin denetimi ve yönetime katılımı ile getirilmesini öneriyordu. Tarımda ise kaçanların ve faşistlerin topraklarına el konulmasına, ancak köylülerin kolektifleşmeyi kendiliklerinden kabul etmemeleri halinde toprağı yoksul köylüye dağıtılmasını öneriyordu. Eğer mutlaka toplumsallaştırma yapılacaksa, bu kollektifleştirme değil millileştirme biçiminde olmalıydı." (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, s. 863)

İç savaşta eksikliği hissedilen en önemli şey, düzenli bir orduydu. Komünistler, Halk Cephesi'nde yer alan örgütlere, savaşı kazanmak için düzenli bir ordunun şart olduğundan, Halk Ordusu'nun kurulmasını önerdi. Anarşistler, POUM, PSOE'nin Caballero kanadı ise, böyle bir ordunun, askeri merkezileşmeyi getireceği, en başta da milislerin coşkusunu söndüreceği düşüncesiyle karşı çıkıyorlardı. Askeri disiplinle militan ruhun yanyana bulunamayacağı gibi anarşist bir yaklaşım, düzenli orduya karşı çıkanların ana dayanak noktasıydı. Halk ordusuna karşı çıkanların bilmediği şey savaşmak ile döğüşmek arasındaki farktı. Anarşistlerin çok yiğit, gözüpek oldukları, sokak döğüşlerinde devlete kök söktürdükleri doğruydu. Ancak savaşı kazanmak için bunlar yeterli değildi. Savaşmak başta strateji ve taktik işidir. Anarşistlerin ise strateji ve taktikten haberdar dahi olmadıkları, ortaya koydukları pratiklerden anlaşılıyordu. P Broue ve E. Temime anarşistlerin bu durumunu şöyle anlatıyor

"Birliklerin bütünlüğünü içeren bir plan yapma olanağı yoktu. Belirli bir saldırı için partiler bir kol kurmakta ya da bu kolu takviye etmekte, ama hareket sona erince herkes evine dönmekteydi. Milisler sadece nöbet tutmalarını isteyenlere karşı çıkmakla kalmamakta, siper kazmayı da kabul etmemekteydiler. Ayrıca, iki nöbet arasında herkes evine dönmekte, nöbette uyumak istemeyene bir tür manyak gözüyle bakılmaktaydı. Üssünden uzaklaşan bir kol milislerinin çoğunu yitiriyordu: Herkes akşam evinde yatmak isteğindeydi. Durruti, kendisine her türlü numaranın yapıldığını söyleyecekti: "Hastalanan bebek, doğurmak üzere kadın, ölüm döşeğindeki ana." ( ) Milisler kendilerini korumayı bilmedikleri gibi korunmak da istemiyorlardı: Bir anarşist kol komutanı adamlarının başında yürümeyi onur sorunu yapıyordu. Ascaso böyle ölmüştü, Mora böyle ölecekti. Askerlerin tekniği küçümsenmekteydi, çünkü militanın coşkunluğu ve özverisi, sokak savaşlarında olduğu gibi, her şeyden önemli sayılmaktaydı. Milisler silahları bakmayı, çoğunluk da kullanmayı bilmemekteydiler. Ellerine silah geçti mi bozmakta ya da tecrübesizlik yüzünden kendi kendilerini yaralamaktaydılar ( ) Ayrıca milisler hayatları gibi cephaelerini de sakınmayı bilmemekteydiler. Mermilerini uçaklara, hatta gemilere atarak çarçur ediyorlardı. Meslekleri askerlik olmayan bu adamlar ne eğitimden geçmişlerdi ne de komutan vardı başlarında. ( ) Topçular, bile bile kendi kendilerine ateş etmekteydiler. Hükümete bağlı da olsa, subay, şüpheli kişi olarak kalmıştı. Subay olduğu ve kendisine güvenilmediği için de komutları yerine getirilmiyordu." (P Broue-E. Temime, s. 125)

Anarşizm, hiçbir zaman gerçekleşme şansı olmayan anarşist idealler uğruna ezilen sınıfların isyancı ruhunu köreltmeye mahkumdur. İsyancı ruh ancak yeni bir şeyler kurmak için araç haline getirildiğinde devrimci bir anlamı olabilir. İsyan etmenin amaç haline getirildiği anarşizmin, ezilen sınıfların devrimci enerjisinin tüketilmesinden başka bir rolü olamayacaktır

İspanya'nın anarşist liderlerinden Durruti'nin yaşamı, anarşizmin kendi kendini tükettiğinin tarihi örneğidir. Durruti, bir gazeteciye anarşizmin pratikte gerçekleşememesinin yarattığı sıkıntıları kendi diliyle şöyle anlatıyordu: "Bana bak, şu iç kopukluğunu tanır mısın? Bir şey düşünürsün, başka bir şey yaparsın; korkaklıktan değil, zorunluluktan." (H.M.Enzensberger, s. 173)

Durruti ölümü, belki de anarşizmin İspanya'daki trajedisinin bir liderdeki görünüşüydü. Durruti, 21 Kasım günü, adamlarıyla birlikte direndiği üniversite sitesinde, kendilerine katı bir disiplin uygulanmasına ve ölümcül tehlikelere atılmasına kızan adamlarından biri tarafından öldürüldü

8. PCE'nin Hükümetten Tasfiyesi

Eylül 1938'de itibaren Halk Cephesi içinde teslim olma eğilimleri başgösterdi. Komünistler dışında, Cephe'deki gruplar, bu savaşın bir an önce bitirilmesi gerektiğini, "şerefli bir barış"ın İspanya'nın çıkarlarına olduğunu, halkın artık savaştan bıktığını söylüyordu.

Komünistler dışındaki örgütlerin zafere olan inancı kalmamış, artık direnmenin bile mümkün olmadığını savunuyorlardı. FAI'nın liderlerinden Abad de Santillan, "direnişin sona erdirilmesinden başka hiçbir şeyin anarşizme faydalı olmayacağını" inandığını söylüyordu.

23 Şubat 1939'da PCE bir manifesto yayınladı

"Direnme yalnız gerekli değil fakat mümkündür de. Pekçok kimsenin her şeyin kaybedildiğini sandıkları başka zamanlarda olduğu gibi (Kasım 1936, Mart ve Nisan 1938) şimdi de direnmemizin durumu değiştireceğini, hem İspanya'da hem de uluslararası alanda lehimize yeni faktörler geliştireceğini ve böylece zafer yolunu açacağına inanıyoruz."

Casado gibi barıştan yana olan komutanlar, "komünist komutanların aşırılığını" Batının "demokrat" ülkelerinin İspanya'yı yalnız bırakmasının nedeni olarak görüyor ve komünistlerin hükümetten tasfiye edilmediği sürece Franco'nun pazarlık masasına oturmayacağına inanıyordu. "Aslında, o tarihte, (Casado) hükümeti devirmek amacıyla haftalar öncesinden siyasal ilişkiler kurmuştu. Anarşistlerin safından, komutası altında bir kolorduya komuta eden Cipriano Mera'yla ve komünist partisine düşmanlığı hiç geçmeyen Garcia Paradas'la yakın dosttu. (...) Devrimci isteklerinden vazgeçmek zorunda kalan solcu sosyalistler ve anarşistler, 'düzen partisi'nden öc alma fırsatını sonunda yakalamışlardı. (...) Komünistlerin tasfiye edildiği ölçüde Franco'nun daha bir bağışlayıcılık eğilimi duyacağı belli belirsiz umulmaktaydı." (P. Broue- E. Temime, s. 400)

Darbeciler, komünistlerin yanı sıra, o tarihte hükümetin başbakanı Negrin'i de "şerefli bir barış"ın önünde engel olarak görüyorlardı. 5 Mart 1939'da Madrid'de, geceyarısından sonra yenilgi taraftarı Casado, Besteiro ve anarşist Mera'nın liderliğinde hükümete darbe yapıldı. Radyoda ikiyüzlü demeçlerle "Milli Savunma Cuntası"nın kurulduğu bildirildi.

Fransa ve İngiltere'nin Franco'yu tanıdığı gün, Casado komünist **Mundo Obrero** gazetesini kapattırdı. Ertesi gün parti bildirisi dağıtan komütistler tutuklandı. "Milli Savunma Cuntası"nın çok kısa iktidarı döneminde 12 bin komünist tutuklandı ve bunların birçoğu Franco'ya teslim edildi. Komünistlerin önderliğindeki birlikler sonuna kadar savaşıp, faşist saldırıları püskürtürken, Casado, anarşist Mera'ya Guadalajara cephesinden 14. Tümeni çekerek, Madrid sokaklarında komünistlerle savaşmasını emretti.

Komünistlere karşı girişilen bütün bu saldırılar Franco'nun gözüne girmek içindi. "Şerefli bir barış" yanlılarının bütün çabalarına rağmen, Franco, barış antlaşması için masaya bile oturmayacaktı. Halk Cephesi tam bir yenilgiye uğradı. Kaçabilen antifaşistler Fransa'ya geçiyordu.

Savaşın ilk yılında anarşistler ve Troçkistlerin bazı uygulamaları ve düşünceleri o dönemde daha "ileri" gibi görünüyordu. Savaşı kazanmadan toplumsal devrimin yapılmaya çalışılması, kolektifleştirmeler, iktidarın lokal örgütlerde toplanması... gibi. Ancak bunların hiçbirinde ciddi bir strateji oluşturulmamıştı. Anarşizmin doğasına uygun olarak, her şey o günün koşullarıyla sınırlandırılıyor, gelecek hakkında kimse kafasını yormuyordu. Kolektifler sonradan başarısız olması, savaşın kaybedilmeye doğru gitmesi anarşistleri eski düşüncelerinden hemen vazgeçirmişti. Yenilgi karşısında ayakta kalabilmek için gelecekten umudunu yitirmemek gerekir. Bu da ciddi bir devrim programı ve stratejisi ile olanaklıdır. Anarşistler birkaç yenilgi tattıktan sonra o büyük "özgürlükçü komünizm" idealleri paramparça olmuştu.

Halk Cephesi'nde yer alan örgütlerin bellirlenmiş bir stratejisi, programı yoktu. Daha önce savunulanların tam tersi şeylerin yapıldığı örnekler çoktur. Komünistler düzenli orduyu ilk önerdiğinde herkes karşı çıkmıştı. Daha sonra düzenli ordunun gerekli olduğu, anarşistler ve Troçkistler içinse en azından merkezi bir disiplinin gerekliliği kabul edildi. Savaş öncesi devleti yıkmak için sürekli isyan etmiş, devlet kurumlarını ortadan kaldırmaya kalkışmış, belediye, mahkeme vb. kayıtlarını yakmış anarşistlerin, daha sonra hükümette adalet bakanlığı başta olmak üzere çeşitli bakanlıklara gelmesi, anarşizmin tarihi trajikomedisidir. Genel olarak Halk Cephesi'nde siyasal miyopluk egemendi.

Savaşın başında komünistlerin devrim stratejilerinin doğruluğu, savaşın sonunda daha iyi anlaşılıyordu. Savaşın sonunda, en militan anarşistler de dahil Halk Cephesi'nden sadece komünistlerin direnebilmesi tesadüf değildir. Direniş olanaklı idi; yenilgiden 2 ay sonra II. Emperyalist Paylaşım Savaşı başladı. İki ay daha direnilmiş olsaydı, Savaşın başlaması ile uluslararası güç dengesi İspanya'nın lehine dönmüş olacaktı. İspanya'nın, hatta Avrupa'nın kaderi tamamen farklı olabılirdi.

Aynı kaynaklara dayanarak tam tersi sonuçlara varan tarih çalışmaları yapılabilir. Bizim yararlandığımız kaynaklarla, bazı şeyleri görmezden gelerek, bazılarını öne çıkartarak tam tersi bir görüntünün yaratıldığı bir çalışma da mümkündür. Kimin nerede nasıl kahramanlık yaptığı, kimin ne zaman, ne dediğinden daha da önemlisi, örgütlerin savaştaki temel stratejileridir. İki farklı devrim anlayışının olduğu söylendi. Anarşistlerin başını çektiği POUM ve PSOE'nin radikal kanadı "anarşist devrim" için mücadele, komünistlerin kesinlikle kabul edemeyecekleri bir durumdur. Komünistler için, antifaşist cephede anarşistlerin peşinden gitmeyen cumuhuriyetçiler ve PSOE'nin radikal olmayan kanadı ile birlikte hareket etmekten başka seçenek yoktu. Ya anarşistler gibi davranacak, "devrimci" cephede yer alacaklardı ya da kendi devrim stratejilerine göre birlikte hareket edebileceği radikal olmayanları seçecekti. Ayrıca savaşın sonunda "devrimci" cephenin, gerçek kimliği ortaya çıkacaktı. O günün koşullarında PCE politikasının en ileri politika olduğu, savaşın sonunda kanıtlandı.

KAYNAKLAR

Broue Pierre-Temime Emile, İspanya İç Savaşı, Hürriyet Yay., Çev. Aydın Emeç, İstanbul, 1977

Enzensberger Hans Magnus, Anarşinin Kısa Yazı, Ayrıntı Yay., Çev. Mehmet Aşçı, İstanbul, 1993

Hore Charlie-Hallas Duncan, İspanya 1936 Baharı, Z Yay., Çev. Melike Çakırer, İstanbul, 1995

İbarruri Dolores, Faşizmi Ezeceğiz, Konuk Yay., Çev. Zehra Ağralı, İstanbul, 1975

Nenni Pietro, İspanya'da İçsavaş ve Faşizm, Suda Yay., Çev. Orhan Suda, İstanbul, 1974

Sandoval Jose-Azcorate Manuel, İspanya İç Savaşı 1936-1939, Köprü Yay., Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, 1969

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 3, İletişim Yay., İstanbul, 1988

Aşk Bir Eylemdir... Görkemli Bir Kalkışma

Berrin TAŞ

Aşk kişinin kendini oynamasıdır kendini gizleyenlerin aşktan sözetmesi toprağına su verilmemiş bir çiçeği saksını süsleyerek güzelleştirmeye benzer Çiçeği susuz bırakıp kurutacaksın. sonra da görüntüyü kurtarmaya bakacaksın. bu boş bir çabadır Kişilerin yalansız. duyarlı sanatla.. bilimle felsefeyle yoğrulmuş geniş bir iç dünyaları varsa orda aşkın başarısızlığından sözedilemez. İç dünyaların buluşmasıdır aşk. her özne seçtiği kişinin kendini dışlaştırmasına katkıda bulunur Kesin bir kabullenmişlikle. olumlayarak ya da olumsuzlayarak.. çoğunlukla iki davranış biraradadır seçtiğinin kendini olduğu gibi ortaya koymasını sağlar Bütün dikkati aşkındadır çünkü. Birbirlerinin en küçük bir hareketinde bile hayranlık duyulacak. ya da kızılacak.. sinirlenecek bir şey bulan taraflar isteyerek ya da istemeyerek birbirlerine kendilerini oldukları durumuyla gösterirler

Sarah'la Musa'nın aşkı da uzun süre basını oyaladı.Dünya işini gücünü bıraktı savaşlar unutuldu açlık. hastalık unutuldu.. gündemi Sarah ve Musa'nın aşkı oluşturdu. Peşinde bir kaç gazeteciyle Türkiye'ye gelen Sarah'ın annesi kızının aşk hikayesini büyük paralarla bir İngiliz gazetesine sattı. böylelikle aşkı metalaştırdı Kızının duygularını paraya dönüştürdü. İşin garip tarafı ne Sarah. ne Musa aşklarının satılıp satılmamasıyla ilgilenmediler belki yakında Musa'da İngiliz basınına Sarah'ı anlatır Böylelikle bu aşk köşe dönmenin aracı olur Basın Sarah'ı aşkı uğruna başını örten bir genç kız olarak tanıttı Musa'yı 13 yaşındaki bir kızı alıkoyan adam. İşte tam burda durmak gerekiyor basın bir yandan Sarah'ı başını örttü diye yüceltirken öte yandan kızlık zarının peşine düştü. Tıp diploması almış. yemin etmiş bir profesör Sarah'ı muayene ettikten sonra basına demeç verirken utanmadı. Hiç kimse hatırlamadı. köylerimizde kızlar başlık parasıyla satılırken kimse bu duruma itiraz etmedi Yaşı en az Sarah kadar on bir. on iki. on üç. ondört yaşlarındaki kızlar hem de kendi istekleri dışında kimbilir hangi çıkar uğruna. hem de imam nikahıyla evlendirilirken sesini çıkarmayan yargı mercii basında gürültü koptu diye Musa'yı hapise tıkmaktan çekinmedi. Hiç bir doktor kızların çok küçük yaşlarda evlenip çocuk doğurmalarının tıbbi etik açısından. insan sağlığı açısından doğru olmadığını savunmadı, Yalnızca gündemdeki konuyla ilgilenerek basında. T V de kendilerini gösterdiler Aslında başını örttü diye Sarah'ı yüceltirken de doğru davranmadılar aşkı uğruna kendinden vazgeçmek işte bizim aşka ve kadına bakışımız. Oysa aşk kesinlikle teslimiyet değildir kendini tanıyan ne istediğini bilen iki insanın başkaldırısıdır aşk. Kendini özgürce gerçekleştirebilmektir aşk. kesin bir kabulleniştir ama teslimiyet değildir Hele insanın aşkı uğruna küçülmesi hiç değil "Sen beni sev yeter ki istersen kölen olurum" anlayışındaki aşk kimliksiz bir aşkı Kimliksiz insanların birlikteliğini savunmaktır "O"senin kölen olsun. sonra geriye "O" kalmasın o zaman aşk nerde duracak.Benim kölem olmuş birini neden sevecekmişim. Kendini ortaya koyamayan kimliklerin eğilip bükülüp biçimsizleştirildiği bu acaip duruma aşk denebilir mi. hayır Bu aşka haksızlıktır Evet. evet biliyorum aşkı için tahtını terkeden bir kral var ama o bir kadın değildi başını örtmesi gerekmiyordu o ünvanı. protokolları başka birini oynamayı reddetti. Kısaca İngiltere Kralı Edward kendini yaşamak için tahtını terketti. Kendini tanımayanların kendiyle ilgili hiç düşünmemiş. hiç kendini yargılamamış. bir başkasının acısıyla acı çekmemiş ağlamayı bilmeyen insanların aşkına inanmıyorum. Sistemin yarattığı bu insanlar aşkı paçavraya çevirir sonra yeni bir av aramak üzere harekete geçer Vitrinden elbise beğenmeye benzer bu. giyinirsin beğenmezsin ya da dıştan beğenmediğini bir deneyeyim dersin. bakarsın olmaz. Ah bu değil. bu da değil der umutsuzca ararsın. Vitrinler birbirine benzemez. arayış umutsuzluk yaratır güç de olsa tek çözüm her olayda her durumda kendini oynamaktır Başkalarını oynamak.. her insanda bir başka yanını bulduğun safsatasına sığınmak aldatmacadır önemli olan tek insanda kendini bulabilmektir Bunun yolu da kendini bilmekten. kendini anlamaktan ve bir başkasına nasıl bakıyorsan kendine de aynı hoşgörüsüzlükle bakabilmekten geçer Sivri oklar başkasına anlayış. pohpohlanmak kendime. orda yalan vardır bir yerden pot yapar tıpkı yanlış dikilmiş kumaşlar gibi.

Çocukken en çok insanlar arasında ayrım gözetilmesine kızardım Kızgınlığımı da içimde saklardım çoğu kez. Bir türlü anlamazdım "hatırlı misafir"ne demek. "Ayıp olmasın"ne demek. Birilerine ayıp olacak diye her zamanki davranışlarından farklı davranacaksın. kısaca karşındakini yanıltacaksın. Birileriyle iyi geçinmek için. ya da ilişkiler bozulabilir kaygısıyla kendini olduğundan başka biçimlerde ortaya koymanın gerekçelerini bir türlü anlayamazdım doğru bulmazdım. Çocukken evine misafirliğe gittiğimiz yoksul Binnaz teyzenin bize ikramda bulunmak için neden telaşlandığını da anlayamadım annemin düğün bayram. nişan sünnet v s özel günlerde zorunlu bir görevi yerine getirir gibi hediye almasını da anlayamadım Binnaz teyze ekonomik durumu kendinden daha iyi olan akrabalarına mahçup olmamak için telaşlanıyordu. annemse gelenek ve göreneklerine bağlı olduğundan yapılması gerektiğini düşündü-

ğü zorunlulukları yerine getirmek için telaşlanıyordu Oysa sevdiklerine hediye beğenmek.. o hediyeleri alırken karşısındakilerin beğenilerine. gereksinimlerine göre hediye seçmek keyifli bir iştir Sevdiklerin için yemek pişirmek keyifli bir iştir Oysa bizim gelenek ve göreneklerimiz zorunluluğu dayatıyor kişilerin istemediklerini yapmasını binlerce yıl öteden taşınmış kalıplarla sağlama alıyoruz. Biz farkında olmasakda günlük yaşamımızdaki davranış kalıplarımızla kültür taşıyıcısı konumundayız. Anadolu'da sık sık duyarsınız.. komşuya koşturarak giden bir kadın... kardeş şurdan bana birazcık şeker verir misin hatırlı misafirim var da der Ya da evde yiyecek yok.. hatırlı misafirim var da bana birazcık borç verirmisin der Hatırlı misafirden kasıt birazcık cebi dolu bu nedenli ilgi ve itibar gören biridir Falancanın gelinidir filancanın kızıdır ya da bilmem kimin yeğenidir o insan kendi karekter özellikleriyle değerlendirilerek ayrı bir yere konulmaz. Onun yeri baştan belirlenmiştir mutlaktır Hatırlı misafire koştur koştur hizmet eden yoksul bir kadın. aynı ikramı kendi gibi eziyet çekmiş birine yapmaz belki de. Ekonomik durumu iyi olanlar tam tersi kendine yakın bulduklarına.. ya da kendinden daha üstün bulduklarına nazik davranırlar çoğu kez. Hiç kimse içinden geldiği gibi davranmaz. görüntüyü kurtarmak kendini kanıksanmış kalıplara göre sunmak daha kolaydır çünkü. Çocukken gözlemlerine bir ad veremiyordum. Neden böyle davranıyorlar diyor Kendimce sorular soruyor yanıtlarını bulamıyordum. Bugün "hatırlı misafir"anlayışının. yada "ayıp olmasın" zihniyetinin sınıfsal bir temeli olduğunu görebiliyorum. Ekonomik durumu iyi burjuva bir kadın.. sınıfsal konumunun bilincinde olsa da olmasa da kendisiyle. yoksul birileriyle... üstü başı eskimiş sınıfı farklı birilerinin arasına sınır koyacaktır Bulunduğu konumu kendi ayrıcalığı görme yanılgısına düşecektir

Evlilik kurumu mülkiyeti korumak... toplumun düzeyini savunmak amacıyla oluşturulmuştu. Evlilik kurumuna bugün baktığımızda evliliğin kişilerin kişisel gelişimlerini engelleyen bir duruma dönüştüğünü görebiliriz. düzeni sağlamak amacıyla oluşturulan bu kurum yabancılaşarak insana karşıt bir güç oluşturuyor Bir arkadaşım evlenmeden önce yaratıcılığını rahatlıkla kullandığı bir işi varken bugün eve bağımlı bir yaşam sürmenin çok zor olduğunu söyledi. Çocuklarına bakması gerekiyordu çünkü. kocasınınsa eve para yetiştirmek için çalışmaktan mesleğinde kendini geliştirmeye zamanı yoktu. Kocasına biz evlenerek birbirimize engel olduk demiş. Bir başka arkadaşım para harcanırken kocasının sinir krizi geçirdiğini söyledi... hem çok iyi besleniyorlar hem de daha iyi yaşamak için yırtınıp duruyorlar Toplumumuz kişiliksiz insanlar yetiştiriyor Arkadaşımın kocası çocukların hangi okulda okuyacağına karar verirken bile annesine danışıyor Evde karısıyla arasında ne geçse durumu hemen annesine bildiriyor Annesinin istekleri doğrultusunda evini idare etmeye çalışıyor Annesi bu durumdan hiç rahatsız değil... ama arkadaşım rahatsız. Kendini oluşturmamış insanlar evliliğin peşisıra sürükleniyorlar Çoğunlukla kadın hala erkeğe bağımlı akşam eve geçikmemek kaygısı. yemek. çamaşır bulaşık gibi rutin işlerin yaşamın temelini oluşturan ögelermişçesine algılanması bir iç baskı oluşturuyor Zaten iç baskı oluşmadıysa eşler bunu oluşturmakta gecikmezler Oysa eve geciken bir kadın kocası şimdi ne diyecek diye değil... onu merak edebileceği kaygısıyla telaşlansa bu bir baskı unsuru oluşturmaz. Bizler çoğunlukla bir başkasının yaşamını. isteklerini tekelimize alarak rahatlayan bir toplumuz. Kişiliklerimizi başka biçimde oluşturamıyoruz çünkü. Daha aileden başlayan güdümlenme. okulla... iş yaşamıyla. evlilikle biçimlenmeye aday. Bir türlü bilemiyoruz. biz ne istiyoruz yaşamdan.. hangisi doğrudur bu bizden beklenenlerin... hangisi yanlıştır Ne yapsak ne etsek.. nasıl davransak. Ben bundan sonraki yaşamımda evlilik kurumunu reddediyorum. Kesinlikle evlenmeyeceğim. biliyorum ki evlilik benim sanat yaşantımın sonu olur Evlilik bu toplumun değerleriyle donanmış erkeklerle olanaksız. Ne kadar kitap okusalar da bütün bir ömür feodal değerlerden kurtulmaya yetmeyebiliyor Yine de evlenmeyi düşleyenlere birbirlerinin alanlarına saygı göstermelerini... birbirlerinin gelişimlerine katkıda bulanamıyorlarsa hiç değilse köstek olmamalarını önerebilirim Çocukken sık sık birilerine görücü gelen kızlarla ilgili anlatılanları dinlemek zorunda kalırdım. Ara sıra bu konuda eğlenceli bir fıkra da anlatılırdı.. kızın birine görücü gelmiş. Annesi evde olmadığı için komşu kadın sözcüklerle över gibi yaparken.. el kol işaretleriyle yeriyormuş genç kızı. Hiç gezmesi tozması yok evden dışarı çıkmaz diyormuş... ama el işaretiyle bütün gün gezdiğini anlatıyormuş. Elinden her iş gelir diyormuş. yemek yapar ev temizler çalışkandır ama işaretle pasaklı hiç bir işten anlamayan biri olduğunu anlatıyormuş. Evlilik böyle anlamsız beklentilere göre kuruluyor Kişiler başkalarına en güzel taraflarını göstererek onay almak isterler Analar kızlarını ne idüğü belirsiz. ! baldırı çıplaklarla evlendirmemek için zorlu bir mücadele verirler Babalar ilk iş karşı tarafın kız ya da oğlanın ailesinin ekonomik durumlarıyla.. ailenin evi. barkı malı mülküyle ilgilenirler Kazara iki gencin evlenmesine karar verilirse gençlerin birincil sorunu takı olmaktadır çoğu kez. Erkeğin mali durumu iyiyse de kötüyse de bu kimseyi ilgilendirmez. Ele güne karşı yapılması gerekenler yapılacaktır Borç alınır bir yerlerden. araba satılır senet yapılır Ne yapıp edip evlenmenin gerekleri yerine getirilir Bu arada iki insanın nasıl yaşayacakları unutulur Beğensek de beğenmesek de bu bizim kültürümüzdür Bu davranış biçimini... bu yaşamı karşılamayan değerleri alaşağı etmeden. yaşamı ve insanı dönüştüren. yeni insanı yaratacak bir aşktan sözedilemez. Sözgelimi insanı savunduğunu söyleyen ancak ilişkilerindeki ölçütü ayrımcılık temelinde oluşturan birinin mücadelesine inanmıyorum. Ya da birine hediye alırken daha önce aynı kişinin kendine kaç kuruş değerinde bir şeyler almış olmasını hesaba katan birinin metalaşmamış. estetik ilişkiler kurabileceğine inanamam. Çocukluğumda sessizce karşı çıkmıştım insanı öteki insandan ayıran davranış biçimlerine. Bugün de karşı çıkıyorum. aradaki fark artık konuşuyorum. Dünyaya ve insana bakışım genişledikçe şunu görüyorum. Bizler insanın insanı ezmediği bir dünyada yaşamak istiyorsak öncelikle ayrımcılığa karşı çıkmamız gerekiyor İnsanı insandan ayıran... insanın yarattığıyla arasına yabancılaşmanın sessizliğini koyan her ayrımcılığa karşı durmak. Dinler insanları birbirinden ayırıyor her din ötekini dışlıyor Millet kavrayışı insanın aynı çağda yaşadığı insanlarla arasına aşılması olanaksız engeller koyuyor Kadın-erkek ayrımı bir üst kavramda insan kavramında buluşmayı gerçekleştiremiyor Aşktan sözetmek istiyorsak bizi insanlaşma sürecine girmekten alıkoyan bütün bu köhnemiş yargıları bir yana atmayı başarabilmek zorundayız. Önce kendimizden başlayalım... küçük yaşamlarımızda nelere sımsıkı sarıldığımıza bir bakalım. gerisi gelir

Bütün bu köhnemiş yargıların yıkılarak insanın kendini yeniden inşa etmesi görkemli bir kalkışmadır aydınlanmadır aşktır

Kadın-Erkek İkileminde Erkek Ağırlıklı Söylemler

Ömer Naci SOYKAN

Sunuş: Bu yazı, kadın ile erkeğin yaklaşık eşit konumda olduğu yaşama durumları göz önüne alınarak yazılmıştır Kasları ve keseleri daha güçlü erkeklerin insanlık dışı davranışlarıyla karşılaşan çok sayıda kadının bulunduğu ülkemizde yazı, yersiz görülebilir Ama sözlerimin o davranışları yapan erkeklere nasıl olsa ulaşmayacağından emin oluşum, onlara istemiyerek de olsa hizmet etmeyemeceğim inancımı destekliyor

Önsöz: Söylemin haklı çıkarılması üstüne.

Eğer bir kadın-erken ikilemi varsa, -ki vardır; sen de yanlardan birindeysen, boşuna yansız olurum deme! Erkek ya da kadın olduğun halde, onlardan biri değilmiş gibi düşündüğünü, duyduğunu söylemek, ikiyüzlülük değilse bönlüktür Birinden birini seç! Kültürlü bayların erkeksel söylemleri artık kendilerine yakıştıramadığı günümüzde, erkeksen sana "maço" denilmesinden korkup, bir de dürüstlükten ve akıldan olma! Unutma, feministler ne derse desin, kadın da öteki insan-yarısı gibi akıllı ve dürüst insanlardan hoşlanır! Ama gerçekten maço isen, o zaman senın için yapılacak hiçbir şey yoktur Şeni feminizm de kurtaramaz. Yine de halis maçolar, feminizm sağolsun, maçoluklarnı feminizm eleştirisi -ki bu bir haktır- içinde saklamaya çalışmak isteyebilirler (Sözümona entelektüel tecavüzcüleri ve tecavüzden ekmek yiyenleri anımsa!) Bunu onlara bu olanağı sağlayan feminizm ve onun arkasındaki "ekmek hakkı sahıpleri" düşünsün!

Deniyor ki, insanın içine doğduğu, hazır bulduğu verilmiş dil erkekseldir Bu doğruysa, demek ki dılı erkekler yaratmışlardır Dil "çok konuşmakla" yaratılmaz ("Çok konuşmak" burada bir maço söylem bağlamında, pejoratif anlamda kullanılmamıştır Bılim adamları ve kedınları, hormonal farklılıktan dolayı, zihinsel yetiler bakımından konuşmada kadının erkekten daha çok yetili olduğunu, buna karşın çözümleyici düşünme, mekânsal düzenleme, tasarımlama gibi yetiler yönünden erkeğin daha güçlü olduğunu söylüyor Hatta bunu bilimsel olarak kanıtlayanın bir İngiliz bilim kadını olduğu bildiriliyor Ben onların yalancısıyım.)

1 Erkek "ya. ya" der, kadın "hem. hem"

"Hem hem" söylemi rahimseldir, hiçbir şeyi dışarda bırakmak istemez; her şeyi içine almak, tutmak, korumak ister Tutucu olmayan kadın bakire kalmak zorundadır Kahraman kadınlar öyledir; Orléans'lı bakire Jeanne d'Arc gibi. (Buna göre, Jeanne d' Arc olduğunu söyleyen Tansu hanımın bakire olması gerekir Öyle ise uygarlığımız yeni bir kavram kazandı demektir. Adını biz koyalım: "Bosphoros'lu bakire")

"Ya ya" söylemi ise, ayırmaya, yarmaya, yargılaya, cezalındarmaya ve ödüllendirmeye gönderimde bulunur: ayırmanın bir yanında kalan cennete, öte yanı cehenneme yollanacaktır Cennet - cehennem mitosu erkekseldir: erkeklerin cennete, kadınların cehenneme gideceği varsayıldığı için, insanları cennette huriler, cehennemde zebaniler karşılar (Zebanilerin cinsiyeti belirtilmemekle birlikte "cins-i latif" olmadıkları kesindir.)

2. Erkek sorunu çözüp, ondan kurtulmayı, başka sorunlar çözmek üzere onu geride bırakmayı, kadın ise sorunu yaşamayı ister Ne sorunun çözülmesi ne de başka sorunlar, o anda onun umurunda değildir. Onun erkeğe "sorunu tartışalım" demesi, "sorunu yaşayalım" anlamındadır Böyle bir tartışma ise erkek için yararsızdır, çekilmezdır Çünkü çözüm isteyen erkek için hiçbir çözüm olmayacağı burada baştan bellidir Bu nedenle o, tartışmadan kaçar Oysa kadın yarar - zarar dinlemez. Onun derdi olayı ya da sorunu yaşamaktır Kadın sorunu yaşarak, içine alarak "tüketir"; erkek gibi çözerek değil. "Tüketir" sözcüğü burada kadın özne için tırnak içinde, erkek özne için tırnaksız olarak görülmelidir Kadının durumunda sorun hiçbir zaman tükenmez. Yalnızca ona bir süre ara verilir Bir zaman sonra yeniden ortaya çıkar. Bu nedenle kadın erkeğe "Sen on yıl önce şöyle demiştin." diyebilir Sorunu, nesneyi bu içten yaşama, onun ayırdında olunan şey olması ve bunun nesnenin ve onun ele alınışının ayırıcı özelliği olması, "tüketme'nin sonsuzluğu gibi nedenlerden ötürü, *hermeneutik*'in kadınsı bilim-sanat olduğunu düşünüyorum. *Hermeneutik* (yorumbilgisi), bilindiği gibi, belirtilen tutumu benimseyen bir yorumlama-anlama yöntemidir

3. Erkek anımsar, kadın yeniden yaşar Anımsama: geçmişe ilişkin ayrıştırılmış yaşantıları yeniden ayrık olarak canlandırma. Önceden ayrılmış olan sonradan da birleştirilmez. Öyle olsaydı, neden baştan ayrıştırımış olsundu! Yeniden yaşama: geçmişte zaten *bir* olanlar, *bütünlüğü* ile yaşanmış olanlar, yine *bir* olarak anımsanacağı için canlandırılmada da öylece yinelerler Yaşantının bütünlüğü *korunmuştur* Yaşantıların *toplamı* demek olan yaşamı tümüyle evetlediği için kadın, yaşama teslim olur O, yaşantıları içine almıştır, karşısına koymamıştır Yaşam, yaşantıları karşısına alıp ayrıştırarak onlara bazan egemen olan erkekten öcünü, kendine boyun eğmiş olan kadın eliyle alır. Yaşamı evetleyerek ona yenik düşen kadın, erkeği evetleyerek onu ele geçirir Çünkü birinci evetleme mecburendir, ikincisi tatik gereğidir Yenilmiş kadın aracılığıyla yenilen erkek, böylece yaşam karşısında

iki kez yenilmiş olur. Kadın baştan yenilgiyi kabul etmekle oyuna girmemiştir; tabii oyunun sonundaki ödül olan yaşantıya egemen olma şansını da yitirmiştir. Erkek ise riske girmiştir; bazan ödülü, bazan cezayı alır. Yaşantıların bazılarında egemen olan erkek, bu yolla kadın üstünde de egemenlik kurar.

4. Latinlerin *natura*'sından, bundan esinlenerek Türkçede üretilen ***doğa***dan belli ki, doğuran kadın doğaya erkekden daha yakındır. Bu nedenle doğa, Âdem mitosunun tersine, önce kadını yaratmış olmalıdır. (Ya da tersi mi daha doğru: Doğuran doğa (*natura naturans*), yaratacağı şeyi kendisinden çıkarıp, kendi ***karşısına*** koyacağına göre, yaratmanın dialektiği.) karşıttan, yani erkekten başlamış olabilir.)

5. Marx'ın kızlarıyla oynadığı bir oyunda da olsa, erkekte güçlülüğü, kadında zayıflığı en sevdiği erdemler olarak göstermesi, onu maço mu yapar? Yoksa doğanın, kendi yarattığı iki ayrı cinse birbirini tamamlasınlar diye iki karşıt özelliği verdiğini ima ettiğini mi?

6. Bizimkisi gibi ülkelerde düzenli cinsel ilişkide bulunmak için evlenmek, her iki taraf bakımından da mukadder bir kazadır. Evlilik kaza ve kaderin birleştiği bir kurum. Kaza yönü erkekte, kader yönü ise kadında daha fazladır.

7. Kadına "Seni çok seviyorum, sensiz yapamam." diyebilirsin. Bunun sana bir zararı yoktur. Ama o, buna inanırsa, o zaman işin kötü. Daha kötüsü, senin de kendi söylediğine inanmandır. En kötüsü: onun inanmayıp, senin inanman.

8. Nasıl oluyor da "Bakire Meryem" deyimi Hristiyan dünyada hâlâ kullanılıyor, aklım almıyor. Gerçi ortada lehte veya aleyhte bir adlî tıp raporu yok. Hadi diyelim ki, İsa'nın rahme düşüşünde Meryem'in bekâreti zarar görmedi. Ya çıkışında? Denebilir ki Meryem doğurmadan önce bakire idi ve o, bu haliyle anılıyor. Peki ama o, doğurduktan sonra bile eski ünvanını koruyabiliyorsa, aynı şey öteki kadınlar için neden geçerli olmuyor? Onlar da bir zamanlar bakire idi.

9. Genç kız dediğin nedir ki: kıvamında topu topu 10 yıl; 16'dan 26'ya! Aşağısı tuzsuz, yukarısı tuzlu. Doğa 10 yıl için 60 yılı harcamış! Kadın bedenini çekici kılan yağ tabakası,eriyince, bu kez onu itici yapıyor. Doğa, aynı nedeni birbirine karşıt sonuç verecek biçimde iki kez kullanmış: Tanrı'nın adaleti!

10. Kadınlar, erkeklerin kendilerine uyguladığı sokratik yöntemin ilk adımı olan ironi (alay, küçük görme) aşamasına takılırlar. Bir de bedende zaten doğurdukları için olacak, ruhta bilginin doğrutulması olan ikinci adım maieutike'ye geçilmesine pek firsat vermezler. Gözlemlerim beni yanıltabilir. Olsun! Yine de söylıyeceğim: Dikkat ediyorum: Kadınların en çok ilgi duydukları filozofların ilk sırasında, onlara "kamçı ile yaklaşmayı" öğütleyen Nietzsche geliyor. Bu da -ne yazık ki- savımızı doğruluyor. Erkek kadını aşağıladıkça, beriki onun peşinden ayrılmıyor. Bu, erkeğin hakkından gelmek ya da düşmanı tanımak gibi bir nedene dayansa da sonuç değişmiyor. Gerçi Nietzsche'nin o sözü, kendi işine hiç yaramamıştı: abazanlıktan gitti zavallım. Demek ki kendi öğüdünü kendi tutmamış..(Iyi ki öyle!)

Bence bizim Fikret'in "Deniz kadın gibidir: hiç inanmak olmaz hâ! sözü, Nietzsche'nin sözünden daha da aşağılatıcıdır. Bu nedenle o, ironik yönteme daha uygundur. "Kamçılı" yöntemdeki bedene yönelen barbarlık; ne de olsa ona bir yaban saflık veriyor. (Aslında kamçının ucundaki beden değil onu tutan el aşağıdır.) Ama öteki ruha yöneliyor: insansal açıdan bir aşağılama. (Benimki de iş mi. "kırk katır"la "kırk satır"dan birini seçmek!)

11. Maçoluk tek dereceli değildır. Kas ya da kese gücü olsun, insanlar arası ilişkide etkın olan her tür güçte az ya da çok maçoluk vardır. Önemli olan gücün kullanımında tutturulacak ayardır. Bu ayarı belirleyen ise insansal değerlerdir. Öte yandan bazı kadınların maço erkeklerden hoşlanması maçoluğu meşrulaştırmaz. Öyle olsaydı sadizm ya da mazohizm de olağan insan davranış biçimi sayılırdı. Var olma, gerçek olma, bir meşruluk kanıtı değildir. Öyle olsaydı hiçbir meşruluk olmazdı.

12. Günümüzde kadın, anayurdu olan evden çıkıp, dünyaya açılıyor. Atayurdu dünyaya öteden beri egemen olan erkek, ona kendi kurallarını koymuş. Dahası bu dünya o kurallarla yoğrulmuş, oluşmuş. Kadın erkeğin dünyasında onun kurallarıyla oynamak zorunda, ta ki, kendi kurallarını dayatana dek. Bunun için de egemen olması gerekir. Bence bu oyunda kadının mızıkçılık etme hakkı vardır. (Doğrusu o, bu işi evde zaten yaptığı ve bunda beceri kazandığı için dışarda da başarılı olacağından kuşku yok.) "Zaman zaman" diyorum, çünkü oyunu hepten bıraksa, eve dönüş'ten başka şansı kalmaz. O zaman çaba boşa gider. Erkek dünyada kadının zaman zaman mızıkçılık etmesi, ara sıra eve uğraması demektir. Erkeksel görünmekle birlikte doğrusu kadın için hiç de fena bir fikir sayılmaz. Böylece anayurdunda biraz soluk alır, gücünü tazeler. Bu, onun için bir "kar toplama" zamanı olur.

13. Dış dünyaya egemen olan erkek, bunu nesnelerin, olayların düzenine boyun eğerek başarır. O, bu başarısının sonuçlarını eve taşıyarak evde de aynı düzeni egemen kılar. Kadına dayatılan bu düzen karşısında onun hileye başvurması meşrudur. Bir de Türk erkeği, daha önce kurulmuş bir düzenden yararlanırken kendi bu düzene katkıda bulunmayan kadına "hazır evin has kadını" demez mi! Öte yandan, "avrat malı, kapı mandalı" diyerek kadının katkısını da istemez, egemenliğine halel gelmesin diye. Kadın ne yapsa suç! Onun hileye başvurma hakkı, dört bir yandan kuşatılmış olmasından ileri gelir. Turkçede eskilerin kadın anlamında kullandıkları "ev sahibi" deyimi, eğer bir gönül alma değilse, kadın hilesine karşı erkeğin bir önlemi olsa gerektir; ama hiç değilse "kaşık düşmanı"na oranla zariftir.

14. Erkek görür, kadın sezer ve anlar. Büyük D ile yazıldığında Tanrı'dan pek farkı kalmayan Doğa'nın dişi olduğunu, erkeğin ayrıştırıcı, çözümleyici bir usa, kadının bütünleştirici bir ruha sahip olduğunu, kadınların Nietzsche'yi tutuklarını söyledim. Sözümü yine Nietzsche ile sürdürüyorum: "O halde, bu âlemde suç, haksızlık, çelişki, acı var mı? Evet diyor Herakleitos fakat herşeyi birlikte göremiyen, ayırarak gören insan (= "erkek". Ben eklıyorum. -Ö N S.) için vardır; herşeyi bir arada ***sezen*** (Vurgu benim. Ö N.S.) tanrı için yoktur."

Unutma: bütünde suç ve haksızlık yoksa adalet de yoktur! Aynı Nietzsche'nin "Yaşam adil değildır."

demesi bundandır Adalet simgesini kadınla gösteren erkek ikiyüzlülüğü, simgenin öteki eline kılıcı vermekle kendini açık eder Nietzsche'nin tanrısı veya onun "tanrıya benzeyen Herakleitos"u, tüm bu söylenenlerden sonra elbette kadınca bir şey olmalıdır Onun "öldü" dediği Tanrı, her ikisi de erkek olan İsa ile Baba'sı olsa gerektir Ayrıca bu durum neden erkeğin kadına "taptığını" da *açıklıyor* Kadının Nietzsche'yi yeğlemesinin gerçek nedeni, Nietzsche'de ve ondaki Herakleitos'da gördüğü şeyin kendisi oluşudur O, erkeğin ardından değil, kendine *ihanet* -ihanet mukadderdi- ederek erkekleşen *kendi* gücünün ardı sıra gidiyor Ne var ki kadın bu kovalamayı bir öç alma olarak gördüğünde, bu kez gerçekten kendine ihanet eder Mukadder olan *ihanet*te suç yoktu, o masumdu ve kaderin kendine yüklediği *suçsuz suçu* özünde taşıyan erkek, trajiktir

Ana-doğa'dan ona ihanet eden oğul-doğa ile ona sadık kalan dişi-doğa çıkar Ne bu ihanette suç ne bu sadık kalmada erdem vardır Çünkü her ikisi de her iki cins için mukadderdir. Erkek, yenilgi sonucunu, yani *suçsuz suçu*nun cezasını göreceğini bile bile ihanet kaderine karşı savaşarak trajik olurken, kadın sadakat kaderine bilinçle boyun eğerek erdemli olur O, bu boyun eğişi bilinçsiz kabul durumunda doğanın saf çocuğu olarak ahlak yargısı dışında kalırken, bilinçle redetmede ise edepsiz olur

(***Açıklama***. Kadının kendini onaylaması erdem, yadsıması edepsizlik. Erkeğin mukadder ihanetle elde ettiği erkek gücünü kadına karşı kullanması ve bunun kadın istenci önünde hiçbir işe yaramaması onu komık yapar Ama erkeğin mukadder ihanetinin cezası, yani onun *suçsuz suçlu* olmasına karşın gerçek ceza görmesi, onu trajik kılar Trajedi, erkeğin kendi kendisine karşı savaş vermesinde ortaya çıkar; *suçsuz suça*, mukadder ihanete karşı sonucunu bildiği savaşa girmesinde. Sonuç savaşan kendisi için yenilgi, savaşılan kendisi -kaderi- için yengi gibi görünür Ancak onun iki kendisi olmadığından savaş bütünde göründüğünde sonuç, ne yengi ne yenilgidir, fakat trajıktir "Kendi kendini bil!", bu trajik varlığın kendi önüne koyduğu, hep önünde durduğu için hiç erişemediği buyruktur Erkek için trajik olmanın kadındaki karşılığı erdemlilik, komik olmanın karşılığı ise edepsizliktir)

15. Kadın sert erkek istemez; yumuşağını ise hiç istemez. Ona dişine göre erkeği nereden bulacağız?

16. Kadının doğurgan olması, onun üretkenliğine yoruluyor Bu öyle sık söyleniyor ki, bundan doiayı üstünde hiç durolmaksızın doğru gibi görülüyor Oysa çocuk doğurmanın bir üretim tarzı olduğunu kabul etmek, bir yandan çocuğun, yani insanın üretilen nesne, yani meta olması, diğer yandan kadın rahminin bu üretimin atölyesi olarak görülmesi anlamına gelir Kaldı ki insanın nesne üretimi bile, çocuk doğurmak gibi, vücudun kendiliğinden bir işlevi değildir Öyle olsaydı tırnakların, kılların uzaması vb. de bir tür üretim sayılırdı.

17 Cesur erkeği pazu gücünde, cesur kadını dekoltesinde bulan cesaret anlayışı, erkeği ve kadını ile insanı beden varlığına indirgeyerek kolayca güden iktidar odaklarının toplumlara dayattığı ve benimsetmede başarılı olduğu sözümona ethiğin kardinal değeridir

18. Arasıra başıma geliyor Bana heyecan veren bir kadınla karşılaşıyorum. Evli olduğumu unutup birden ona evlenme teklif ediyorum. Ama o evli olduğumu biliyor, üstelik benim gibi de unutmuyor, "Sen zaten evlisin." diyor "Sahi" diyorum, "unutmuşum" Kadınların bu gerçekçiliği onları şiirden uzaklaştırıyor

19. Bir kitap yazmayı düşünüyorum; adı "Feminizm ya da Kadınlar Matinesi" olacak. İçeriye erkeklerin alınmadığı bir kurama "Kadınlar Maticesi" denmez de ne denir? Feministler, kendilerini kadın sorunlarına özgülerken geri kalan tüm sorunları ıskaladıklarının bilmem ayrımındalar mı? Yoksa onlar buna şöyle mi karşılık verirlerdi: "Biz tüm sorunları kadın açısından görürüz; nasıl ki siz bin yıllardır aynı şeyi kendi açınızdan gördü iseniz." Bu bana temellendirilmesi olanaksız aşırı bir savmış gibi geliyor Yine de bir an için inancımda yanıldığımı, feministlerin, sonunda savlarını kanıtlamada başarılı olduklarını varsayalım. O zaman ne olacak? Ortaya iki ayrı "matine" çıkmayacak mı? Hani biz, "kız okulu"- "erkek okulu" ayrımına karşıydık! Yoksa bu kez "erkekler matinesi iptal mi edilecek Yoksa biz, kız-erkek okulu", "aile salonu" gibi ayrımlara gerçekten karşı değil miydik?

20. Ciddilik, çoğu kez ahlaksızlığın bir kılıfı olarak kullanılır Hakkını teslim etmek gerekir ki kadın bu kılıfı pek kullanmaz. Ciddi kadının erkek gibi görünmesinin nedeni, ciddiliğin bir erkek özelliği olarak kabul edilmesinde yatar. Ahlaksız erkek olduğu gibi, şüphesiz ahlaksız kadın da vardır Birincisinin ahlaksızlığını örtme ihtiyacı göstermesine karşın, ikincisinin böyle bir ihtiyacı olmaması karşısında, eğer ben bir feminist olsaydım, bunu kadının daha dürüst olduğunun kanıtı diye öne sürerdim. Ama şimdi bu durumun kadının doğasından geldiğini söylemekle yetiniyorum. Zaten her zaman öyle olmaz mı: insanın köşeye sıkıştığında şu büyülü "doğa" sözüne sığınması?

21 Kadının en çok hayran olduğum yanı, buyruk alma-verme gibi bir erkek özelliğine daima sırtını dönmesidir Bir de erkeklerin özgürlük aşığı olduğu söylenir Bu doğruysa bile, aşkın hiç elde edilemiyen şeye duyulan arzu olduğu varsayılmalıdır

22. Feminizmin son ereğine varması, kuramsal olarak iki tarzda ortaya çıkabilir Birincisi erkek egemenliğinin yıkılıp, yerini kadın egemenliğine bırakması. Bu durumda erkeklikten öç alınır, erkeklerden değil. Çünkü o zaman kendilrrinden öç alınması gereken erkeklerin artık kemikleri bile ortada kalmamış olacaktır Zaten öç alma duygusu için kendisinden öç alınacak olan artık var değilse, daima, onun yerine onun bir akrabası ile idare edilir İkinci tarz, erkek egemenliği ile birlikte tüm egemenlik ve iktidar biçiminin ortadan kalktığı durumdur Eğer feminizm, anarşizim adı verilen bu durum için olan savaşımın bir cephesi olarak kendisini görüyorsa, hoş geldi, safa geldi! Kendisine tüm içtenliğimizle yaptığımız bu temennayı o, yine de sırf erkek yüreğinin bir seslenişi diye geri çevirecekse, kendi bilir Uğur ola!

Sonsöz: Sözümüzde kadına sataşma biçiminde olanlar bile muhabbet içindir, muhabbetın "hoş bır sada" olarak kalması içindir Aynı şeyin kadın açısından da söylenmesini isterdim!

Önüm Arkam Postmodernizm

Hüseyin Hilmi BULUNMAZ

Genç adam soruyor "Modernizm sonrası dönemde olduğumuzu söylediniz. Modernizm ve postmodernizm, çok tartışılan kavramlar Bunlara yaklaşımınız?" Kulağı küpeli ve orta yaşlı adam yanıtlar gibi yapıyor "Postmodernizmi genel bir dönem olarak kullanıyorum. Modernizmin ürünleri tamamlandı ve modernler klasiğe dönüştü. Modernler bir inaç, bir amaç uğruna yazıyorlardı. Godot'yu bekliyorlardı. Şimdi ise bekleyiş yok. Yada gelecek olanlardan korkmuyoruz. Modernizmde belli kalıplar vardı,şimdi ise kalıpların dışına çıkmayı amaçlıyoruz"

İmdi, burada ereğimiz; küçük bir alıntı yaparak "tahrifata" gitmek derdinde değiliz. Merak eden, 27 Şubat'96 tarihli Cumhuriyet Gazetesinden geniş bilgi edinebilir Taner Gezer soruyor ve Mahir Öztaş yanıtlar gibi yapıyor Tıpkı tiyatroda Ferhan Şensoy'un yaptığı gibi.

Ben, kırkbir yaşına merdiven dayayan ve yıllardır kültür-sanat sorunlarıyla içli dışlı olan bir insanım. Böyle olmasına karşın, bazı kavramları anlamakta zorluk çekiyorum. Örnekse postmodernizm Bilenler beri gelsin. Postmodernizm şeker midir? Yoksa altılı ganyan mı? Önce şekerini yaladığımız, ardından ekşi elmasını ısırdığımız ve en sonunda da sapının elimizde kaldığı elma şekeri midir postmoderizm? Veliefendi Hipodromu'nda atların götlerini, boklarını koklayarak tahminlerde bulunup da en tahmin etmediğimiz atın kazanması sonucu intiharlar biçim-dizisini usumuzdan dargeçit yaptırdığımız bir zafer takı mıdır postmodernizm? Hep dönüp dönüp Milan Kunderaya gönderme yapıldığına göre, anlı-şanlı yazarımızın eşcinsel yatak arkadaşı filan olmasın.

Bu postmodern insanlar da çokmodern insanlar doğrusu. Ne zaman bir san'at yapıtı üretir gibi yapsalar, mutlaka bolmodern salçalarını eksik etmezler mallarının üzerinden. Olsa olsa postmodernizm bır tür hamburger olabilir Ve ısrarla Hamburg kökenli bir kavram olsa gerek. Malumunuz Hamburg'da deniz vardır ve tüm Hamburglular sarışındır Öyleyse, bira içmektedirler Bira içtiklerine göre de sarışın olmaları ve bol salçalı postmodern türü hamburger yemeleri doğaldır Durum bu merkezde olduğuna göre, Hamburglular ve onların ittifakları hiçbir zaman Godot'yu beklemezler Çünkü Samuel Becket Hamburglu değil, İrlandalıdır Buradan postmodernist bir çıkarsama yaparsak Godot'yu değil, Godoş'u beklememiz gerekir Yok canım, tüm postmodernistler godoştur demek istemiyorum elbette.

Hem godoş demek bana yakışmaz. Ben ki Marksçı bir insanım, olur olmaz zamanlarda küfür etmemeliyim. Her nedenli Can Yücel; "küfür proleteryanın ağzında açan kızıl bir güldür" dese de Marksçı olmama karşın, proleter olmadığıma göre, bol salçalı postmodern yiyebilirim.

Hem çağımız bilindiği gibi emperyalizmin en yüksek dalga boylarına (bağılşayınız; yazımakinamın tuşları tuş olduğundan zaman zaman tuş-ü lisan eyliyor Aslında yükselen değerlerin küreselleştiği çağ demek istemiştim) ulaştığı çağ olduğundan, postmodern sanat akımına cereyan vermemek godoşluk gibi algılanabilir

Allahtan şimdiye dek hiç bir zaman godoşluk denemem olmadığından ve hiç bir godoşu beklemek sorunsalım bulunmadığından, eskil bir aydın olarak Godot'yu beklemek ve başımıza geleceklerden korkmak edimlerimi sürdürdüğümü savlayabilirim

Samuel Becket, her ne denli tam anlamıyla dört elle sarıldığım bir tiyatro insanı olmasa da, özellikle "Godot'yu Beklerken" yapıtına sevgiyle yaklaştığımı öne sürebilirim. Godoşu beklemeyen yazarlardan biri Becket ise, godoş ve tüm godoşlara karşı olup da godoş bekleme yerine, ışçi sınıfının yazgısının kendi nasırlı ellerinde olduğunu vurgulayan bir çok yazar gelip geçmiştir dünyamızdan. Bunların en başta gelenlerinin öncülüğünü de Bertolt Brecht yapar Nasıl ki şiirde Nazım Hikmet, Pablo Neruda gibi anti-godoşlar varsa, tiyatro sanatında da Brecht godoşlara karşı savaşmıştır

Postmodern, çokmodern, bolmodern, bokmodern, yokmodern, zortmodern, zırtmodern yada sademodern nedir? Başta da belirttiğim gibi anladığımı söyleyemem. Bildiğim bir şey varsa, maharetli Mahir Öztaş'ın da değinir gibi yaptığından çıkartabildiğime göre, modern olanın içerisinde bulunan en önemli etmen, " bir inanç, bir amaç uğruna yazıyor " olmalarıdır Bu modern yada anlaşılma derdi olan "inançcılar" ve "amaçcılar" çok kısa yaşayabildiklerinden midir, yoksa Lenin gibi bu dünya nimetlerinin eşit bölünmesinden yana olan evrensel önderle aynı zaman diliminde yaşamış olmalarından mıdır bilinmez, hiç bir zaman salçalı hamburger yememişler ve daima anti-godoş olmuşlardır

Bir Orhan Kemal, bir Yaşar Kemal yada bir ressam İbrahim Balaban salçalı hamburger (postmodern) yiyemedikleri için, hep "inançizm" ve "amaçizm" batağına saplanmışlardır Bundan böyle, bütün dünyanın postmodernleri birleşiniz ve salçalı hamburger (postmodernizm) tüketiminin arttırılması için fast foodlarını hapur-hupurlayınız. Marlboro ve Camel sigaralarınızı tüttürmeyi unutmayınız

Şuna tüm yüreğimle inanıyorum: Bir gün gelecek, tüm ülkelerin postmodernleri birleşecek ve "tek yol evrim" diye sabahlara dek Antalyaspor'un Galatasaray'ı yenmesini protesto edecekler Anti-godoşlar da tarihin aydınlık sayfalarına gömülüverecekler Re re re, ra ra ra postmodernizm postmodernizm çok yaşa.

"Yazıların A4 Boyutundaki Kağıda Çift Aralıkla Yazılması Reca Olunur"

Celal ERGÜN

İnsancıl'a ürün gönderen arkadaşlar herhalde adresimizi derginin künyesinde okuyorlardır Künyede yazılı olan tek yazı aslında adresler değil. Bir başka yazı daha var "İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur"

Gutenberg'den beri matbaa teknolojisi bir hayli ilerledi. Eski baskı makinelerinin yerini rotatifler aldı. Eski teknolojilerde harfler kurşundan yapılmıştır. Eritip tekrar kullanılabilir Bunlar mürettip ustasının eliyle yan yana dizilirler Mürekkeplenip kağıda basılınca da sayfa kağıda çıkar Sonra entertip adıyla anılan makineler geldi. Bunlarda mürettip ustası daktilonun tuştakımına benzer bir tuştakımıyla harfleri dizerdi. Bastığı her harften sonra erimiş kurşunun içine akıtılacağı bir satır oluşurdu. Satır tamamlandıktan sonra kalıbın içine erimiş kurşun dökülüp bir satırlık dizgi tamamlanırdı. Günümüzde ise sağladığı pek çok kolaylıktan dolayı bilgisayarlar kullanılıyor Yazıların puntosunu değiştirmek, satır aralıklarıyla oynamak, bir kaç saniyede yapılabilecek işler haline geldi

Başka kolaylıklar da sağlıyor bilgisayarlar Sözgelimi bir yazım kılavuzu ile belgedeki sözcükleri karşılaştırarak yanlışları bulabiliyor Ama ne mümkün. Herkes farklı kelimeleri, farklı yazım standartlarını benimsiyor "Sözgelimi" kelimesini kimileri bitişik, kimileri ise ayrı yazıyor, "bir çok, pek çok, bugün, hiçbir şey, her şey... " vs. kelimelerden. Bir yazar yazısının altına not düşmüş; "Ben YA DA'ları bitişik yazıyorum" diye; el insaf. Böyle olunca da yazım kılavuzu kontrolü olanaksız hale geliyor çünkü yazı içerisinde belki yüzlerce yerde geçiyor bu kelimeler Her seferinde uyarı çıkıyor "Yazım kılavuzunda bulunamadı" Bu dizgi hatalarını arttırıyor. Çünkü bir süre sonra kontrol işlemi sıkıcı bir hale geliyor Gerçi benim karışma hakkım yok. İsteyen istediği gibi yazsın. Ben buna da muhalifim desin. Ama asgari müşterekte birleşelim en azından. Önce düzgün bir dilimiz olsun. O dili sosyalist dil haline getirmek ya da en azından egemen kültürden koparmak bu şekilde olmaz sanıyorum. Bu kaba bir anarşizmdir. (Anarşizm eline silah alıp sokağa çıkmak değil bence; iki radyonun aynı frekanstan yayın yapması da anarşist bir davranıştır)

Daha başka kolaylıklar sağlıyor bilgisayar Sözgelimi bir yazar ürününü gönderiyor. Bunu bilgisayara girip mizanpajını yapacağız. Geleneksel yöntem, tuştakımını kullanarak yazıyı bilgisayara gireriz. Puntoları, fontları, satır aralıklarını, başlıkları düzenleriz. Bir de emeksakıngan-teknolojik yöntem var Yazıyı alır tarayıcıya yerleştiririm. (Tarayıcı İngilizce Scanner Kelimesinden Türkçeleştirilmiştir Orijinali "sıkenır" diye okunuyor olmasına karşın herkes ağız birliği etmişçesine "sıkayner" diye okuyor, nedendir bilmiyorum) Yazı bilgisayarca okunup dizilir Ben sadece mizanpaj yaparım Bir yazı için yarım günden fazla uğraşmak yerine on dakikada işimi bitirebilirim. Gerekli olan tek şey, temiz bir sayfaya yazılmış yazı. Daktilo ile yazılmışsa harflerin içinin dolu olmaması, harflerin çok silik olmaması gerekli. Bilgisayar çıktılarında ise fazla bir şey gerekmiyor. Temiz bir sayfayı saniyenin onda birinde okuyabiliyor Tarayıcı denilen aletin tek yaptığı iş bir fotoğrafı bilgisayara aktarmak. Daha sonrasında bir bilgisayar programı sayfa içerindeki yazıları buluyor, bunları tanıyor, harflerin karşılığı olan bilgisayar kodlarına çeviriyor. Bu kodları hemen her türlü program kullanabilir İstediğiniz sayfa görümüne getirmek birkaç saniyelik bir iştir Ama ne mümkün. Bırakın bilgisayarın okumasını, yazıyı ben bile zor okuyorum. Silik çıkan yerler, altı çizilecek yerde üstünü karalamalar Harflerinin içi dolmuş ve en az bir yıldır temizlenmemiş daktilo yazıları. Harfleri birbirine değecek kadar sıkışık satır aralıklı bilgisayar çıktıları.

Dizgi hatalarını kendi üzerimden atmaya mı çalışıyorum? Hayır Ama dizgi hatalarının olmadığı bir dergi okumak istiyorsanız temiz yazılar gönderin diyorum. Burjuva kültür-sanat dergilerinde dizgi yanlışlarının azlığı dikkatinizi belki çekmiştir. (Dizgi yanlışı yok demiyorum. Bu kaçınılamayacak bir şey diyebilirim.) Bunun sebebi her yazarın kendi yazısını bilgisayarında dizerek dergiye disketle teslim etmesi ve dizgi hatalarından kendilerinin sorumlu olması. Biz işçi sınıfını enternasyonalleştirmeye çalışırken enternasyonalleşen burjuvazi Internet bilgisayar ağını da kullanıyor Yazıları evinden gönderiyor Yazı tekrar dizilmiyor. Sadece mizanpaj yapılıyor İnsancıl'a yazısını diskette getiren yazarlar da var Yazıların dizgisi hazır olduğundan on ya da on beş saniye içerisinde sayfa görünümü hazırlanabiliyor (Bu arada müjde: İnsancıl yakında Internet'te de yer alacak.) Ben kimseden disket istemiyorum. Temiz bir sayfa göremeden ölüp gideceğim. Ona yanıyorum. Teknolojiden en fazla bizim yararlanmamız gerekiyor Teknoloji devriminin içerisindeyiz, bir süreçtir bu. Biz bu sürecin göbeğinde yaşıyoruz. Eğer teknoloji sosyalizme hizmet etmeye başlamaz da kapitalizme hizmet etmeye devam ederse, bunlar Terminatörler, Yıldız Savaşçıları, Katil Androidler yaratacaklar, tarlaları otomatik olarak biçen makineler değil.

Not: Hapishanelerden yazı gönderen arkadaşlar bu yazının konusu sizi kapsamıyor Ben olanaklarını kullan(a)mayanlara kızıyorum. Olanakları olmayanlara değil! Kirlenmiş harfleri olan bir daktilosu bile bulunmayanlar, üzerlerine alınmasınlar.

“Hayatın Her Alanında Olacağız”

Gürel SÜRÜCÜ

Yer: Tekel Altaş Nakliyat Atatürk Orman Çiftliği/Ankara

Atılan işçi: 28

Atılma gerekçisi: Sendikalaşma

İşyerinde örgütlü olan sendika: Disk Nakliyat-İş

Süreci ve işyeri hakkında bilgi verir misiniz?

İşyerinde sendikal örgütlenme bir yıl öncesine dayanıyor. Örgütlenme için çeşitli eğitim çalışmaları yaptık. Örgütlülüğü sağladıktan sonra, yetki için başvurduk. İş müfettişleri, patronun yanına gidiyor; gitmesiyle birlikte patronların haberi oldu.

Patron bunun öncesi beş arkadaşımızı 'buradaki işçilerin kafasını karıştırıyorsunuz, sizleri ne pahasına olsun çalıştırmayacağım' dedi ve işten attı. Bunun üzerine diğer işçiler arkadaşları sahiplendi ve patrona geri adım attırdık.

Bunu kendine yediremeyen patron 26 Ocak 1996 tarihinde 'hepinizi işten atıyorum' dedi. 'Eğer sendikadan istifa ederseniz sizleri çalıştırırım' bizler de bunu reddettik ve işyerinden çıkmayacağımızı söyledik. Bunun üzerine polis çağırdı ve zorla işyerinden çıkarıldık.

Tekel'e bağlı Altaş Nakliyat bir taşeron firma, dışarıdan gelen içki ve sigaraları ayrıca burada üretilen sigara ve içkilerin dağıtımı yapılmaktadır. Yüklerin boşaltılması indirmesi vs. bizler yapıyoruz. Günde 12-13 saat çalışıyoruz. Ton başına kırk bin Türk lirası alıyoruz.

Patron çalışanları rekabet etmek için ekipleri mezhepsel kökenlerine ayırmışlardı. Biz süreçte bu oyunu da bozduk.

Aynı işyerinde örgütlü olan Türk-İş'e bağlı TEK GIDA-İŞ'in tavrı ne oldu?

Tek Gıda-İŞ Sendikası sarı bir sendika, bu direnişin olumlu bitmesini istemiyor. İşyeri temsilci ve diğer arayanlarıyla görüştük, bu işin kendilerini aştığını söylediler. Hatta hatta buraya sendikanızın girmesi bizim altımızın oyulması' demek diyorlar. Buna rağmen tabanda nitelikli işçiler var. Zaman zaman desteklerini gösteriyorlar. Geçenlerde de aralarında 10 milyon TL. toplayarak bize verdiler. Sendika(Tek Gıda-İş) ve Tekel İşvereni bu yardımlaşmayı kesmeye çalışıyorlar. Bizi destekleyen işçilere sürgün gibi cezalar veriliyor. Tekel İşvereni taşeron firmayı destekliyor.

Demokratik kitle örgütleriyle ilişkileriniz nasıl?

DKÖ'lerden yeterince destek yok. Çevre fabrikaların işçilerinden büyük destek görüyoruz. Türkiye'de yaşanan bir durgunluk var. Bunun yansımaları buralarda da var. Bunu görerek bir takım çalışmaların gerekliliği kendini gösteriyor. Özellikle Türk solu bugün kırk parçaya ayrılmış hepsi ayrı bir telden çalıyor. Herkes kendi ekseninde bir şeyler yapmayan çalışıyor. Grupçu mantıkları, yaşamın her alanda yansıyor. Buraya geliyorlar; bir takım konuşmalar ve ziyaretler şeklinden öteye gitmiyor.

Bizim için ideal olan çevre fabrikanın 10 dakika bile olsa bir iş bırakmasıdır. Yavaş yavaş bunu örgütlemeye çalışırsak sonuç alabiliriz.

Kamu emekçilerinden Orkam-Sen'li memurların ziyaretlerinden başka gelen olmadı.

İşçi sınıfı ideolojisi nasıldır? Yaşama bakışı nasıldır?

Sınıf sürekli ezilen kişilerdir. İdeolojisi mücadele etmektir. Bunun için patronların karşısına örgütlü olarak karşı çıkmak gerekir.

Parababalarında oyun çok ona karşı uyanık olmak lazım. İşçiler daha fazla sömürülmek için daha iyi şartlarda yaşamak için mücadele ederken, devletin kolluk güçlerini üzerlerimize salıyorlar. Ne olursa olsun işçi sınıfı sonunda iktidarı ele geçirecekler. Örgütlü olsun birlik olsun bunların üstesinden gelir.

İşçilerin daha iyi yaşamı mı yoksa üretenlerin yönetimi mi?

Altı aydır çalışıyordum sigortam yoktu. Bu arkadaşların uyarısı ile bu işe başladık iyi de oldu.

Bu sınıflar savaşıdır. Bir tarafta işçiler diğer tarafta da parababaları var. Elbette işçi sınıfının ekonomik-demokratik taleplerin ötesinde iktidarda olma sorunudur. Mesele ML bir ideolojiyle proletaryayı iktidara taşınmasıdır. İşçi sınıfı her şeye rağmen hak ettiği yere gelecektir.

Üç yıldır çalışıyor sekiz milyon alıyoruz. Egemen sınıflar sömürdükleri hakimiyetleri altında bulundurdukları katmanları halk yığınlarını örgütsüz bırakmışlar buna karşın kendileri tepeden tırnağa örgütlenmiş ve ideolojilerini bu katmanlara şırınga etmektedirler. Halk yığınlarını kendi ideolojisinden uzaklaştırmanın hesabını yapmışlardır. Sömürünün ol-

duğu yerde karşı koyuş ve başkaldırı olacaktır. Bu da bugün ve yarın farklı şekilde sürecektir.

Bu tür mücadele önce sömürünün sınırlandırılmasıyla başlar. İyi bir çalışmayla sömürünün sınırlandırılmasının yatmadığı, sorun sorunun iktidar sorunu olduğunu işçilere kabul ettirebiliriz. Ama bugün yaşamak için iş ve aş yarın daha büyük düşünmeye doğru...

Sendikalar sömürüyü azaltır ya da sınırlar, çalışan biz işçiler bunun bilincindeyiz. Sendikalar işçilerin ekonomik-demokratik taleplerini kısmen karşılar ve sömürüyü azaltır. Sömürünün uzatılmasıyla birlikte işçilere eylem kılavuzlarından ders çıkararak çeşitli çalışmalar bu yönde sürecektir ve sürüyor.

İşten atılan arkadaşların direniş öncesi toplumsal olaylara duyarlılığı ile direniş sonrası duyarlılığı arasındaki gelişimi nedir?

Elbette büyük farklılık var. Direniş işçi sınıfının bir okulu. İnsanlar çok şeyler öğrendi; burada direnişi, sendikayı öğrendi. Toplumsal olaylara karşı bir duyarsızlığı söz konusuydu. Şimdi tam tersi nerede bir direniş, grev, panel ordayız.

Önceleri çekingen davrandım şimdi ise kazanacağımıza eminiz. Her yerde varız.

Burada kaybetmenin de olacağını düşünüyoruz ama buna rağmen bundan sonra toplumsal olaylara duyarlılığımız her zaman olacaktır.

İşçi aileleri olarak direniş hakkında ne düşünüyorsunuz?

Direniş mutlaka başarıya ulaşacaktır. Sonuna kadar mücadele edeceğiz. Biz aileler olarak hep yanındayız onların. Direnişleri bizim direnişimiz. Her zaman yanlarındayız.

Maddi durumumuz sıkışık olmasına rağmen bu kavga duruma dönüşmesi söz konusu olamaz. Çünkü bu greve katılmaları ileride daha rahat bir hayat daha güzel bir gün yaşamak ve bizler için uğraşıyorlar.

Eşlerimizin işini geri istiyoruz. Sadece sağlıklı yaşama yetecek kadar ücret.

Bundan sonra suskun toplum olmak istemiyoruz. Parababaları bizleri köle olarak kullanamazlar. Sesimizi çıkaracağız. Haklıyız sonuna kadar direneceğiz. Hayatın her alanında olacağız.

Aydınlar-Yazarlar Sınıf Bilinci İnsanlar sorumluluklarını yerine getiriyorlar mı?

İşçiler bunun öncesi bir çok direnişi başarıyla yürütmüş ve başarmıştır da.

En son örneği Ankara Aras Kargo direnişidir. İşçiler üzerine düşeni göstermiş. Aydınlar ve yazarlar ise bu direnişe söylemden başka bir katkıda bulunmuşlardır. Bu sorgulanmalı.

O günlerde aydınlar ve yazarlar o kuşatmada pratik adım atarak yanımıza gelseler de daha iyi olacaktı. Esası da öyledir.

Arkadaşlar konuşurken mangalda kül bırakmazken şabloncu ve dar grupçu zihniyetlerden arınmadıkça kitlesel bir boyut kazanamayız. Devrimci hareket bizce sınıfta kaldı.

Sorumluluk sahibi tüm dostlardan direnişimizi mahallerinde, sokak da işyerlerinde anlattıkları gibi bir yerlerde yazarak duyurulursa bir nebze sorumluklarını yerine getirmiş olurlar.

İnsancıl yazar ve okur dostlarından da aynı şeyi bekliyor; Altaş Nakliyat direnişine duyarlı olmaya çağırıyoruz.

İnsancıl sizce nasıl bir dergi. Şu haliyle yeterli mi?

Önce şunu belirtelim. İnsancıl'ı düzenli takip eden arkadaşımız yok. Ama üç arkadaş İnsancıl okuma ve inceleme fırsatı bulduk.

Ben şube sekreteri olarak İnsancıl'ı belli bir süre takip ettim. Bana göre sorun çalışan ve okuyan insanlarla yaptığımızı bütünleştirmek zorundayız ve onların anlayacağı dil olmalı. Bir örnek bizler parababalarını kullanıyoruz. Entellektüel ve sosyalist çevreler bizi eleştiriyor bu yüzden. Ama biz halkımızın anlayacağı dilden konuşmak zorundayız. Halkımızın somut durumunu önümüze koyup, somut tahlillerde ve çalışmalarda bulunursak başarılı oluruz.

Grevde, direnişte, gecekondularda, mahallelerde, fabrikalarda birlikte olursak yapmak istediğimiz şeyleri yaparız.

İşçi sınıfına yakın bir dergi, şu haliyle yeterli buluyorum. İşçi sınıfına yönelik yazılar çıkarsa seviniriz.

Ben İnsancıl'ı kargoda çalışırken Ankara'da Batıkent'e giden dergilerden bir tane alıp okuyordum. Biraz daha her daldan yazılar olursa zenginlik katar. İnsancıl'ı Ankara Şubemize gönderirseniz hepimiz okuma olanağına sahip oluruz. İnsancıl'a başarılar diliyoruz.

Esir

O zalim gülmesi
Vahşice parçalamaya hazır
Bedenim üzerinde pençesi
Silahı başıma dayalı

ÖNCÜ

Mehmet Başaran "Son Soluğumuza Değin Savaşımımızı Sürdürmemiz Gerekiyor"

Yılmaz ELMAS

Daha önceleri, ürettiği yapıtlarıyla, dergilerde çıkan yazı ve şiirleriyle tanıdığım Mehmet Başaran'ın ayrıca Köy Enstitülerinin yetiştirdiği değerli bir eğitimci -yazar-ozan olduğunu biliyordum. Bu nitelikleri yanında örgütçü yanını da unutmamak gerek. Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu, Türkiye Öğretmenler Sendikası, Türkiye Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği üyesi olduğunu, kurullarında görev aldığı bilinmektedir Değerli eğitimcimiz, yetkin ozanımız, yazarımız, çocuk yazınına da çok güzel yapıtlar kazandırmıştır

Türkiye Yazarlar Sendikası'na üye olduğum günlerde daha yakından tanıma olanağı buldum Mehmet Başaran'ı Güleç yüzlü, canayakın, candanlığında içten, çok içten bir kişiliği var Cumhuriyet Türkiye'sinin yetiştirdiği, Köy Enstitülerinin kendisinden onur duyduğu değerli ozanımız yetmişinci doğum yılını kutlamaktadır bugünlerde. Daha nice verimli üretimli yıllara. TYS yönetim kurulunda bulunduğu yıllarda sorumluluğunun bilinciyle görevini yerine getirmiştir.

Yazın yaşamına Köy Enstitüleri dergisiyle katılan Köy Enstitülü M. Başaran düz yazı alanında da araştırma, anı, öykü, roman ve çocuk yazınına kazandırdığı ürünler başlıbaşına ayrı bir değerdir.

1926 yılında Lüleburgaz'ın Ceylan Köyü'nde doğdu. Köylü çocuklarının okumasının bir düş olduğu yıllarda, Köy Enstitüleri, birçok köy çocuğu gibi ona da kucak açar Mehmet Başaran ilkokul üçüncü sınıfa kadar, kendi köyünde bir eğitmende okur Okuma sevgisi onda tutkudur Uzunköprü'de mubaşir olan dayısının yanında ilkokul diplomasını alır Trakya Genel Müfettişi Kazım Dirik bir mektupla Başaran'ın dayısını Kırklareli Valiliğine gönderdi. Köy öğretmen okulu başvurusu için siz gidin biz çağırırız dediler Aylar geçti çağıran olmadı. O sırada Edirne'de Köy öğretmen okulu açılmıştı. Tekrar Uzunköprü'ye giderek Maarif Memurluğuna çıktılar Özel görüşme sonucunda Köy öğretmen okuluna seçildiği sırada ölmüş olan adayın yerine kaydını yaptılar Böylece köy öğretmen okuluna girmiş oldu Bu okul sonradan 1940 yılında çıkan 3803 sayılı yasayla Kepirtepe Köy Enstitüsüne dönüştü. Böylelikle Mehmet Başaran Köy Enstitüsü öğrencisi oldu. Her şey böyle başlar ve anlam kazanır Daha çok okuma ve öğrenme tutkusu onu Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsüne getirir. Yayınlanmasına karar verilen 'Köy Enstitüleri' dergisi yazı kurulunda görev alır Şiir ve düzyazıları yayınlanmaya başlar

Köy Enstitüleri'ne kara çalma kampanyasının yoğun olduğu yıllarda Mehmet Başaran, Köy Enstitülü olmanın çilesini de çekmiştir Yedek Subay Okulu'ndan çavuş çıkarılanlardan biridir İlerici, demokrat düşüncelerinden dolayı kovuşturmalar, sürgünler yaşamının birer parçası olmuştur Hiçbir şey onu düşünce ve inançlarından geri döndürememiştir Bildiği inandığı yolda mesleğini, yazın yaşamına ürünler eklemeyi sürdürerek günümüze değin gelmiştir Daha nice ürünler bekliyoruz kendisinden.

Mehmet Başaran'ın özgün yanlarıyla tanımak için bize anlatacaklarını kendisinden izleyelim.

Yaşamöyküsü:

Doğum yerim Lüleburgaz'ın Ceylanköy'ü. Babam az topraklı bir çiftçi ve dülger Köyümün birçok evi onun elinden çıkmadır Gurbete de çalışmaya giderdi. Bir ilkyaz üstü dünyaya gelmişim, ayı, günü belli değil. Kimlik cüdanımda sadece 1926 yazılı. Beş kardeşin yukardan ikincisiyim.

Köy Ensititüleri açılmasa, ortada kalacaktım.

Kepirteme Köy Enstitüsünü 1943'te, Yüksek Köy Enstitüsünü de 1946'da bitirerek Köy Enstitüsü öğretmeni oldum.

Aksu Köy Enstitüsü öğretmeni iken askere alındım. Çavuş çıkarılan yirmi iki Yüksek Köy ENstitüsü çıkışlıdan biri de bendim.

Askerlik dönüşü, Edremit Bölgesinde Gezici Başöğretmenlik, sonra köy ve kasaba ilkokulu öğretmenliği; İstanbul Milli Eğ. Md. sicil bölümünde memurluk. Halk Eğitimi bölümünde Eflatun Cem Güney'e yardımcılık ettim.

27 Mayıs Devriminden sonra orta öğretime geçtim. Kartal, Göztepe ortaokulların da Türkçe öğretmenliği sonra da Şah Rıza Pehlevi Lisesi'nde (50. Tahran Lisesi) yazın öğretmenliği ettim 1979'da isteğimle emekliye ayrıldım.

Anamın söylediği Rumeli Türküleri, babamın çok iyi bir anlatıcı oluşu, bende şiir yazma, anlatma isteği uyandırdı. İlkokulda bu isteğim daha da güçlendi. Kepirtepe'deyken öğretmenlerimiz Fikret Madaralı bize **Kuyucaklı Yusuf'u Küçük Paşa'yı, Çıkrıklar Durunca'yı** okuttu. Okuma yazmayı özendirdi. Hasanoğlan'da öğretmenimiz Sabahattin Eyüboğlu öncülüğüyle **Köy Enstitüleri Dergisini** çıkardık. Ben yazı kurulundayım. Bu dergi, giderek Köy Enstitüsü çıkışlı ozan ve yazarların fideliği oldu. O yıllarda Orhan Burian'la tanıştım. Görüşlerinden, söyleşilerinden çok yaralandım. Şiirlerim Yücel dergisinde yayımlandıkça yürekleniyordum.

Köy Enstitülerinin yazınımıza katkısı nasıl olmuştur?

Sevgili Yılmaz, güzel şeyler söylüyorsun tanıt-

manda, ama sıraladıkların 'Sorumluyum ben çağımdan' diyen bir halk ozanının yaşadığı dönemde, kendini toplumuna borçlu sayan her aydının yapması gereken şeylerdi.

Köy Enstitüsü kuşağu bunu yaptı. Ben de onlardan biriyim. Köyden geldik, Köy Enstitülerinde, (klasik okullarda yetişmişlerin hâlâ anlayamadıkları), dünya eğitimine katkı sayılan özgün kurumlarda yetiştik. Enstitüleri kapatan güçler, var güçleriyle bizi susturmaya çalıştılar

1946'da Hasanoğlan'a gelen Meclis Başkanı Kazım Karabekir, Şemsettin Güntay, Feridun Fikri, gizli soruşturma komisyonu önünde öğrenci temsilcisi olarak, soruları yanıtladım. Olayı ayrıntalarıyla **Özgürleşme Eylemi** adlı yapıtımda vardır İlginç bir belgedir

O gün, bir 'İhbar Mektubu' verildi soruşturmacılara. Metni **Memetçik Memet** adlı yapıtımda vardır İlginç bir belgedir

1953'te Bakan Tevfik İleri, !946 yılı olayları üstüne Hakkı Tonguç için bir soruşturma başlatmıştı. Sami Akalın, Osman Bener, Lütfü Erçin'den oluşan komisyon, bana da geldi. Edremit Bölgesi gezici Başöğretmeniydim. İşleri aceleymiş, gece, Ortaokulda sorgulandım. Kimliğim saptanırken anamın babamın doğum yerleri yetmedi, dedemin doğum yeri soruldu. 'Rumeli'nden gelmiş' deyince ben, Lütfü Erçin 'Gördünüz mü dedi, kökü dışarda.' Gereken yanıtı aldı elbette. Ama bu kafalar düştü ardımıza bizim.

Özgün yanlarıyla özgeçmişim mi?

Marangoz işliğinde kırlangıç kuyruğu geçme öğretilirken bayılıp düşmüşüm. Revirde açtım gözlerii. 'Beslenme yetersizliği yüzünden gelişememiş, özel bakıma alınmazsa yaşamaz' diyordu doktor. Çok yoksul bir aileden geliyordum. Buğday ekmeğini Enstitüde yiyebilmiştim. Boyumu pulanya ile ölçüyorlardı Özel bakıma alınmasam, yaşam olanağım yoktu gerçekten Enstitüler bizi hem yaşattı, hem eğitti.

Yazın konusuna gelince.

1940' yıllarda Nazım içerdeydi. Toplumcu gerçekçi ozanlar yazarlar baskı altındaydı. Bir batıp bir çıkıyordu dergileri. Orhan Veli ve arkadaşları yeni şiir akımını başlatmıştı. 'Nasır'ın, küçük insanın yaşamının, güncelin·şiir girmesi gerçekten bir yenilikti. Ama toplumun büyük kesimi, 'köy'ü, Yaşar Nabi'nin dediği gibi, ne aydınlar, ne de yazınımız tanıyordu. Bir **Küçük Paşa, Karabibik,** bir **Yaban** vardı, 'köy'ü ikinci elden anlatan. **Köy Enstitüleri Dergisi**, yeni bir açılımın kaynağı oldu. Ardından bildiğiniz gibi Bizim Köy patlaması geldi. Bugün kentsoylu eleştirmenlerce küçümsense de, bir dönüm noktasıydı bu.

Enstitü Kuşağının yazınımıza katkısı mı?

Türk toplumu bir Rönesans, bir aydınlanma dönemi yaşamamıştı. Orhan Burianın dediği gibi Mustafa Kemal, 'Doğunun Rönesansı'ıydı. Uyanış, Hasan Ali Döneminde Köy Enstitüleriyle, Klasiklerin çevrilmesiyle, eğitimin bir halk kırızmasına dönüşmesiyle ivme kazandı. Tıpkı Rönesans dönemindeki gibi halk ekinin yaratıları, dili, söz, saz varlığı bilinçli çalışmalarla Enstitülerde gün ışığına çıkardı. Türk dilinin söz dağarcığı zenginleşti. Cumhuriyetin başlarında İstanbul çevresinden Anadolu'ya açılmaya başlıyan yazın haritamız, tüm Türkiye'yi kucakladı. Köy kökenli yazarlarla, toplumcu gerçekçilik ivme kazandı. Üstelik resmi sansüre resmi olmayan sansüre karşın. Bir toplumun yazını özkaynaklarından özsu alarak dünyaya açılır elbet. Yaşar Kemal bunun somut örneği.

Köy Enstitüleri Uğur Mumcu'nun vurguladığı gibi toplumun gerçekleştirdiği en başarılı sivil örgütlenmelerden biridir, öbürü Kuvayı Milliye...

1947' de Amerika'yla imzalanan ikili anlaşmalarla birlikte Cumhuriyet Dönemi kazanımlarından da ödünler başladı. İlk çok partili seçimlerde CHP'nin sağ kanadı iktidar olnca, ödüler daha da hızlandı. Kara bekir komisyonu, bu ortamda Hasanoplan'a gizli soruşturmaya geldi.

1950'den sonra AİD burslarıyla, yardımıyla Milli Eğitim, Amerikan uzmanlarının güdümüne girmeye başladı. Bu noktada Enstitü çıkışlarının kurdukları Köy Öğretmenleri Dernekleri (Ege Bölgesi, Marmara Bölgesi, Orta Anadolu Bölgesi, Göller Bölgesi Köy Öğretmenleri dernekleri) ulusal çağdaş, laik eğitimi savunmaya başladılar Kıyılarak, sürülerek, 27 Mayıs gerçekleştiğinde altmıştan fazla öğretmen Bakanlık emrindeydi. 1961 Anayasasının mayasında bu örgütlerin alınteri vardır

Giderek, bu dernekler 1965'te Türkiye Öğretmenler Sendikası'nı kurdular Büyük Eğitim Yürüşü, Devrimci Eğitim Şurası, gerici eğitime karşı, makinayı zınk diye dört gün durduran boykot... 12 Mart, TÖS'ü kapatınca onun yerini alan TÖB-DER ve giderek Eğitim- Sen.

Köy Enstitüleri birer çoşkulu eğitim imeceleriydi, demokratik yaşam biçimiydi. Her cumartesi şenliği, yaratıcılıkları ortaya çıkaran, sergileyen, özendiren etkinliklerdi. O toplantılarda Enstitünün suya elektriğe kavuşmasını dile getiren şiirlerini okudum ilkin ben de. Sonra Hasanoğlan Yüksek Bölümde, **Köy Enstitüleri** Dergisini çıkardık. Düzyazılarımda orda göründü.

Edremite gelen artık ileri Soruşturma Komisyonu, o dergide çıkan şiirlerim, yazılarım üstüne sorular yöneltti bana. Ofis Memuruna Kaside adlı bir şiirim zaralı örnek olarak, Meclis'te okundu. O şiirde:

Kırağıdan önce düşme tarlama

Tahmin et terimi çilemi benim diyordum çünkü.

Bakanlar Kurulu önünde Açıkhava tiyatrosunda okuduğum **Temelden Çatıya** adlı şiirimdeki 'Ter' övgüsü de suçlandı.

Nurettin Artan şu iki dizeyi köşesine aldı Ulus'ta:

Ter kokulu bahardır yüksek medeniyetler

Terle sulansa eğer renk değiştirir bu yer Soruyordu yazar: 'Bu genç ülkenin naŝıl bir renk değiştirmesini özlüyor acaba? Zaar tarla sulanınca yeşermez, gömgök olmaz da, kıpkırmızı olurdu çimenler ekinler

Hep bu kafaların baskısı zltında yazmaya, söylemeye, eylemimizi sürdürmeye çalıştık.

Çalışmalarım başarılı bulunduğu için Bakanlık beni Almanya'ya göndermeye karar vermişti. Tüm hazırlıklar yapıldı. Son dakkada, yirmi beş yıl önce Kırklarelinde Kurulmuş Köyleri Kalkındırma Derneği'nin bir listesinde adım geçtiği için pasaportum elimden alındı. Danıştaya açtığım dava, üç yıl sonra aleyhime sonuçlandı. On beş yıl sürdü bu yasaklılık. **Yasaklı yapıtında** tüm ayrıntıları vardır Emekli olduğumda verilen yeşil pasaportumla İsveç'e gitmek üzere bindiğim uçaktan indirilerek nezarete tıkıldım. Meğer yasaklığım sürüyormuş.

Diyeceğim Köy Enstitülerini kapatmakla hınçlarını alamayanlar, hep bizimle uğraştı.

Köy Enstitüleri kapatılmasaydı mı diyorsun? Spartaküs yenilmesiydi, Şeyh Bedrettin yenilmesydi diyorum ben de... Ama, galip sayılır bu yolda mağlup. **Güller** şiirimin tam yeri:

Çamlıbelde bir gül açsa
Uykuları kaçar Bolu Beyi'nin
Çünkü kırmızıdır gül
Halkın ve toprağın uyanışına benzer
Bir değil bin gül açıyordu Anadolu'da
Ekmeği ikiye bölsen
Aydınlık sesi duyuluyordu halkın
Köyleri tutmuştu halkın ve terin hünerleri

Bir oldular da Bolu Beyiyle
Kapattılar Enstitüleri

'Eğer Köy Enstitüleri kapatılmasaydı bugün Türkiye'nin sancısını çektiği birçok sorun, sağlıklı bir çözüme kavuşmuş olacak demokrasi temele oturacak, 27 Mayıs Devriminin yapılmasına gerek kalmıyacak, kendi öz kaynaklarımızı devindirerek sanayalişme yolun girecektir...' (27 Mayısçı Suphi Kahraman)

Evet, Enstitüleri kuruluşlarındaki özgünlüğüyle sürseydi:

*1946'da hazırlanan 'On yıllık plan'a göre, 1956'da tüm köylerimiz de işliği, dersliği, öğretmenevi, okul toprağı olan, köyün tutumsal, ekinsel yaşamını devindiren birer işletme niteliğine üretici okullar bulunacak, tüm çocuklarımıza eğitimde fırsat ve olanak eşitliği sağlanacaktı.

*8-10 köy arasında kurulan Bölge okullarıyla kırsal kesim öğrencileri yetenekleri doğrultusunda geliştirici ortaöğrenim hakkına kavuşacak, kooperetifler yoluyla üretim yaşamı örgütlenecekti.

*Meslekleşen nüfus, artan üretim, (çeşitlenerek) sanayalişmeye olanak yaratacak, çevre değerleri bilinçle korunacak, topraklarımız erozyona uğramıyacak, toplumumuzun büyük kan kayıbına neden olan emek göçü, beyin göçü olayı yaşanmayacak, özel okul pazarları kurulamayacaktı.

*Üniversite kapılarına yığılma olmayacak, eğitilen insanlarımız başarının, yararlı olmanın tadını duyarak, ekinsel, toplumsal yaşamımıza canlılık kazandıracaktı.

*Sağlıklı ekonomik büyüme gerçekleşecek, çarpık kentleşme faciası, doğayı yağmalama turizmciliği, dünyaya avuç açıcı, kur-takçı sanayicilik, 'Ucuz emek cenneti durumuna düşme', bütçesinin yarısını borca yetırma onursuzluğu yaşanmıyacaktı.

*Akılcı, üretici, yaratıcı eğitimle uyanan, bilinçlenen halkın oluşturduğu iktidarlarla, on yılda bir kesintiye uğramayan, alt yapı dönşümleri bilimin yol göstericiliğiyle sancısız çözüme kavuşturan, aydınlanma sürecini, kirizmasını gerçekleştiren; insanca, hakça yaşama yolunda dünyada onurlu yerini alan çağdaş bir toplum olacaktık.

*Yazın ve sanat yaşamımız, imrenilecek bir düzeye ulaşacaktı. Bilindiği gibi 1900 doğumlulara değin düşün ve yazın yaşamımızı İstanbul doğumlular temsil etmiş. Tanzimat'ln Servet-i Fununun, Fecri Atinin yazarı, ozanı hep İstanbul doğumlu(çoğunlıkla= ancak 1923'ten sonraki ozanların, yazarların **%** 29'u İstanbul'da, **%**67 ise Anadolu doğumlu ve altı yıllık üretici eğitim uygulaması, düşün ve yazın yaşamımıza ivme kazandırmış. Toprak ne denli bilinçli ve derin işlenirse, o denli verimli olur Toplumun yetişme çağındaki çocuklarının tümü fırsat ve olanak eşitliği içinde yetişse, ne yetenekler sönüp gitmez, pekçok değerli düşün, yazın bilim adamı kazanabiliriz.

Sözü, Prof. Dr Mümtaz Soysal'a bırkalım istersen:

'Köy Enstitüleri düşüncesi, yalnız Türkiye bakımından değil, geri kalmış durumda olan ve toplumsal yapılarını değiştirmek isteyen bütün ülkeler bakımından da önem taşımaktadır Onun içindir ki köy Enstitülerine indirilen darbe, Türk toplumunun ötesine taşan, bütün geri kalmış ülkelere yönelen bir ihanetin ifadesidir

İleriye dönük çalışmalar... Yazmaya, çizgimi sürdürmeye çalışıyorum. Basılmayı bekleyen yapıtlarım var. Bunlardan biri **Eylülün Kızgın Soluğu**. Haberim olmadan köyümde kurulduğu varsayılan, TİKİP paralelinde Dev-Sol örgütünden yargılandım, yaklaşık yirmi köylümle. Çok ilginç bir olay, onu anlatmaya çalıştım.

Bunların dışında diyeceklerim..

Nerden nereye geldik. Yeni Dünya Düzeni, Küreselleşme... Emperyalizmin yeni numaraları... Postmodernizm vb... Son soluğumuza değin savaşımımızı sürdürmemiz gerekiyor Bu savaşıma kafalarını yüreklerini katanlara saygılar...

Şehvet

çekik bir gece
gözleri
kurşun geçirmez
terketmek sevdasıdır

ah, kör yangınlar
sunaklarımız
üvey ilişkiler

bu,
kaçıncı kabarması

şehvetimizin

İbrahim TIĞ

Osman Şahin ve Zeynep Aliye İle Son Kitapları Üzerine(*)

Aydın ÖZTÜRK

Osman Şahin ve Fırat'ın Sırtındaki Kan, Bucaklar[1]

Sevgili Osman Şahin şu ara çalışmalarınız nasıl gidiyor?

Efendim işte biliyorsunuz eşim de sanatçı.(Yıldız Cıbıroğlu) Yaşamımızı hep çalışmaya dönüştürdük. Odalarımıza kapanıp çalışıyor. İçki yok, sigara yok.. İşte böyle devam ediyoruz. Bir bilge demiş ki: "En büyük intikam uzun yaşamaktır." Ama uzun yaşamak hiçbir şey yapmadan yaşamak değil: Üreterek yaşamak.

Fırat'ın Sırtındaki Kan Bucaklar adlı son romanınızı hangi duygulardan yola çıkarak yazdığınızı sorsam!

1957 yılında Diyarbakır-Dicle Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra, bu romanda adı geçen Kalemli köyüne öğretmen olarak atandım. Köyde okul yoktu, Halil Ağa'nın evinde kıl keçelerin üstünde (ki gece de misafirhane olarak kullanılıyordu) öğrencilerimi karşıladım. Bu romanda(Adnan Bucak, Ali, Osman, Ramazan, Mehmet Bucak) adları geçen insanlar kan davasında öldürüldüler. Onlar benim öğrencilerimdi, onlara Türkçe'yi ben öğrettim. Halil Bucak'ı çok iyi tanıyordum. O dönemlerde Güneydoğu'daki ağaların çoğu köylerine okul açılmasını istemiyorlardı. Ama Halil Ağa öyle bir insan değildi. Hatta yirmi dokuz öğrencimin bir yıllık defter, kitap ve kalemlerini alıverdi. Herkesin okumasına taraftar bir insandı. Bir yıl orada kapalı kaldım. Maaş almaya bile gidemiyordum. Zengöçü çayı taşıyordu. Yememi içmemi de sağolsun Gülçin Ana sağlıyordu. Oradan unutulmaz tadlarla ayrıldım. Bu benim belleğimde büyük bir anıya dönüştü. Sonradan kan davası şiddetlendi. Bu da bildiğiniz gibi feodalizmin, yani toprak ağalığının doğal bir sonucudur. Bu roman da bu kan davasını anlatıyorum. Yirmi dört değerli insan öldürüldü. Aynı soydan, aynı kandan toprak ağaları birbirlerini öldürdüler. Bu romanda ölümlerini anlattığım yedi toprak ağasından, üçü benim öğrencilerimdi. Sadece Bucak Aşireti kan kaybetmedi, Siverek kan kaybetti, Güneydoğu kan kaybetti, ülkemiz kan kaybetti.

Romanınızı okuduğumda, Feodal dünyada yaşayan insanların çok net çekilmiş siyah-beyaz fotoğraflarıyla karşılaşıyoruz ve siz romanınızın şöyle bir söz kullanmışsınız ki ben de ona katılıyorum: "Bu romanı siyasiler, toplumbilimciler, psikologlar iyi okusunlar!" Neden?

Aydın Beyciğim çok teşekkür ederim. O kadar güzel bir soru sordun ki. Ben yirmi dört yıllık bir yazarım. Ondan öncede bir birikimim var. Hemen hemen kırk seneden beri durmadan okurum. Bu ülkede olanları-bitenleri kanımda duyuyorum, yaşıyorum, üzülüyorum. Bu kırk yıl içerisinde siyasiler hep yüzeyden konuşmuşlardır. İşlerine geldiği gibi konuşmuşlardır. Şimdi Güneydoğu da, Doğu Anadolu da bir PKK olayı var, bir tür içsavaş var. İşte geldiğimiz nokta...

Şimdi romanımda Adnan Bucak var. (Yeni çağımızın bir tür Hamlet'i diyorum ben ona) Babası öldürüldüğü için; ünlü Shakespeare'in Hamlet'indeki gibi o da babasının öcünü almak için silaha sarılır. (Adnan Bucak kendisi anlatıyor) On beş yaşında bir çocuk dağa çıkıyor. Dağa çıktığı zaman Siverek çevresinde iki yüze yakın eşkiya dolaşıyor. Bunların çoğunun kişisel nedenleri var ve on beş yaşındaki bir çocuk dağa çıkınca, en az iki yüz, üç yüz çocuk daha sıradan suçlar işleyerek dağa çıkmak için buna haber gönderiyorlar. Diyorlar ki, biz de sana katılalım..

Bu ve buna benzer çokça örnek gösteriyor ki, şu bizim insanımız eğer eğitelemezse, çok kolay bir bataklığa çekilebiliyor. İnsanımızdaki bu potansiyeli oradaki politikacı bilmiyor. Bir toprak reformu yapılmış olsaydı bu kan davası da olmazdı. Romanda biraz da bunu anlatıyorum.

Sevgili Osman Şahin, bu romanı okuyan soldaki bazı insanlar: "feodalizmin övülmesi..." diyorlar. Ben tabii şunu çok iyi biliyorum: Tolstoy bir toprak soylusuydu ve ilahi adalete inanan biri olmasına rağmen, Rus köylüsünü en iyi tahlil edenlerden birinin de o olduğuna inanıyorum. Şimdi bu gerçeği gözardı eden bir takım insanlar, sizin o dönem insanının yüreğine açtığınız pencereye "feodalizmin övülmesi..." diyorlar. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Buna katılmıyorum. Şimdi bu romanı başından sonuna kadar okuyan tarafsız insan oradaki feodalizme, oradaki toprak ağalağına lanet eder. Hiçbir zaman imrenmez. Ben bu süreci anlatmadan öncede Bucak Aşireti aynı kandan, aynı soydan geliyor olmasına rağmen, birbirlerini öldürüyorlardı. Düşünebiliyor musunuz? Yani bu toprak ağalığı insanları bu hale getiriyorsa neresi iyidir bunun? Tersine bu roman toprak ağalığının çürültümesidir. Bu tükenişin çığlığıdır.

Sayın Osman Şahin: Türkiye'de birçok öykücü var. Sizin bu öykücülerden ayrılan bir yanınıza değinmek istiyorum: Sanıyorum yirmi civarında öykünüz filme alındı. Bu da öykülerinizin farklı bir kanalden insanlara ulaşmasını sağladı. Bu kadar çok öykünüzün filme alınmasını neye bağlıyorsunuz?

Ben öykülerimi gerçek yaşamdan alıyorum. Bizim insanlarımızla kan bağı olan öyküler. Bir de içinde çok entirika var. Biliyorsun sinema çok hoşlanır bundan. Bir de resimlenebilir, görüntülenebilir yanları var. Öykülerimden uyarlanan filimler iş yapınca, ödüller kazanınca, yapımcısına para kazandırınca, sinema Osman Şahin'in öykülerinin üzerine düşer.

Son bir soru, beyilk bir soru: Osman Şahin'in şu an üzerinde çalıştığı bir proje var mı?

Şu an çok değerli yönetmenimiz Erdem Kral'a bir öykü üzerinde çalışıyorum. Daha doğrusu öyküyü senoryalaştırıyorum. Macar, Çekoslavak ve Türk ortak yapımı olarak çekilecek.

Benim bugüne değin dokuz öykü kitabım yayımlandı. Ayrıca romanlarımın ve diğer kitaplarımın dışında -fakat öykücülüğümün doruğu diyorum ben buna- Mahşer adlı bir kitabım var. İçinde sekiz öykünün yer aldığı bir kitap.

Zeynep Aliye, Dolunay Vardı[2]

İyi akşamlar

İyi akşamlar

Nasılsınız.

Teşekkür ediyorum radyo umut dinleyicilerine de iyi akşamlar diliyorum.

Teşekkür ederim, nasıl gidiyor

Teşekkürler iyidir, çalışıyorum, bu arada yeni öyküler yeni bir şiir kitabı çalşması var biliyorsunuz. Bu arada kitabın yeni çıkmış olması Dolunay Vardı'nın yeni çıkmış olması

biraz daha hareketi getiriyor güzel hareketler tabii bu iyi bir aktivite

Şimdi kısa kısa size bazı sorularım olacak. Bu aynı zamanda radyo umut dostlarının da bilgilenmesini sağlayacak ve bu program bitince eminim Dolunay Vardı kitabını edinecekler. İlk sorum şu, bu bir ahiret sorusu değil Zeynep Aliye'nin iki satırda yanıtlayabileceği bir soru. Zeynep Aliye'yi biraz tanıyalım. Ama bir kadın olarak, bir yazar olarak, bir aydın olarak.

Zeynep Aliye herçeyden önce bir yazar, bir öykü yazarı, demokrat bir öykü yazarı, demokrat bir insan aynı zamanda. Onun dışında bir şair, bir anne, bir edebiyat öğretmeni, bunun dışında insanca bir dünyanın özlemini, durmaksızın taşıyan bir birey veya aynı zamanda birey olma savaşımını veren, toplumda birey olma savaşımının hızlandırılması gerektiğine ınanan bu anlamda karınca kararınca çaba harcayan bir yazar diyebiliriz

Bir kadın olarak ne der Zeynep Aliye kendisi için.

Tabii kadın olarak olaya biraz daha farklı bakılabilir belki. Türkiyede kadına bakış açısının en keskin biçimde veya bunun en fanatik koşullarda yaşandığı yerlerden gelen bir kadın, olarak bakılınca acılı bir kadının sesini, hıçkırığını duyabilirsiniz. Ama bu hıçkırığa dönüşmeden savaşıma ve isyana dönüştüren ve kendi olmanın çabasını tüm gücünü harcayarak başaran bir kadın diyebiliriz. Çok zor kaşullardan çok fanatik çevrelerden gelen ama ayağa kalkabilen ayakta kalabilen bir insan, bir kadın.

Bir aydın olarak Zeynep Aliye Türkiye'de aydın kavramını nasıl irdeler.

Şimdi aydın kavramı ile ilgili tabii çok uzun boylu konuşulabilir Ama ben herşeyden önce aydının demokrat olması gerektiğine inanıyorum, bu bağlamda hümanist olması hümanizmi savunması gerektiğine inanıyorum. Bulunduğu toplum içerisinde, salt toplum olayı değil güncel sorunlar, veya bize dayatılan sorunmuş gibi gösterilen aslında ayrıntı olan sorunlardan kafasını biraz daha uzağa çevirip, uzak bir perspektiften dünyayı ve ülkemizi ve insanlarımızı algılaması gerektiğine; yani olayın biraz daha mutfağına bakması gerektiğine inanıyorum. Günlük bir takım şartlanmalarla insanların böyle hararetlenmesi alevlenmesinin aslında önemli sorunları gözden uzak tutmasına kaçırmasına ve gündemi elinde tutan insanlara alet olmasını getirdiğine inanıyorum.

Şiir yazdığınızı biliyorum zaten az önce konuşmanın başında da bir şiir dosyasını toparlamaya çalıştığını söylemiştin. Ancak öyküde yağunlaştığını görüyorum. yani daha doğrusu peşpeşe üç tane öykü kitabın yayınlandı. Şimdi Zeynep Aliye öykü diyor yoksa başka bir politikası mı var.

Şimdi politik olaydan öte şuna inanıyorum. Ben bir yazarın veya edebiyatla uğraşan bir insanın farklı kanallarda farklı kulvarlarda kalem oynatmasına inanıyorum. Batı edebiyatında bunun örneklerini çok fazla görüyoruz. Aynı zamanda şair, yazar, incelemeci, araştırmacı demek ki olabiliyor insanlar, olmalı da. Şu bağlamda olması gerekiyor, çünkü her konuyu aynı türde anlatamazsınız. Yani ben şiirde ortaya koyduğum duyarlılığı öyküye yansıtamam. Öykü diliyle anlatabileceğim konu farklıdır, makale olarak anlatacağım farklıdır Şiir olarak anlatacağım farklıdır Ben bu anlamda büyük keyif alıyorum. Çünkü şiirleştiremediğim bir şeyi öyküyle çözebildiğimi görüyorum. Öyküyle çözüyorum, deşarjı gerçekleştiriyorum bu anlamda. Bir de Uzun Nehir öykü çalışmam var ona döküyorum. İleride bir de roman çalışması olacak bu kararsızlık değil daldan dala sıçrama olayı değil. Hangi türde başarılı olabiliyorsam o türü seçiyorum. Bu anlamda kalemim daha bir işleklik kazanıyor sanıyorum. Daha başarılı olunuyor o anlamda.

Biliyorsun Yaşar Kemal'in romanlarını okuduğumuzda Çukurova'daki insanların yüreklerinden geçeriz. Bekir Yıldız'ı okuduğumuzda Harran çizilir gözlerimizin önüne. Bundan yola çıkarak, Zeynep Aliye'nin öykülerinin başrolünde kimler var.

Her şeyden önce ben metropol öyküsü yazıyorum. Evrensel bir bakış yani burada New York, Los Angeles da, Moskova da, Wasınghton da, Ankara da, İstanbul da oturan kent insanın bunalımlarını yazıyorum. İnsanların nesnel dünyayla toplumsal yapıyla olan karmaşık ilişkilerini, doğayla olan karmaşık ilişkilerini açığa çıkarıyorum. Anlık duyarlılıklar vardır bende, onların iz düşümlerini yazıyorum. Eksikliği duyumsananları yalnızca sezgilerle bilincinizdeki anlık çakışlarla yakalabilenleri, onların sonsuzluğuna bir artı ekleyerek yazıyorum. Benim öykülerimde herkes, pekçok kahraman olabilir. Duvarınızdaki duvar saati başrole geçebilir, veya sırtınıza giydiğiniz bir kazak size isyankar bir tavırla benim kişiliğimi eline alamazsın beni ezemezsin diye tavır alabilir, veya bir Galata Köprüsü'nü görebilirsiniz, öte yandan kapınızdaki göz deliği, belki bıktım artık seni görmekten, veya işte menekşe kahraman olabilir, başını alıp çekip gitmek isteyebilir Ben söylemek istediğimi en uygun kahramanları bularak söylüyorum, ve birde şunu savunuyorum insan doğanın, evrenin efendisi değildir Şu an evren içerisinde paylaştığımız bir dünyadır, doğada insanlarla nesnelerle bu yüzden sadece insanlar kahraman olmamalı diyorum. Herşey benim öykümde kahraman, öylesi bir alana yaslanıyorum.

Şimdi bir öyküne geçiyorum. Kum Köprüler ve Kırmızı adlı öykünde şöyle bir bölüm var, güzel bir tespit. Diyorsun ki borsada insanlar birbirlerini boğazlıyorlar reklamlar, kağıtlar, makinalar herşey birbirini boğazlıyor. Valizini alıp gitmeyi düşünüyor odysa, diyorsun. Şimdi bu acımasızlıkta niye valizini odysan eline veriyorsun. Onu merak ediyorum.

Şimdi elektronikleşen bir dünya var ve orada elektronikleşen bir dünya insan nasıl yapayalnız kalıyor zavallı hale geldiği görülüyor Kurtulmak için öykü kahramanım geçmişe sarılmak istiyor, insanlığın geçmişine sarılmak istiyor Ama arada, sarıldığında büyük bir düş kırıklığına uğruyor Büyük bir açmaz içerisinde kalıyor Zaten öykünün sonunda da görüyoruz. Yine dönüş evine oluyor Diyor ki, ben kendimi bağladığım yelken direği olarak görüyorum herhalde eşimi ve orada bir çocuğa sahip olursa eğer asıl kaçış noktası o özgürlüğünün tümden elinden alındığını görüyor Evlenmekle bir kat daha önüne set vurduğunu görüyor Zaten iş hayatına tepkisi var, evliliğine tepkisi var, sosyal yaşama tepkisi var insanların duyarsızlığına, umursamazlığına tepkisi var bir de artı olarak karısı hamileyim diyor ve bütün özgürlüğüm elimden gidecek, artık tükeneceğim, o yüzden belki birazda kaçmak istiyor Kaçacağı yer yok oysa. O borsada insanlar boğazlanıyorsa heryerde boğazlanıyor, insanlar tüketiliyorsa her yerde tüketiliyor, fakat sonra diyor ki ama belki ben çocuğumla birgün kelebek yakalayabilirim, birlikte dağlara, ormanlara gidebilirim, onunla güzellikleri paylaşabiliriz. Onunla birlikte kalıcı olabilirim, kılabilirim, çoğalabilirim; Son olarak bunu yakalıyor Benim öykülerimde bütün umutsuzluğumuza, bütün sevgisiz yaşamamıza karşın okuyucuya bir noktada ufacıcık ışıklar, sıcaklıklar, mutluluklar yaşatmaya çalışıyorum. Okuyucunun içinde böyle bir sevinç dalgası uyanıyor ve o zaman diyorki yaşamın bir de bu alanı var Bu bakış açısı ile bakarsam eğer, başka bir şey görürüm. Zaten ben okuyucuma bir hedef vermiyorum. Diyorum ki işte yaşam bu ama siz gördüğünüz bize dayatılan yaşam değil benim dayattığım benim gösterdiğim yaşam gerçekle gerçeküstünün bir araya geldiği bir yaşam biçimi, yani herşey biraz flulaşıyor veya sınır durmaksızın gelişiyor. O baskıların, özgürlüksüzlüğün ortadan kaldırıldığı bir ütopya sunuyorum. Durmaksızın onun sınırlarını genişletiyorum işte gördüğünüz herşey gördüğünüz gibi değildir Farklı bakmaya çalışın yaratıcı olun başka şeyleri görmeye çalışın diyorum. Bu anlamda öz kahramanım aynı şeyleri yapıyor, başka şekilde görünüyor ama olayın hep mutsuz umutsuz yanını görüyor Aslında umutsuzluk doğal bir duygu çünkü pespembe değil dünyamız. Böylede göstermeleri bana komik geliyor

---

(*)Bu söyleşi Radyo Umut'ta Aydın Öztürk'ün Edebiyat İklimi programına telefonla konuk olan Osman Şahin ve Zeynep Aliye ile yapılan söyleşilerden derlenmiştir. Canlı bir radyo programının doğallığında algılanmalıdır.

1)Osman Şahin, Fırat'ın Sırtındaki Kan, Bucaklar(Roman) Kaynak Yay.

2)Zeynep Aliye, Dolunay Vardı(Öyküler) Altın Yay.

İyi Muz

Süleyman Sırrı KAZDAL

-İyi Muz abi, sen nasıl iyi olabildin yahu? Arkasına yaslanmış, elinde koca bir puro, masanın üstünde kesme kristal bardakta en iyi kalite viskisi yarılanmış olarak duruyordu. Bir yandan camdan dükkanın içini gözetliyor, öte yandan da nasıl "İyi Muz" olduğunu usunda canlandırmaya çalışıyordu. Şimdiye kadar geçirdiği yaşamı düşünürken, aşağıda çalışan işçilerin birşey aşırmamaları için de gözlerini dört açıyordu.

Üstünde parlak İngiliz kumaşından gıcır gıcır takım elbisesi, rugan ayakkabıları, çok pahalı ipek gömleği ve kravatı ile dünyanın yarısının sahibi bir "beyefendi" den başka biri gibi görünmüyordu. Parmaklarında çok değerli taşlı yüzükler, boğazında kalınca bir zincir, sağ bileğinde kocaman altın bir künye, diğerinde de çok gösterişli altın bir saat vardı.

Oturdukları yazıhane dükkanın üst bölümünde, çepeçevre camla çevrili ve dükkanı tamamen görebilecek bir yerde havada asılı gibi duruyordu. Pencerelerde çiçek işlemeli tül perdeler asılıydı. Büronun duvarlarında çeşitli manzara resimleri, koltuğunun arkasında ise Atatürk'ün asker giyitleriyle bir resmi, yanında da........ Partisi'nin ve ülkenin gelmiş geçmiş en büyükliderinin, İyi Muz'un düşüncesine göre "Kurtarıcı" nın çok daha büyük yağlıboya bir resmi bulunuyordu.

İçine gömülmüş olduğu koltuk normal birinin içinde yitebileceği büyüklükte, som deriden yapılmış döner bir koltuktu. Önündeki masa büroyu neredeyse boydan boya kaplayan, üstünde en yeni elektronik araçlar bulunan, ayakları işlemeli ve çok pahalı olduğu her halinden anlaşılan kocaman bir masaydı. Masanın önüne yine çok gösterişli, konukların oturmaları için yerleştirilmiş deri kaplı koltuklar vardı. İyi Muz'un oturduğu koltuk ve masa o kadar büyüktü ki, telefona bakması ya da masanın üstünden bir şey alması gerekse ayağa kalkmak zorunda kalıyordu. Bedeni öylesine çelimsiz ve küçük olmasına karşılık bürosunun eşyalarını bilerek böyle devasa boyutlarda yaptırmıştı. Eşyaların bu denli gösterişli olması onları kullanana daha saygın bir görünüm kazandıracağı görüşündeydi.

İyi Muz geniş masasının ardında koltuğuna gömülmüş purosunu tüttürüyor, viskisini yudumluyordu. Doğrusu sahip olduğu büro en az kendisi kadar gösterişliydi. Yani tam İyi Muz'a uyan bir yerdi burası. Sefalet içinde, aç, susuz, yoksullukla savaştığı uzun yılların ardından kendisine bir krallık kurmuş ve yığdığı onca parayla oyun oynuyordu şimdilerde. Yaptığı her işin, her davranışın abartılı olması, eşyalarının ve giyitlerinin çok gösterişli olmasının nedeni de, sürekli olarak bunlarla ilgilenerek geçmişinin o karanlık günlerini anımsamak bile istememesiydi. O kötü günler, sınavdan geçtiği günlerdi ve artık sınavı vererek mutluluğu kazanmıştı. Bunu 'bozabilecek hiç kimsenin gözünün yaşına bakmamak boynunun borcuydu bundan sonra.

İyi Muz ani bir devinimle yerinden kalktı. Camdan dükkana bir göz attı. Bu arada sürekli çalan telefonlara yanıt vermekten geri kalmıyordu. Telefonda iyi bir haber alınca ağzı kulaklarına varıyor, neredeyse yüzü bütünüyle ağız oluyordu. Büroda birkaç tur attıktan sonra yine birdenbire koltuğuna oturup, iyice içine gömüldü. Arkasına yaslanıp purosundan çektiği dumanı karşısındakinin yüzüne doğru savurdu. Boğazını pis bir gürültüyle temizledikten sonra açık duran kapıdan başını uzatarak işçilerden birine seslendi. Biraz sonra çağırdığı adam soluk soluğa; karşısında duruyordu:

-Buyur İyi Muz abi!

-Oğlum, git bize karşıdaki kebapçıdan birşeyler kap gel. Yemekler geldiğinde masanın üzerinde yer açıyordu. Açtığı yere gazeteleri serip yemekleri yerleştirdi. Öyle bir istekli yiyordu ki sanki kıtlıktan çıkmıştı. Çok geçmeden bütün yemekleri silip süpürmüşlerdi. Ağzı burnu yağ içinde kalmış, bir yandan masanın üstündeki kırıntıları ağzına atıyor, bir yandan da parmaklarını yalıyordu. Gazeteleri kaldırıp masayı eski durumuna getirdi. Birazdan boş kapları almışlar, kahveleri getirmişlerdi. Karşılıklı höpürtüler arasında purolarını tüttürüyorlardı.

-Yaa, işte böyle, dedi içini çekerek. Bir çırpıda çekmeceden eski bir resim çıkarmış, tiksintiyle resmi inceliyordu. Resimde kara kuru, üstü başı paralanmış, avurtları çökmüş genç bir adam duruyordu. Küçücük bir odanın köşesinde kartonlardan yapılmış, derme çatma bir yatakta uzanmış, resmi çekene sert tavırlarla bakıyordu. Başka bir köşede üstünde çaydanlık bulunan bir tüpgaz ve çevrede birkaç parça kap-kacak görünüyordu.

-Yaa, işte böyle, dedi yeniden. Ben de bir zamanlar senin gibi böyle Kötü Muz'dum. Ama çok çalıştım koçum, çook; yıprandım!

Yüzünden bir hüzün bulutu geldi geçti bir anda. Ardından da o eski günleri bir çırpıda unutmuş, mutlu, kendinden emin, çok sert ve buyurgan bir yüze terketti yerini. Oturduğu yerden hızla kalktı, büroda hızlı hızlı dolaşmaya başladı. Sanki bir düşmanının peşinden koşup onu yakalayacak ve kafasını koparacakmış gibi hınç ve nefretle kaplandı kapkara yüzü. Karşısındaki adama küçücük bir böcekmiş gibi bakarak yüzüne tükürürcesine haykırdı:

-Çok çalıştım ben ooğlum, çook! Bütün bunları elde edebilmek için neler yapmadık ki bu alemde. Ama ya şimdi, alem benim, alemin kralı da benim. Var mı bunun ötesi, söyle!

-Bak, şu eski resime bak. İşte ben O'ydum. Ama şimdi, şu karşında gördüğünle bir ilgisi var mı? Buyruğumda bir sürü insan benim için çalışıyor. Bok gibi para yaptım. Hem de tek başıma!

İyi Muz coşmuş, yaşamı boyunca yapmış olduğu bütün üçkağıtçılıkları, pislikleri ayırdına varmadan anlatıyor, bire bin katarak kendinden geçiyordu. İnsanın canını dişine takıp çalışınca her şeyinin olacağını, hiçbir zaman aç kalmayacağını, örnek isteniyorsa kendisine bakılması gerektiğini durmadan yineliyordu. Ülkedeki bütün insanların saf olduğunu, öyle oldukları için de seçimlerde gidip birçok aptal partiye oy verdiklerini, böyle aptal partilerin peşine takılacaklarına "Kurtarıcı"nın üstün düşüncelerine bütün güçleriyle sarılsalardı, ülkenin, şimdiki durumundan kat kat gelişmiş olabileceğini söylüyordu. İşte bunun için bu memleket adam olmazdı, İyi Muz'a göre!

Kötü Muz susmuş, büyük bir dikkatle onu dinliyor, İyi Muz olabilmenin bütün kurallarını en yetkili ağızdan kapıp, onları belleğine yazmaya çabalıyordu. Birgün belki de yaşamında bir kere olsun İyi Muz olabilecek, burada bulunan herşeyden onun da olacak, giyitleri de İyi Muzunki gibi gıcır gıcır parlayacaktı. Kötü Muz, İyi Muzla aynı köyde doğmuş, çocuklukları birlikte geçmiş ve kente göçtükten sonra da aynı gecekondu bölgesinde uzun yıllar aynı mahallede yaşamışlardı. Daha sonra İyi Muz bir toptancının yanında ayakçı olarak işe başlamıştı. Piyasanın dümenlerini öğrendikçe yemediği halt kalmamış, onu bunu dolandırarak para kazanmak giderek bir "meslek aşkı"na dönüşmüştü. Yanında çalıştığı adamı yavaş yavaş çarpmaya başlamış, adamın ruhu duymadan mallarını küçük parçalar halinde aşırarak, başka dükkanlara yarı ederine satma işini iyice ilerletmişti. Piyasa ederinin altında mal alan diğer işyeri sahipleri İyi Muz'u yüreklendirerek, bu işi sürdürmesini sağlıyorlar ve gelirlerine gelir katıyorlardı. "Nasıl olsa patron da başkalarının sırtından geçinerek bu duruma geldi!" diyerek kısa zamanda oldukça iyi para biriktirmişti. Bu arada hiç para harcamıyor, yemeğini dükkandan bedava yiyor, arkadaki küçücük depoda da kartonların üstünde yatıp kalkıyordu.

Uzun yıllar boyunca ne yapmış etmiş, patronuna sürekli yaltaklanarak, onu bunu çekiştirerek, birçok işçinin ekmeğiyle oynayıp işlerine son verdirerek, adamın kendisinden en küçük bir kuşku duymamasını sağlamış ve dükkanın işlerinin gittikçe bozulmasına neden olmuştu. İşyeri sahibi artık daha fazla dayanamayarak borçlarını ödeyemeyecek duruma gelmiş, günün birinde de dükkanı satılığa çıkarmıştı. Bizimki de bir tanıdığı aracılığıyla işi arkadan bağlayarak koskoca dükkanı ele geçirmeyi başarmıştı. Birkaç gün sonra da eski patronunun koltuğuna büyük bir zevkle kurularak, bundan sonraki pisliklerini kurgulamaya girişmişti.

Dükkanı ele geçirdtkten sonra, daha bir süre depoda yatıp kalkmayı sürdürmüş, işlerini yoluna koyunca da artık para üstüne para yığmaya başlar olmuştu. Zamanla çevredeki esnafa ve zor durumdaki komşularına çok yüksek faizlerle para vererek varlığını birkaç kat artırmaya bilmişti. Eline geçirdiği tiim fırsatları acımasızca değerlendiriyor ve kimsenin gözünün yaşına bakmıyordu.

-Yaa, işte böyle Kötü Muz! Ben de bir zamanlar senin gibi Kötü Muzdum. Ama zamanında uyanık davranıp "Kurtarıcı"nın partisine üye yazılmasaydım, belki ben de hala senin gibi Kötü Muz olarak kalacaktım. Çok çalıştık biz koçum, çook yıprandık!

Öyküsünü bitirmenin coşkusuyla, yüzünde hain, sert bir gülücük oluşmuş, bir yandan purosunun dumanlarını çevresine üfürüyor, bir yandan da viskisini yudumluyordu. Camdan adamlarının kaytarıp kaytarmadığına bir göz atıp, yeniden yumuşacık koltuğuna gömülmüştü. Kötü Muz, İyi Muz'un gözlerine sinsice bakıyordu. İşi kapmıştı!

Bu sırada, işçilerden Ahmet, birkaç parça malı daha zula etmenin mutluluğunu yaşıyordu.

Biraz sonra, bir seyyar satıcının sokağı çınlatan sesi duyuldu:

-İyi muuuz!

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

4 Şubat Pazar

Promethe Kitaplığı'ndayım. **Beksav**'da Estetik Seminerim var Saat 14.00'de. Erken geldim Kadıköy'e. Gülçin Hanıma merhaba diyeyim dedim. Buraya geldim. **Promethe**'ye. Gülçin Hanım yokmuş. "Oturabilir miyim" dedim. "Tabii" dediler Çay da getirdiler

Promethe temiz bir yer... bir kültür evi. İki insan. Gülçin Hanımla... Zeynep Hanım insani kültür mücadelesi veriyor burda. Milimetrik mücadele. Direngen insanların böyle milimetrik mücadelesiyle ışıltılı... güzel dünya kurulacak.

Görmesini bilenler için... görebilenler için umutsuz olmak için hiçbir gerekçe yok. Dün, **Tüm Maliye-Sen**'in 2.nolu şubesinin kuruluş etkinliğindeydim. Çağırdılar gittim. Kısa bir konuşma. Olmadı. Soru-yanıt derken bir saat sürdü söyleşi. Canlı. umutlu. bilinçli insanlar Tüm Maliye Sen'in 2.nolu şubesi... hepsi kararlı

Sevindim.

Saat 19.00'da. dün... **İnsancıl Okuma Tiyatrosu.** Unutturulmak istenen... burjuvazinin üstünü çizmek istediği A.Kadir için etkinlik. A.Kadir... soğuk savaşın ezdiği... sürdüğü ışıltılı ozanımız. Dün etkinlikte de söyledim. Soğuk savaşın hesabı görülmedi Türkiye'de. A.Kadir'i 15 yıl susturanlar... **İkinci Yeni** harekatının ekonomi politiği nedir İkinci Yeni kimlerin üstünden geçmiştir A.Kadir Rıfat Ilgaz... Dinamo susturulurken kimler **İkinci Yeni** kanalında sözde şiir yazmıştır Susturulan şairleri bile bile kimler şairlik taslamıştır kimler geceleri rahat uyumuştur

Biliyorum... kimileri için son derece rahatsız edici sorular Ama bu sorular mutlaka yanıtlanacak. yazıya geçecek. Türkiye edebiyatının tarihi baştan başa değişecek. Tabii burda, şimdiden okurun da yapması gerekenler var Okur silkinmeli. Tırıllığı bırakmalı. Sözgelimi, köşe bucak A.Kadir'in eserini aramalı. Okur, **Sanatta Star Sistemi**'nin... dağıtım kanallarının... basının güdümünü kırmalı.

Az sonra gidiyorum. **Beksav**'a... İnsani kültür mücadelesi veren bir başka kültür evi **Beksav** Işıltılı... güzel bir dünya için mücadele edenler

Şimdi Promethe'de... pembe örtülü bir masada geleceğin güzel dünyasını düşünüyorum. Bizim günlük sıkıntılarımız bir yana, mücadeleci insanların elinde güzel. ışıltılı bir dünya kuruluyor.

Bunu hissediyorum... bunu biliyorum... buna inanıyorum.

8 Şubat Perşembe

Mustafa Bayram Mısır'ın **İnsancıl Üzerine Tekrar Bir Tez Denemesi**'ni okudum. Şimdi Türkiye'de aydınlanma sorunu üstüne bir kez daha düşüncelerimi söyleyeceğim.

Önce herkesin şunu iyice bellemesi gerekir Mustafa Kemal hareketi, Türkiye'de ilk burjuva aydınlanma hareketi. Şu açıdan ilk. Burjuva sınıfı yok.. burjuva aydını yok. İşte böyle bir ortamta burjuva aydınlanma hareketi başlatılıyor Anadolu topraklarında, dinsel bakış açısıyla yüzlerce yıl bilinci dumura uğratılan insanın bilinci ışıltılmak isteniyor Bu hareketi değerlendirirken, resmi ya da gayri resmi tarihin dışına çıkmak gerekiyor Türkiye'de burjuva aydınlama hareketine katılan insanları tanıdım ben. Sözgelimi, Doktor Nusreti. Kırık dökük bisikletiyle, beş kuruş para almadan kapı kapı hasta tedavi eden Doktor Nusret. Öğrencilerine parasız kurslar düzenleyen Öğretmen Hatice... Sağlıklı çocuklar doğurtmak için at sırtında köylere giden ebe Fatma Fitnat.

Bunlar birkaç tane değildir. Yüzlercedir binlercedir Bugün şöyle bir çevremize bakalım. Adnan Saygun, Macit Gökberk, Sabahattin Eyuboğlu, Muhsin Ertuğrul, Yakup Kadri, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Necati Cumalı, Ekrem Koçak, Baba Hakkı, Orhan Cavit Tütengil, Tarık Zafer Tunaya, Muammer Aksoy Bütün bu insanlar, Türkiye'de burjuva aydınlanmasının ürünü.

İşin önemini anlamak için bir karşılaştırma gerekiyor Anadolu'nun 600 yıllık tarihinde Muhsin Ertuğrul bir tane. Macit Gökberk bir tane... Doktor Nusret bir tane. Ebe Fatma Fitnat bir tane. Ama Fransa'ya bakın, yüzlerce Muhsin Ertuğrul var, Doktor Nusretler Ebe Fatma Fitnatlar

Söylemek istediğim şu. İyiniyetli zorlama yorumlar dışında Anadolu'nun tarihi insani açıdan sıfır Bilim yok. sanat yok. felsefe yok. Kemalist burjuva aydınlaması, böylesine yoz tırıl bir ortamda başlatılıyor

Şimdi soru şu. Kemalist burjuva aydınlanması amacına ulaştı mı Türkiye'de. Hayır Amacına ulaşamadı. Burjuva demokrasi gerçekleşmedi. Kırım kültürü, insani kültüre dönüştürelemedi. Muhsin Ertuğrul'dan sonra Gencay Gürün, Tarık Zafer'den sonra Toktamış Ateş geldi. Yakup Kadri'den sonra Orhan Pamuk geldi. Kapı kapı dolaşan hekimler, köy köy dolaşan ebeler, parasız kurs veren öğretmenler yok.

Buna trajedi diyorum. Tam bir trajedi. Bir kuşak tarihe karşı, aydınlama için kalkıştı, ciddi bir yenilgiye uğradı. Deniz Gezmişler asıldığı, gün, annem ebe Fatma Fitnat, ağladı "Biz bu çocukları, assınlar diye doğurtmadık" dedi.

İşte, Kemalist burjuva aydınlanma hareketinin sonu. Bu sonucu, Leninist proleter aydınlanma hareketiyle karşılaştırabilirsiniz. Leninist proleter aydınlanma hareketi, 1996 Rusyasını gerçekleştirmek için başlatılmadı.

Türkiye'ye döndükte... napmalı Türkiye'de.. Refah Partisi dini topluluklar, aydınlanma bizim öncülüğümüzde olmalı, islami bakış açısıyla insan aydınlığa çıkar diyor. Türk milliyetçilerine göre, Türk milliyetçiliğinin önderliğinde. Türk milliyetçi bakışıyla insanın aydınlığa çıkacağını söylüyor Kürt milliyetçileri de, aydınlanma bizim önderliğimizde olacak diyor

"Mücadelenin ulusal çerçevesi kazanıldığı oranda sınıfsal derinleşmenin yaşanması doğal"mış.

Bunların hepsi ad hoc... uydurma kuramlardır Ad hoc kuramların niteliğini şöyle açıklıyor Nusret Hızır "Ad hoc kuram, belirli bir ya da birkaç olayın neden, ya da nasıl ne biçim, nerede meydana geldiğini açıklamak için, o olay ya da olayların dışında kurulmuş, aslında kurgusal bir diayeli bütündür Ad hoc kuramların önemli bir özelliği var. Uydurmadır ama gerçekliği hakikatmış gibi açıklar

Bütün dini kuramlar bütün milliyetçi kuramlar ad hoc tur Doğru kuram şudur Tarih, sınıflar mücadelesidir Devrimci aydınlanma, yalnız... yalnız proleteryanın önderliğinde başlayacak. devam edecektir Peki, bugün bunun Türkiye'de imkanı var mı. Var

Nasıl.

Merkezi bir örgüt kurulmalı. Merkezi örgüt, felsefede, estetikte, pratikte kalkışma başlatmalı. felseye, estetiğe, bilime boşveren bir örgüt, aydınlatmayı başlatamaz. Yalnızca siyasi iktidar değişikliği olur Ben, siyasal iktidarı değil, toplumsal iktidarı önemsiyorum. Bu açıdan bakıldıkta **İnsancıl**'ın yeri nerde. **İnsancıl**, devrimci aydınlanma hareketini başlatan dergi. Tarih, bunu böyle yazacak. Hiç kimse sallantılı yere koymak için uğraşmasın **İnsancıl**'ı. Bu derginin Genel Yayın Yönetmeniyim. Naptığımızı çok iyi biliyorum. Bu ülkü dışında kılımı kıpırdatmam ben.

İnsancıl'ı devrimci aydınlanma dışında göstermek isteyen her görüş. her kuram ad hoc'tur

Sanatta Star Sistemi. insani gerçekçilik. **İnsancıl**'ın kültürü eyleme sokuş hareketleri bu açıdan bakılırsa değerlendirilir Ömer Baytaş'ın İletişim'e gidiş nedeni insani gerçekçilik değil, Türkiye'de marksistlerin, felsefeye, estetiğe, bilime boşverişleridir Merkezi örgütlenmeden ciddi bir şekilde kaçışlarıdır

Dıyeceklerimi bitirmeden önce Mustafa Bayram Mısır'a ister istemez "sert" bir "uyarım" olacak. Pek sevdiğim Mustafa Bayram Mısır, beni tanıyabilseydi. **İnsancıl**'ı tanıyabilseydi "Cengiz Gündoğdu, eğer hâlâ benden yazı isterse katkıda bulunmaya devam edeceğim" demezdi. Mısır, hem beni, hem **İnsancıl**'ı tanımadığı için yanlış açımlıyor hem **İnsancıl**'ı, hem beni. Birçok kişi ısrar etmiş, **İnsancıl**'ın devrimci dergi olmadığı konusunda. Kimdir o "birçok kişi" bilmiyorum. Mısır'ın o birkaç kişinin etkisinde kalmamasını isterdim. O birçok kişinin ısrarına karşı ben de ısrar ediyorum. **İnsancıl**, devrimci aydınlanmacı bir kültür sanat dergisidir

Şimdi "sert uyarıya" geliyorum. Mustafa Bayram'ın bu özeleştirisi, umarım son özeleştiri olur

9 Şubat Cuma

Soğuk. karlı.. rüzgarlı bir sabah.. Dergiye gelirken Mustafa Kemal'i düşündüm. Kemalizmi. Çoktandır yazmayı düşündüğüm bir kitap vardı. Bu kitap, İttihat Terakki'yle başlayacak, günümüze kadar gelecekti. Türkiye'nin siyasi, ekonomik, edebi eleştirisini yapacaktım. **İnsancıl**'ın bitmez tükenmez mali sorunları. sonra gitgide bozulan sağlığım. Herhalde bu kitabı yazamayacağım. Yüzlerce not orda burda kalacak.

Şimdi burda, yazmayı düşündüğüm bu kitabın Mustafa Kemal'le ilgili notların çok kısa bir özetini vereceğim.

Önce şu, Mustafa Kemal, bir burjuva devrimcisi. Bütün eylemlerinde. bütün sözlerinde bunu net bir şekilde görürüz. Napar burjuva devrimcisi. Burjuva sınıfından aldığı güçle... burjuva sınıfına dayanarak, geçmişin bütün toplumsal yapısını. zihniyetini değiştirir Mustafa Kemal, bunu yapmak istiyor Ama dayanacağı burjuva sınıfı yok. Toprak ağalarına dayanarak toprak reformu yapabilir misin. Yapamazsın. Bunun için Mustafa Kemal, hızla burjuva sınıfı yaratmak istiyor Bu ara biçimsel denen, aslında bir burjuva devrimi için son derece önemli dönüşümleri orduya dayanarak yapıyor Kısa özet olduğu için hemen şunu söylemek gerekiyor Ordu ilericidir görüşü de burdan kaynaklanıyor Tabii Resneli Niyazi'yi de iyi bellemeli. Daha sonra Doğan Avcıoğlu'nu yanıltan ad hoc kuramlarla kitaplar yazmasına yol açan bu.

Dün söyledim. Ad hoc. uydurma kurma gerçekliği hakikatmış gibi açıklar Ama sonra hakikat. hayat, ad hoc kuramı yerlebir eder

Devam ediyorum. Mustafa Kemal'in burjuva devrimleri mücadelesinde Köy Ensitütileri son derece önemli. İki amacı var Köy Ensitütileri'nin. Birincisi öğretmen yetiştirmek. İkincisi köylü sınıfını özgürleştirmek. Özgür köylü çocukları zamanla özgür burjuva olacak. Engels bunu Norveç köylüsüyle Alman köylüsünü karşılaştırırken net bir şekilde gösterir

Mustafa Kemal'in toplum tasarımında, özgür düşünceli köylünün özgür düşünceli burjuva olması var Bu tasarıya göre, Mustafa Kemal, burjuva sınıfını arkasına alacak Anadolu'nun bütün sorunları. bu arada Kürt sorunu da çözülecek.

Bu tasarı yürümedi. Mütegallibe, tarihten gelen önsezisiyle. sınıf gücüyle bu tasarının önünü kesti. Köy Ensitütileri kapatıldı. Toprak reformu diyen komünist suçlamasıyla yerlebir edildi. Türkiye'de burjuvazi, doğrudan doğruya faşizme yataklık etti. Özgürleşemeyen köylünün çocuğu Süleyman Demirel, "Bana bu ülkede milliyetçiler suç işliyor dedirtemezsiniz" dedi. Özgürleşemeyen köylünün çocuğu Demirel, Şili'de Allende'nin katledilişi için "İyi oldu. iyi oldu" dedi. Abdi İpekçi'ye

Çok kısa bir özetten sonra, yine çok kısa bu işin edebiyata yansımasına gelelim. Kemal Tahir, romanlarında işte bu hakikatı göremedi. Romancı'ya garip bir görev yükledi Kemal Tahir Romancının görevi Türk milletinin ruhu ve davranışı üzerine ortak bir dil bulmakmış. Romancıya böyle bir görev yükleyen Kemal Tahir, tabii hakikatı göremez. Kemal Tahir'e göre, 1923'ten sonra olagelenler bir İttihatçı tepişmesidir Kemal Tahir, gerçekçi olamamıştır Suyun yüzünü görmüş, dibini görememiştir Üstelik bütün bunları bitmez tükenmez... sayfalar süren. son derece sıkıcı bir konuşma yöntemiyle yazmıştı

Kemal Tahir, kötü bir romancıdır Çünkü Kemal Tahir'de ilişki yoktur Tarihsizdir Kemal Tahir Tarihsiz. ilişkisiz kişiler durmadan konuşurlar

Taner Timur'un Kemal Tahir'le ilgili bir saptamasını buraya alıyorum. "Kemal Tahir'i bir "Marksist" gibi sunmaya çalışan yazarlar, onun kolektif psikanalizinin "Marksizm"i'nden önce geldiğini gözden kaçırmamalıdır "

Yakup Kadri'ye geldikte. Yakup Kadri bir burjuva aydını. Belki Türkiye'de son burjuva aydınlarından biri. Burjuva yazarı Yakup Kadri 17 Ağustos 1934'de Moskova Edebiyat Kongresi'ne bir tez sunuyor Yakup Kadri bu tezde dünya kültürünü çalışanların yarattığını söylüyor "İnsaniyet"i halkın bu kültüründe buluyor Sonra şöyle diyor "arkadaşımız Maksim Gorki'nin bir yerde söylediği gibi "yarınki kültürün de bugün

ki işçi ve rençber sınıfının, şimdilik bize çok iptıdai ve kabasaba gelen yazılarında, nutuklarından, şarkılarından" husule gelebileceğine neden inanmayalım?"

Yakup Kadri'nin ütopyası bu. Kemal Tahir geldikte tam bir Türk milliyetçisi Kemal Tahir Devlet Ana adlı romanında" bir ortaçağ imparatorluğu'nun doğuşu gibi evrensel bir süreci dondurur, özgülleştirir ve anakronik bir şovenizmle yüceltir " (Taner Timur)

Kemal Tahir, bu süreci neyle donduruyor Türklerin devlet kuruculuğu varmış. İşte milliyetçiliğin ta kendisi.

Mustafa Bayram'a göre övgüme mazhar olan Yakup Kadri, hem Ankara adlı romanında hem Panaroma adlı romanında Kemalist burjuva devriminin mütagallebiye yenilgisi gerçekçi bir gözle anlatır O romanlarda bir dönemin. o insanların. o ilişkilerin tarihi vardır

Bu noktada Yakup Kadri'yi sevme Kemal Tahir'den müthiş ürkme sorunu yok. Yazdıklarına bakarak değerlendirme var Mustafa Bayram burda tümevarım yöntemini yanlış kullanıyor

Mısır, beni tanıyabilseydi, hiç "müthiş ürkmediğimi" anlardı.

Türkiye'de solun Kemalizmle hesaplaşmasına geldikte. Mustafa Bayram "Çünkü bu solun Kemalizmle hesaplaşmaya cesareti yoktur" diyor Önce şunu söyleyeyim. Cesaret bilgiden kaynaklanır Bilgiden kaynaklanması gerekir, cesaretin. Bu bir İkincisi şu. Hiç kimse herhangi bir disiplini reddederek o disiplinde hesaplaşmış sayılmaz. Ciddi bir red için o disiplinin karşısına yeni bir disiplin çıkarmak. yeni disiplini milimetrik noktalara kadar yaymak gerekir Sözgelimi, kültürü ele aldıkta. Hani nerde edebiyat tarihimiz. Geçende **İnsancıl Okuma Tiyatrosu** A.Kadir'i okudu. Kırk kişi vardı salonda. Bu kırk kişinin yarısı A.Kadir'i bilmiyordu. Sen, istediğin kadar reddet Kemalizmi A.Kadir'i tanımıyor sol. Bilmeden neyi reddeceksin. Bilmeden reddedersen, doğruyu da reddedersin. Cesaret hıçbir işe yaramaz bu konuda.

Şu bilinmeli. iyice kavranmalı. Kuru kuru red hiçbir ışe yaramaz. Üstelik red, bir çürütme olmamalı. Marksizm bir dünya görüşü. Marksistler bu dünya görüşüyle estetikte, bilimde, felsefede, politikada her alanda mücadele eder Sözgelimi, marksit açıdan bir edebiyat tarihi yazar bir felsefe tarihi yapar sözgelimi yıllıklar çıkarır en azında böyle bir işin yapılabilmesi sağlayacak kurumlar için mücadele eder Red, bu mücadele içinde anlamlı olur Sözgelimi dini ele alalım. Din, insanın hem kendini hem dünyayı açıklama biçimi. insanın varolduğu yer Bir marksist kuru kuru dini reddedemez. Napar İnsanın hem kendini. hem dünyayı açıklayabilmesi için marksist dünya görüşüyle mücadele eder hakiki varoluşun marksist dünya görüşünde olduğunu gösterir

Özetle, bir marksist, kuru bir derle hayatın hiçbir alanını öbürlerine bırakmaz. Kuru der, marksistleri marjinalleştirir Her bir işin ötesinde **İnsancıl**, bu marjinalliğin tuzağına düşmedi. İnsancıl, devrimci aydınlamanın kültür cephesinde mücadele eden bir dergi. Bu dergide yazan bir yazarın yazısından. ya da bir yazının içinden alıntılarla İnsancıl başka bir yolda gösterılemez. İnsancıl, sözgelimi Kemalist bir dergi olsaydı, bunu açıkça.. hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde söylerdi

İnsani gerçekçiliğe geldikte. Mustafa Bayram, "insani gerçekçi hiç değilim" diyor Neden acaba. Ben, Mustafa Bayram'a "Sen, sen insani gerçekçi misin" diye sormadım. Üstelik hiç kimseyi de kandırmadı **İnsancıl**. Birinci sayının birinci sayfasını açın bakın, orda göreceksiniz insani gerçekçi kavramını.

Bütün insani etkinliklerin, insanilikten uzaklaştırıldığı. bütün insani etkinliklerin insana yabancılaştırdığı bir dönemdeyiz. Bütün burjuva sanatçıları, sanatı, insana yabancılaştırdı... metalaştırdı. Bu ne anlama geliyor Bilimin de.. felsefenin de ınsanın insanlaşmasında etkisi vardır Ama, insan dediğimiz varlık, en çok sanatla insanlaşır Sözgelimi, çıplak kadın heykelinin karşısında bir erkek, hiçbir cinsel istek duymadan güzel diyorsa, işte bunun nedeni sanattır insani sanattır. Ama çoktanberi burjuva sanatçıları, insanlaşmamış varlığın bilinci için sanat yaptılar daha kötüsü bu anlamda estetik bilinci körelttiler Türkiye'de Selim İleri'nin, Adalet Ağaoğlu'nun, Orhan Pamuk'un sanatı bu.

Hepsi bu mu. değil. Ben, hem insani gerçekçiliği. hem sanatta star sistemi kavramlarını sistemleştirmedim. Dogmalaşmasın diye.. benim tekelimde olmasın diye. Herkes bir yanından katkıda bulunsun.. eksiğini gediğini kapasın. bu kavramlar hayatla birlikte yürüsün diye. Mustafa Bayram'ın da bu kavramları ileri götüreceğine... eksiğini gediğini kapatacağına inanmıştım. Hep bir yanını açık bıraka bıraka. sistemleştirmeden. Meğerse, o, hiç insani gerçekçi değilmiş. Eh, napayım

Şunu söylemeliyim. İnsancıl'ı eleştirirken. beni eleştirirken hak terazisini dikkatle kullanmak gerekiyor Bakın... Birçok insan İstanbul'da Ankara'da. Konya'da. Hatay'da. Adana'da. Çanakkale'de. Boyabat'ta. Samsun'da... Şanlıurfa'da... daha birçok yerde **İnsancıl** kanalında devrimci kültür mücadelesi veriyor Seminerler. konferanslar dinletiler okuma tiyatroları. Adına **İnsancıl Emekçisi** denen arkadaşlarımızın çeşitli siyasal görüşleri var Estetik görüşler farklı. Ama hepsinin ortak bir noktası var Emekten yana bir mücadele. Bu mücadele sürecinde arkadaşlarımızın düşünceleri yanlış olabilir Olsun. Ne var bunda. O görüş eleştirilir. Birdenbire "ben hiç o değilim" demenin ne anlamı var

Hele bunca insanın mücadelesini, efendim **İnsancıl** pozitif aydınlanmacıymış, ben bunu belirteyim de herkes bilsin diye haksızlık yapmanın hiçbir anlamı yok.

İnsacıl'ın mücadelesi iyice anlaşıldı. arkadaşlarım, bu mücedeleyi götürür sağda solda anlatır ben yavaş yavaş ormana çekilebilirim. derken, Mustafa Bayram o "birçok kişi"ye **İnsancıl**'ı anlatacağına. o birçok kişinin etkisiyle **İnsancıl**'ı yanlış yere koyuyor yanlışı teorize ediyor Demek ormana çekilmek mümkün değil. Görüş, yanlış bile olsa görüş olarak kaldıkça dinlerim. Ama görüş, insan eliyle pratiğe girer Bunun anlamı. **İnsancıl** mı. canım bırakın o dergiyi pozitifçilerin teki onlar diye **İnsancıl**'ın önü kesmek istenir İşte o zaman mücadele başlar Tabii pratikçilerin benle son derece sert bir mücadeleyi göze almaları gerekir.

Pratikçilere tavsiyem **İnsancıl**'la uğraşmayın.

12 Şubat Pazartesi

İsmail Beşikçi'yle Ahmet Taner Kışlalı tartışıyorlar Baştan şunu söyleyeyim. Bu tartışma eşit değil. Beşikçi hapishanede. Üstelik düşünceleri yasaklı. Sencileyin düşünmeyen insanın kalemini kıracaksın... düşüncesini yasaklayacaksın, sonra tartışacaksın. İşte

Türkiye'de çözülmesi gereken ilk sorun bu. Hangi konuda olursa olsun herkesin düşüncesini söyleyeceği hem yasal, hem de kültürel ortam hazırlansın. Türkiye'de kendine aydını sıfatını yakıştıran kişinin ilk görevi bu olmalı. bu konuda mücadele.

İsmail Beşikçi'yle Ahmet Taner Kışlalı tartışmasında bir etnik kimlik sorunu var Beşikçi "Türk de Arap, Kürt, Fars, Rus, Yunan gibi etnik kimliklerden biridir" diyor Kışlalı buna karşı Türk'ün üst kimlik olduğunu söylüyor.

Şımdi bu konuda düşüncemi söylemek istiyorum. Önce şu. İnsan hep bir gerçeklikte yaşar. Gerçekliğe göre hayatını düzenler. Bu düzenleme olgusal bilinçle olur Bu düzenlemede, gündelik hayatın içinde kaldığı sürece olgusal bilincin hiçbir sakıncası yoktur Ama insan, gerçekliği açımlamak... çözümlemek ister İşte bu noktada olgusal bilinç yetersiz kalır Bunu bir örnekle anlatayım. Sözgelimi, taş, elden bırakılınca yere düşer. Cigara dumanı göğe doğru yükselir Biz bunu olgusal bilinçle biliriz. Ama, bütün bunların nasıl böyle olabildiğini anlamak istersek olgusal bilinci aşmak. bilimsel, felsefi bilinci edinmek gerekir Çünkü olgusal bilinç bütün bunların hakikatını bulamaz. Olgusal bilinç, gerçekliği hiç zedelemeyen. üstelik mantıkı bir kuramla durumu açıklar Sözgelimi Aristo'nun fiziği olgusal bilince dayalıdır. Ayrıntılara girmeden söylersem, Aristo bu gerçekliği, doğal yer kuramıyla çözümlemiştir. Aristo'ya göre taşın doğal yeri yer, dumanın doğal yeri gök. Bunun için taş düşer, duman yükselir.

Aristo bu kuramıyla gerçekliği tıpatıp açıklıyor Ama hakikatı değil. Bilim tarihinde gerçekliği böyle çözümleyen bir dolu uyduruk kuram var

İnsani bilimlerde de böyle uyduruk kuramlar var Bu kuramların en önemlisi dinle etnik kimlik kuramı. İnsanların çeşitli dinlere, çeşitli etnik kimliklere ayrıldıkları birer gerçeklik. Müslüman var, hıristiyan var, budist var Türk var, Kürt var, Arap var, Yunan var.

Ama insanların bu ayrımları hakikat değil. Biz bu ayrımların hakikatını ancak olgusal bilinçte düşünmeyerek varabiliriz. Böyle yapmayıp da olgusal bilinçle kuram yaparsak, bu kuram gerçekliğe tıpatıp uysa bile hep sorun çıkar Çünkü hakikat altan alta gerçekliği zorlar

Soru şu. İnsanların ayrılıklarının hakikatı ne. İnsanlar, dinlere göre etnik kimliklere göre ayrılmaz. Bu işin gerçekliği. görüntüsü. İnsanlar üretim ilişkilerinde nerde olduklarına göre ayrılır Eski çağlarda plepler, patrisiler, feodaller, köylüler diye ayrılırdı. Çağımızda proleterler, kapitalistler, köylüler, küçük burjuvalar diye ayrılır

Evrensel barıştan... kardeşlikten. insanın mutlu yaşamından yanaysak, bu hakiki ayrımları kaldırmak için mücadele etmeliyiz. İnsan o zaman ancak aydınlık bir dünyada yaşayabilir ışıltılı bilinciyle.

İsmail Beşikçi şöyle diyor "Ben Kürtlerin Orta Doğu'da, bağımsız, birleşik, demokratik bir Kürdistan kurmasından yanayım" İsmail Beşikçi'nin şöyle demesini isterdim "Ben proleteryanın, Orta Doğuda, bağımsız, birleşik, demokratik bir devlet kurmasından yanayım."

Ahmet Taner Kışlalı'ya geldikte... Kışlalı uyduruk bir Türk kimliği kuramıyla olgusal bilincin çukurunda. Biir İkiii... üüüç diye çığrışıyor. Oysa Kışlalı şöyle demeli.

"Ben kapitalist bir devletten yanayım. Kapitalist devlette, kapitalist sınıfın doğrultusunda size bazı haklar verilebilir " Çünkü Türk'ün üst kimlik, öbür etnik kimliklerin alt kimlik olduğu görüşü, bilimsel değil, uydurma. Bir görüş bilimsel değilse, o görüşün "doğruluğu" için, kabulü için zorbalık yapılır Şimdi Türkiye'de yapılan bu.

Bütün bunları söyledikten sonra şunu da kabul etmek gerekiyor Kapitalist sınıf, aydınlatma hareketini başlatmak istedi, başarılı olamadı 2.Meşrutiyet de başlayan tartışmalar Türk kimliği seçimiyle sonuçlandı. Herkes Türk olmak zorunda bırakıldı Faşist bir sistem kuruldu. Kavram gerçekliği yaşatıldı hepimize. Türkiye'nin temel sorunu bu. Kapitalist sistem, Türkiye'yi yaşanır bir ülke yapsaydı kavram gerçekliği böylesine çabuk çökmezdi. Türkiye'de yaşamak için insani tek bir gerekçe gösterilemez. Sözgelimi, bir Kürt, Türkiye'den ayrıldıkta, Türkiye'nin sağladığı olanaklardan yoksun kalabilecek durumda olsaydı bir derece. Sömürülen... sürekli itilip kakılan bir ülkede yaşasa nolur, yaşamasa nolur

Ahmet Taner Kışlalı, uyduruk kavramlarla gerçekliği doğru... haklı göstermesin. Olgusal bilincini kırsın. Hakikatler doğrultusunda çözüm arasın Yoksa hakikatler, yalnız onu değil, hepimizi yerlebir edecek.

Türkiye'de yıllardır süregiden mücadelenin trajik yanı şu. Türkler Kürtler uyduruk kimlik kavramları için verdikleri mücadeleyi, doğru kavramlar için verebilselerdi, şimdi Türkiye aydınlık yolda ilerleyen ışıltılı bir ülke olurdu.

13 Şubat Salı

Engels, insanın evrensel özgürlüğe kavuşturma işini proleteryaya verir Bu iş için "proleteryanın tarihi özel görevidir" der. Şöyle devam eder Engels "Bu işin tarihi koşullarını ve böylelikle içyüzünü anlamak, şimdi baskı altında bulunan proleteryaya, başarmaya çağırıldığı bu önemli işin koşulları ve anlamı üstüne eksiksiz bilgi vermek, bu, proleter hareketin teorik anlatımının, bilimsel sosyalizmin, ödevidir "

Özgürleşme... "insanın zorunluluk evreninden, özgürlük evrenine yükselmesidir " İşte aydınlanmanın bence doğru tanımı. güzel tanımı. Burda dikkat edilmesi gereken şu. İnsanı evrensel özgürlüğe. aydınlanmaya herhangi bir din ya da millet götürmeyecek.

Kim götürecek. Proleterya.

Bu görüşe bir dinci ya da bir milliyetçi katılmayabilir. Sözgelimi bir islamcı "Hayır İnsanı islam dini aydınlığa götürecek" diyebilir Bir milliyetçi de "Benim milletimin tarihi görevidir insanlığı aydınlığa çıkarmak" diyebilir Ama marksisttim diyen birinin, proleteryanın tarihi görevini gölgelemeye, ancaklı mancaklı konuşmaya hakkı yoktur Hiçbir zaman da olamaz. Çünkü bu taktik bir sorun değildir Bu, insanın aydınlanma sorunudur Bu sorunda son derece dogmatik... son derece inatçı son derece ısrarlı olduğumu herkesin bilmesini isterim.

Niçin... hemen. .şimdi söylüyorum bunu. 25 yıldır verdiğim mücadelede çizgimiz net bir şekilde anlaşıldığını sanmıştım. Anlaşılmamış. Şimdi iyice anlaşılsın..bellensin diye söylüyorum.

Türkiye'ye geldikte.. Türkiye'de Kürt sorununa, Türklerin Kürtler üstünde baskısı diye görmüyorum sorunu. Bence sorun şu Kapitalist devlet, bir Türklük icad ediyor, herkesi Türkleştirmek istiyor Türkleşmek istemeyenlere de hayatı zından ediyor Böyle baktıkta sorunu Türklerden kurtulmak değil, kapitalist devlet-

ten kurtulmak diye görüyorum. Sonra şöyle devam ediyorum. Anadolu insanı, Türk-Kürt-Laz, Çeçen daha ne varsa bu yanlış. bilinç bulandıran uyduruk kavramları kırmalı merkezi proleter bir örgütle kapitalizme karşı mücadele etmeli.

Bunun dışında bir mücadeleyi aydınlama hareketine engel görüyorum. Türkiye'nin şu karmaşık durumunda bunu söylemenin ne kadar tehlikeli olduğunu biliyorum. Bunu böyle söyledikte kapitalist devleti. bu devletin bütün ideologlarını... Türkleri.. Kürtleri. Çeçenleri.. İslamcıları karşıma alıyorum. Üstelik bu düşüncem hiç rant getirmeyecek. Olsun. Ben, onun bunun hoşuna gitmek. sevilmek. ondan bundan rant elde etmek için yazmıyorum. Ben, insanı karşıma ala ala... insanın yüzünü tokatlaya tokatlaya. insan kendine gelsin diye doğruları yazıyorum.

İnsanı evrensel özgürlüğe götürmek proloteryanın tarihi özel görevi. Ancaksız... mancaksız böyle bu. Düşüncemi hiçbir kuşkuya yolaçmayacak bir biçimde söyledim. Hesap kitap bu. Hiç kimse benle ya da **İnsancıl**'la ilgili hesap hatası yapmasın.

14 Şubat Çarşamba

Sanatta Star Sistemi yazarlarının tekeli yüzünden edebiyatımız ciddi bir çöküş sürecinde. Her hafta çeşitli gazetelerde. özellikle Cumhuriyet gazetesinde. yazı yazan bu burjuva yazarları Türkçeyi'de bozdular İşim gerektirmese Enis Batur'dan, Selim İleri'den Attila Birkiye'den, Ahmet Cemal'den, Mehmet Fuat'dan tek satır okumam. Ütopyasız kaldıkları için sorunları da yok. Yazıları hem biçim. hem öz açısından son derece tatsız. Sözgelimi, birçok görüşlerine katılmasam da Melih Cevdet'in, İlhan Selçuk'un yazılarındaki tad, bu yazarların yazılarında yok

Konuşamayan radyocular yürüyemeyen giysi sunucuları. şarkı okuyamayan şarkıcılar yazamayan yazarlar Böyle bir dönemden geçiyor Türkiye.

Eskiden. eskiden dedimse bir yıl öncesine kadar Tevfik Taş, umut bağladığım bir yazardı. Haftalık **Gerçek** dergisinde yazılarını sevinerek okurdum. Sonra Tevfik Taş, yazarlığı bıraktı, gazeteci oldu. Şimdi napıyor yazıyor mu yazmıyor mu bilmiyorum. Ama şunu biliyorum. Türkiye sosyalist edebiyatına yazık oldu. Her zaman söylerim. Felsefe.. sanat... bilim sosyalist hareket için son derece önemli olmalı. Bunu önemsediğim için hep sanatçı yazar arayışı içinde oldum. Şimdi size bu arayış sürecinde bulduğum bir yazardan söz edeceğim. Aylar önce dikkatimi çekti haftalık **Atılım** gazetesinde. Işık Kutlu. Kimdi bilmiyorum. Ama dili, biçimi güzel, ütopyası olan, sorunları deşen bir deneme yazarıydı Işık Kutlu. **Atılım**'ın 68.sayısındaki Dil Üstüne adlı yazısını okuyunca Işık Kutlu'yla tanışmak istedim. **Atılım**'a telefon ettim. "Işık Kutlu'yla tanışmak istiyorum" dedim. Ankara'daymış. Ayakları tutmuyormuş. Asıl adı Kutsiye Bozoklar'mış. Dün, Hacı arkadaş, sağolsun, Işık Kutlu'nun deneme yazılarını topladığı **Yaşama Dair** (Varyos Yayınları) adlı eserini getirdi. Hemen okudum. Sevindim. İşte sosyalist hareketimizin deneme yazarı, dedim. Işık Kutlu bizim yazarımız. emekçinin... insanın yazarı.

Tarih 19 Mart 1937 İstanbul... karlı bir gün. Arkadaşı Ahmet Muharrem'le birlikte polisle bir çatışmaya giriyor, Işık Kutlu. Ahmet Muharrem ölüyor Işık Kutlu o günden bugüne yürüyemiyor. Yaşama dair eserinin girişinde şöyle anlatıyor dünyaya bakışını. "Kendi payıma, çok uzun süredir sevinçli bir direnmedir yaşamak. Hergün yeni baştan başlayan bir mücadele. Herkesin son derece doğallıkla yaptığı sıradan her şeyi yapabilmek için savaşmak zorundayım. Oturmak için, yatakta dönmek için, giyinmek için, doğal gereksinmelerim için. Her gün dişimle tırnağımla almam gerekir yaşamdan payımı. (..)Yaşamı sevmek, yaşama sevinciyle dolu olmak demektir, kardeş bir dünya kurmak adına. Bizim yaşama sevincimiz de sosyalist olmaktır, sırf bu yüzden"

İşte insan.. Işık Kutlu, milyonlarca yılda oluşan insani kültürü özümsemiş... bu kültürü sosyalizmde odaklaştırmış.

Peki, Işık Kutlu'nun milyonlarca yılda oluşan insani kültürü özümsediğini nerden biliyorum. Şimdi bunu anlatmalıyım. Işık Kutlu **Okuma Üstüne** adlı denemesinde şöyle diyor "Sosyalist olmak, daha doğrusu sosyalist olduğumuzu öne sürmek, eski bilinç biçimlerini terk ettiğimiz anlamına gelmez. Biz her ne kadar değiştiğimiz savındaysak da insan beyninde eski ve yeni bilinç biçimleri varlığını uzun süre şu ya da bu biçimde devam ettirir Okuma konusundaki eğilimimiz, daha doğrusu okumama eğilimimiz, bu konudaki özürlerimiz, aydınlanma çağını yaşayamamış toplumumuzda feodal aklın sosyalist kafalarımızdaki izleri değil de nedir?( ) Helvetius, Holbach, Diderot, Byron, Shelley filozoflar, romancılar, ozanlar Kendimizi bir sorgulayalım bakalım. İnsanlığın ortak malı sayılan yapıtları, kişileri ne kadar tanıyoruz.

İnsani birikimi özümsemiş kişi, sosyalist olduğunu söylese bile bütün adlara burun kıvırır

Müzik Üstüne Notlar II'de şöyle diyor Işık Kutlu "Anlaşılabilir şeyler konusunda limitimizi yükseltmemiz gerekiyor Daha yüksek bir estetik anlayış ve daha gelişmiş bir beğeni düzeyini hedeflemeliyiz. (..) Mozart ya da Beethoven'i anlamayı hedeflemek gerek. Solculuğa devrimciliğe soyunmuş kişi, yalnız düzen değiştirmekle değil, insanı değiştirip yetkinleştirmekle de yükümlüdür çünkü" Bu yazı "Kapıları zorlamanın zamanı değil mi ki çok sesli ezgilerle" diye bitiyor

Işık Kutlu, insani birikimi özümsemiş olmasaydı Mozart'a, Beethoven'e burun kıvırır, insani birikimi özümsememiş solcular gibi "Bırakın şu burjuvaları" derdi.

Rusya'da Ekim Devrimi ve **Yeni İnsan** adlı yazısında şöyle diyor "Sosyalist örgütlülüğün amacı artık bugünden başlayarak yeni insanı, gelecek insanı yaratmak olmalı. Bir bahar temizliği yapmalıyız kafalarımızda, çalışma biçimlerimizde"

Bu, son derece önemli. Sosyalist dünyanın kuruluşu ancak yeni insanla mümkün. Işık Kutlu, insani birikimi özümsemiş olmasaydı, bu ciddi sorunları deşmez, sözgelimi, sosyalistim demekle yeni insan olunuverdiğine inanırdı. Oysa Işık Kutlu da söylüyor, "insan beyninde eski ve yeni bilinç biçimleri varlığını, uzun süre devam ettirir" Bu biçimine uygun düşünme yöntemini... ahlakı. değerler düzenini savunur yaşar Böylece sosyalist konuşan kişiler çıkar ortaya. Sosyalistlerin çok sesli ezgilere karşı çıkmalarının, hâlâ tek telli sazda diretmelerinin temel nedeni bu.

Dün güzel bir gündü benim için Işık Kutlu'yu tanıdım. İnsani birikimi özümsemiş bir insanı bir yazarı. Işık Kutlu bir ışık. insanımız için ışık.

24 Şubat Pazartesi

Yıldırımlı günler Şöyle. Cumartesi sabah saat 10.00'da Ankara'ya hareket. Ben, Berrin Taş, Ayhan

Ergün, Celal Ergün Kar-Ya şenliği için.. Saat 15.30'da Ankara'dayız. Önce Ankara Temsilciliğine. Kemal Özer Gaziantep'ten, Zonguldak'dan, Hatay'-dan gelen dostlar Daha sonra şenliğin yapılacağı yere gidiyoruz. 800 kişilik salon tıklık tıklım dolu. Yurdun çeşitli yerlerinden gelen dostlar Şarkılar türküler oyunlar konuşmalar güzel bir gece. Kar-Ya'yı oluşturan **İnsancıl Emekçileri** iyi çalışmış. Bence gecenin en güzel yanı durup durup slogan atılmaması Durup durup slogan atılan geceleri sevmiyorum. Bu tür eğlence biçimini değiştirmeliyiz.

Şenlik güzel başladı güzel bitti. Saat 23.30'da bir hanım arkadaşımız bizi otobüsümüzün kalktığı yere götürdü. Ayhan Ergün'ü Karya'nın yönetim kurulu toplantısı için Ankara'da bıraktık.

İstanbul'a sabah indik. pazar sabahı. Biraz dinlendikten sonra **Beksav**'a gittim, estetik-sanat semineri veriyorum ya orda. Seminerden sonra **Can Şenliği Oyuncuları**'nın oyununu izledim. **Can Şenliği Oyuncuları**, Beksav'daki oyunu, Kar-Ya'nın gecesinde de oynadılar Birçok sözü duyamadığım için oyunu anlayamadım. Hazır **Beksav**'a gelmişken oyunu izleyeyim dedim.

Önce şunu söyleyeyim. Türkiye'de tiyatro hareketi, tatsız bir kanalda. Bunun birinci nedeni, 1980 öncesi tiyatroyu vareden birçok devrimcinin, bu zor işi bırakması... bitmiş tükenmiş bir sınıfın, kapitalist sınıfın güdümünle tiyatro yapması. Şu bilinmeli. Türkiye'de tiyatro, ödenekli ya da özel tiyatrolardan çıkmayacak. Bu tiyatro, kapitalist devletin bütün desteğine karşın tükenecek. Yaşadığı toprakların hakikatlarını görmeyen bir sanat yaşamaz. Ama yaşadığı süreci insanı sisteme kelepçeler Burda şunu söylemek gerekiyor Kapitalist sistemin güdümünde tiyatroyla insanı bu sisteme kelepçeleme hakeketi karşısında sosyalistler yalnızca duruyor yalnızca susuyor Nasıl bir solculuk bu. Böyle solculuk olur mu. Bizde olur İki keskin laf edersin, birinci sınıf solcu bile olursun. Tiyatro mu boş ver, felsefe mi boş ver, bilim mi boş ver, opera mı, çok sesli müzik mi... boş ver

Can Şenliği Oyuncuları, bu boşvermişlik ortamında "Biz sosyalist insanlarız" diyen, sosyalist olmanın gereğini tiyatroyla... eylemli sanatla yerine getiren ciddi... samimi bir topluluk.

Dün seyrettiğim oyun **Yüzünü Yitiren Şehir** adlı oyunun, **Şehir**, **Aydının Öldürülmesi** adlı bölümleriydi.

Oyun, Türkiye'nin bugün içine düşürüldüğü burgacı anlatıyor bu işin hakikatını. Hele babayla oğulun konuşmasında küçük burjuvanın sınıf atlama isteğinin, hem bir insanı, hem de "kutsal vatanı" ne duruma düşürdüğü doğru ilişkilerle anlatılmış.

Hayat, bize birbirinden ilişkisiz olgularmışcasına görünür Bu görüntüyü, burjuva sanatı pekiştirir Böylece bilinç dumura uğrar insanın dönüşümü durur Birileri devrimci sanat, insan için sanat yapıyorum diyorsa, hem olguyu oluşturan hakikatı, hem de olguları yaratan gizli ilişkileri göstermelidir

Dün, seyrettiğim oyunda **Can Şenliği Oyuncuları**, işte bu dediğimi yapmış. Olguları oluşturan hakikatler bu hakikatlerden çıkan olguların gizli ilişkileri net bir şekilde gösteriliyor. Böylece tiyatro hayatın içine giriyor ciddi bir iz sürücülüğüyle yalanla hakikatı ayırıyor hakikati güzelleştiriyor

Oyun bittikten sonra seyircilerle bir söyleşi yapıldı **Can Şenliği Oyuncuları**, Brecht'i, Piscator'u inkar etmediklerini, ama reddettiklerini söylediler. İki saat süren söyleşide konuşanları... söylenenleri burda yazmamın gereği yok. Ben, şunu söylemek istiyorum. **Can Şenliği Oyuncuları**, Anadolu'nun estetiğini yaratmak istiyor Bu anlamda son derece cesur bir çıkış. Ben, kalıpların içinde boğulmayan.. cesaretle hem geçmişi... hem bugünü sorgulayan insanları severim.

Sivas kırımında... kırımdan önce oyun sergileyen **Can Şenliği Oyuncuları**'nı, hem bu oyunlarından. hem de cesur görüşlerinden ötürü kutluyorum.

Bitirmeden önce şunu da söyleyeyim. Kalıpları kıramayan, bu yüzden düşünemeyen... kavramların tarihi sürecini bilmeyen sosyalistlik sıfatlı kişilerin etkisinde kalmasınlar Gittikleri yol, güzel bir yol çünkü. Ama bu yol hazır bir yol değil. Her milimetresinde yolu kendileri yapacak. Onun için şuna buna aldırmadan direngen.. milimetrik bir mücadele gerekiyor Gerçi bunun bilincinde **Can Şenliği Oyuncuları**, yine de ben söylemiş olayım.

29 Şubat Perşembe

Devrimci bir kuruluşun Gece'si. şenliği nasıl olur Türkiye'de. Şöyle. Disiplinsiz bir kalabalık... belirli yerleri tutan slogan atıcılar sahnede durmaksızın çalgısını akort edenler sonra bağırış çağırış türküler marşlar sık sık sloganlar en sonunda yüzlerce kişinin halayı

Şunu söylemeliyim. Devrimci kuruluşların düzenlediği gecelerde eğlenen devrimcilerin bu eğlence biçimi devrimci değil. Bu tür eğlence geceleri, eskimiş bilinç durumlarının göstergesi. Hele o türküler türküleri söyleyenler türkülerin söyleniş biçimi. Yüzyılların ötesinde kalmış hepsi. Ama eski bilinç durumu kıramayan devrimcilerle bugüne getiriliyor

Hep söylerim. söyledim. söyleyeceğim. Devrimcilik yalnıza siyasal alanda tavır almak değil. Devrimci hayatın her alanında tavır alacak. Eski biçimlerle... eski özlerle eğlenirken yeni sloganlar atmak devrimci bir hayat değil. Bunlar birbirine uymaz. insan iki arada bir derede kalır Bütün bunlar devriminin yeni insan olamadığını. değişemediğini. güzel bir dünyanın kuruculuğuna hazır olmadığını gösterir

Sorun son derece ciddi. Eski biçimler eski içerikler aydınlanmayı önler Her alanda önler Bu tür eğlenceler estetik bilinnce katkı yapmaz. İnsan zenginleşmez.

Beksav'ın kuruluşunun birinci yılını Kutlama Gecesi'ne giderken bu kaygıları taşıyordum Gerçi elimde bir program vardı Bu programa göre çok sesli bir müzik dinletisi izleyecektim. Ama.. dedim.

Biraz geç gittim **Beksav**'ın Gecesi'ne. Daha kapıdan girerken anladım. Bu gece değişik olacak. Sevindim. Sevincim çok sesli müzik dinletisiyle bütün gece sürdü. İşte dedim devrimciler böyle eğlenmeli Bunu, **Beksav**'ın başkanı İsmail Sağıroğlu'na da söyledim. Devrimin yolu bu yol.

Beksav'ı kutluyorum; son derece cesur çıkışından ötürü. Bu, Türkiye'de ilk kez oluyor İlk kez, devrimci bir kuruluş, öyle değil, böyle eğlenilir diyor Bu devrimci kuruluşlar için örnek olmalı. Her devrimci kuruluş yeni eğlenme biçimleri bulmalı. Her devrimci kuruluş şimdiden senfoni orkestları kurmak için harekete geçmeli. Eskimiş eğlenceler salonlardan kapı dışarı edilmeli.

Bilinsin. Bunu yapamazsak aydınlatmayı başlatamayız bu ülkede.

İNSANCIL
Gülümsüyor

NİSAN AYI ETKİNLİKLERİ

ANKARA İNSANCIL

Güneşleme
Müslüm Kabadayı
Kültür Tabakalaşması ve Bütüncülük
6 Nisan Cumartesi Saat 15.00

Panel
İbrahim Demircan
Karşı-Medya Radyoculuğu
13 Nisan Cumartesi Saat 15.00

Güneşleme
Fevzi Gümüş
Sanat Kitsch Üzerine Tartışmalar
20 Nisan Cumartesi Saat 15.00

Güneşleme
Gökçer Tatar
1 Mayıs
27 Nisan Cumartesi Saat 15.00

Ezgi Berfin Raşa 14 Mart'ta Aramıza Katıldı...
Anne: Savet - Baba: Serhad

ANTAKYA İNSANCIL

Tartışma
Müslüm Kabadayı
Kültür Tabakalaşması ve Bütüncülük
13 Nisan Cumartesi Saat 15.00

Açıklamalı Müzik Dinletisi
Sunan: Sezgin Suna
Besteci: Mozart - Beste: 40. Senfoni
20 Nisan Cumartesi Saat 15.00

Tartışma
İsmail Çelik
Bilim Yöntemi ve Düşünce Özgürlüğü
27 Nisan Cumartesi Saat 15.00

Bağlama, Gitar ve İngilizce Kursları Ankara İnsancıl'da Başlamıştır

Berrin Taş

Işığa Doğrulum

-Çıktı-

İnsancıl Yayınları

Yusuf Çotuksöken

Bir Dilcinin Günlüğünden

Okul Sözlüğü'nün Eleştirisi

-Çıktı-

İnsancıl Yayınları

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi

İnsanın Ayak Sesleri / Berrin Taş	100.000 TL
Dinlenen Cadı / Nihat Ateş	100.000 TL
Açık Gece / Ömer Bilge	100.000 TL
Öbür Yanı da Ateş / Bozan Yaman	100.000 TL
Gül Dikenini Öpünce / Arif Madanoğlu	100.000 TL
Saklı / Süleyman Sırrı Kazdal	125.000 TL
Havass'ın Sözleri / Halid Özkul	125.000 TL
Bir Saksılık Dünya / Ayhan Ergün	150.000 TL
Abc Denemesi / Aytekin Arık	150.000 TL

Öykü Dizisi

Arka Balkon / Kezban Özbay	100.000 TL
İnsan Eli / D. Mehmet Şekeroğlu	100.000 TL
Martısız Deniz / Semiha Uçuk	150.000 TL
Uzaydan Gelen Kadın / Semiha Uçuk (2. baskı)	150.000 TL

Roman Dizisi

Proxima Centauri / Ömer Baytaş	250.000 TL
Çağrısız Hayalim / Kaan Arslanoğlu	250.000 TL
Kişilikler / Kaan Arslanoğlu	250.000 TL

Deneme - Eleştiri Dizisi

Şiir Gündemi / Sennur Sezer	100.000 TL
Yanılmanın Gerçekliği / Kaan Arslanoğlu	150.000 TL
Eleştiri / Cengiz Gündoğdu (2. baskı)	150.000 TL
Işığa Doğrulum / Berrin Taş	150.000 TL
Bir Dilcinin Günlüğünden - Okul Sözlüğü'nün Eleştirisi / Yusuf Çotuksöken	150.000 TL

Gezi - Anı Dizisi

Gezi Notları -1 / Semiha Uçuk	150.000 TL

Felsefe Dizisi

Felsefe Bir Sevinçtir / Afşar Timuçin	200.000 TL

İnsancıl Dergisi 1. Yıl Cildi (Tükendi)	
İnsancıl Dergisi 2. Yıl Cildi	800.000 TL
İnsancıl Dergisi 3. Yıl Cildi	800.000 TL
İnsancıl Dergisi 4. Yıl Cildi	800.000 TL
İnsancıl Dergisi 5. Yıl Cildi	800.000 TL

Posta masrafları nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi İnsancıl adresine gönderilmeli.

Postaçeki Hesabı: 666 043
Banka Hesabı (TL) : T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy / İst. 1137 - 38678 (Berrin Taş Adına)
Banka Hesabı (Döviz): T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy / İst. 301 003 179 305

İnsancıl Yayınları İstanbul Beyoğlu'nda Pandora Kitabevi, Kadıköy'de Mephisto Kitabevi'nde, Beşiktaş'ta Kabalcı Kitabevi'nde bulunmaktadır.